

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSEK ZA PSIHOLOGIJU

**ZADOVOLJSTVO U PARTNERSKOJ RELACIJI
KROZ PERSPEKTIVU SEKSUALNE ORIJENTACIJE**

Doktorska disertacija

Kandidat: Nina Brkić Jovanović

Mentor: Prof. dr Ivan Jerković

Novi Sad, 2016.

UNIVERZITET U NOVOM SADU

FILOZOFSKI FAKULTET

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., master, dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Nina Brkić Jovanović
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Dr Ivan Jerković, redovni profesor Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu
Naslov rada: NR	Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji kroz perspektivu seksualne orijentacije
Jezik publikacije: JP	Srpski (latinica)
Jezik izvoda: JI	Srpski / Engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Vojvodina
Godina: GO	2016.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Novi Sad, dr Zorana Điniđića 2

Fizički opis rada: FO	(broj poglavlja 8 / 228 strana / slika 10 / tabela 59/ referenci 296/ priloga 29)
Naučna oblast: NO	Psihologija
Naučna disciplina: ND	Razvojna psihologija
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	zadovoljstvo partnerskom relacijom, seksualna orijentacija, ljubav, individualne rezlike, karakteristike relacije
UDK	159.922.1:612.6.057
Čuva se: ČU	Biblioteka Odseka za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	<p>Pri izučavanju partnerskih i bračnih relacija najčešće je korišćen Model prilagođavanja u partnerskim odnosima (Huston, 2000). Ovaj teorijski model autor smatra univerzalnim i upotrebljivim na svim partnerskim relacijama. Model se do sada koristio u mnogim istraživanjima kao teorijski okvir i pokazao se kao veoma koristan i praktičan za formiranje interventnih programa u radu sa heteroseksualnim parovima. U našem istraživanju proverili smo mogućnost primene i korisnost ovog teorijskog modela na homoseksualnim partnerskim relacijama. Odgovorili smo na pitanje šta i na koji način doprinosi zadovoljstvu u partnerskoj relaciji – individualne karakteristike partnera (osobine ličnosti, afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama) i/ili karakteristike partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije). Poseban akcenat stavili smo na proučavanje razlika u zadovoljstvu partnerskom relacijom i njenim prediktorima u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.</p> <p>U istraživanju je učestvovalo 400 osoba, od toga 200 osoba muškog pola i 200 osoba ženskog pola, starijih od 18 godina, koji čine 200 romantičnih parova (100 ženskih homoseksualnih dijada i 100 muških homoseksualnih dijada). Svi ispitanici su sa teritorije Republike Srbije i u trenutku ispitivanja su bili u partnerskim relacijama (vezama) koje opisuju kao stabilne. Ispitanici i ispitanice homoseksualne orijentacije popunjavali su upitnike u prostorijama nevladinih organizacija koje pružaju različite usluge pojedincima i parovima homoseksualne orijentacije ili elektronskim putem ukoliko im organizacije nisu bile dostupne u mestu prebivališta.</p>

Uzorak muškaraca i žena iz heteroseksualne populacije prikupljan je sa teritorije Srbije. Primenjen je neeksperimentalni korelacioni nacrt, koji je sproveden primenom upitničke baterije.

Upitničku bateriju su činili: upitnik opštih podataka, originalni Inventar iskustava u bliskim vezama (Brennan et al., 1998.), Skala femininosti i maskulinosti (Spence et al. 1974), Skala stavova prema rodnim ulogama (Kamenov et al., 2009), Skala preterane posvećenosti drugima (Fritz & Helgeson, 1998), Skala za procenu stava osobe da zaslužuje više od drugih ljudi (Campbell, 2004), Skala potrebe za emocijama (Maio & Esses, 2001), Skala ljubavi (Braiker & Kelly, 1979), Skala načina izražavanja ljubavi (Huić i sar., 2010) i Skala za procenu kvaliteta seksualne interakcije (Kamenov i sar., 2011). Zadovoljstvo partnerskom relacijom je mereno preko Skale opšteg zadovoljstva brakom.

Rezultati pokazuju da su karakteristike relacije značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Individualne karakteristike nisu se pokazale kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, osim dimenzija afektivne vezanosti. Među muškim ispitanicima homoseksualne populacije ima značajno manje ispitanika sa sigurnom a više sa preokupiranom i izbegavajućom afektivnom vezanošću u odnosu na ispitanike iz heteroseksualne populacije. Bojažljivi tip vezanosti se značajno češće javlja kod žena homoseksualne orijentacije u odnosu na heteroseksualnu populaciju.

Rezultati pokazuju i da postoji značajna razlika u izraženosti maskulinih karakteristika među ispitanicima iz četiri grupe, takve da su heteroseksualni muškarci značajno maskuliniji od ostalih ispitivanih grupa, dok razlike u femininim karakteristikama nisu uočene. Nezavisno od seksualne orijentacije, žene imaju egalitarnije stavove i izraženiju potrebu za emocijama od muškaraca.

Ne postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije i frekvenciji ličnih načina pokazivanja ljubavi partneru među muškim i ženskim ispitanicima homoseksualne i heteroseksualne populacije. Postoje razlike u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe u odnosu na doživljaj ljubavi i zadovoljstvo partnerskom relacijom, takve da osobe homoseksualne orijentacije izveštavaju o nižem doživljaju ljubavi i nižem stepenu zadovoljstva u partnerskoj relaciji.

	<p>Prilikom testiranja Modela Prilagođavanja u partnerskim odnosima dobijeni su rezultati koji ne potvrđuju funkcionalnost pretpostavljenog modela ni na uzorku heteroseksualnih parova ni na uzorku muških i ženskih homoseksualnih parova. Osnovni problem modela je povezanost individualnih karakteristika partnera sa zadovoljstvom u relaciji koju autor modela pretpostavlja, a ovim istraživanjem nije potvrđena. Jedan od najvažnijih zaključaka je da se varijable u svojim međusobnim odnosima jednako ponašaju na svim poduzorcima i da se partnerske relacije i procesi unutar njih ne razlikuju značajno u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.</p>
Datum prihvatanja teme od strane NN veća:	07.02.2014.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	predsednik: član: član: član:

**UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHILOSOPHY**

KEY WORD DOCUMENTATION

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD Thesis
Author: AU	Nina Brkić Jovanović
Mentor: MN	Ivan Jerković, PhD, Professor
Title: TI	Satisfaction in partner relationship through sexual orientation perspective
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	Serbian/ English
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2016.
Publisher: PU	Author's reprint
Publication place: PP	Novi Sad, Dr Zorana Đinđića 2

Physical description: PD	(8 chapters / 228 pages / 59 tables / 10 graphs / 296 references / 29 appendixes)
Scientific field SF	Psychology
Scientific discipline SD	Development Psychology
Subject, Key words SKW	satisfaction with a partner relationship, sexual orientation, love, individual differences, relationship characteristics
UC	159.922.1:612.6.057
Holding data: HD	Department of Psychology's Library, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Note: N	
Abstract: AB	<p>In a partner and marriage relationship research, the most frequently used model is The Three-Level Model for Viewing Marriage (Huston, 2000). The author himself considers this theoretical model to be universal and applicable to all the partner relationships. The model has been used as a theoretical framework in numerous researches and it has been verified as an useful and practical model in forming intervention programmes while working with heterosexual couples. In our research, we tested if this theoretical model can be applicable and efficient with homosexual partner relationships. We answered the following questions - what and in which way contributes to satisfaction with partner relationships – individual characteristics of partners (personality traits, attachment, feminine or masculine personality type, attitudes toward gender roles) and/or partner relations characteristics (ways of showing love, love and sexual interaction quality). Special emphasis was placed on differences in satisfaction with partner relationships and its predictors in correlation with the sexual orientation of a person. The research was administered on 400 people (n= 400; 200 male, 200 female), older than 18, living on the territory of the Republic of Serbia, who form 200 romantic couples (100 female homosexual dyads and 100 male homosexual dyads). All respondents are from the territory of the Republic of Serbia and at the time they were taking this tests they were in a partner relations which were described as stable. The subjects of homosexual orientation filled the questionnaires in the premises of non-governmental organizations that provided various services to individuals or couples homosexual orientation or online if their organizations were not available at the time. A sample of men and women in the heterosexual population was also collected from the territory of Serbia. The nonexperimental correlational design was applied and it was administered by a questionnaire battery.</p>

The questionnaire battery consists of: a general information questionnaire, The Experiences in Close Relationships Inventory (Brennan et al., 1998.), The Personal Attributes Questionnaire (Spence et al. 1974), The Attitudes Toward Gender Roles Scale (Kamenov et al., 2009), The Revised Unmitigated Communion Scale (Fritz & Helgeson, 1998), The Psychological Entitlement Scale (Campbell, 2004), The Need for Affect Scale (Maio & Esses, 2001), The Love scale (Braiker & Kelly, 1979), The Ways of showing love (Huić i sar., 2010) and sexual interaction quality scale (Kamenov i sar., 2011). A satisfaction with a partner relation is assessed by The Marital Satisfaction Scale.

The obtained results show that the characteristics of a relationship are significant predictors of relationship satisfaction. The individual characteristics did not appear as significant predictors of satisfaction with a partner relationship, with the exception of the attachment. Among male participants from the homosexual population there are significantly fewer participants with a secure and more with an anxious-preoccupied and dismissive-avoidant attachment style in comparison with the participants from the heterosexual population. The fearful-avoidant style of attachment is significantly more frequent among women of homosexual orientation than in heterosexual population.

The results also show that there is a significant difference in the expressiveness of the masculine characteristics among the participants from four groups, but differences in the feminine characteristics are not found. The women of homosexual and heterosexual orientation have more egalitarian attitude than the homosexual and heterosexual men. There are also sex differences in attitudes towards gender roles as well as towards the emotional needs.

There is no significant difference between the assessment of sexual interaction quality and the frequency of personal ways of showing love to a partner among male and female participants from homosexual and heterosexual population. There are differences between a sexual orientation of a person and an experience of love and a satisfaction with a partner relationship.

The Three-Level Model for Viewing Marriage is neither validated on the sample of the heterosexual couples nor on the sample of the male and female homosexual couples. The basic problem with the model is a correlation between individual characteristics and the satisfaction with a relation which is presumed by the author, but which is not confirmed in this research.

	<p>One of the most important conclusions is that the variables in their relations behave equally among all subsamples and that the partner relations and the processes among them do not differ significantly in correlation with the sexual orientation of a person.</p>
<p>Accepted on Scientific Board on: AS</p>	<p>02/ 07/ 2014</p>
<p>Defended: DE</p>	
<p>Thesis Defend Board: DB</p>	<p>president:</p> <p>member:</p> <p>member:</p> <p>member:</p>

**KOMISIJA ZA OCENU I ODBRANU
DOKTORSKE DISERTACIJE**

Dr Ivana Mihić, vanredni profesor, predsednik,
Filozofski fakultet, Novi Sad
Odsek za psihologiju

Dr Špela Golubović, redovni profesor, član,
Medicinski fakultet, Novi Sad
Katedra za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Dr Jelica Petrović, docent, član,
Filozofski fakultet, Novi Sad
Odsek za psihologiju

Dr Ivan Jerković, redovni profesor, član,
Filozofski fakultet, Novi Sad
Odsek za psihologiju

Izvod (IZ):

Datum prihvatanja teme od strane NN veća:

DP 07.02.2016. godine

Datum odbrane: _____

DO

Članovi komisije:

KO

Dr Ivana Mihić, vanredni profesor, predsednik,

Filozofski fakultet, Novi Sad

Odsek za psihologiju

Dr Špela Golubović, redovni profesor, član,

Medicinski fakultet, Novi Sad

Katedra za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Dr Ivan Jerković, redovni profesor, član,

Filozofski fakultet, Novi Sad

Odsek za psihologiju

Dr Jelica Petrović, docent, član,

Filozofski fakultet, Novi Sad

Odsek za psihologiju

Zahvalnost

Na prvom mestu zahvaljujem mom mentoru Prof. dr Ivanu Jerkoviću na posvećenosti, razumevanju, pomoći, podeljenom iskustvu i znanju prilikom pisanja ove doktorske disertacije.

Želela bih da zahvalim Odseku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu što su kroz edukaciju uticali da zavolim psihologiju. Posebno bih izdvojila Doc. dr Ivanu Mihić koja me je uvela u psihologiju partnerskih odnosa i osnažila me da izaberem baš ovu temu za pisanje doktorske disertacije.

Zahvaljujem Medicinskom fakultetu u Novom Sadu na finansijskoj podršci, a celoj Katedri za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju (čiji sam i ja deo) na profesionalnoj, kolegijalnoj i prijateljskoj podršci. Posebnu zahvalnost želim da iskažem Prof. dr Špeli Golubović koja je kao moj nadređeni imala razumevanja i svojim savetima značajno pomogla u stvaranju ove disertacije.

Zahvaljujem se i parovima koji su učestvovali u ovom istraživanju i podelili sa mnom informacije vezane za svoje partnerske relacije. Posebnu zahvalnost dugujem osobama homoseksualne orijentacije koje su imale poverenje u mene i pristale da učestvuju u ovom istraživanju.

Zahvaljujem se svojim prijateljima, a posebno bratu i sestri, što su sve ove godine uz mene i što su zajedno sa mnom prošli kroz proces izrade ove disertacije. Posebno bih se zahvalila prijateljima koji su ispratili svaku fazu u mom radu, pomogli mi od same ideje za istraživanje pa sve do čitanja završne verzije doktorske disertacije.

Zahvalila bih svom suprugu i ćerki na strpljenju, razumevanju, podršci i ljubavi koja uvek podstiče da idem napred.

Zahvalila bih mojim roditeljima što su uz mene uvek, što su verovali u mene i ulagali. Da nije njih ni ove publikacije ne bi bilo. Iz tog razloga imam potrebu da njima posvetim ovaj rad.

Sadržaj

Rezime	1
Abstract	3
1. Teorijski deo	5
1.1. Uvod	6
1.2. Seksualna orijentacija	8
1.3. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji	10
1.3.1. Teorije zadovoljstva u intimnim partnerskim relacijama	12
1.3.2. Model prilagođavanja u partnerskim odnosima	13
1.3.3. Zadovoljstvo u homoseksualnim partnerskim relacijama	14
1.4. Individualne karakteristike partnera i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji	17
1.4.1. Afektivna vezanost	18
1.4.2. Feminine/maskuline osobine ličnosti	21
1.4.3. Stav prema rodnim ulogama	23
1.4.4. Preterana posvećenost drugima	26
1.4.5. Stav osobe da zaslužuje više od drugih	28
1.4.6. Potreba za emocijama	31
1.5. Karakteristike partnerske relacije	34
1.5.1. Doživljaj ljubavi	34
1.5.2. Načini izražavanja ljubavi	37
1.5.3. Kvalitet seksualne interakcije	39
2. Empirijski deo	44
2.1. Predmet istraživanja	45
2.2. Ciljevi istraživanja	45
2.3. Nacrt i varijable istraživanja	46
2.3.1. Varijable:	46
2.4. Instrumenti	50
2.4.1. Upitnik opštih podataka	51
2.4.2. Inventar iskustva u bliskim vezama	51
2.4.3. Feminine/maskuline karakteristike ličnosti	52
2.4.4. Stavovi prema rodnim ulogama	53
2.4.5. Preterano posvećivanje drugima	54
2.4.6. Stav osobe da zaslužuje više i da ima više prava od ostalih	55
2.4.7. Potreba za emocijama	55
2.4.8. Doživljaj ljubavi	56
2.4.9. Načini izražavanja ljubavi	56
2.4.10. Kvalitet seksualne interakcije	57
2.4.11. Zadovoljstvo partnerskom relacijom	57
2.5. Hipoteze istraživanja	58
2.6. Postupak prikupljanja podataka	62
2.7. Obrada podataka	62
2.8. Uzorak	63

3. Prikaz, analiza i diskusija dobijenih rezultata.....	66
3.1. Deskriptivne karakteristike uzorka na prediktorskim i kriterijumskim varijablama.....	67
3.1.1. Deskriptivne karakteristike uzorka – zadovoljstvo u partnerskoj relaciji.....	67
3.1.2. Deskriptivne karakteristike uzorka na skalama individualnih karakteristika	68
3.1.3. Deskriptivne karakteristike uzorka na skalama za merenje karakteristika relacije	75
3.2. Testiranje normalnosti distribucije.....	80
3.3. Socio-demografske varijable.....	80
3.3.1. Međusobni odnos socio-demografskih varijabli.....	81
3.3.2. Socio-demografske varijable i tipovi relacija u odnosu na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji	81
3.3.3. Sociodemografske varijable i prediktorske varijable iz domena individualnih karakteristika partnera.....	82
3.3.4. Sociodemografske varijable i karakteristike partnerske relacije	84
3.4. Rezultati po hipotezama	85
3.4.1. Zadovoljstvo partnerskom relacijom i seksualna orijentacija.....	85
3.4.2. Individualne karakteristike partnera i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji.....	87
3.4.3. Karakteristike relacije i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji	93
3.4.4. Individualne karakteristike partnera i karakteristike relacije.....	98
3.4.5. Razlike među grupama u odnosu na seksualnu orijentaciju	102
3.4.6. Zajednički doprinos svih varijabli predikciji zadovoljstva u relaciji.....	111
4. Završna diskusija	121
4.1. Diskusija validnosti pretpostavljenog modela.....	137
4.2. Značaj i implikacije istraživanja	138
4.3. Ograničenja istraživanja	140
5. Zaključci	141
6. Literatura.....	144
7. Prilozi.....	160
8. Biografija autora	227

Lista tabela

- Tabela 1. Pouzdanost skala i supskala korišćenih u istraživanju*
- Tabela 2. Starost ispitanika i dužina partnerske relacije*
- Tabela 3. Mesečni prihod ispitanika*
- Tabela 4. Distribucija skorova za zadovoljstvo u partnerskoj relaciji*
- Tabela 5. Distribucija skorova na dimenzijama afektivne vezanosti- anksioznost i izbegavanje*
- Tabela 6. Distribucija skorova na dimenzijama ekspresivnosti i instrumentalnosti*
- Tabela 7. Distribucija skorova na skalama stav prema rodnim ulogama i preterana posvećenost drugima*
- Tabela 8. Distribucija skorova na skalama: stav osobe da zaslužuje više od drugih i potreba za emocijama*
- Tabela 9. Distribucija skorova na skalama: doživljaj ljubavi i kvalitet seksualne interakcije*
- Tabela 10. Distribucija skorova na skali: kako ja pokazujem ljubav*
- Tabela 11. Distribucija skorova na skali: kako partner pokazuje ljubav*
- Tabela 12. Test normalnosti distribucije skorova na primenjenim skalama*
- Tabela 13. Demografske varijable u odnosu na pol*
- Tabela 14. Demografske varijable u odnosu na klastere relacija formirane prema zadovoljstvu u relaciji*
- Tabela 15. Polne razlike u individualnim karakteristikama partnera*
- Tabela 16. Povezanost individualnih karakteristika, starosti i dužine relacije*
- Tabela 17. Polne razlike u karakteristikama partnerske relacije*
- Tabela 18. Povezanost karakteristika relacije, starosti i dužine relacije*
- Tabela 19. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju*
- Tabela 20. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji – post-hoc test*
- Tabela 21. Seksualna orijentacija i tip relacije u odnosu na zadovoljstvo relacijom*
- Tabela 22. Povezanost zadovoljstva i dimenzija afektivne vezanosti*
- Tabela 23. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na afektivnu vezanost*
- Tabela 24. Zajednički doprinos individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak*
- Tabela 25. Zajednički doprinos karakteristika partnerske relacije predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak*
- Tabela 26. Povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa karakteristikama partnerske relacije*
- Tabela 27. Povezanost osobina femininost i maskulinost sa karakteristikama partnerske relacije*
- Tabela 28. Povezanost stava prema rodnim ulogama sa karakteristikama partnerske relacije*
- Tabela 29. Povezanost preteranog posvećivanja drugima sa karakteristikama partnerske relacije*

Tabela 30. Povezanost stava osobe da zasluži više od drugih sa karakteristikama partnerske relacije

Tabela 31. Povezanost potrebe za emocijama sa karakteristikama partnerske relacije

Tabela 32. Dimenzija anksioznosti i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 33. Dimenzija izbegavanja i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 34. Tipovi afektivne vezanosti i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 35. Feminine karakteristike i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 36. Maskuline karakteristike i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 37. Stav prema rodnim ulogama i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 38. Preterana posvećenost drugima i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 39. Stav osobe da zasluži više od drugih i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 40. Potreba za emocijama i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 41. Doživljaj ljubavi i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 42. Kvalitet seksualne interakcije i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 43. Lični načini pokazivanja ljubavi partneru i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 44. Percepcija partnerovih načina pokazivanja ljubavi i seksualna orijentacija ispitanika

Tabela 45. Zajednički doprinos dijadno merenih svih varijabli u odnosu na zadovoljstvo u relaciji

Tabela 46. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (homoseksualni muškarci)

Tabela 47. Test značajnosti modela - kriterijum varijabla: zadovoljstvo brakom (homoseksualni muškarci)

Tabela 48. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod muškaraca homoseksualne orijentacije

Tabela 49. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (homoseksualne žene)

Tabela 50. Test značajnosti modela – kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (homoseksualne žene)

Tabela 51. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod žena homoseksualne orijentacije

Tabela 52. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (heteroseksualni muškarci)

Tabela 53. Test značajnosti modela (ANOVA)- kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (heteroseksualni muškarci)

Tabela 54. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod muškaraca heteroseksualne orijentacije

Tabela 55. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (heteroseksualne žene)

Tabela 56. Test značajnosti modela - kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (heteroseksualne žene)

Tabela 57. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod žena heteroseksualne orijentacije

Tabela 58. Analiza moderatorske uloge seksualne orijentacije u odnosu na individualne karakteristike

Tabela 59. Analiza moderatorske uloge seksualne orijentacije u odnosu na karakteristike relacije

Lista grafika

Grafik 1. Procentualna zastupljenost dijada u klasterima nastalim na osnovu procene zadovoljstva u partnerskoj relaciji

Grafik 2. Tipovi dijada u odnosu na afektivnu vezanost u tri grupe ispitanika

Grafik 3. Tipovi dijada u odnosu na dimenzije ekspresivnost i instrumentalnost

Grafik 4. Tipovi dijada u odnosu na stav prema rodnim ulogama

Grafik 5. Tipovi dijada u odnosu na preteranu posvećenost drugima

Grafik 6. Tipovi dijada u odnosu na stav da zaslužujem više od drugih

Grafik 7. Tipovi dijada u odnosu na potrebu za emocijama

Grafik 8. Tipovi dijada u odnosu na doživljaj ljubavi u relaciji

Grafik 9. Tipovi dijada u odnosu na procenu kvaliteta seksualne interakcije

Grafik 10. Tipovi dijada u odnosu na ukupno pokazivanje ljubavi

Lista priloga

Prilog 1. Upitnici

Prilog 1.1. Upitnik za muškarce heteroseksualne populacije

Prilog 1.2. Upitnik za žene heteroseksualne orijentacije

Prilog 1.3. Upitnici za žene homoseksualne orijentacije

Prilog 1.4. Upitnici za muškarce homoseksualne orijentacije

Prilog 2. Informacije o istraživanju i pisana saglasnost za učešće u istraživanju

Prilog 3. Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – ceo uzorak

Prilog 4. Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – homoseksualni muškarci uzorak

Prilog 5. Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – heteroseksualni uzorak

Prilog 6. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na kvalitet seksualne interakcije – ceo uzorak

Prilog 7. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – ceo uzorak

Prilog 8. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – homoseksualni muškarci

Prilog 9. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – heteroseksualni parovi

Prilog 10. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak

Prilog 11. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – homoseksualni muškarci

Prilog 12. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – homoseksualne žene

Prilog 13. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – heteroseksualne osobe

Prilog 14. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija (ceo uzorak)

Prilog 15. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija (homoseksualni muškarci)

Prilog 16. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija (homoseksualne žene)

Prilog 17. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija (heteroseksualni uzorak)

Prilog 18. Post hok analiza razlika u anksioznosti i izbegavanju između četiri grupe ispitanika

Prilog 19. Tip relacije – afektivna vezanost i kategorija parova

Prilog 20. Zastupljenost tipova afektivne vezanosti u odnosu na seksualnu orijentaciju

Prilog 21. Post hok analiza razlika u maskulinim karakteristikama po grupama ispitanika

Prilog 22. Post hok analiza razlika u stavu prema rodnim ulogama po grupama ispitanika

Prilog 23. Tip relacije – rodne uloge i kategorija parova

Prilog 24. Post hok analiza razlika u stavu da osoba zaslužuje više od drugih po grupama ispitanika

Prilog 25. Tip relacije – stav da zaslužujem više od drugih ljudi i kategorija parova

Prilog 26. Post hok analiza razlika u potrebi za emocijama po grupama ispitanika

Prilog 27. Post hok analiza razlika u doživljaju ljubavi po grupama ispitanika

Prilog 28. Tip relacije – doživljaj ljubavi i kategorija parova

Prilog 29. Zajednički doprinos dijadno merenih svih varijabli u odnosu na zadovoljstvo u relaciji (ceo uzorak)

Rezime

Pri izučavanju partnerskih i bračnih relacija najčešće je korišćen Model prilagođavanja u partnerskim odnosima (Huston, 2000). Ovaj teorijski model autor smatra univerzalnim i upotrebljivim na svim partnerskim relacijama. Model se do sada koristio u mnogim istraživanjima kao teorijski okvir i pokazao se kao veoma koristan i praktičan za formiranje interventnih programa u radu sa heteroseksualnim parovima. U našem istraživanju proverili smo mogućnost primene i korisnost ovog teorijskog modela na homoseksualnim partnerskim relacijama. Odgovorili smo na pitanje šta i na koji način doprinosi zadovoljstvu u partnerskoj relaciji – individualne karakteristike partnera (osobine ličnosti, afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama) i/ili karakteristike partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije). Poseban akcenat stavili smo na proučavanje razlika u zadovoljstvu partnerskom relacijom i njenim prediktorima u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

U istraživanju je učestvovalo 400 osoba, od toga 200 osoba muškog pola i 200 osoba ženskog pola, starijih od 18 godina, koji čine 200 romantičnih parova (100 ženskih homoseksualnih dijada i 100 muških homoseksualnih dijada). Svi ispitanici su sa teritorije Republike Srbije i u trenutku ispitivanja su bili u partnerskim relacijama (vezama) koje opisuju kao stabilne. Ispitanici i ispitanice homoseksualne orijentacije popunjavli su upitnike u prostorijama nevladinih organizacija koje pružaju različite usluge pojedincima i parovima homoseksualne orijentacije ili elektronskim putem ukoliko im organizacije nisu bile dostupne u mestu prebivališta. Uzorak muškaraca i žena iz heteroseksualne populacije prikupljan je sa teritorije Srbije. Primenjen je neeksperimentalni korelacioni nacrt, koji je sproveden primenom upitničke baterije.

Upitničku bateriju su činili: upitnik opštih podataka, originalni Inventar iskustava u bliskim vezama (Brennan et al., 1998.), Skala femininosti i maskulnosti (Spence et al. 1974), Skala stavova prema rodnim ulogama (Kamenov et al., 2009), Skala preterane posvećenosti drugima (Fritz & Helgeson, 1998), Skala za procenu stava osobe da zaslužuje više od drugih ljudi (Campbell, 2004), Skala potrebe za emocijama (Maio & Esses, 2001), Skala ljubavi (Braiker & Kelly, 1979), Skala načina izražavanja ljubavi (Huić i sar., 2010) i Skala za procenu kvaliteta seksualne interakcije (Kamenov i sar., 2011). Zadovoljstvo partnerskom relacijom je mereno preko Skale opšteg zadovoljstva brakom.

Rezultati pokazuju da su karakteristike relacije značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Individualne karakteristike nisu se pokazale kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, osim dimenzija afektivne vezanosti. Među muškim ispitanicima homoseksualne populacije ima značajno manje ispitanika sa sigurnom a više sa preokupiranom i izbegavajućom afektivnom vezanošću u odnosu na ispitanike iz heteroseksualne populacije. Bojažljivi tip vezanosti se značajno češće javlja kod žena homoseksualne orijentacije u odnosu na heteroseksualnu populaciju.

Rezultati pokazuju i da postoji značajna razlika u izraženosti maskulinih karakteristika među ispitanicima iz četiri grupe, takve da su heteroseksualni muškarci značajno maskuliniji od ostalih ispitivanih grupa, dok razlike u femininim karakteristikama nisu uočene. Nezavisno od seksualne orijentacije, žene imaju egalitarnije stavove i izraženiju potrebu za emocijama od muškaraca.

Ne postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije i frekvenciji ličnih načina pokazivanja ljubavi partneru među muškim i ženskim ispitanicima homoseksualne i heteroseksualne populacije. Postoje razlike u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe u odnosu na doživljaj ljubavi i zadovoljstvo partnerskom relacijom, takve da osobe homoseksualne orijentacije izveštavaju o nižem doživljaju ljubavi i nižem stepenu zadovoljstva u partnerskoj relaciji.

Prilikom testiranja Modela Prilagođavanja u partnerskim odnosima dobijeni su rezultati koji ne potvrđuju funkcionalnost pretpostavljenog modela ni na uzorku heteroseksualnih parova ni na uzorku muških i ženskih homoseksualnih parova. Osnovni problem modela je povezanost individualnih karakteristika partnera sa zadovoljstvom u relaciji koju autor modela pretpostavlja, a ovim istraživanjem nije potvrđena. Jedan od najvažnijih zaključaka je da se varijable u svojim međusobnim odnosima jednako ponašaju na svim poduzorcima i da se partnerske relacije i procesi unutar njih ne razlikuju značajno u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

Ključne reči: zadovoljstvo partnerskom relacijom, seksualna orijentacija, ljubav, individualne rezlike, karakteristike relacije

Abstract

In a partner and marriage relationship research, the most frequently used model is The Three-Level Model for Viewing Marriage (Huston, 2000). The author himself considers this theoretical model to be universal and applicable to all the partner relationships. The model has been used as a theoretical framework in numerous researches and it has been verified as an useful and practical model in forming intervention programmes while working with heterosexual couples. In our research, we tested if this theoretical model can be applicable and efficient with homosexual partner relationships. We answered the following questions - what and in which way contributes to satisfaction with partner relationships – individual characteristics of partners (personality traits, attachment, feminine or masculine personality type, attitudes toward gender roles) and/or partner relations characteristics (ways of showing love, love and sexual interaction quality). Special emphasis was placed on differences in satisfaction with partner relationships and its predictors in correlation with the sexual orientation of a person.

The research was administered on 400 people (n= 400; 200 male, 200 female), older than 18, living on the territory of the Republic of Serbia, who form 200 romantic couples (100 female homosexual dyads and 100 male homosexual dyads). All respondents are from the territory of the Republic of Serbia and at the time they were taking this tests they were in a partner relations which were described as stable. The subjects of homosexual orientation filled the questionnaires in the premises of non-governmental organizations that provided various services to individuals or couples homosexual orientation or online if their organizations were not available at the time. A sample of men and women in the heterosexual population was also collected from the territory of Serbia. The nonexperimental correlational design was applied and it was administered by a questionnaire battery.

The questionnaire battery consists of: a general information questionnaire, The Experiences in Close Relationships Inventory (Brennan et al., 1998.), The Personal Attributes Questionnaire (Spence et al. 1974), The Attitudes Toward Gender Roles Scale (Kamenov et al., 2009), The Revised Unmitigated Communion Scale (Fritz & Helgeson, 1998), The Psychological Entitlement Scale (Campbell, 2004), The Need for Affect Scale (Maio & Esses, 2001), The Love scale (Braiker & Kelly, 1979), The Ways of showing love (Huić i sar., 2010) and sexual interaction quality scale (Kamenov i sar., 2011). A satisfaction with a partner relation is assessed by The Marital Satisfaction Scale.

The obtained results show that the characteristics of a relationship are significant predictors of relationship satisfaction. The individual characteristics did not appear as significant predictors of satisfaction with a partner relationship, with the exception of the attachment. Among male participants from the homosexual population there are significantly fewer participants with a secure and more with an anxious-preoccupied and dismissive-avoidant attachment style in comparison with the participants from the heterosexual population. The fearful-avoidant style of attachment is significantly more frequent among women of homosexual orientation than in heterosexual population.

The results also show that there is a significant difference in the expressiveness of the masculine characteristics among the participants from four groups, but differences in the feminine characteristics are not found. The women of homosexual and heterosexual orientation have more egalitarian attitude than the homosexual and heterosexual men. There are also sex differences in attitudes towards gender roles as well as towards the emotional needs.

There is no significant difference between the assessment of sexual interaction quality and the frequency of personal ways of showing love to a partner among male and female participants from homosexual and heterosexual population. There are differences between a sexual orientation of a person and an experience of love and a satisfaction with a partner relationship.

The Three-Level Model for Viewing Marriage is neither validated on the sample of the heterosexual couples nor on the sample of the male and female homosexual couples. The basic problem with the model is a correlation between individual characteristics and the satisfaction with a relation which is presumed by the author, but which is not confirmed in this research. One of the most important conclusions is that the variables in their relations behave equally among all subsamples and that the partner relations and the processes among them do not differ significantly in correlation with the sexual orientation of a person.

Key words: satisfaction with a partner relationship, sexual orientation, love, individual differences, relationship characteristics

1. Teorijski deo

1.1. Uvod

U toku svog života, čovek se uključuje u veliki broj bliskih relacija. Ove relacije, ne samo da zadovoljavaju osnovnu potrebu čoveka kao socijalnog bića, već doprinose zdravlju i opštem blagostanju osobe (Reis & Rusbult, 2004). Od svih relacija, u odrasлом dobu, posebno se izdvajaju intimne partnerske relacije. Pitanja kako nastaju, na koji način se održavaju, koliko su stabilne, kako se menjaju i kako partnerske relacije utiču na život osobe, već duže vreme preokupiraju naučnike širom sveta. Prema Evolucionističkoj teoriji, koja je prva pokušala da objasni intimne partnerske relacije, osnovna svrha ovih relacija jeste reprodukcija, odnosno prenos gena (Hendrick & Hendrick, 1995).

U većini zemalja shvatanja o intimnim partnerskim relacijama su se promenila. Pedesetih i šezdesetih godina devetnaestog veka najčešći razlog za stupanje u bračne relacije bilo je stvaranje potomstva (Charlin, 2009). Danas je osnovna svrha ulaska u bračne i partnerske relacije zadovoljenje potreba pojedinca za pripadnošću, zajedništvom, intimnošću, bliskošću, zaštitom i podrškom. Ove relacije karakteriše međusobni uticaj koji partneri imaju jedno na drugo, osećaj bliskosti, povezanosti, zajednička interesovanja i aktivnosti i seksualni odnosi (Sternberg & Hojjat, 1997).

Danas pojedinci u većoj meri preispituju kvalitet i zadovoljstvo sopstvenom partnerskom relacijom. Razlozi za ovo preispitivanje leže u istorijskim i društvenim promenama koje su se desile. Ranije ljudi nisu imali mogućnost da samostalno biraju svog partnera, kao ni da se bave poželjnim karakteristikama budućeg partnera. Danas, za razliku od relacija u prošlosti, partneri u svim evropskim zemljama osim Vatikana (Pace, 2012), imaju mogućnost da relaciju napuste, ili je zamene drugom. Društvo u većoj meri toleriše različite oblike relacija (vanbračne, istopolne itd.). Pojedinci imaju mogućnost izbora, da li će ući u brak i da li će iz njega izaći. I ulazak i izlazak iz bračne relacije je današnjim zakonskim regulativama pojednostavljen i nosi manje štetnih posledica za osobu, za razliku od prošlih vremena, kada su pojedinci ostajali u braku do kraja života, i nisu imali mogućnost izlaska iz njega (Levinger, 1997).

Paradoksalno, uprkos povećanoj mogućnosti izbora u odabiru partnera, istraživanja pokazuju da osobe danas najčešće izveštavaju o smanjenom zadovoljstvu unutar partnerske relacije, o čemu svedoči npr. i povećana stopa razvoda u odnosu na broj sklopljenih brakova

u Srbiji (Republički zavod za statistiku, 2013). Istraživanja zavoda za statistiku pokazuju da je broj sklopljenih brakova u stalnom padu, dok je broj razvedenih brakova u stalnom porastu i u 2010. godini iznosio je blizu 20% (Kocić, Milić, Radovanović i Gajović, 2008). U Sjedinjenim Američkim Državama 40-50% brakova se završi razvodom (APA, 2015). Kao jedan od najčešćih razloga za razvod braka navodi se i nedostatak zadovoljstva u relaciji (Fan & Lui, 2004).

Razlozi neočekivanog nezadovoljstva partnera u relaciji unutar društva koje je načinilo pozitivne promene nisu jasno definisani, te je ovaj problem podstakao istraživače da veću pažnju posvete utvrđivanju odrednica partnerskih relacija, registrovanju faktora koji potencijalno doprinose zadovoljstvu u relaciji i njenoj stabilnosti i ispitivanju na osnovu čega se razlikuju dobre partnerske relacije od loših, odnosno zašto neke relacije opstaju, a druge ne. Ovaj trend povećanog stepena nezadovoljstva partnerskim relacijama uočen je i u našoj zemlji (Republički zavod za statistiku, 2013) što je rezultiralo povećanim interesovanjem i domaćih istraživača za ovaj fenomen.

Uzimajući u obzir sve veću učestalost nezadovoljnih i nekvalitetnih relacija i brakova (Fan & Lui, 2004), potrebno je ispitati potencijane faktore rizika za pojavu ovog fenomena, kako bi se mogle razviti preventivne strategije i strategije saniranja problema.

Kada se planira istraživanje faktora koji doprinose zadovoljstvu partnerskim relacijama važno je uzeti u obzir i to da određeni procenat populacije ljudi i partnerskih relacija čine osobe homoseksualne orijentacije i njihove partnerske relacije. U svetu su se, osim zadovoljstvom u heteroseksualnim relacijama, istraživači bavili do izvesne mere i pitanjima zadovoljstva u homoseksualnoj partnerskoj relaciji ali uglavnom ograničeno, kroz izučavanje doprinosa pojedinačnih prediktora (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline & Bushman, 2004; Gottman et al., 1998; Helgeson i Fritz, 1999; Huston, 2000; Maio & Esses, 2001; Spence & Buckner, 2000). Za razliku od inostranstva, u Srbiji ovim relacijama do sada, sa ciljem izučavanja zadovoljstva i poboljšanja kvaliteta partnerske relacije, nije posvećena dovoljna pažnja.

Prepoznajući i teorijsku i praktičnu relevantnost ove nedovoljno istražene teme želeli smo da ispitamo stepen zadovoljstva partnerskom relacijom osoba heteroseksualne i homoseksualne orijentacije i faktore koji su sa tim zadovoljstvom povezani. U našem istraživanju pošli smo od pretpostavke da se stepen zadovoljstva partnerskom relacijom i u heteroseksualnim i u homoseksualnim vezama može objasniti teorijskim modelom

Prilagođavanja u partnerskim odnosima i da na taj način proverimo pretpostavljenu univerzalnost ovog modela. U skladu sa osnovim pretpostavkama modela o tome koje su determinante zadovoljstva partnerskim relacijama, kako heteroseksualnim, tako i homoseksualnim, pokušali smo da odgovorimo na pitanje u kojoj meri zadovoljstvu u partnerskoj relaciji doprinose – individualne karakteristike partnera (afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama, preterana posvećenost drugima, potreba za emocijama, stav osobe da zaslužuje više od drugih) i/ili karakteristike partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije). Zanimalo nas je i da li postoje razlike u zadovoljstvu partnerskom relacijom i njenim prediktorima u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

Pretpostavili smo da bi rezultati ovog istraživanja mogli imati značajne praktične i teorijske implikacije kao i da bi mogli poslužiti kao osnova za kreiranje različitih preventivnih i promotivnih programa. Zaključci na osnovu dobijenih rezultata bi se mogli primeniti u grupama samopodrške, savetovanju, edukativnim i preventivnim programima, psihoterapiji, partnerskom savetovanju i svim drugim programima koji su vezani za romantične odnose homoseksualnih parova. Takođe, ovi rezultati bi mogli biti značajni i za praktični rad sa parovima heteroseksualne populacije koji imaju potrebu za dostizanjem većeg zadovoljstva partnerskom relacijom. Ovim radom naglašena je i uloga bihejvioralnih načina pokazivanja ljubavi u odnosu na zadovoljstvo relacijom, a time je omogućeno kreiranje vrlo konkretnih intervencija radi povećanja zadovoljstva u partnerskoj relaciji onih parova koji imaju problem u dostizanju i održavanju zadovoljstva u partnerskoj relaciji i nastoje da je poprave.

1.2. Seksualna orijentacija

U ovom istraživanju posmatra se zadovoljstvo partnerskom relacijom kroz perspektivu seksualne orijentacije. Zato je na samom početku teorijskog uvoda potrebno definisati pojam seksualne orijentacije. Seksualna orijentacija je osobina koja predisponira osobu da doživi seksualnu privlačnost prema ljudima istog pola, različitog pola ili prema oba pola (Garnets, Linda, Kimmel, Douglas, 2003). Seksualna orijentacija se odnosi na pol koji osobu privlači emocionalno, fizički, seksualno i romantično (Caroll, 2007). Procenjuje se uglavnom kroz ličnu procenu i izveštavanje osobe da li oseća privlačnost prema muškarcu ili ženi (Caroll, 2007). Stupanje u seksualne odnose sa osobama istog pola ili različitog pola ne određuje u svim situacijama seksualnu orijentaciju osobe. Faktori koji utiču na to da li će

osoba stupiti u seksualne odnose sa osobom istog ili različitog pola mogu biti dostupnost partnera, moralni stavovi, stav okoline, radoznalost, potreba da se osoba ostvari u roditeljskoj ulozi, finansijsko pitanje i slično.

Seksualna privlačnost sastoji se iz dve komponente, jedna je fizička privlačnost, koja podrazumeva želju za stupanjem u seksualne odnose, a druga komponenta je emocionalna privlačnost koja predstavlja želju za psihološkim spajanjem i ne uključuje nužno seksualni kontakt. Pošto emocionalnu privlačnost nije lako precizno definisati, kao kriterijum za utvrđivanje seksualne orijentacije uzima se osećanje fizičke privlačnosti prema osobama istog ili različitog pola bez obzira da li je do bihevioralnog akta seksualnog odnosa došlo ili nije. Alfred Kinsey je napravio sedmostepenu skalu seksualne orijentacije gde najmanji stepen ukazuje na to da je osoba isključivo heteroseksualne orijentacije, a najveći stepen ukazuje na to da je osoba isključivo homoseksualne orijentacije, dok stepeni skale koji se nalaze između govore o biseksualnosti u određenom stepenu (Kinsey, Pomeroy, & Martin, 1953).

U istraživanju Laumann, Gagnon, Michael i Michales (1994) u Sjedinjenim Američkim Državama 96.4% muškaraca i 98.3% žena je heteroseksualne orijentacije. 0.6% žena i 0.8% muškaraca u ovom istraživanju izjasnilo se da je biseksualne orijentacije, a 3.1% muškaraca i 0.9% žena izjasnilo se da je homoseksualne orijentacije (Laumann, Gagnon, Michael, & Michales, 1994). Kinsey i saradnici (Kinsey, Pomeroy, & Martin, 1948; Kinsey et al., 1953) saopštavaju da je 37% muškaraca i 13% žena bar jednom u životu imalo seksualno iskustvo sa osobom istog pola i da su 4% muškaraca i 3% žena homoseksualno orijentisani tokom celog svog života. Istraživanja koja se bave prevalencom homoseksualnosti govore da se ona kreće od 2% do 4% za muškarce i 1% do 3% za žene (Seidman & Rieder, 1994; Whitam, Daslos, Sobolewski, & Padilla, 1999). Istraživanje prevalencije homoseksualnosti u BiH i Srbiji (Berberović, Jerković, i Brkić, 2012) pokazuje da je na ovim prostorima prevalenca homoseksualnosti u skladu sa istraživanjima u drugim zemljama i iznosi 2.73%, što predstavlja značajan broj ljudi unutar celokupne populacije.

Socijalno istorijske promene menjale su značenje homoseksualnosti. U medicinskoj klasifikaciji homoseksualnost se javlja prvi put 1869. godine kao jedna forma seksualne perverzije (Caroll, 2007). Kao rezultat aktivizma i empirijskih dokaza koji nisu uspeli da povežu homoseksualnost sa mentalnom bolešću ili emocionalnom nestabilnošću (Hooker, 1957), Američko psihijatrijsko udruženje je 1973. godine izbacilo homoseksualnost iz liste mentalnih bolesti, Svetska zdravstvena organizacija je učinila isto 1990. godine. U isto vreme

u psihologiji se javlja afirmativni pristup homoseksualnosti koji promovira ideju da je homoseksualnost prirodna varijanta ekspresije normalne erotske privlačnosti i emocionalne posvećenosti. Homoseksualnost se više ne smatra bolešću, a psiholozi su počeli da se bave karakteristikama, snagama i teškoćama sa kojima se suočavaju osobe homoseksualne orijentacije. Istovremeno psihološka naučna scena počinje da se zanima i za specifičnosti i načine funkcionisanja homoseksualnih partnerskih relacija (Carroll, 2007).

1.3. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji kod heteroseksualnih i homoseksualnih parova je osnovni predmet izučavanja u ovom istraživanju. Istraživači koji su se bavili ispitivanjem i praćenjem bračnog i partnerskog zadovoljstva daju različita objašnjenja ovog koncepta. Neki istraživači smatraju da je zadovoljstvo u partnerskoj relaciji multidimenzionalan konstrukt (Sousou, 2004). Snyder (Snyder, 1983) definiše partnersko zadovoljstvo kao konstrukt koji uključuje različite dimenzije, kao što su kvalitet komunikacije, provođenje slobodnog vremena, kohezivnost, istorija distresa u porodici.

Ipak, na kraju se sve definicije mogu svesti na to da zadovoljstvo u partnerskoj relaciji predstavlja partnerski odnos koji zadovoljava potrebe oba partnera, odnos gde postoji otvorenost, responsivnost, usaglašenost (Fields, 1983), gde su partneri kompatibilni jedno drugom, u kom se bračni par oseća zadovoljnim, opuštenim i srećnim prema sopstvenoj subjektivnoj proceni (Johnson, 2005). Zadovoljstvo je jedan od načina na koje se može dati neka vrsta sumarne ocene o intimnoj partnerskoj relaciji. Važno je istaći da se u proceni zadovoljstva u partnerskoj relaciji radi o subjektivnoj oceni partnera, a ne o proceni spolja vidljivih ponašanja partnera (Glenn, 1990).

Kada govorimo o zadovoljstvu u heteroseksualnim relacijama ulazak u partnersku relaciju obično počinje kao izvor zadovoljstva za oba partnera. Istraživanja pokazuju da su prognoze za održavanje nivoa zadovoljstva u relaciji veoma pesimistične, jer dugoročno posmatrano, zadovoljstvo relacijom opada sa protokom vremena (Glenn, 1998). U prvoj godini trajanja relacija je najnestabilnija i partneri se suočavaju sa najvećim rizikom u odnosu na razvod (Ahmadi, Nabipoor, Kimiaee, & Afzali, 2010). Parovi su tipično mnogo emotivniji i zadovoljniji na početku relacije nego nakon dve godine braka (MacDermid, Huston, & McHale, 1990).

Prema svetskim podacima oko 50% svih prvih brakova se završava razvodom (National Marriage Project, 1999). Ipak relacije gde partneri izveštavaju o višem stepenu zadovoljstva imaju manje šanse da se završe razvodom (Karney & Bradbury, 1995). Kada uzmemo u obzir tako visoku stopu razvoda očekivano je postaviti pitanje šta razlikuje parove koji traju od onih koji ne traju. Neka istraživanja ukazuju na to da su bračni distress i učestali konflikti faktori rizika za smanjeno zadovoljstvo u relaciji (Coie et al., 1993). Druga istraživanja dokazuju da komunikacija među partnerima igra važnu ulogu u percepciji zadovoljstva u relaciji (Carrere & Gottman, 1999).

Partneri u relaciji vide jedno drugo kroz njihov zajednički život (Huston, McHale, & Crouter, 1986). Romantične slike sa početka veze vremenom se zamenjuju realnijim. Vremenom stavovi, zadovoljstvo i ponašanje jednog partnera postaju ogledalo drugog partnera. Ovo znači da zadovoljstvo osobe relacijom zavisi od kvaliteta percipiranog ponašanja od njenog partnera sa kojim je u romantičnoj relaciji. Partnersko zadovoljstvo reflektuje se i u načinu kako se partneri ophode međusobno, gde su osobe koje su zadovoljnije svojom relacijom značajno toplije prema svom partneru (Huston & Vangelisti, 1991).

Kroskulturalna istraživanja pokazuju da (Kamo, 1993) je u Japanu važno koliko muževi zarađuju i da to utiče na zadovoljstvo, dok u Americi to nije toliko važno. Shek (1998) je primetio da je viđenje roditelja i dece o tome kako funkcioniše porodica važno za doživljaj zadovoljstva unutar nje. Huston i Vangelisti (1991) su pokazali da je seksualno zadovoljstvo značajno povezano sa zadovoljstvom u bračnoj relaciji.

Zadovoljstvo brakom može da utiče i na zdravlje supružnika. Tako je pokazano da su žene, više nego muškarci, sklone da na bračno nezadovoljstvo reaguju zdravstvenim problemima (Levenson, Carstensen, & Gottman, 1993). Kalmijn (1999) nalazi da visoko obrazovane žene imaju nestabilnije brakove. Nepovoljan uticaj na kvalitet braka imaju i predbračna anksioznost i fobičnost partnera (McLeod, 1994).

Potreba za izučavanjem zadovoljstva u relaciji potiče iz centralne uloge koju zadovoljstvo ima u odnosu na blagostanje porodice i pojedinca (Stack & Eshleman, 1998). Veliki benefit ostvaruje i društvo u celini ako se formiraju jake i stabilne bračne zajednice (Laub, Nagin, & Sampson, 1998). Teorija socijalnog učenja (Gottman, 1979), teorija razmene (Huesmann & Levinger, 1976; Huston & Burgess, 1979), i teorija međusobne zavisnosti (Kelley & Thibaut, 1978) polaze od pretpostavke da je zadovoljstvo u relaciji direktan

rezultat ponašanja partnera sa ciljem stvaranja zadovoljstva partnera i zadovoljnog para. Pored ovih teorija postoje i druge koje su pokušale da objasne od čega zavisi zadovoljstvo u partnerskoj relaciji, gde bi izdvojili Teoriju socijalne razmene (Levinger, 1976), Bihejvioralnu teoriju (Bradbury & Fincham, 1990) i Teoriju afektivne vezanosti (Bowlby, 1958) i druge.

1.3.1. Teorije zadovoljstva u intimnim partnerskim relacijama

Uvidom u postojeću literaturu možemo zaključiti da je partnerski sistem veoma kompleksan i da bi ga razumeli potrebno je obuhvatiti, uključiti i razmotriti mnoge varijable. Teorija bračnog zadovoljstva ima mnogo i oslanjaju se na različite kapacitete ličnosti partnera, interakcije među njima i sl.

Najpoznatija teorija iz oblasti istraživanja bračnih odnosa je Teorija socijalne razmene (Levinger, 1976). Ova teorija se zasniva na Teoriji međuzavisnosti, autora Thibaut i Kelley (1959). Kako parovi postaju dublje uključeni u svoj partnerski odnos, tako postaju i više zavisni od tog odnosa, a kako se povećava zavisnost, tako oni razvijaju viši nivo zadovoljstva i posvećenosti (Weigel & Ballard-Reisch, 2008). Partneri procenjuju uspešnost braka prema tome koliko je potrebno ulaganja u taj odnos, a koliko se time gubi, pa tako i samo zadovoljstvo brakom zavisi od percepcije partnera o dobitcima, odnosno gubicima u partnerskom odnosu. Partneri upoređuju dobitke (ljubav, prijateljstvo, uteha, seksualna ispunjenost) i gubitke (emocije, vreme, trud koji je uložen u vezu, konflikte i odricanja) i tako dolazi do doživljaja zadovoljstva ili nezadovoljstva partnerskim odnosom (Šakotić-Kurbalija, 2011). Thibaut i Kelley (1959), naglašavaju razmenu različitih ponašanja među partnerima. Pokazivanje ljubavi, komplimenti, pružanje podrške percipiraju se kao nagrade, dok se kritike i osuđivanje partnera opažaju kao kazne od strane partnera. Ukoliko su u ponašanju partnera češći pozitivni oblici ponašanja, onda će drugi partner percipirati kvalitet braka kao veći, i obrnuto.

Ova teorija je proširena kroz naglašavanje značaja atribucije ponašanja, odnosno naglašavanje značaja kako partneri doživljavaju te međusobne interakcije (Bradbury & Fincham, 1990). Bihejvioralna teorija nalazi da ponašanje partnera i opažanje tog ponašanja od strane drugog partnera određuje nivo zadovoljstva partnerskim odnosom (Bradbury i Fincham, 1990). Ukoliko su u partnerskoj interakciji više zastupljena pozitivna ponašanja, i ukoliko su ona češće tako i tumačena, kvalitet partnerskog odnosa i zadovoljstvo partnera će biti veće.

Za objašnjenje razlika u zadovoljstvu u partnerskim odnosima veoma često se koristi i Teorija afektivne vezanosti. Ona pretpostavlja da se specifične afektivne veze koje je osoba stvorila sa svojim roditeljima još kao dete, prenose i na bliske veze u odraslom dobu. Na osnovu kvaliteta ovih najranijih veza, dete formira unutrašnji radni model, koji se prenosi kroz sve relacije koje formira. One osobe koje su sa roditeljem izgradile siguran stil afektivne vezanosti, imaju veće šanse da izgrade odnose poverenja i sa partnerom, što će rezultirati većim kvalitetom braka (Bowlby, 1958).

Po Modelu ranjivost – stres – adaptacija bračno zadovoljstvo zavisi od ponašanja partnera u stresnim situacijama, zatim od uspešnosti prilagođavanja na stres i od demografskih karakteristika, ličnih i iskustvenih, koje partneri unose u brak (Vrhovski, 2004). Ranjivost obuhvata osobine partnera koje je on imao i pre stupanja u brak, i one su relativno stabilne tokom godina. Stres predstavljaju događaji, razvojni periodi koji izazivaju promenu u funkcionisanju para, a mogu biti akutni ili hronični. Adaptacija podrazumeva procese prevazilaženja stresnih situacija (Kurbalija, 2011).

1.3.2. Model prilagođavanja u partnerskim odnosima

Pri izučavanju partnerskih i bračnih relacija poslednjih decenija najčešće je korišćen Model prilagođavanja u partnerskim odnosima (Huston, 2000) u kojem se pretpostavlja postojanje tri komponente koje određuju ishod i tok jedne partnerske relacije. U pitanju je interdisciplinarni model koji omogućava izučavanje i bračnih i ostalih bliskih relacija. Huston (2000) ga smatra univerzalnim i upotrebljivim na svim relacijama sličnim bračnim, bez obzira na pol partnera i to da li partneri žive zajedno ili odvojeno. Do sada se kao teorijski model koristio u mnogim istraživanjima i pokazao se kao veoma koristan i praktičan za formiranje interventnih programa u radu sa heteroseksualnim parovima.

Ovaj model spada u ekološke modele jer obrasce ponašanja u partnerskoj relaciji posmatra kroz kontekst okruženja u kojem se ona ostvaruje, ali je i socijalno-psihološki jer se bavi individualnim karakteristikama partnera u kontekstu socijalnih interakcija unutar partnerske relacije. Model kao ishod partnerske relacije pretpostavlja zadovoljstvo, koje podrazumeva sveukupnu procenu nivoa doživljenih pozitivnih emocija u vezi. U njemu tri komponente međusobno utiču jedna na drugu (Huston, 2000). Prva komponenta su individualne karakteristike svakog od partnera gde prvenstveno spadaju osobine ličnosti. Obrasci afektivne vezanosti su takođe u ovom domenu, kao i načini na koje svaki od partnera filtrira informacije o partnerskom odnosu (Huston, 2000).

Socijalno-kognitivne teorije pretpostavljaju da mentalna reprezentacija drugih organizuje percepciju njihovog ponašanja, oblikuje očekivanja budućih ponašanja i utiče na tumačenje i razumevanje tuđih postupaka (Fiske & Taylor, 1991). Dakle, psihološke predispozicije svakog partnera kao prva komponenta određuju percepciju događaja i socijalne interakcije pa tako nastaju sheme partnerske relacije koje obuhvataju stavove i uverenja o partneru i utiču na interakciju među partnerima (Kurdek, 2004). Ove interakcije predstavljaju drugu komponentu modela. Promene u interakciji partnera i bihevioralnim obrascima povratno dovode do promena u individualnim stavovima i karakteristikama (Huston, 2000).

Treća komponenta modela je uticaj šire društvene sredine. Ovu komponentu autor modela opisuje kroz socijalno, kulturno i fizičko okruženje u kojem se odvija partnerska relacija. Širi socijalni kontekst uključuje pripadnost određenim grupama i subkulturama kao važan parametar koji utiče na individualne stavove i karakteristike partnera ali i karakteristike i bihevioralne obrasce unutar relacije. U treću komponentu modela autor ubraja i socijalni status, zaposlenje, odnos prema religiji i svakodnevne socijalne aktivnosti (Huston, 2000).

Ovaj model koristili smo kao teorijski okvir našeg istraživanja. Odabrali smo model Prilagođavanja u partnerskim odnosima jer je sveobuhvatan i u sebe uključuje i varijable koje i drugi modeli ističu kao važne. Autor ovog modela eksplicitno navodi da je model univerzalan i da se može koristiti i za proučavanje i praćenje homoseksualnih partnerskih relacija (Huston, 2000), što je neophodno i značajno u odnosu na perspektivu seksualne orijentacije kroz koju u ovom radu posmatramo zadovoljstvo u partnerskoj relaciji.

1.3.3. Zadovoljstvo u homoseksualnim partnerskim relacijama

Homoseksualni partnerski odnosi neretko su predmet predrasuda i negativnih stereotipa (McKay, 2000, prema Wang, Schale, & Broz, 2010). Peplau i Fingerhut (2007) pregledom literature nalaze da mnogi istraživači prepoznaju brojne negativne stereotipe o homoseksualnim parovima, kao što su slika o homoseksualnim vezama kao nestabilnim, a partnerima kao nesrećnim u svojim romantičnim relacijama. U istom istraživanju navodi se da postoji stav da osobe homoseksualne orijentacije imaju manje kapacitete za intimnost, strastvenu ljubav ili vezu u poređenju sa heteroseksualnim osobama. Partnerske homoseksualne relacije postoje paralelno sa izraženom socijalnom diskriminacijom i predrasudama (Peplau & Beals, 2004). Homoseksualni parovi doživljavaju veći stepen stresora usled socijalne marginalizacije (Lewis, 2003). Oni parovi koji osećaju veći stepen

bliskosti neutrališu negativan efekat ovih socijalnih stresora na zadovoljstvo relacijom (Peplau & Fingerhut, 2007).

Istraživanja govore da se 4% muškaraca i 3% žena izjašnjava da je homoseksualne orijentacije (Barringer, 1993). Većina istraživanja pokazuju da su homoseksualne veze slične heteroseksualnim vezama na mnogim dimenzijama kao što su: bihevioralni obrasci pokazivanja ljubavi u vezi (Haas & Stafford, 1998), efekti rodnih uloga na proces komunikacije (Julien, Arellano, & Turgeon, 1997), zavisnost od partnera u odnosu na kvalitet relacije (Kurdek & Schmitt, 1986a), odnos kvaliteta relacije i razvojne faze partnerske relacije (Kurdek & Schmitt, 1986c). Takođe, homoseksualni parovi su po nekim istraživanjima sličniji bračnim heteroseksualnim parovima nego heteroseksualnim parovima u kohabitaciji (Kurdek & Schmitt, 1986b). U homoseksualnim partnerskim relacijama i heteroseksualnim relacijama uočava se isti stepen afektivne ekspresivnosti, intimnosti, konflikta, posvećenosti i zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Kurdek, 1998; Kurdek, 2001; Kurdek, 2004). Takođe prediktori zadovoljstva u oba tipa relacija su slični. Jedan od pozitivnih prediktora je i visok skor na dimenziji ličnosti prijatnost kod oba partnera (Malouff, Thorsteinsson, Schutte, Bhullar, & Rooke, 2010).

Ipak, druga istraživanja ukazuju i na neke razlike među homoseksualnim muškim parovima, homoseksualnim ženskim parovima i heteroseksualnim parovima koji umanjuju mogućnost generalizacije postojećih modela i teorija na sve tri grupe parova (Kurdek, 2001). Osobe homoseksualne populacije imaju manju podršku porodice (Bryant & Demian, 1994; Kurdek, 2001). Takođe mnoga istraživanja govore u prilog tome da su rodne uloge važan prediktor zadovoljstva u relaciji (Gottman, Coan, Carrere, & Swanson, 1998; Huston, 2000). Neki autori smatraju da treba očekivati razlike između homoseksualnih relacija gde imamo dve osobe sa istim rodnim ulogama i heteroseksualnih relacija gde su dve osobe sa različitim rodnim ulogama (Gottman et al., 1998; Huston, 2000).

U homoseksualnim vezama dva muškarca mogu pokazivati obostrano izbegavanje konflikta, koje vodi stopiranju razvoja partnerskog odnosa i same ličnosti, a može voditi manjem zadovoljstvu u vezi (Kurdek, 2004). Takođe, pretpostavka je da dve osobe istog pola unose u vezu slične rodne uloge što zbog nekompatibilnosti uloga može prouzrokovati dalje probleme. Suprotno pretpostavci o nižem zadovoljstvu u homoseksualnim vezama govore podaci dobijeni u drugim istraživanjima (Thompson & Walker, 1989). Nezadovoljstvo brakom povezano je sa disbalansom moći, neravnomernim pravom na donošenje odluka i

nesrazmernom podelom kućnih poslova (Thompson & Walker, 1989). Ovakva ponašanja česta su kod heteroseksualnih parova čije relacije se baziraju na nejednakosti (Schwarz, 1994). Homoseksualni parovi stvaraju svoje relacije ne oslanjajući se na tradicionalne rodne uloge, te se njihov odnos češće bazira na jednakosti (Blumstein & Schwarz, 1983), što kao rezultat može imati veće zadovoljstvo vezom.

Prema istraživanjima Peplau i Cochran (1990) 60% homoseksualnih muškaraca i 80% homoseksualnih žena je u stabilnim partnerskim relacijama, a 14% homoseksualnih ženskih relacija i 25% muških homoseksualnih relacija traju duže od 10 godina (Bryant & Demian, 1994). U istraživanju Peplau i Cochran (1990) autori ne nalaze razlike u zadovoljstvu partnerskom relacijom između muških homoseksualnih relacija, ženskih homoseksualnih relacija i heteroseksualnih relacija, kao ni razlike u odnosu na bilo koju meru kvaliteta partnerske relacije. Kurdek (1998) dobija slične rezultate i uz kontrolisanje uzrasta, prihoda, obrazovanja i dužine relacije nije pronašao razlike u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji.

Priroda homoseksualne relacije (otvorena ili zatvorena relacija) nije značajno povezana sa zadovoljstvom u relaciji (Ramirez & Brown, 2010). Ipak, ono što značajno određuje stepen zadovoljstva jeste postojanje jasnih pravila. Partneri u otvorenim relacijama koje imaju jasna pravila su značajno zadovoljniji od onih partnera koji su u otvorenim relacijama bez jasnih pravila. Potreba za neobaveznim seksualnim odnosima i dužina relacije pokazali su se kao značajni negativni prediktori zadovoljstva u muškim homoseksualnim relacijama (Sanchez, Bocklandt & Vilain, 2009).

Zadovoljstvo u relaciji kod homoseksualnih muških i ženskih parova i heteroseksualnih parova je približno jednako. Veći stepen zadovoljstva pokazuju oni parovi gde je manje primetna diferencijacija polnih uloga. Takođe pojedinci sa dominantno maskulinom ulogom u partnerskom odnosu izveštavaju o većem stepenu zadovoljstva partnerskom relacijom. Zadovoljstvo u relaciji nije povezano sa polom i demografskim karakteristikama partnera (Cardell, Finn, & Marecek, 1981).

U Srbiji je do sada sprovedeno jedno istraživanje partnerskih relacija i zadovoljstva partnerskom relacijom na uzorku muškaraca homoseksualne populacije (Brkić, Mihić i Jerković, 2012). Rezultati tog istraživanja pokazuju da se muška homoseksualna relacija doživljava kao prostor za slobodnije izražavanje ljubavi u dijadnoj relaciji. Muškarci homoseksualne orijentacije doživljavaju viši stepen ljubavi i zadovoljstva u relaciji i sebe vide kao značajno ekspresivnije prema svom partneru od muškaraca heteroseksualne

orijentacije. Na uzorku žena homoseksualne orijentacije na teritoriji Srbije u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom sprovedeno je istraživanje čiji su nalazi objavljeni u apstraktu, a na koje ćemo se pozvati u nedostatku drugih istraživanja (Brkić i Jerković, 2012), čiji nalazi govore o tome da postoje razlike u načinima pokazivanja ljubavi između žena homoseksualne i heteroseksualne orijentacije, ali da seksualna orijentacija nije dominantni prediktor načina pokazivanja ljubavi. Prema nalazima tog istraživanja doživljaj ljubavi se pokazao kao značajan prediktor u odnosu na instrumentalne i ekspresivne načine pokazivanja ljubavi. Načini pokazivanja ljubavi su značajni prediktori zadovoljstva u homoseksualnim ženskim partnerskim relacijama. Žene u homoseksualnim relacijama doživljavaju veći stepen ljubavi, zadovoljstva i bliskosti u partnerskoj relaciji od žena u heteroseksualnim partnerskim relacijama (Brkić i Jerković, 2012).

Nedostatak podataka i neusaglašenost postojećih istraživanja o zadovoljstvu u partnerskoj relaciji, a posebno nedostatak istraživanja o zadovoljstvu u homoseksualnim relacijama kod parova u Srbiji je podstaklo ovo istraživanje. Uočen je i nedostatak istraživanja koja na celovit način analiziraju ovaj problem. U opisanim istraživanjima je uglavnom posmatran odnos zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa manjim brojem ili sa jednim prediktorom, što značajno sužava generabilnost podataka i primenu u radu sa konkretnim parom. Pitanje sličnosti i različitosti homoseksualnih i heteroseksualnih relacija, a u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom je još uvek otvoreno.

1.4. Individualne karakteristike partnera i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

Postoje mnoge individualne karakteristike partnera koje su se u dosadašnjim istraživanjima pokazale kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Na prvom mestu kao značajni prediktori partnerskog zadovoljstva od individualnih karakteristika izdvajaju se osobine ličnosti. Pokazalo se da postoji pozitivna korelacija između ekstraverzije i kvaliteta braka, a negativna korelacija između neuroticizma i kvaliteta braka (Lavee & Ben-Ari, 2004). Istraživanje koje se bavilo osobinama ličnosti iz petofaktorskog modela ličnosti, pokazuje da su se kao povoljne za kvalitet braka pokazale ekstravertnost, prijatnost i savesnost, a kao nepovoljne emocionalna nestabilnost (Gattis, Berns, Simpson & Christensen, 2004). Jedno drugačije istraživanje (Shiota & Levenson, 2007) je pokazalo da što je veća sličnost ličnosti bračnih partnera (na petofaktorskom modelu), to je bračno zadovoljstvo niže. Takođe, sličnost skorova na dimenzijama savesnost i ekstraverzija partnera unutar jedne romantične relacije prediktor je nižeg bračnog zadovoljstva kod partnera srednje životne dobi

(Shiota & Levenson, 2007). Osobine ličnosti koje su se, takođe, pokazale kao nepovoljne za bračno zadovoljstvo su nestrpljenje i razdražljivost (MacEwen & Barling, 1993).

Afektivna vezanost je takođe jedna od individualnih karakteristika partnera koja se u brojnim istraživanjima pokazala kao značajan prediktor zadovoljstva u heteroseksualnim i homoseksualnim relacijama. Istraživanja ukazuju na to da sigurno afektivno vezani partneri bolje funkcionišu u svojim vezama i izveštavaju da su srećniji i zadovoljniji u odnosu na nesigurno vezane partnere (Bartholomew & Horowitz, 1991; Collins & Read, 1990; Feeney & Noller, 1990).

U novijim istraživanjima kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskim relacijama izdvajaju se osobine ličnosti i individualni stavovi partnera koji su prema stavovima autora istraživanja neposrednije povezani sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji, a to su: maskuline/feminine osobine ličnosti (Spence & Buckner, 2000), potreba za emocijama (Maio & Esses, 2001), preterana posvećenost drugima (Helgeson i Fritz, 1999), stav osobe da zaslužuje više od drugih (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline & Bushman, 2004) i stav prema rodnim ulogama (Gottman et al., 1998; Huston, 2000).

1.4.1. Afektivna vezanost

Teorija afektivne vezanosti, koja je inspirisala mnoge studije koje se bave partnerskim odnosima, posmatra afektivnu vezanost kao individualnu karakteristiku definisanu preko dve dimenzije (Brennan, Clark, & Shaver, 1998; Fraley & Shaver, 2000). Prva dimenzija je anksioznost koju karakteriše intenzivna potreba za odobravanjem od strane drugih i strah od odbijanja ili napuštanja u interpersonalnim odnosima. Druga dimenzija je izbegavanje koja se ogleda u strahu od bliskosti i interpersonalne zavisnosti, kao i supresiji potreba za afektivnim vezivanjem (Brennan et al., 1998). Uz pomoć skorova na te dve dimenzije moguće je razlikovati četiri obrasca afektivne vezanosti (Crowel, Fraley, & Shaver, 1999; Stefanović-Stanojević, 2005): sigurni obrazac afektivne vezanosti (nizak skor na obe dimenzije) i tri nesigurna obrasca afektivne vezanosti (preokupirani obrazac afektivne vezanosti - visoka anksioznost i nisko izbegavanje; izbegavajući obrazac afektivne vezanosti - niska anksioznost i visoko izbegavanje i plašljivi obrazac afektivne vezanosti - visok skor na obe dimenzije).

Obrasci afektivne vezanosti kod odraslih se prepoznaju u interpersonalnim relacijama (Bartholomew & Horowitz, 1991; Hazan & Shaver, 1987), razvijaju se u ranom detinjstvu i relativno su stabilni tokom života (Collins & Read, 1990). Osobe koje postižu nizak rezultat

na dimenzijama anksioznosti i izbegavanja kategorišu se kao osobe sa sigurnim obrascem vezanosti, a njihov partnerski odnos karakterišu afektivna sigurnost, poverenje prema partneru, percepcija partnerove dostupnosti i responsivnosti, adekvatno balansiranje između bliskosti i nezavisnosti, kao i adekvatni mehanizmi suočavanja sa stresom (Fraley & Shaver, 2000). Mnoga istraživanja govore u prilog tome da osobe sa nesigurnim obrascima vezanosti imaju negativnu sliku o svojim prijateljima, partnerima i ljudima uopšte (Mikulincer & Shaver, 2007; Zayas & Shoda, 2005). Nesigurno vezane osobe karakteriše i nepoverenje prema partneru (Carranza & Kilmann, 2000), gađenje i neodobravanje partnera i njegovo potcenjivanje i nepoštovanje (Frei & Shaver, 2002). Pietromonaco i Barrett (1997) na osnovu svoje studije zaključuju da se osobe sa sigurnim obrascem vezanosti i nesigurnim obrascima afektivne vezanosti ne razlikuju u pristupu svom partneru tokom svakodnevnih rutinskih i već dobro poznatih aktivnosti, ali u veoma nestrukturisanim interakcijama koje su nove za oba partnera anksiozne osobe navode veći broj pozitivnih ponašanja od strane partnera, dok izbegavajuće osobe navode više negativnih partnerovih ponašanja. Takođe nesigurno vezane osobe negativno ponašanje partnera češće objašnjavaju nedostatkom ljubavi i smatraju da je partner svesno motivisan na negativna ponašanja (Heene, Buysse & Van Oost, 2005).

Obrasci afektivne vezanosti povezani su i sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji, tako da je nesigurna vezanost prediktor loših procena i rešenja kao i generalnog nezadovoljstva u vezi (Mikulincer & Shaver, 2007). U terminima teorije afektivne vezanosti zadovoljstvo vezom zavisi od partnerove uspešnosti da prepozna i odgovori na potrebe osobe i stvori sigurnu bazu za svog partnera. Zadovoljstvo se povećava ukoliko partneri ostvare bliskost i intimnost, efikasnu podršku i sigurnost i sigurnu bazu za autonomni razvoj osobe (Mikulincer, Florian, Cowan & Cowan, 2002). Prema Feeney i Collins (2003) sigurno afektivno vezani pojedinci lakše stupaju u komunikaciju sa potencijalnim partnerima, otvoreniji su i manje skloni jakim emocionalnim reakcijama u odnosu na pojedince sa nesigurnim obrascima vezanosti. Paley, Cox, Burchinal i Payne (1999), pokazuju da sigurno afektivno vezane žene bolje regulišu svoja emocionalna stanja nego žene sa izbegavajućim i preokupiranim afektivnim stilom, a žene čiji su muževi sigurno afektivno vezani pokazuje više pozitivnog bračnog ponašanja u odnosu na žene čiji su muževi izbegavajućeg stila vezanosti. Primećeno je da sigurno afektivno vezani pojedinci imaju dugotrajnije ljubavne veze (Keelan, Dion & Dion, 1994), a da su sigurno afektivno vezane žene zadovoljnije brakom, dugoročno posmatrano, u odnosu na žene sa nesigurnim obrascima afektivne vezanosti (Klohnen & Bera, 1998). Paley i saradnici (1999) takođe ukazuju na dve studije u

kojima je dobijeno da je postojanje sigurno afektivne vezanosti u detinjstvu povezano sa boljim bračnim funkcionisanjem (Das Eiden, Teti & Corns, 1995).

Od prvobitnih istraživanja do danas teorija afektivne vezanosti postala je značajan teorijski okvir studija koje se bave razumevanjem uticaja obrazaca vezanosti na procese u partnerskim relacijama i na porodično funkcionisanje (Mikulincer, Shaver & Pereg, 2003). Ipak samo mali broj istraživanja bavio se ovim procesima u homoseksualnim vezama. Ta istraživanja potvrđuju postojanje četiri obrazaca afektivne vezanosti među heteroseksualnom i homoseksualnom populacijom (Ridge & Feeney, 1998).

Osobe homoseksualne orijentacije sa višim skorom na dimenziji anksioznosti ili izbegavanja imaju značajno niže samoprihvatanje u poređenju sa sigurno vezanim homoseksualnim ispitanicima (Elizur & Mintzer, 2003; Mohr & Fassinger, 2003). Na osnovu saznanja o ovoj povezanosti Wang i saradnici (2010) nalaze da su viši skorovi na dimenzijama izbegavanje i anksioznost povezani sa negativnim aspektima identiteta LGBT osoba (internalizovane negativne poruke i internalizovanim stavovima zajednice o homoseksualnoj populaciji). Gaines i Henderson (2002) su ispitivali povezanost obrazaca afektivne vezanosti partnera i pogodnosti odgovora na partnerovo upućivanje kritike ili izražavanje ljutnje. Kod homoseksualnih muškaraca partneri su konstruktivno reagovali na kritiku ili izražavanje ljutnje ukoliko su oba partnera sigurno afektivno vezana. U slučaju kada je jedan ili oba partnera karakterisao nesiguran obrazac afektivne vezanosti veća je bila učestalost destruktivne komunikacije. Manje samopouzdanja i konstantna potreba za odobravanjem od strane sredine anksiozno afektivno vezane muškarce homoseksualne orijentacije čine vulnerabilnijim na negativne poruke heteroseksualne zajednice (Wang et al., 2010).

Istraživanje koje se bavilo razlikama u obrascima afektivne vezanosti pokazalo je da muškarce homoseksualne orijentacije češće karakteriše preokupirani obrazac nego muškarce heteroseksualne orijentacije (Ridge & Feeney, 1998). Ovaj nalaz potvrdilo je i istraživanje na populaciji muškaraca homoseksualne orijentacije u Srbiji (Brkić, Mihić, Karić i Jerković, 2013). Rezultati istraživanja u Srbiji (Brkić i sar., 2013) potvrđuju podatak dobijen u drugim istraživanjima u svetu, da su obrasci afektivne vezanosti povezani sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji, tako da je nesigurna vezanost korelat generalnog nezadovoljstva u vezi (Mikulincer & Shaver, 2007). Zadovoljstvo se povećava ukoliko partneri ostvare stvarnu bliskost i intimnost, što je osnovna teškoća osoba koje su anksiozne ili izbegavajuće. Takođe

dosadašnja istraživanja pokazuju da je doživljaj ljubavi jedan od najznačajnijih prediktora zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Sternberg & Hojjat, 1997). S obzirom na to da preokupirano vezani ispitanici percipiraju niži stepen ljubavi očekivano je i nezadovoljstvo partnerskom relacijom u većem stepenu.

1.4.2. Feminine/maskuline osobine ličnosti

Već je napomenuto da se u novijim istraživanjima zadovoljstva u partnerskim odnosima preporučuje korišćenje upitnika osobina ličnosti koje su specifičnije vazane za partnerske odnose. Jedan od tih parametara koje je poželjno posmatrati su maskuline i feminine karakteristike ličnosti. Ekspresivnost i instrumentalnost kao dispozicije odgovaraju maskulinom i femininom načinu razmišljanja, osećanja i ponašanja. Instrumentalnost odgovara maskulinim, a ekspresivnost femininim karakteristikama (Spence & Helmreich, 1978) i nazivamo ih rodnim (gender) karakteristikama. Ove karakteristike različito se ispoljavaju u različitim kulturama (Zhang et al., 2001). Bem (1974) navodi da su osobe koje su izraženo i maskuline i feminine (androgine osobe) prilagodljivije u odnosu na one kod kojih je izražena ili maskulnost ili femininost. Osobe koje su androgine su fleksibilnije i lakše rešavaju probleme (Cheng & Cheung, 2005).

Kroz istoriju postojala su različita shvatanja o odnosu maskulnosti i femininosti. Sa jedne strane postojalo je shvatanje da su maskulnost i femininost polovi jedne dimenzije, a sa druge strane je postojalo shvatanje da su maskulnost i femininost potpuno odvojene dimenzije ličnosti. Bem (1974) zastupa stanovište da su maskulnost i femininost odvojene dimenzije i tako sugeriše da svaka osoba poseduje i maskuline i feminine osobine i da možemo govoriti o osobama koje imaju izraženije maskuline osobine, feminine osobine ili su androgine sa izraženim i jednim i drugim osobinama. Tokom godina shvatanje maskulnosti i femininosti se proširilo tako da ne obuhvata samo osobine već i fizički izgled, interesovanja i aktivnosti (Blakemore 1999; Liben, Bigler, Ruble, Martin, & Powlishta, 2002). Jedno od prvih istraživanja stereotipa muških i ženskih rodnih uloga sproveli su McKee i Sheriffs (1957). Oni su ponudili listu od dve stotine osobina i pronašli veliki broj osobina koje generalno razlikuju muškarce i žene. Kako su polni stereotipi drutveni fenomen i kulturološki su zavisni, Williams i Best (1990) sprovode kros-kulturalnu studiju polnih stereotipa uzimajući u obzir nalaze iz 31 zemlje. Pokazalo se da se stereotipna slika muškarca i slika žene najznačajnije razlikuju u razvijenijim zemljama kao što su Holandija, Finska, Norveška i Nemačka, dok su razlike minimalne u manje razvijenim zemljama poput Bolivije i

Venecuele. U ponovljenom istraživanju (Best, 2009) dobijeni su podaci da su u većini zemalja muškarci okarakterisani kao usmereni, racionalni, kompetentni i smeli dok su žene opisane kao emocionalno tople i kao osobe koje brinu o socijalnim normama (Best, 2009).

Najpoznatiji instrument za merenje femininosti i maskulnosti je Personal Attributes Questionnaire (PAQ) koji meri rodne uloge kroz samoprocenu tradicionalno ženskih i muških osobina (Spence, Helmreich, & Stapp, 1974). Maskulnost karakterišu instrumentalne osobine kao što su autonomija, dominacija i asertivnost dok femininost karakterišu ekspresivne osobine kao što su empatija, senzitivnost i osećajnost.

Femininost, odnosno emocionalna izražajnost, i muškarca i žene povećava kvalitet partnerske relacije (Miller, Caughlin & Huston, 2003). Neka istraživanja pokazuju i uticaj maskulnosti na zadovoljstvo partnerskom relacijom i brakom, ali je on mnogo manji (Bradbury, Fincham, & Beach, 2000). Iz ovoga se izvodi zaključak da je femininost najbitnija za sreću u partnerskoj relaciji (Antill, 1983, prema Bradbury et al., 2000). Istraživanje Sayers-a i Baucom-a (1991) pokazuje da femininost kod žena utiče na porast negativnih interakcija između partnera. Postoje polne razlike u značaju femininosti i maskulnosti za interakcije između osoba u partnerskoj relaciji (Sayers & Baucom, 1991).

Podaci dosadašnjih studija na homoseksualnom uzorku pokazuju da homoseksualni muškarci sebe vide kao brižnije i požrtvovanije od drugih muškaraca, dok homoseksualne žene vide sebe kao autonomnije od heteroseksualnih žena (Kurdek, 1987). Stereotipi homoseksualnih žena ili muškaraca često se koriste da bi opravdali diskriminaciju (Allport, 1954), te je razumevanje ili otklanjanje istih važno kao prvi korak u borbi protiv diskriminacije. Ovi stereotipi postoje i danas (D'Augelli, Pilkington, & Hershberger, 2002) iako su se shvatanja o seksualnoj orijentaciji značajno promenila (Herek & Garnets 2007; Lewis, Derlega, Griffin, & Krowinski, 2003). Mnogi autori smatraju da su stereotipi ostali jer predstavljaju pretnju tradicionalnim rodnim ulogama, a da suštinske razlike u femininosti i maskulnosti među homoseksualnim i heteroseksualnim osobama nema (Blashill & Powlishta, 2009; Lehavot & Lambert, 2007; Schope & Eliason, 2004).

Predhodna istraživanja, koja su sprovedena decenijama ranije, govore u prilog tome da su maskuline žene i feminini muškarci češće homoseksualne orijentacije (McCreary, 1994) i da osobe homoseksualne orijentacije češće poseduju karakteristike suprotnog pola (Kite & Deaux, 1987). Frojdova teorija "inverzije roda" govori u prilog tome da su homoseksualni muškarci sličniji heteroseksualnim ženama i obrnuto (Kite & Deaux, 1987).

Istraživanja pokazuju da su homoseksualni muškarci više feminini od heteroseksualnih i da su homoseksualne žene više maskuline od heteroseksualnih žena (Dunne, Bailey, Kirk, & Martin, 2000; Lippa, 2000). Novija istraživanja govore o tome da se homoseksualne osobe od heteroseksualnih osoba istog pola razlikuju u odnosu na hobije i interesovanja, ali ne u odnosu na osobine ličnosti (Bailey, Finkel, Blackwelder, & Bailey, 1996; Lippa, 2000), niti po samopercepciji maskulinih i femininih osobina (Lippa, 2000). Sve navedeno ukazuje na veliku diskrepancu u stavovima istraživača i neusaglašenost rezultata sa jedne strane, a sa druge strane ukazuje na veliki značaj ovih karakteristika ličnosti u odnosu na zadovoljstvo kako u heteroseksualnim tako i homoseksualnim relacijama.

1.4.3. Stav prema rodnim ulogama

Stavovi prema rodnim ulogama (tradicionalni ili egalitarni) jesu intrapsihički aspekti uticaja roda na identitet pojedinca i na njegovo ponašanje (Voydanoff, 2002). Ideologija rodnih uloga odnosi se na stavove pojedinaca o tome koja je prikladna uloga za muškarce, a koja za žene. Ovaj konstrukt je jednodimenzionalan, a tradicionalni stavovi se nalaze na jednoj strani kontinuuma, a egalitarni stavovi na drugoj strani. Stavovi prema rodnim ulogama su verovanja o primerenim aktivnostima unutar uloge muškarca i žene (McHugh & Frieze, 1997).

Razvoj rodnih uloga se odvija u porodici, kroz garderobu, uređivanje prostora, kupovinu različitih igračaka i samo ophođenje roditelja prema deci. Takođe značajan deo socijalizacije odigrava se u školama. Učiteljice nagrađuju različita ponašanja kod dečaka i kod devojčica. Dečaci se podstiču da budu nezavisni i asertivni, a devojčice tihe i mirne. Treći izvor socijalizacije i učenja rodnih uloga su mediji koji u emisijama prikazuju stereotipne uloge muškarca i žene (Wood, 1994).

Osobe sa tradicionalnim stavovima prema rodnim ulogama veruju da žene i muškarci treba da poštuju tradicionalne norme. Tradicionalni stavovi podrazumevaju velike razlike u vrsti posla koji treba da obavljaju muškarci i žene. Osobe koje imaju tradicionalne stavove prema rodnim ulogama smatraju da ovako organizovana porodica ima najveću verovatnoću opstanka. Suprotno ovim očekivanjima o rodnim ulogama, osobe sa egalitarnim stavovima smatraju da ne treba da postoji podela na muške i ženske poslove, i da partneri bez obzira na pol treba da rade iste stvari.

Stavovi i verovanja su važan faktor u formiranju svake afektivne interpersonalne relacije. Stavovi usmeravaju formiranje rodnih uloga i odgovornosti koje muškarci i žene imaju u društvu, koji kasnije mogu uticati na stvaranje stereotipa i diskriminacije (Ferrer, Bosch, Ramis, Torres, & Navarro, 2006; López-Cepero, Rodríguez-Franco, Rodríguez, & Bringas, 2013). Stavovi prema rodnim ulogama variraju u odnosu na uzrast, pol i nivo edukacije (Díaz & Sellami, 2014). Herrera, Expósito i Moya, (2012) nalaze da se žene koje ne prihvate odluke svojih muževa percipiraju negativno posebno od strane muškaraca sa tradicionalnim stavovima prema rodnim ulogama.

Promena stavova prema rodnim ulogama u SAD je dobro dokumentovana. Kasnih 40tih i 50ih godina prošlog veka prvi put se javlja delimična jednakost u obavljanju nekih kućnih poslova. Kasnih 60tih i 70tih godina prošlog veka aktivan je Ženski pokret (Mason, Czajka & Arber, 1976), pod čijim dejstvom se stav prema rodnim ulogama sve više pomera ka egalitarnom (Thornton, 1989). Ravnopravnost u domenu zaposlenja se prihvatila mnogo lakše nego ravnopravnost u odgovornostima i aktivnostima vezanim za domaćinstvo (Thornton & Freedman, 1979). Kasnih sedamdesetih godina prihvata se ravnopravnost kako u radu tako i u domaćinstvu (Mason et al., 1976). Istraživanja pokazuju da mlađi ljudi lakše prihvataju promenu stavova ka egalitarnim (Thornton & Freedman, 1979) i da žene imaju egalitarnije stavove od muškaraca (Mason & Lu, 1988; Thornton, 1989).

Stavovi prema jednakosti u domenu rada su isti za oba pola, ali muškarci imaju tradicionalnije stavove o ulozi majke u kući i posledicama zaposlenosti majke na razvoj deteta (Mason & Lu, 1988). U nekim istraživanjima uočeno je da postoji veza između stava majke prema rodnim ulogama sa stavom deteta u odnosu na rodne uloge (Blee & Tickamyer, 1995). Visoko obrazovane osobe oba pola lakše menjaju stav ka egalitarnom od onih bez visokog obrazovanja (Jorgenson & Tanner, 1983). Takođe visoko obrazovanje roditelja utiče i na egalitarnije stavove dece (Thornton, Alwin, & Camburn, 1983). Zaposlenost majke utiče na egalitarnije stavove dece (Herzog & Bachman, 1982), posebno na egalitarnije stavove ćerki (Blee & Tickamyer, 1995).

Stavovi prema rodnim ulogama su u značajnoj korelaciji sa negativnim stavovima prema homoseksualnoj populaciji. Homoseksualne osobe odskaču od onoga što su kulturna očekivanja kako muškarac ili žena treba da žive (Whitley, 1987). Kite i Deaux (1987) su izučavali stereotipe o homoseksualnim osobama. Ispitanici su rangirali ženske i muške homoseksualne i heteroseksualne osobe u odnosu na maskuline i feminine osobine,

ponašanja, rodne uloge i hobije. Rezultati potvrđuju prihvatanje teorije rodne inverzije. Ispitanici smatraju da su homoseksualni muškarci manje maskulini od heteroseksualnih kao i da su homoseksualne žene manje feminine. Slični rezultati dobijeni su u odnosu na ponašanje, rodne uloge i aktivnosti, tako da nalazi upućuju na stereotipnu inverziju rodnih osobina, ponašanja ali i rodnih uloga kod homoseksualnih osoba (Kite & Deaux, 1987).

U istraživanju Cappuccini i Cochrane (2000), sprovedenog na uzorku heteroseksualnih parova, polovina muškaraca smatra da je odgovornost za kućne poslove ravnomerno podeljena između partnera, s čim se slaže samo jedna trećina partnerki, a ostale dve trećine žena smatraju da one same obavljaju kućne poslove. Percepcija žena i muškaraca je slična kada je reč o podeli brige za decu, pri čemu oko 60% žena i muškaraca izjavljuje da se žena brine oko dece, a ostali smatraju da je briga oko dece podeljena između partnera (Cappuccini & Cochrane, 2000). U istraživanju Deutsch, Lussier i Servis (1993), pokazalo se da je veća verovatnost očevog uključivanja u brigu oko dece što su stavovi očeva egalitarniji, te što supruga više sati provodi na poslu. Veća je verovatnoća očevog doprinosa kućnim poslovima što je ženino zaposlenje prestižnije, bračna dinamika skladnija i što je diskrepancija u prihodima partnera manja.

Teorija socijalne razmene (Levinger, 1982) i Teorija jednakosti (Wilcox & Nock, 2006) naglašavaju neophodnost egalitarnosti za partnersko zadovoljstvo. Prema ovoj teoriji važna je subjektivna procena jednakosti, koja ne podrazumeva obavljanje istog posla od strane oba pola već je za bračno zadovoljstvo važna usklađenost stavova o rodnim ulogama i organizacije posla, a ne konkretna podela i količina posla koja se obavlja (Mihić i Filipović, 2012). Napredovanjem žena na poslu trebalo bi da su usledile značajne promene u podeli posla u domaćinstvu ali istraživanja pokazuju da žene i dalje obavljaju najveći deo kućnih poslova. Ovakva pozicija zahteva stalna balansiranja između posla i porodice, što za posledicu ima velike količine stresa kod zaposlenih žena (Jugović, 2004). Tang i Tang (2001) smatraju da su socijalni normativi rodni uloga toliko internalizovani da bez obzira na uspešnost u poslovnom svetu, žene ipak misle da je njihova dužnost da predvode u brizi za porodicu.

Gootman i saradnici (2003) zaključuju da zbog opisane razlike u rodnim ulogama homoseksualni parovi imaju efikasnije strategije rešavanja konflikata. Kod homoseksualnih parova nije izražena tradicionalna podela uloga, a etika jednakosti uloga je osnova izgradnje

homoseksualne partnerske relacije što utiče na veće zadovoljstvo partnerskom relacijom (Kurdek, 2004).

Prema dostupnoj literaturi do ovog istraživanja u Srbiji nije sprovedeno nijedno naučno istraživanje rodnih uloga na uzorku homoseksualnih partnerskih relacija, što rezultate ovog istraživanja čini još značajnijim.

1.4.4. Preterana posvećenost drugima

Posvećenost drugima i posvećenost sebi su dve dimenzije ličnosti, prvi put prepoznate od strane Bakana (1966) u njegovoj knjizi *The Duality of Human Existence*. Posvećenost sebi govori o fokusu na self i izolaciju, a posvećenost drugima govori o fokusu na druge i povezanosti sa drugima. Bakan smatra da zdrava osoba uspešno balansira obema dimenzijama. Posvećenost sebi povezana je sa varijablama vezanim isključivo za osobu, kao što je visoko samopoštovanje, ali nije povezana sa ishodom partnerske relacije (Helgeson, 1994). Sa druge strane osobe sa visokim skorovima na dimenziji posvećenosti drugima definišu svoj self koncept kroz odnos sa drugima te je ova karakteristika povezana sa socijalnom podrškom i bračnim zadovoljstvom, ali nije u korelaciji sa depresijom ili samopoštovanjem. Navedeni podatak je razlog uključivanja samo dimenzije posvećenosti drugima u ovo istraživanje.

Preterana posvećenost drugima je fokus na druge uz ignorisanje selfa, tačnije to je forma posvećenosti drugima gde je posvećenost sebi potpuno isključena. Visoki skorovi na dimenziji preterane posvećenosti drugima imaju negativne implikacije na self, jer preokupiranost drugima i preterana briga za druge dovode do samozanemarivanja (Helgeson & Fritz, 1998). Osobe sa visokim skorovima na preteranoj posvećenosti sebi imaju negativno viđenje drugih, cinične su i hostile, arogantne, pohlepne i egoistične. Preterana posvećenost sebi je povezana sa lošim ishodom u partnerskoj relaciji (Helgeson & Fritz, 1999). Ova osobina smatra se osobinom ličnosti jer je relativno trajna tokom vremena (Helgeson, 1993). Autori ovog pojma (Helgeson & Fritz, 1999) veruju da određeni događaji iz spoljašnje sredine utiču na formiranje preterane posvećenosti drugima, te da je ova osobina podložna menjanju.

Preterana posvećenost sebi povezana je sa osobinama ličnosti iz upitnika Velikih pet, sa visokom prijatnošću i visokim neuroticizmom (Helgeson & Fritz, 1999), ali se ova korelacija potpuno gubi kada se kontroliše varijabla posvećenosti drugima. Osobine ličnosti

iz Velikih pet objašnjavaju 24% varijanse preterane posvećenosti drugima (Helgeson & Fritz, 1998).

Helgeson (1994) smatra da osobe preterano posvećene drugima ne uspevaju da zaštite sopstvene interese i želje unutar relacija sa drugima. Pokretačka snaga preterane posvećenosti drugima je eksternalizacija samoprocene i samopoštovanja (Aube & Hoffman, 2008). Tako ugađanje drugima i održavanje harmoničnih odnosa sa svima postaje važan činilac održavanja pozitivnog self koncepta (Helgeson & Fritz, 1999).

Dosadašnja istraživanja pokazuju da je posvećenost sebi karakteristična za muškarce, a posvećenost drugima za žene i da su ove karakteristike deo rodnih uloga muškaraca i žena (Spence et al., 1979). Kada govorimo o preteranoj posvećenosti sebi ili drugima takođe se javljaju polne razlike. U odnosu na ishode partnerske relacije pokazalo se da ove varijable imaju veću prediktivnu moć ishoda od prostog evidentiranja pola (Helgeson & Fritz, 1998). Takođe preterana posvećenost sebi ili drugima su povezane sa lošim prilagođavanjem na bolesti kao što su kancer, dijabetes, srčana oboljenja (Helgeson, 1995). Uzrok lošijeg prilagođavanja ovih osoba na stres je nedostatak socijalne podrške, kao i teškoća osobe da se obrati drugome za pomoć.

Odnos preterane posvećenosti drugima i socijalnih odnosa u prvi mah deluje pozitivno ali to baš i nije tako. Većina ljudi voli da povremeno pored sebe ima nekog ko brine o njima, ali kada je to stalno ove osobe se doživljavaju kao preterano brižne i napadne, što često izaziva konflikte u partnerskim odnosima. Takođe osobe sa izraženim preteranim posvećivanjem drugima smatraju da nije poželjno da drugi njima pomažu, prvo jer se ne smatraju dovoljno vrednim, a drugo jer ne žele druge da opterećuju. Prihvatanje pomoći od drugih za njih je nelagodno (Fritz & Helgeson, 1998). Studija na ženama obolelim od kancera pokazuje da su žene preterano posvećene drugima percipirale da nemaju socijalnu podršku (Helgeson, 1995). Preterana posvećenost drugima povezana je sa češćim interpersonalnim konfliktima vezanim za samozanemarivanje kao što su problem sa saopštavanjem svojih potreba drugima, sa doživljajem iskorišćavanja od strane drugih, pasivnošću i izbegavanjem konflikata (Fritz & Helgeson, 1998).

Preterana posvećenost drugima povezana je i sa problemima u interpersonalnim odnosima koji proističu iz preteranog vezivanja za druge kao što su preterana brižnost i stavljanje tuđih potreba na prvo mesto (Fritz & Helgeson, 1998). Preterana posvećenost drugima je prediktor neizbalansiranih odnosa i problema submisivnosti i preteranog

uključivanja u tuđe živote (Fritz & Helgeson, 1998; Helgeson & Fritz, 2000), kao i niske spremnosti za menjanjem relacije uz izraženu hostilnost i bes (Helgeson & Fritz, 2000).

Mnoge studije ukazuju na negativnu povezanost blagostanja osobe i preterane posvećenosti drugima (Aube, Fichman, Saltaris, & Koestner, 2001; Fritz & Helgeson, 1998; Helgeson, 1995). Preterana posvećenost drugima je prediktor depresivnosti (Helgeson, 1995; McBride & Bagby, 2006; Saragovi, Koestner, Di Dio, & Aubé, 1997) jer preterano žrtvovanje za druge ne produkuje adekvatan stepen intimnosti od strane drugih. Preterana posvećenost drugima je povezana sa niskim samopoštovanjem (Helgeson, 2003) što može biti motivišući faktor koji utiče na to da se osoba preterano okrene drugima. Postoji obrnuta povezanost preterane posvećenosti drugima i preokupirane i izbegavajuće afektivne vezanosti (Kraybill, Nolt, & Weaver-Zetcher, 2007).

Osobe preterano posvećene drugima imaju loše mišljenje o sebi (Helgeson, Escobar, Siminerio, & Becker, 2007), negativnu telesnu šemu i negativno procenjuju svoj spoljašnji izgled (Helgeson et al., 2007). Osobe preterano posvećene drugima ulaze u relacije u kojima se postavljaju u pasivnu poziciju u kojoj se samozanemaruju i dopuštaju da ih drugi eksploatišu. Pružaju drugima sve ali ne žele i ne dobijaju ništa nazad, nagrade za to što su uvek dostupni izostaju (Nagurney, 2007). Preterana posvećenost drugima smatra se disfunkcionalnom jer povećava šansu za pojavu loših ishoda u partnerskoj relaciji, na prvom mestu pojavu nezadovoljstva u relaciji (Aube, Settlege, Di Dio, & Zuckerman, 2008).

Svi navedeni nalazi dobijeni su na uzorku heteroseksualnih relacija. Autoru ovog istraživanja nije poznato ni jedno istraživanje koje je ispitalo Preteranu posvećenost drugima i njen odnos sa prediktorima zadovoljstva i samim zadovoljstvom u homoseksualnim partnerskim relacijama.

1.4.5. Stav osobe da zaslužuje više od drugih

Važnost stava osobe da zaslužuje više od drugih nije promakla socijalnim psiholozima. Mnoga istraživanja su ovaj stav imala za centralni problem izučavanja često proučavajući njegov odnos sa vrednostima osobe i poimanjem socijalne pravde (Feather, 1999). Ovaj fenomen zadobija veliku pažnju medija poslednjih godina, a fokus je na štetnim efektima ove osobine po pojedinca, ali i za društvo. Po nalazima istraživanja ova osobina je sve izraženija među mladima i adolescentima u kontekstu školovanja i posla (Maynard, Brondolo, Connelly & Sauer, 2015). Stav da osoba zaslužuje više od drugih odnosi se na

relativno stabilno verovanje osobe da treba da dobije poseban i bolji tretman od drugih bez osvrtnja na realne zasluge (Naumann, Minsky, & Sturman, 2002). Stav osobe da zasluži više od drugih vodi do mnogih negativnih ishoda u radnom okruženju kao što su doživljaj nejednakosti, nezadovoljstvo i korupcija (Levine, 2005; Naumann et al., 2002). Ovaj stav karakteriše osobe koje smatraju da ih treba tretirati kao nezamenjive i posebne, a Snow, Kern i Curlette (2001) objašnjavaju da ove osobe u svim situacijama očekuju da bude kako one žele i kažu. Campbell i saradnici su pokazali (2004) da je ovaj stav relativno stabilan tokom vremena i u različitim situacijama te je možemo smatrati osobinom ličnosti koja ima globalni uticaj na mišljenje i ponašanje ljudi.

Do stava da osoba zasluži više od drugih kao posebnog psihološkog entiteta došlo se izučavajući narcizam. Raskin i Terry (1988) ekspanatornom faktorskom analizom nalaze da se narcizam deli na šest supskala, gde je ovaj stav jedna od njih. Stav da osoba zasluži više od drugih i da je bolja od drugih na njihovoj supskali opisan je kroz ajteme nalik "da ja vladam svet bi bio bolji". Od svih supskala narcizma stav da osoba zasluži više od drugih je najdestruktivniji i prediktor je brojnog maladaptivnog i asocijalnog ponašanja sa lošim ishodima (Exline, Baumeister, Bushman, Campbell, & Finkel, 2004), učestalom pohlepom (Campbell et al., 2004) i manjkom velikodušnosti (Exline & Hill, 2012). Nadalje, ove osobe karakteriše osećaj ljutnje, hostilnost i agresija (Campbell et al., 2004; Chowning and Campbell 2009; Grubbs Exline, & Campbell, 2013).

Ipak, u svojoj studiji Campbell i saradnici (2004) su pokazali da je stav da osoba zasluži više od drugih odvojen pojam od narcizma i supskale narcizma koja je prvobitno tako nazvana. Pokazali su da je to vremenski stabilna karakteristika, a da korelacija ove karakteristike sa dimenzijama velikih pet upitnika nije veća od 0.20, te se može smatrati odvojenom osobinom. Osobe sa izraženom ovom karakteristikom očekuju da uvek dobiju specijalne produkte, usluge i tretman od ljudi koji ih okružuju (Campbell et al., 2004). Ova karakteristika je povezana sa postizanjem benefita u kratkom vremenskom roku često na štetu relacije ili dugoročnog osećaja zadovoljstva (Campbell et al. 2004; Moeller, Crocker, & Bushman, 2009).

Kako bi kvantifikovali ovu osobinu autori su razvili skalu sa devet ajtema koja meri Stav osobe da zasluži više od drugih kao jednofaktorsku karakteristiku. Ova skala se naziva PES (Psychological Entitlement Scale), a ajtemi su „Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više od drugih ljudi.“, „Stvari bi trebale biti po mom.“ i slično.

Postoji povezanost maladaptivne forme stava osobe da zaslužuje više od drugih i nedostatka empatije, kao i povezanost sa tendencijom ka agresivnošću i spremnošću ka nasilju. Ova forma stave povezana je i sa konfliktom rodni uloga, smanjenom afekcijom, sa povećanom iracionalnošću i odbacivanjem socijalnih konvencija (Reidy, Zeichner, Foster, & Martinez, 2008). Schwartz i Tylka (2008) nalaze da muškarci sa izraženim narcističkim stavom da zaslužuju više od drugih češće imaju rigidne i restriktivne stavove o rodni ulogama. Prema ovim autorima ovakav stav može biti zaštitni mehanizam koji služi za racionalizaciju internalizovanog konflikta rodni uloga vezanih za ličnu vrednost i privlačnost (Schwartz & Tylka, 2008). Osobe sa izraženim stavom da zaslužuju više od drugih postavljaju visoke lične ciljeve jer imaju izraženu potrebu za divljenjem i poštovanjem od strane drugih (Baumeister & Vohs, 2001). Kada ne ostvare ove ciljeve reaguju agresijom, hostilnošću i ulaskom u konflikte sa osobama koje ih kritikuju (Zeigler-Hill, 2006).

Stav da osoba zaslužuje više od drugih povezan je sa manjkom samokontole (Raskin & Terry, 1988), makijavelizmom (McHoskey, 1995), pohlepom (Campbell et al., 2004), i učestalijim interpersonalnim nasiljem (Bushman & Baumeister, 1998), pa čak i sa psihopatijom (Benning, Patrick, Blonigen, Hicks, & Iacono, 2005). Campell i saradnici (2004) kao zaključke svoje studije navode da osobe sa visokim skorovima na ovoj skali uzimaju više slatkisha iz činijice koja je namenjena deci, smatraju da zaslužuju veće plate od svojih kolega u firmi i ponašaju se sebično u partnerskim relacijama. Sebičnost i ređe uključivanje u pomažuće aktivnosti su karakteristike ovih osoba (Zitek, Jordan, Monin, and Leach, 2010). Harvey i Martinko (2009) nalaze da je stepen izraženosti stava osobe da zaslužuje više od drugih prediktor učestalosti konflikata u interpersonalnim odnosima. Nadalje, Exline i saradnici (2004) nalaze da je narcistički stav da osoba zaslužuje više meren supskalom skale neuroticizma povezan sa nižim nivoom spremnosti za opraštanjem.

Nadkarni, Steil, Malone i Sagrestano (2009) operacionalizovali su dve vrste ovog stava, a to su: zdrava forma koja je povezana sa asertivnošću, samopouzdanjem, osetljivošću na situacije nejednakosti i nezdrava forma koja je povezana sa nepoštovanjem prava drugih i narcističkom tendencijom ka iskorišćavanju drugih ljudi. Nezdrava forma može da uzrokuje probleme vezane za rodne uloge kod muškaraca (Schwartz & Tylka, 2008). Muškarci koji podržavaju tradicionalne rodne uloge podržavaju stav da zaslužuju više od svoje partnerke (Davis & Liddell, 2002) i češće opravdavaju nasilje nad ženama (Wade & Brittan-Powell, 2001).

Sebičnost osoba sa izraženim stavom da zaslužuju više od drugih ljudi ima značajan i negativan uticaj na partnersku relaciju, posebno na domene u kojima se lične potrebe stavljaju nasuprot potreba partnera (Campbell et al., 2004). Ovaj stav povezan je sa izbegavajućim stilom afektivne vezanosti, sa manjom spremnošću za prilagođavanjem u relaciji, sa manjom empatijom i nižim poštovanjem partnera. Ljubav se iskazuje igranjem psiholoških igara i sebičnošću kod osoba sa izraženim stavom da zaslužuje više od drugih (Campbell et al., 2004).

Iz navedenih podataka vidimo da se stav osobe da zaslužuje više od drugih pojavljuje kao značajan prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji i da je povezan sa drugim varijablama koje su u korelaciji sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji. Na uzorku homoseksualnim partnerskih relacija, prema literaturnim podacima dostupnim autoru ovog istraživanja, nije ispitivan ovaj stav kao ni odnos ovog stava sa drugim varijablama uključenim u ovo istraživanje.

1.4.6. Potreba za emocijama

Potreba za doživljavanjem emocija se definiše kao generalna motivacija ljudi da prihvataju ili izbegavaju situacije i aktivnosti koje mogu izazvati emocije kod njih samih ili kod drugih. Takođe, ova potreba uključuje i želju da se iskuse i razumeju svoje i tuđe emocije, kao i uverenje da su emocije korisne pri formiranju zaključaka ili oblikovanju ponašanja (Maio & Esses, 2001). Potreba za emocijama je konstrukt koji razlikuje one koji traže različita emocionalna iskustva i one koji prilikom donošenja odluka i tokom svog ponašanja, obraćaju pažnju na informacije koje dobijaju preko svojih emocija, od onih osoba koji smatraju da emocije izazivaju previše uzbuđenja te da su nekorisne jer predstavljaju prepreku u procesu donošenja odluka (Leone & Presaghi, 2007).

Uz konstrukt potrebe za emocijama vežu se sledeće pretpostavke: (1) ljudi se razlikuju po tome koliko traže afektivna iskustva; (2) motivacija za emocijama sastoji se iz dimenzije prilaženja i dimenzije izbegavanja takvih iskustava odnosno verovanja u korisnost emocija; (3) očekuje se da će ove dve dimenzije imati različite korelate; (4) potreba za emocijama se od drugih konstrukata koji objašnjavaju različite aspekte emocionalnog doživljavanja razlikuje jer pretpostavlja individualne razlike u motivaciji, (5) potreba za emocijama je univerzalni kulturalni konstrukt. S obzirom da svi ljudi doživljavaju emocije, razlike bi se u ovoj vrsti motivacije trebale pronaći u svim kulturama (Maio & Esses, 2001).

Potreba za emocijama se značajno razlikuje od konstrukata emocionalne inteligencije i kompetencije, regulacije, ekspresije ili represije emocija, afekta i slično. Dok ovi konstrukti opisuju emotivne reakcije na određene sadržaje, potreba za emocijama predstavlja stabilnu intrinzičku motivaciju da se emotivnim sadržajima uopšte priđe, odnosno da se oni izbegnu (Maio, Esses, Arnold, & Olson, 2004).

Procesi socijalnog učenja mogu dovesti do polnih razlika u izraženosti potrebe za doživljavanjem emocija (Kring & Gordon, 1998). Pretpostavlja se da je ova potreba slabije izražena kod muškaraca, jer oni teže da izbegnu znake slabosti koji se mogu pokazati pri doživljavanju emocija, dok žene teže da doživljavaju emocije, da ih razumeju i da budu u stanju da empatišu sa drugima, jer na taj način čuvaju sliku o sebi kao osobi koja se brine (Maio & Esses, 2001). Takođe, žene ulažu više emocija u partnerski odnos nego muškarci, što je i u skladu sa postavkama teorije roditeljskog ulaganja. Emocionalna izražajnost, koja je karakterističnija za žene podrazumeva ljubaznost, nežnost, brižnost, što znači i doživljavanje emocija. O potencijalno većoj izraženosti ove potrebe kod žena govore i nalazi istraživanja u kome žene, više od muškaraca, izveštavaju o „emocionalnim simptomima ljubavi“ kada su zaljubljene (Brantley, Knox & Zusman, 2002).

Osobe koje imaju visoko izraženu potrebu za doživljavanjem emocija pokazuju tendenciju ka formiranju snažnih, ekstremnih stavova, jer snažni stavovi prema nečemu dozvoljavaju ispoljavanje snažnih emocija (Maio & Esses, 2001). Veća motivacija za doživljavanjem emocija može se javiti iz dva razloga. Prvi razlog je da emocije pružaju intrinzično zadovoljstvo, a drugi je da emocije motivišu ponašanja i vode naše prosuđivanje (Schwarz, 1990).

Istraživanjem Maio-a i Esses-a (2001) je pokazano da je potreba da se dožive emocije u pozitivnoj korelaciji sa intenzitetom emocionalnih iskustava, a u negativnoj sa aleksitimijom. Epstein je predložio teoriju po kojoj ljudi poseduju dva različita sistema za procesiranje informacija. Jedan je holističan i zasnovan na emocionalnim iskustvima, a drugi je analitičan i zasnovan na rezonovanju i na pravilima (Epstein, 1998). Takođe, utvrđeno je da postoji pozitivna korelacija između ova dva sistema, što dovodi do zaključka da osobe koje teže emocijama isto tako teže i kognitivnim zadacima koji iziskuju izvestan napor (Maio & Esses, 2001), pa tako emocije često prate određene kognicije i kognitivni zadaci uključuju određenu količinu emocija (Forgas, 1995). Utvrđeno je da su osobe koje teže doživljavanju emocija otvorenije za nestabilnost i nedostatak strukturiranosti, kao i to da su ove osobe

ekstravertnije (Maio & Esses, 2001). Osobe sa visoko izraženom potrebom za doživljavanjem emocija radije gledaju emotivne filmove i izveštavaju o većem broju emocija, uverenja i ponašanja vezanih za društveno opšte poznate i emotivno obojene događaje (Maio & Esses, 2001).

Istraživanje Zajonca (1980) potvrđuje da postoje dva sistema donošenja odluka i sugerira da su emotivni procesi bazičniji od kognitivnih procesa i da su to odvojeni procesi. Prethodna istraživanja afekta organizovala su se oko sposobnosti doživljaja emocija i emocionalnog stila, ispitivane su veštine primanja, kontrolisanja, upravljanja i iskazivanja emocija (Mayer & Salovey, 1993).

Potreba za emocijama sastoji se iz dva parametra prilazeće i izbegavajuće motivacije prema emocijama (Higgins, 1997). Odvojeno postojanje ove dve dimenzije ostavlja mogućnost da jedna osoba ima i pozitivan stav prema emocijama i izbegava emocije u odnosu na objekat stava (Cacioppo, Gardner, & Berntson, 1997). Ove dve dimenzije imaju različite korelacije sa nekim varijablama, na primer sa unutrašnjom motivacijom (Elliot & Harackiewicz, 1996) i subjektivnom procenom blagostanja (Elliot, Sheldon & Church, 1997). Neuropsihološka ispitivanja pokazala su da je traženje emocija sličnije pozitivnom afektu, a izbegavanje emocija sličnije negativnom afektu (Lang, 1995).

Potreba za emocijama je u značajnoj korelaciji sa intenzitetom afekta (Larsen & Diener, 1987) i potrebom za bliskošću (Webster & Kruglanski, 1994), ali objašnjava manje od 10% njegove varijanse što ukazuje da je potreba za emocijama poseban konstrukt (Maio & Esses, 2001). Potreba za emocijama dovodi se u vezu i sa tehnikama persuazije (Appel & Richter, 2010), stavovima (Huskinson & Haddock, 2004), političkim stavovima i ponašanjem (konzervativizmom, autoritarnošću, orijentacijom ka socijalnoj dominaciji) (Leone & Chirumbolo, 2008).

Rezultati dosadašnjih studija na parovima iz Hrvatske i Srbije, u kojima se potreba za emocijama dovodi u vezu sa intenzitetom ljubavi i ponašanjem pokazivanja ljubavi, te generalnom emotivnom klimom u partnerskoj relaciji, ukazuju na pravilnost da osobe sa izraženijom potrebom za prilaženjem emocijama imaju veći doživljaj bliskosti, ali i kvalitetniju emotivnu razmenu u braku (Huić, 2012; Huić, Kamenov, Jugović i Huston, 2010; Mihić i Huić, 2012). Ovim istraživanjima pokazana je značajna uloga potrebe za emocijama u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji kao i u odnosu na načine pokazivanja ljubavi.

Mihić i Huić (2012) potvrđuju dvofaktorsku strukturu potrebe za emocijama i kod muškaraca i kod žena. Dimenzija prilaženja emocijama pozitivno korelira sa doživljajem bliskosti u braku i većim brojem različitih načina pokazivanja ljubavi partneru, dok obrnuto važi za dimenziju izbegavanja emocija. Izraženija potreba za prilaženjem emocijama takođe vodi tendenciji da se primećuje više različitih načina na koji partner pokazuje ljubav. Huić, Jelić i Mihić (2012) nalaze da su pojedinci s višom potrebom za prilaženjem emocionalno nabijenim situacijama skloniji intenzivnijem doživljavanju ljubavi u braku, i izražavanju svoje ljubavi na više različitih načina. Svi ovi podaci upućuju na važnu ulogu potrebe za emocijama u bračnim odnosima što je i razlog uključivanja ove varijable u naše istraživanje. U domaćoj, a i svetskoj literaturi ne postoje istraživanja potrebe za emocijama na homoseksualnoj populaciji, takođe nije proveravan doprinos potrebe za emocijama zadovoljstvu i bliskosti u homoseksualnim partnerskim relacijama.

1.5. Karakteristike partnerske relacije

Pored individualnih karakteristika partnera, a prema modelu Prilagođavanja u partnerskim odnosima, značajnu ulogu u predikciji zadovoljstva partnerskom relacijom imaju i karakteristike partnerske relacije. U ovaj domen spadaju varijable čiju ocenu osoba daje na osnovu percipirane interakcije sa svojim partnerom (Huston, 2000). U ovom istraživanju uključene su tri takve varijable, doživljaj ljubavi, načini izražavanja ljubavi i procena kvaliteta seksualne interakcije.

1.5.1. Doživljaj ljubavi

Uloga koju ljubav ima u intimnim relacijama je velika, a ispitanici najčešće navode upravo doživljaj ljubavi kao faktor koji ima centralnu ulogu u zadovoljstvu partnerskom vezom, kao i njenoj stabilnosti i trajnosti (Hendrick & Hendrick, 1997). Zik Rubin definiše ljubav kao stav prema drugoj osobi zbog kojeg pojedinac oseća, ima mišljenje i ponaša se na specifičan način (Čudina-Obradović, i Obradović, 2006). Značaj ljubavi u intimnim partnerskim relacijama objašnjava i Evolucionistička teorija. Prema ovoj teoriji, mehanizam koji povezuje partnere radi zajedničkog ulaganja u potomstvo jeste ljubav (Hendrick & Hendrick, 1997).

Brojne druge teorije ljubavi možemo svrstati u Strukturalne teorije i Teorije procesa (Sternberg & Hojjat, 1997). Jednofaktorske teorije definišu ljubav kao jednodimenzionalni konstrukt koji obuhvata različita, međusobno povezana, ponašanja, osećanja, stavove.

Rubinova teorija pravi razliku među pojmovima Sviđanje i Ljubav (Masuda, 2003). Multifaktorske teorije ljubavi govore o nekoliko primarnih faktora koji određuju ljubav. Teorija Hatfildove o Strastvenoj i Prijateljskoj ljubavi (Masuda, 2003), govori da je strastvena ljubav definisana kao stanje snažne želje za sjedinjavanjem sa drugom osobom. Strastvenu ljubav karakterišu snažne emocije, nežnost i seksualnost (Masuda, 2003). Strastvena ljubav jeste povezana sa zadovoljstvom vezom na samom početku romantične relacije (Hendrick & Hendrick, 1997). Prijateljska ljubav je definisana kao duboko osećanje prema onima sa kojima je naš život najuže povezan i trajnija je u odnosu na Strastvenu ljubav (Hendrick & Hendrick, 1997).

Sternbergova Triangularna teorija ljubavi definiše ljubav kao složen konstrukt, čije su glavne odrednice strast, intimnost i odanost/privrženost partneru (Sternberg, 1986). Intimnost se odnosi na intimna, prisna osećanja povezanosti, bliskosti među partnerima (Masuda, 2003). Ova "topla" komponenta ljubavi delimično proizilazi iz emocionalne posvećenosti u vezi (Sternberg, 1986). Ona uključuje želju da se pomogne partneru, poštovanje partnera, sreću zbog prisustva partnera i emocionalnu podršku (Sternberg, 1986). Odanost/privrženost partneru jeste "hladna" komponenta ljubavi, odnosi se na odluku da se intimni odnosi nastave i održavaju (Masuda, 2003). Kombinacijom ove dve dimenzije uz dimenziju strasti, Sternberg je definisao osam načina voljenja (Sternberg, 1986).

Pored nastojanja tačnog definisanja ljubavi, istraživači su se u velikoj meri bavili utvrđivanjem faktora koji doprinose trajnosti i jačini ljubavi. Izdvojila su se četiri faktora - pol, starost, afektivna vezanost za roditelje u ranom detinjstvu i ličnost osobe (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ljubav spada u jednu od osnovnih čovekovih potreba i ima centralnu ulogu u bliskim relacijama (Montagu, 1970). Ljubav je veoma moćna emocija (Fisher, 1992) koja može imati pozitivan uticaj u mnogim sferama života. Aron, Paris, i Aron (1995) nalaze da je ljubav povezana sa višim samopoštoovanjem i samoefikasnošću. Fisher (1992) smatra da je ljubav veoma stara emocija, čija pojava se beleži još pre 1,8 miliona godina (Fuentes, 2002). Ona je evoluirala iz potrebe da se za nekog vežemo da bi preživeli i radi potrebe za reprodukcijom (Fisher, 1998). Istraživanja pokazuju da i muškarci i žene pokazuju ljubav jednakim intenzitetom i ujedinjeni su u proceni značaja i svrhe ljubavi (Jankowiak & Paladino, 2008).

Ljubav obuhvata nekoliko komponenti od kojih je prva emotivna. Doživljaj ljubavi uključuje različita osećanja prema osobi koju volimo koja se kreću od strasti preko uživanja u

zajedništvu, divljenju, poštovanju i brizi. Druga komponenta ljubavi je kognitivna i ona uključuje odluku o obavezivanju i posvećivanju relaciji kao i stavove o sebi i drugima i očekivanja i verovanja o ljubavi koja dolaze iz kulture. Treća komponenta je bihevioralna i ona uključuje načine pokazivanja ljubavi, a opisana je u posebnom poglavlju.

Ispitivanjem povezanosti doživljaja ljubavi i opšteg zadovoljstva partnerskom relacijom, pronađena je pozitivna relacija. Osobe koje izveštavaju o većem doživljaju ljubavi prema partneru, u većoj meri su zadovoljne svojom vezom (Masuda, 2003). Strastvena ljubav se u većini istraživanja pokazala kao značajni prediktor za veće zadovoljstvo partnerskom relacijom, dok su nalazi povezanosti prijateljske ljubavi i zadovoljstva nekonzistentni (Masuda, 2003).

Kao najznačajnije vrste ljubavi za brak, pokazale su se strastvena i prijateljska ljubav. Dok snaga strastvene ljubavi, koja je značajnija za ženino zadovoljstvo brakom (Aron & Henkemeyer, 1995), slabi tokom godina zajedničkog života, istraživanja pokazuju da je prijateljska ljubav ostala nepromenjena i 15 godina nakon sklapanja braka (Grote, Frieze & Stone, 1996). Doživljaj ljubavi prema mužu i osećaj uzvraćene ljubavi se pokazala kao najvažniji prediktor za bračno zadovoljstvo žene (Čudina-Obradović i Obradović, 2000).

Istraživanja su pokazala da je romantična ljubav, bez opsesivne komponente, povezana sa bračnim zadovoljstvom (Acevedo & Aron, 2009). Prema Schnitkeru (2007), nezavisno od starosti, ljubav može predstavljati podsticaj za ciljeve koji daju smisao životu, osećaj korisnosti i značaja. Pružanjem i primanjem ljubavi, ljudi se osećaju značajnim i korisnim. Doživljaj ljubavi, prihvaćenosti, mogućnosti iskazivanja ljubavi su značajni u životu svake osobe, nezavisno od njenog pola, starosti ili zdravlja (Reis & Rusbult, 2004).

Ljubav i bliskost su varijable veoma važne i nužne za postizanje zadovoljstva u bliskim relacijama (Berscheid, Snyder, & Omoto, 1989). Bliskost se definiše kao snaga partnerovog uticaja na self osobe. Bliskost ima pozitivnu povezanost sa dijadno merenim zadovoljstvom u partnerskoj relaciji, a intimnost predstavlja zaštitni faktor u odnosu stresa i bračnog kvaliteta (Cropley & Reid, 2008).

U okviru istraživanja urađenih u projektu „Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji” (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije), a uz organizacijsku podršku projekta bilateralne saradnje „Expressing love in marriage: age, gender and cultural differences” (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog

razvoja Republike Srbije i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske) ispitivan je i doživljaj ljubavi. Podaci sa projekta koji su saopšteni na različitim konferencijama pokazuju da doživljaj ljubavi značajno utiče na načine pokazivanja ljubavi, tako da ljudi koji više vole češće i raznovrsnije pokazuju ljubav svom partneru (Huić i sar., 2012). Takođe, doživljaj ljubavi se na uzorku parova u Srbiji i Hrvatskoj pokazao kao značajan pozitivni prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Jelić, Mihić i Mihić, 2012).

Svakodnevna podrška partnera igra posebno važnu ulogu u homoseksualnim partnerskim relacijama jer ovi parovi imaju manju socijalnu podršku iz drugih izvora, što je posebno izraženo kod onih homoseksualnih osoba čije porodice porekla ne privataju seksualnu orijentaciju osobe (Weston, 1998). Takođe homoseksualne osobe navode prijateljske relacije kao veći oslonac u odnosu na porodice porekla, a svoje partnere izdvajaju kao osobu na koju se najčešće oslanjaju (Kurdek, 1988). U Srbiji je u homoseksualnim relacijama doživljaj ljubavi retko ispitivan. U dva sprovedena istraživanja dobijeni rezultati pokazuju da muškarci homoseksualne orijentacije doživljavaju viši stepen ljubavi i bliskosti u svojim partnerskim relacijama od heteroseksualnih muškaraca u njihovim relacijama (Brkić, Mihić, i Jerković, 2012). Takođe, žene homoseksualne orijentacije izveštavaju o višem stepenu doživljene ljubavi u odnosu na žene u heteroseksualnoj populaciji (Brkić i sar., 2013).

1.5.2. Načini izražavanja ljubavi

Istraživanja pokazuju da postoje dva načina pokazivanja ljubavi u partnerskoj relaciji: instrumentalni način i ekspresivni način. Instrumentalni način pokazivanja ljubavi pomaže relaciji da opstane kao socijalna i ekonomska jedinica. Ekspresivni način izražavanja ljubavi služi održavanju interpersonalne privlačnosti, emocija i odobravanja među partnerima u relaciji (Levinger, 1964). Za razliku od žena, koje ljubav iskazuju više verbalno, deljenjem osećanja, muškarci češće iniciraju seks, nude praktičnu pomoć i učestvovanje u nekim zajedničkim aktivnostima (Cancian, 1986). Crawford, Houts, Huston i George (2002) su pronašli da muževi koji su težili većem broju zajedničkih aktivnosti sa suprugama pokazuju veći stepen zadovoljstva brakom.

Mnoga istraživanja potvrđuju da se muškarci i žene ponašaju drugačije u intimnim relacijama (Peplau & Gordon, 1985; Thompson & Walker, 1989). Istraživanje Kamenov (2011) pokazuje da stav koji supružnici imaju prema rodnim ulogama nije značajan za zadovoljstvo brakom, već se kao značajan prediktor izdvaja androgenost muževa i socijalno

poželjno ponašanje žene. Istraživanja ukazuju da su žene emocionalno ekspresivnije (i pozitivno i negativno) i da se konfrontiraju više nego muškarci. Muškarci su, s druge strane, manje ekspresivni, a u slučaju konflikta češće se brane ili povlače. Mnoga istraživanja potvrđuju da muškarci izražavaju ljubav služeći se instrumentalnim ponašanjima, dok su žene ekspresivnije (Brines, 1994; Ross & Mirowsky, 1992; Skolnick, 1992).

Weigel i Ballard-Reisch (1999) u svom istraživanju su ustanovili da su načini iskazivanja ljubavi karakteristični za žene češće povezani sa ukupnim partnerskim zadovoljstvom i posvećenošću nego što je to slučaj sa načinima na koje muškarci pokazuju ljubav. Stafford & Canary (1991) su utvrdili da su uveravanje partnera u namere, otvorenost, pozitivne emocije, deljenje zadataka i učestvovanje u zajedničkim aktivnostima povezani sa percepcijom bračnog zadovoljstva, posvećenosti i dopadanja. Miller et al., (2003) navode nekoliko studija u kojima je pokazano da su i muškarci i žene zadovoljniji svojim odnosom u onom stepenu u kom su sami ekspresivni i koliko je njihov partner ekspresivan (Antill, 1983).

Istraživanje u Hrvatskoj (Kamenov, 2011) pokazuje da je za zadovoljstvo brakom važno da oba partnera imaju izraženu ekspresivnost. Istraživanja na uzorku u Srbiji i Hrvatskoj pokazuju da su instrumentalni načini pokazivanja ljubavi rodno specifični i da su stabilni u odnosu na razvojnu fazu relacije. Rodne razlike se u najvećoj meri objašnjavaju instrumentalnošću u kućnim uslovima i instrumentalnošću van kuće (Huić i sar., 2012). Drugo istraživanje na istom uzorku pokazuje da žrtvovanje i verbalnu afektivnost kao načine pokazivanja ljubavi koriste i muškarci i žene. Za žene su specifični emocionalna otvorenost i podrška i instrumentalnost u kući, a za muškarce fizička afektivnost i praktična pomoć. Takođe pokazalo se da oni ispitanici koji pokazuju ljubav i instrumentalnim i ekspresivnim načinima imaju veći doživljaj ljubavi u relaciji (Jelić i sar., 2012).

Istraživanja na uzorku homoseksualnih parova pokazuju da su partneri u homoseksualnim relacijama ekspresivniji, imaju pozitivnije viđenje svog partnera, ravnomernije dele kućne poslove i ređe imaju konflikte (Kurdek, 2004). Žene u homoseksualnim relacijama ređe od muškaraca homoseksualne orijentacije imaju seksualne odnose, jer fizičku intimnost češće pokazuju grljenjem i ljubljenjem (Peplau, Fingerhut & Beals, 2004). Istraživanje na uzorku muškaraca homoseksualne orijentacije u Srbiji pokazuje da muškarci homoseksualne orijentacije percipiraju veći opseg ponašanja svog partnera kao izraz ljubavi. Homoseksualni muškarci su emocionalno otvoreniji i brižniji i češće instrumentalno pokazuju ljubav u odnosu na muškarce heteroseksualne populacije (Brkić i

sar., 2012). U istraživanju u Srbiji na uzorku žena homoseksualne orijentacije pokazalo se da postoje razlike u načinima pokazivanja ljubavi između žena homoseksualne i heteroseksualne orijentacije. Žene homoseksualne orijentacije češće pokazuju ljubav kroz emocionalnu otvorenost i podršku kao i instrumentalnost u drugim ulogama. Ipak seksualna orijentacija nije dominantni prediktor načina pokazivanja ljubavi. Doživljaj ljubavi se pokazao kao značajan prediktor u odnosu na ekspresivne i instrumentalne načine pokazivanja ljubavi (Brkić i Jerković, 2012).

1.5.3. Kvalitet seksualne interakcije

Seksualnost je jedna od najvažnijih korelata zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Seksualnost više nema ulogu samo u odnosu na reprodukciju već se uticaj seksualnosti priznaje i u odnosu na individuu i u odnosu na partnersku relaciju (Hendrick & Hendrick, 1995). Prilikom objašnjavanja individualnih razlika u odnosu na seksualnost najčešće se koristi Teorija Socijalnog učenja. Teorija Socijalnog učenja daje objašnjenje ovog fenomena tako da razlike u socijalizaciji i očekivanjima od muškaraca i žena dovode do različitih stavova i obrazaca ponašanja. U odnosu na društveno očekivane rodne uloge ponašanja muškaraca i žena se ili nagrađuju ili kažnjavaju. Tako se formiraju polne razlike u odnosu na stavove, očekivanja i seksualno ponašanje. Od muškaraca se očekuju permissivniji stavovi, više partnera, aktivniji seksualni život, dok sa druge strane žene treba da budu okrenute emotivnim aspektima seksualnosti, monogamnim relacijama i slično (Hendrick & Hendrick, 1995).

Mnogi istraživači smatraju da postoje i polne razlike u jačini seksualne želje (Donnelly, 1993). U mlađem životnom dobu, seksualna želja je jače izraženija kod muškaraca nego kod žena. Starenjem, seksualna želja muškaraca opada, dok se kod žena povećava, te postepeno dolazi do izjednačavanja u srednjem životnom dobu (Donnelly, 1993). Prvobitne teorije objašnjavale su ove razlike, razlikama u biološkom i fiziološkom funkcionisanju, međutim u novije vreme u prvi plan se stavlja proces socijalizacije muškaraca i žena. Muškarci su socijalizovani da se u većoj meri upuštaju u seksualne aktivnosti, dok je socijalizacija žena više usmerena ka potiskivanju seksualnosti. U srednjem životnom dobu kod žena dolazi do povećanja seksualne želje jer je to period odbacivanja prvobitne socijalizacije (Donnelly, 1993).

Pored jačine seksualne želje istraživanja pokazuju da muškarci imaju želju za većim brojem partnera od žena. Ova razlika je konstantna nezavisno od starosti (Kenrick & Trost,

2004). Kao najadekvatniji pokazatelj partnerskih seksualnih odnosa izdvaja se kvalitet seksualne interakcije. Iako se pretpostavlja da je emocionalno seksualno zadovoljstvo karakteristično za žene, a fizičko za muškarce, u istraživanjima koja su to izučavala nisu pronađene značajne međupolne razlike (Haavio-Mannila & Kontuva, 1997). Takođe rezultati pokazuju da je za opšte seksualno zadovoljstvo značajno da postoje i fizičko i emotivno seksualno zadovoljstvo (Haavio-Manila & Kontuva, 1997).

Prvobitno je seksualno zadovoljstvo bilo definisano kao odsustvo nezadovoljstva (Young, Denny, Young & Luquis, 2000). Druge definicije su se odnosile na postojanje ili nepostojanje zadovoljstva, odnosno osoba ili jeste ili nije zadovoljna svojom seksualnom relacijom sa partnerom (Young et al., 2000). Seksualno zadovoljstvo je u nekim istraživanjima definisano i mereno učestalošću orgazma (Young et al., 2000). Međutim, pored ovakvih "objektivistčkih" definicija, seksualno zadovoljstvo se najčešće definiše kao "emocionalna reakcija koja je posledica subjektivne procene seksualnih odnosa" (Young et al., 2000). Kvalitet seksualne interakcije odnosi se na procenu partnera o meri u kojoj su želje, potrebe i očekivanja od seksualnog odnosa, zadovoljene. Ukoliko partneri procenjuju seksualni aspekt veze kao kvalitetan, biće u većoj meri i zadovoljni njime. Prema Davidsonu, Darlingu i Nortonu, (1995), seksualno zadovoljstvo jeste osećaj koji je povezan sa ličnim seksualnim iskustvom, očekivanjima i budućim aspiracijama. Prema ovoj definiciji, seksualno zadovoljstvo jeste određeno ličnim karakteristikama, seksualnim ponašanjem, emocijama, kao i socijalnim faktorima (Haavio-Manila & Kontuva, 1997).

Seksualno zadovoljstvo u relaciji pokušale su da objasne razne teorije. Prva postavljena teorija je Teorija seksualne razmene, koja primenjuje Teoriju razmene u kontekstu seksualnih interakcija. Dakle, ova teorija pretpostavlja da seksualno zadovoljstvo zavisi od odnosa cene i nagrade. Kao nagrade izdvajaju se komplimenti, fizičko zadovoljstvo, ljubav, ali svaki od partnera i ulaže u određenoj meri u ovaj odnos. Ovo ulaganje autori teorije nazivaju cenom. Cena se ogleda u ulaganjima koja partneri daju radi opstanka veze, bilo da su u pitanju materijalna, ili nematerijalna ulaganja - ljubomora, provođenje vremena sa partnerom, posvećivanje pažnje partneru (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Teorija ravnopravnosti pokazala se primenjiva na različite aspekte života. Ova teorija primenjivana je i prilikom pokušaja objašnjenja faktora seksualnog zadovoljstva. Ova teorija se oslanja na teoriju razmene i posmatra seksualno zadovoljstvo kao telesni i psihički užitak, kada se oduzme ulaganje partnera u partnerski odnos (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Ravnopravnost se postiže kada oba partnera u samom seksualnom odnosu nastoje da postignu maksimalni užitak. Tada bi oba partnera bila jednako nagrađena, bez obzira na nivo ulaganja u sam partnerski odnos (Hatfield, Greenberger, Traupmann & Lambert, 1982).

Ukoliko partneri ne ulažu podjednako u vezu, dolazi do neravnopravnosti. Kada dođe do narušavanja ravnopravnosti jedan partner seksualnim zadovoljstvom biva previše nagrađen, a drugi oštećen. Oštećeni partner će nastojati da uspostavi ravnotežu, u suprotnom, njegovo seksualno nezadovoljstvo će se povećati. Oštećeni partner ispoljava frustraciju, bes, pasivno-agresivno ponašanje, koje značajno negativno utiče na seksualni život partnera (Hatfield et al., 1982; Larson, 1998). Na ovaj način, partner koji se oseća uskraćenim, kažnjava drugog partnera odsustvom seksualnog odnosa/zadovoljstva. Sa druge strane, partner koji dobija 'više nego što zaslužuje', oseća krivicu. (Hatfield et al., 1982). Doživljaj ravnopravnosti među partnerima povezan je sa opštim životnim zadovoljstvom. Ukoliko su oba partnera jednako zadovoljna seksualnim aspektom veze, u relaciji postoji ravnopravnost ulaganja i užitka. Partneri u ovakvim relacijama izveštavaju o većem opštem zadovoljstvu u partnerskoj relaciji (Hatfield et al., 1982).

Istraživanja seksualnog zadovoljstva pokazuju najviši nivo zadovoljstva kod bračnih partnera u monogamnim relacijama (McCathy, 2003), i nešto niže nivoe kod partnera u vanbračnoj zajednici, i partnera u predbračnim vezama (Christopher & Sprecher, 2000). Partneri koji su duže od 9 godina u braku, izveštavaju o padu seksualnog zadovoljstva i padu seksualnog interesovanja (Christopher & Sprecher, 2000). Opšte bračno zadovoljstvo se pokazalo kao najvažniji prediktor kvaliteta seksualne interakcije (Christopher & Sprecher, 2000). Na stepen seksualnog zadovoljstva utiče i emotivna bliskost, razumevanje, empatija, slična interesovanja, odsustvo sukoba (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Nalazi pokazuju da kod žena, bliža emotivna veza sa partnerom, povećava šanse za zadovoljstvo seksualnom relacijom (Young et al., 2000). Izraženo seksualno zadovoljstvo je u vezi sa osećajem bliske intimne relacije sa partnerom (Young et al., 2000), a ne isključivo sa savršenim seksualnim odnosom i orgazmom (McCathy, 2003).

Pozitivna procena i zadovoljstvo seksualnim životom i seksualna intimnost su se pokazali povezani sa drugim indikatorima bračnog kvaliteta - ljubav, posvećenost, zadovoljstvo i trajnost braka nezavisno od pola (Sprecher, 2002). Takođe, učestalost i kvalitet seksualnih odnosa su povezani sa iskazima partnera o većim nivoima ljubavi prema supružnicima (Christopher & Sprecher, 2000). Ispitanici koji su bili seksualno zadovoljniji,

izveštavali su o višim nivoima bračnog zadovoljstva, ljubavi i posvećenosti partneru. Ovaj nalaz ukazuje da zadovoljstvo seksualnim aspektom veze doprinosi, ne samo opštem bračnom zadovoljstvu, već i emocijama koje partneri imaju jedno za drugo, i njihovoj posvećenost ka održavanju relacije (Sprecher, 2002). Pad u osećaju ljubavi prema partneru, u velikoj meri utiče na smanjenu učestalost seksualnih odnosa u braku, i povećava mogućnost vanbračnih relacija (Edwards & Booth, 1976). Bračni partneri koji češće imaju seksualne odnose, i zadovoljniji su njima, izveštavaju o intenzivnijim osećanjima strastvene ljubavi prema supružniku (Christopher & Sprecher, 2000).

Prvobitna istraživanja polnih razlika u seksualnosti ukazuju na značajne razlike među ženama i muškarcima. Žene su više motivisane uspostavljanjem romantičnih relacija (Thompson & O'Sullivan, 2012), a ključna je emocionalna uključenost (Tadinac, Kamenov, Jelić i Hromatko, 2005). Muškarci su više motivisani uspostavljanjem seksualnih relacija (Thompson & O'Sullivan, 2012), lakše se upuštaju u seksualne odnose, a ljubav prema partneru nije nužna za seksualnu interakciju (Tadinac et al., 2005). Novija istraživanja pokazuju jednaku preferenciju romantične stimulacije u odnosu na seksualnu i kod muškaraca i žena (Thompson & O'Sullivan, 2012). Ovo ukazuje da je sličnost između muškaraca i žena veća nego što su istraživači ranije prepostavljali.

Veće seksualno zadovoljstvo povezano je sa manje problema sa mentalnim zdravljem kao što su depresija i anksioznost (Tower & Krasner, 2006), i sa boljim fizičkim funkcionisanjem (Laumann et al., 2006). Kod homoseksualnih parova postoji pozitivna korelacija između seksualnog zadovoljstva i kvaliteta relacije i seksualnog zadovoljstva i psihološkog blagostanja (Tracy & Junginger, 2007). Seksualno zadovoljstvo je integralna komponenta seksualnog zdravlja i blagostanja. Seksualno zadovoljstvo se najčešće posmatra kroz fiziološki medicinski model a ređe u kontekstu relacija. Kada se i izučava u kontekstu relacije to su po pravilu heteroseksualne relacije. Istraživanja na homoseksualnim parovima su retka. Neka istraživanja pokazuju da homoseksualne i heteroseksualne žene pokazuju sličan stepen seksualnog zadovoljstva u relaciji (Matthews, Tartaro & Hughes, 2003). Takođe heteroseksualne žene koje pokazuju pad intimnosti i emotivnosti u relaciji pokazuju i pad seksualne želje i zadovoljstva (Davies, Katz & Jackson, 1999), kao i homoseksualne žene (Kathleen & Junginger, 2007).

Žene u homoseksualnim relacijama izveštavaju da imaju seksualne odnose ređe od žena u heteroseksualnim relacijama (Lever, 1995), i ističu više značaj emocionalne intimnosti

u odnosu na fizičku (Nichols, 2004). Žene više nego muškarci teže da naglase značaj seksualnosti u smislu emotivnog vezivanja (Peplau, 2003). Ova pojava je još izraženija kod homoseksualnih parova jer seksualni odnosi nemaju reproduktivnu funkciju. Treba napomenuti da se žene u homoseksualnim i heteroseksualnim relacijama ne razlikuju u odnosu na opšti prosečni skor seksualnog zadovoljstva ili mentalnog i fizičkog blagostanja (Blair & Holmberg, 2008; Kurdek, 2004) uprkos razlici u učestalosti seksualnih odnosa.

Kada se seksualnost objašnjava primenom teorije socijalizacije rodnih uloga smatra se da muškarci u homoseksualnim ili heteroseksualnim relacijama uživaju više u seksu i češće ga upražnjavaju od žena iz homoseksualnih i heteroseksualnih relacija (Biss & Horne, 2004). Ipak ova tvrdnja ne mora uvek biti tačna. U mnogim istraživanjima se pokazalo da je i za žene seksualno zadovoljstvo veoma važna komponenta koja utiče na zadovoljstvo životom i partnerskom relacijom (Bancroft, Loftus & Long, 2003; Haavio-Mannila & Kontula, 1997; Nichols, 2004). U odnosu na komunikaciju o seksu sa partnerom heteroseksualne žene pokazuju nešto veću želju od heteroseksualnih muškaraca (Greene & Faulkner, 2005). Bell i Weinberg (1978) izveštavaju da homoseksualne žene ređe od homoseksualnih muškaraca izveštavaju da kao problem u njihovoj relaciji vide to što njihova partnerka ne može zadovoljiti njihove seksualne želje. Dve studije (Blumstein & Schwartz, 1983; Kurdek, 1991) poredile su muškarce i žene u homoseksualnim relacijama i nisu pronađene razlike u proceni zadovoljstva seksualnom interakcijom. Bell i Weinberg (1978) nalaze da homoseksualni muškarci imaju učestalije odnose od homoseksualnih žena. Laumann i saradnici (1994) i na heteroseksualnom uzorku nalaze da muškarci imaju češće seksualne odnose. U ovim istraživanjima radilo se o genitalnoj seksualnosti. Žene posebno u homoseksualnim vezama zadovoljstvo nalaze u senzualnijim ponašanjima kao što su ljubljenje i maženje (Iasenza, 2002).

Navedeni podaci ukazuju na važnost seksualne interakcije u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Takođe govore i u prilog tome da je seksualnost važna za zadovoljstvo unutar heteroseksualnih, ali i homoseksualnih muških i ženskih partnerskih relacija. Veliki broj autora u inostranstvu se stoga i bavio seksualnošću, ali su rezultati njihovih istraživanja oprečni. Uprkos tome u Srbiji kvalitet seksualne interakcije kod homoseksualnih relacija nije bio predmet istraživanja ni u jednom istraživanju. Sve ovo je razlog uključivanja varijable kvaliteta seksualne interakcije u ovo istraživanje.

2. Empirijski deo

2.1. Predmet istraživanja

Do sada su sprovedena istraživanja zadovoljstva u homoseksualnoj partnerskoj relaciji kroz izučavanje odnosa pojedinačnih prediktora iz tri opisane domena sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji. Model u celini nikada nije proveravan na uzorku parova homoseksualne orijentacije. U našem istraživanju smo proverili mogućnost primene i korisnost ovog teorijskog modela na homoseksualnim partnerskim relacijama i time proverili univerzalnost ovog modela. Odgovorili smo na pitanje u kom smeru i u kom stepenu zadovoljstvu u partnerskoj relaciji doprinose – individualne karakteristike partnera (afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama, preterana posvećenost drugima, potreba za emocijama, stav osobe da zaslužuje više od drugih) i/ili karakteristike partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije). Zanimalo nas je i da li postoje razlike u zadovoljstvu partnerskom relacijom i njenim prediktorima u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

2.2. Ciljevi istraživanja

Opšti cilj istraživanja je validirati pretpostavljeni teorijski model na heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i homoseksualnim ženskim stabilnim partnerskim relacijama.

Specifični ciljevi su:

- a. Utvrditi značaj individualnih karakteristika partnera i karakteristika partnerske relacije u predikciji zadovoljstva u heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i homoseksualnim ženskim partnerskim relacijama;
- b. Utvrditi razlike u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji i njenim prediktorima između parova heteroseksualne populacije, muških homoseksualnih parova i ženskih homoseksualnih parova;
- c. Utvrditi tipove relacija na osnovu individualnih karakteristika partnera i karakteristika partnerske relacije. Utvrditi razlike u tako oformljenim tipovima relacija u odnosu na seksualnu orijentaciju. Utvrditi povezanost nastalih tipova relacija sa procenom zadovoljstva u partnerskoj relaciji;

Treba istaći da je ovo istraživanje prvo na temu homoseksualnih partnerskih relacija u Srbiji i ima svrhu otvaranja teme i naglašavanja značaja izučavanja psiholoških aspekata funkcionisanja osoba homoseksualne orijentacije i homoseksualnih relacija. Nadalje, ovaj rad

pruža okvir za posmatranje ponašanja homoseksualne populacije na nov način koji isključuje patologizaciju i operacionalizaciju homoseksualnih odnosa i procesa u partnerskim relacijama kao potpuno drugačijih. Istraživanje pruža i uvid u strukturu i specifičnosti partnerskih relacija ove populacije.

Praktične implikacije ovog istraživanja su:

- Operacionalizacija teorijskih konstrukata Modela prilagođavanja u partnerskim odnosima na homoseksualnoj populaciji.
- Mogućnost poboljšanja efikasnosti individualne i grupne terapije kao i terapije parova heteroseksualne i homoseksualne orijentacije kroz uviđanje prediktora zadovoljstva i značaja individualnih faktora i karakteristika partnerske relacije.
- Razvijanje preventivnih programa koji bi se usmerili na povećanje zadovoljstva u partnerskim heteroseksualnim i homoseksualnim relacijama.

2.3. Nacrt i varijable istraživanja

Opšti istraživački model koji je korišćen je neeksperimentalno korelaciono istraživanje. Ovaj istraživački model koristili smo za utvrđivanje strukturalne povezanosti pretpostavljenih psiholoških konstrukata, a ne kauzalnosti, a odabran je kao osnova istraživanja jer prediktor varijabla Seksualna orijentacija nije podložna kontroli istraživača kao ni eksperimentalnoj manipulaciji.

2.3.1. Varijable:

Osnovna pretpostavka ovog rada je da na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji utiču varijable iz tri različita domena opisanog teorijskog modela. Zbog toga smo se opredelili za praćenje različitih prediktorskih varijabli koje su prikazane u domenima kojima pripadaju.

Individualne karakteristike– prediktor varijable

1. Afektivna vezanost

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera afektivne vezanosti su:

- Anksioznost, koju karakteriše intenzivna potreba za odobravanjem od strane drugih i strah od odbijanja ili napuštanja u interpersonalnim odnosima (Brennan et al., 1998).

- Izbegavanje, koje se ogleda u strahu od bliskosti i interpersonalne zavisnosti, kao i supresiji potreba za afektivnim vezivanjem (Brennan et al., 1998).
- Tip afektivne vezanosti, koji se procenjuje na osnovu izraženosti anksioznosti i izbegavanja u partnerskim odnosima. Na osnovu izraženosti anksioznosti i izbegavanja dobijaju se četiri obrasca afektivne vezanosti: sigurni obrazac afektivne vezanosti koji karakteriše niska anksioznost i nisko izbegavanje i tri nesigurna obrasca afektivne vezanosti: preokupirani obrazac afektivne vezanosti - visoka anksioznost i nisko izbegavanje; izbegavajući obrazac afektivne vezanosti - niska anksioznost i visoko izbegavanje i plašljivi obrazac afektivne vezanosti - visok skor na obe dimenzije (Crowel, Fraley, & Shaver, 1999; Stefanović-Stanojević, 2005).
- Tip partnerske relacije koji predstavlja kombinaciju tipova afektivne vezanosti partnera unutar relacije.

2. Feminine/masculine karakteristike ličnosti

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera femininih/maskulinih karakteristika ličnosti su:

- Ekspresivnost/femininost koju karakterišu ekspresivne osobine kao što su empatija, senzitivnost, osećajnost i emocionalna izražajnost (Spence, Helmreich, & Stapp, 1974).
- Instrumentalnost/maskulnost koju karakterišu instrumentalne osobine kao što su autonomija, dominacija i asertivnost (Spence, Helmreich, & Stapp, 1974).
- Tip partnerske relacije koji predstavlja kombinaciju izraženosti femininosti i maskulnosti kod oba partnera u relaciji.

3. Stavovi prema rodnim ulogama

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera stava prema rodnim ulogama su:

- Stav prema rodnim ulogama, koji prezentuje verovanja o primerenim aktivnostima unutar uloge muškarca i žene i predstavlja jednodimenzionalan konstrukt gde se tradicionalni stavovi nalaze na jednoj strani kontinuuma, a egalitarni stavovi na drugoj strani (McHugh & Frieze, 1997).

- Tip partnerske relacije u odnosu na stav prema rodnim ulogama koji predstavlja kombinaciju egalitarnih ili tradicionalnih stavova oba partnera u relaciji.

4. Preterano posvećivanje drugima

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera ove osobine ličnosti:

- Preterano posvećivanje drugima kao osobina ličnosti koja ukazuje na preterani fokus osobe na druge ljude i njihove potrebe, a potpuno zapostavljanje sopstvenih potreba i želja (Helgeson & Fritz, 1999).

- Tip partnerske relacije u odnosu na izraženost osobine ličnosti Preterano posvećivanje drugima oba partnera u relaciji.

5. Stav da osoba zaslužuje više i da ima više prava od ostalih ljudi

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera ovog stava su:

- Stav da osoba zaslužuje više i da ima više prava od ostalih ljudi je relativno stabilno verovanje osobe da treba da dobije poseban i bolji tretman od drugih bez osvrtnja na realne zasluge (Campbell et al., 2004).

- Tip partnerske relacije u odnosu na izraženost stava oba partnera u relaciji da zaslužuju više od drugih ljudi.

6. Potreba za emocijama

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera ove osobine su:

- Potreba za emocijama koja predstavlja generalnu motivaciju osobe da traži ili izbegava emocije. Oslikava verovanje osobe da su emocije korisne ili štetne za donošenje određenog suda ili određeno ponašanje (Maio & Esses, 2001).

- Tip partnerske relacije u odnosu na izraženost potrebe za emocijama oba partnera u relaciji.

Karakteristike partnerske relacije – prediktor varijable

1. Doživljaj ljubavi

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera ove karakteristike partnerske relacije su:

- Doživljaj ljubavi koji uključuje različita osećanja prema osobi koju volimo koja se kreću od strasti preko uživanja u zajedništvu, divljenju, poštovanju i brizi (Masuda, 2003).
- Tip partnerske relacije u odnosu na izraženost doživljaja ljubavi oba partnera u relaciji.

2. Načini izražavanja ljubavi

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera bihevioralnog pokazivanja ljubavi su:

- Pokazivanje ljubavi partneru i pokazivanje ljubavi od strane partnera kao mera ukupne učestalosti bihevioralne manifestacije ljubavi (Levinger, 1964).
- Tip partnerske relacije u odnosu na lično i partnerovo pokazivanje ljubavi oba partnera u relaciji.

3. Kvalitet seksualne interakcije

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera kvaliteta seksualne interakcije su:

- Kvalitet seksualne interakcije, koji predstavlja subjektivnu procenu osobe o kvalitetu seksualne interakcije i meru stepena u kojem su njihove potrebe i želje u seksualnoj relaciji sa partnerom zadovoljene.
- Tip relacije u odnosu na procenjen kvalitet seksualne interakcije od strane partnera u relaciji.

Seksualna orijentacija – kategorijalna prediktor varijabla

Kategorije u odnosu na seksualnu orijentaciju: hetreoseksualni ispitanici/parovi, homoseksualni muški ispitanici/parovi, homoseksualni ženski ispitanici/parovi)

Ishod partnerskog odnosa - kriterijum varijabla

1. Zadovoljstvo partnerskom relacijom

Varijable uključene u ovo istraživanje kao mera zadovoljstva u partnerskoj relaciji su su:

- Opšte zadovoljstvo partnerskom relacijom gde se procenjuje koliko su partneri sveukupno zadovoljni partnerskom relacijom.
- Tip relacije u odnosu na procenu zadovoljstva partnerskom relacijom od strane oba partnera.

Prema pretpostavljenom teorijskom modelu zadovoljstvo predstavlja meru ishoda u partnerskoj relaciji.

Kontrolne varijable: uzrast ispitanika, indikator socio-ekonomskog statusa ispitanika, dužina partnerske relacije i pol.

2.4. Instrumenti¹

Konstrukcija instrumenata uključenih u ovo istraživanje najvećim delom započeta je u okviru Pair projekta, gde je autor teorijskog modela Prilagođavanja u partnerskim odnosima sa saradnjicima razvio niz kvalitativnih mera i ček lista za potrebe istraživanja bračnih relacija. Jedan od ishoda PAIR projekta je i formulacija korišćenog teorijskog modela. U Republici Srbiji je u okviru projekata „Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji” (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije) i u okviru projekta bilateralne saradnje „Expressing love in marriage: age, gender and cultural differences” (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske) razvijen puni instrumentarijum korišćen i u ovom istraživanju. Instrumentarijum je razvijen u saradnji sa prof. dr Tedom Hustonom kao rukovodiocem PAIR projekta, a uključivao je i instrumente za procenu načina pokazivanja ljubavi, stava prema rodnim ulogama i kvaliteta seksualne interakcije. U okviru dva opisana projekta sprovedena su i prva pilot istraživanja zadovoljstva u partnerskoj relaciji na uzorku homoseksualne populacije. Ovaj instrumentarijum je za potrebe istraživanja zadovoljstva u partnerskoj relaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju dopunjen upitnikom za procenu afektivne vezanosti.

¹ Celokupna baterija instrumenata korišćenih u istraživanju priložena je u Prilogu 1.

Pouzdanost instrumenata korišćenih u istraživanju prikazana je u Tabeli 1. a biće komentarisana u okviru pojedinačnih opisa instrumenata.

Tabela 1. Pouzdanost skala i supskala korišćenih u istraživanju

Skale i supskale	Svi	1	2	3
<i>Ukupno lično pokazivanje ljubavi</i>	0.91	0.91	0.92	0.93
<i>Ukupno partnerovo pokazivanje ljubavi</i>	0.95	0.94	0.95	0.96
<i>Izbegavanje</i>	0.82	0.82	0.81	0.84
<i>Anksioznost</i>	0.86	0.82	0.88	0.86
<i>Maskulinos</i>	0.65	0.68	0.64	0.61
<i>Femininos</i>	0.81	0.84	0.79	0.79
<i>Stavovi prema rodnim ulogama</i>	0.88	0.88	0.88	0.87
<i>Preterano posvećivanje drugima</i>	0.75	0.74	0.70	0.80
<i>Stav osobe da zaslužuje više</i>	0.81	0.81	0.79	0.81
<i>Potreba za emocijama</i>	0.81	0.81	0.80	0.83
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.87	0.86	0.88	0.85
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.73	0.73	0.76	0.72

Svi- podaci za ceo uzorak ispitanika

1- uzorak homoseksualnih muškaraca

2- uzorak homoseksualnih žena

3- uzorak heteroseksualnih osoba

2.4.1. Upitnik opštih podataka

Upitnik je konstruisan za potrebe ovog istraživanja. Upitnik sadrži pitanja o uzrastu ispitanika, indikatorima socio-ekonomskog statusa ispitanika, pitanje o dužini trajanja partnerske relacije, mesto za unošenje šifre para, pitanje o seksualnoj orijentaciji osobe i polu.

2.4.2. Inventar iskustva u bliskim vezama

U istraživanju je primenjena skraćena verzija Brenanovog Inventara iskustva u bliskim vezama (Brennan i sar., 1998) koja je dobijena kao rezultat istraživanja iz 2003. godine, koje su sprovele Kamenov i Jelić (Kamenov i Jelić, 2003).

Originalni Inventar iskustava u bliskim vezama (eng. *Experiences in Close Relationships Inventory*, Brennan et al., 1998.) sastoji se od 36 ajtema raspoređenih na dve dimenzije - Dimenziju anksioznosti i Dimenziju izbegavanja. Rezultat se na Inventaru ne prikazuje sumarno, već po dimenzijama anksioznosti i izbegavanja. Uz pomoć dva skora na te dve dimenzije moguće je razlikovati četiri tipa afektivne vezanosti (Crowel, Fraley, & Shaver, 1999; Stefanović-Stanojević, 2005):

- sigurni obrazac afektivne vezanosti (nizak skor na obe dimenzije)
- preokupirani obrazac afektivne vezanosti (visoka anksioznost i nisko izbegavanje)
- izbegavajući obrazac afektivne vezanosti (niska anksioznost i visoko izbegavanje) i

– plašljivi obrazac afektivne vezanosti (visok skor na obe dimenzije).

U ovom istraživanju korišćena je modifikovana forma Inventara koja sadrži ukupno 18 ajtema - po 9 na svakoj dimenziji. Faktorska analiza je pokazala da faktorska struktura modifikovane forme odgovara strukturi originalne skale i meri isti konstrukt kao i originalna skala (Kamenov i Jelić, 2003). Pouzdanosti pojedinačnih dimenzija skale u našem istraživanju su zadovoljavajuće kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (heteroseksualni ispitanici, homoseksualne žene i homoseksualni muškarci) na obe dimenzije (Tabela 1).

Inventar se koristi uz uputstvo da ispitanik proceni kako se uopšteno oseća u vezama s ljubavnim partnerima. Od ispitanika se traži da na skali od 1 (uopšte se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem) izrazi svoj stepen slaganja sa svakom tvrdnjom. Pri tome se parni ajtemi u upitniku odnose na skalu anksioznosti u vezama, a neparni na izbegavanje bliskosti. Pri skorovanju upitnika potrebno je obrnuto bodovati odgovore na 9., 13. i 17. tvrdnji. Mogući raspon rezultata na svakoj od dimenzija kreće se od 9 do 63.

2.4.3. Feminine/maskuline karakteristike ličnosti

Naziv upitnika na engleskom jeziku je: Personal Attributes Questionnaire (PAQ). Ovaj upitnik konstruisan je 1981. godine kako bi se utvrdilo kojem polnom stereotipu ličnosti osoba više pripada. Upitnik se sastoji od 24 ajtema podeljenih na dve dimenzije ekspresivnosti i instrumentalnosti koje određuju moć klasifikovanja ispitanika prema maskulinim ili femininim obeležjima. Ispitanici samoizveštavaju o proceni u kojoj meri ih karakteriše određeni pridev (Spence et al. 1974). Na početku primene upitnika postojale su tri dimenzije, ekspresivnost, instrumentalnost i androgenost, ali je merenje dimenzije androgenost napušteno. Najveći broj istraživača prilikom korišćenja ovog testa zadržava pitanja koja mere androgenost bez obzira što ne skoruju ovu dimenziju. U ovom istraživanju rešili smo da primenimo isti pristup, te je zadat test sa svim pitanjima, a skorovane su samo dimenzije ekspresivnosti i instrumentalnosti.

Osam ajtema iz ovog upitnika reprezentuju karakteristike koje stereotipno češće poseduju žene, a koje se percipiraju kao pozitivne karakteristike od strane oba pola. U ovu dimenziju spadaju sledeće karakteristike: emocionalnost, sposobnost da se potpuno posveti drugima, nežnost, pomaganje drugima, ljubaznost, svesnost tuđih osećanja, razumevanje za druge ljude i srdačnost u odnosima sa drugima.

Osam ajtema iz ovog upitnika reprezentuju karakteristike koje stereotipno češće poseduju muškarci, a koje se percipiraju kao pozitivne karakteristike od strane oba pola. U ovu dimeziju spadaju sledeće karakteristike: samostalnost, aktivnost, takmičarski duh, lako donošenje odluka, upornost, samopouzdanje, osećanje superiornosti, dobro funkcionisanje pod pritiskom.

Svaki ajtem u upitniku sastoji se od dva suprotna obeležja, između kojih se nalaze brojevi od 1 do 5. Na primer:

Uopšte nemam smisla za umetnost	1.....2.....3.....4.....5	Imam izrazitog smisla za umetnost
---------------------------------	---------------------------	-----------------------------------

Svaki par obeležja je međusobno suprotan, tj. ne mogu se na osobu odnositi obe osobine istovremeno (npr. imati izrazitog smisla za umetnost i istovremeno uopšte nemati smisla za umetnost). Brojevi od 1 do 5 čine skalu između dva pola. Ispitanici imaju zadatak da izaberu broj koji označava mesto između dve suprotne osobine za koji smatraju da ih najbolje opisuje. Na primer, ako smatraju da uopšte nemaju smisla za umetnost odabraće broj 1. Ako smatraju da su relativno dobri zaokružiće 4 ili ako su izrazito dobri zaokružiće 5. Ako misle da su negde u sredini odabraće 3 i tako dalje.

Ostvareni skorovi na osam ajtema dimenzije instrumentalnosti/maskulnosti se sabiraju u sumarni skor. Poziciju ispitanika na dimenziji određuje srednja vrednost ostvarenih skorova na ajtemima. Ista je procedura sa skorovanjem odgovora na ajtemima ekspresivnosti odnosno femininosti. Tako svaki ispitanik ima dva skora, jedan na dimenziji femininosti, a jedan na dimenziji maskulnosti. Poređenjem sa srednjim vrednostima tipičnim za pol može se odrediti koliko ponašanje pojedinca odstupa od uobičajene instrumentalnosti i ekspresivnosti očekivane za pol ispitanika. Pouzdanost dimenzije ekspresivnost/femininost u našem istraživanju je zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1). Za dimenziju instrumentalnost/maskulnost pouzdanost na celom uzorku i na pojedinačnim grupama je nešto lošija (Tabela 1).

2.4.4. Stavovi prema rodnim ulogama

Naziv skale na engleskom jeziku je: Attitudes Toward Gender Roles scale (Kamenov et al., 2009). Ova skala je namenjena merenju stava prema rodnim ulogama (Stavovi prema rodnim ulogama - ATGR; Kamenovi sar., 2009, neobjavljen rad) i sastoji se iz 12 ajtema za

koje ispitanici izražavaju stepen slaganja na sedmostepenoj skali. Ovi stavovi pokazuju šta je muškarcima prihvatljivo ponašanje kod žena i obrnuto. Primeri ajtema su: “Najvažnije odluke za porodicu treba da donosi muškarac.”, “Karijera žene trebala bi da bude jednako važna kao i karijera njenog supruga”.

Poziciju ispitanika na skali određuje srednja vrednost ostvarenih skorova na ajtemima. Veći skor na pomenutoj varijabli ukazuje na egalitarnije stavove prema rodnim ulogama, a niži na tradicionalnije. Prvih šest ajtema ove skale se obrnuto skoruju. Skala je sedmostepena likertovog tipa. Pouzdanosti ove skale u našem istraživanju je zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1).

2.4.5. Preterano posvećivanje drugima

Naziv upitnika na engleskom jeziku je: Revised Unmitigated Communion Scale (Fritz & Helgeson, 1998). Proširena verzija PAQ (Personal Attributes Questionnaire) skale sadrži u sebi supskalu posvećivanja drugima (UC- Unmitigated Communion), ali se pokazalo u istraživanjima da ona ima veoma nisku internu konzistentnost i upitnu konstrukt validnost (Fritz & Helgeson, 1998). Helgeson (1993) je kreirao upitnik od osam ajtema kojim se meri preterana posvećenost drugima, koji obuhvata brigu o drugima, a zapostavljanje brige o sebi. Ova skala je prvobitno razvijena za testiranje kardioloških bolesnika. Na ovoj skali modifikovane su određene reči i ubačen je jedan novi ajtem kako bi se omogućila generalizacija skale na opštu populaciju. Ajtem “Brinem se kako se moja supruga snalazi bez mene tokom moje hospitalizacije” zamenjen je ajtemom “Brinem se kako se drugi ljudi snalaze kada mene nema”.

Ispitanici izražavaju stepen slaganja sa svakom tvrdnjom na skali od 1 (uopšte se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem). Prethodna istraživanja pokazuju da ovako revidirana skala pokazuje zadovoljavajuću internu konzistentnost, koja se kreće u rasponu od 0.70 do 0.80 i vrlo visoku test-retest pouzdanost (Helgeson, 1993; Helgeson, 1994). Preterano posvećivanje drugima (Unmitigated Communion) je osobina ličnosti koja ukazuje na preterani fokus osobe na druge ljude i njihove potrebe, a zapostavljanje sopstvenih potreba i želja (Helgeson & Fritz, 1998).

Poziciju ispitanika na skali određuje srednja vrednost ostvarenih skorova na ajtemima. Veći skor na pomenutoj varijabli ukazuje na veću posvećenost drugima, a niži na manju. Drugi i peti ajtem ove skale se obrnuto skoruju. Pouzdanosti ove skale u našem istraživanju je

zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1).

2.4.6. Stav osobe da zaslužuje više i da ima više prava od ostalih

Naziv upitnika na engleskom jeziku je: Psychological Entitlement Scale (Campbell, 2004). Stav da osoba zaslužuje više i da ima više prava od ostalih (Psychological Entitlement) meren je pomoću Psychological Entitlement Scale (Campbell, 2004). Ova skala meri stabilnu i pervazivnu karakteristiku osobe da očekuje i smatra da zaslužuje više od ostalih ljudi. Ovaj stav se oslikava kako u željama i očekivanju tako i u ponašanju ljudi.

Ova skala je nastala 2004. godine po ugledu na skalu narcizma (NPI – Narcissistic Personality Inventory; Raskin & Terry, 1988). Autori skale su prvobitno osmislili 57 ajtema. Ispitanici su izražavali stepen slaganja sa svakim ajtemom na skali od 1 (uopšte se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem). Broj ajtema je postepeno smanjivan na 17, potom 12 i na kraju na 9 ajtema. Ova devetoajtemska skala je uzeta kao konačna. Faktorskom analizom potvrđena je jednofaktorska struktura upitnika. Potvrđena je i visoka interna validnost ($\alpha=0.85$), dobra konstrukt validnost i test-retest pouzdanost (Campbell, 2004).

Primeri ajtema sa ove skale su: “Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više nego drugi ljudi”, “Ljudi poput mene ponekad zaslužuju priliku više”.

Poziciju ispitanika na skali određuje suma ostvarenih skorova na ajtemima. Veći skor na pomenutoj varijabli ukazuje na izraženiji stav osobe da zaslužuje više od drugih, a niži na manje izražen pomenuti stav. Peti ajtem ove skale se obrnuto skoruje. Teorijski maksimum za ovu skalu je 63, a minimum 9. Pouzdanosti ove skale u našem istraživanju je zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1).

2.4.7. Potreba za emocijama

Naziv upitnika na engleskom jeziku je: Need for Affect Scale (Maio & Esses, 2001). Potreba za doživljavanjem emocija je merena *NFA skalom* (Need for affect scale – Maio & Esses, 2001). Skala se sastoji od 16 ajtema na koje ispitanici odgovaraju zaokruživanjem brojeva od 1 do 7. 1 znači „uopšte se ne slažem“, a 7 znači „u potpunosti se slažem“.

Ova skala je nastala 2001. godine (Maio & Esses). Autori skale su prvobitno osmislili 88 ajtema. Ispitanici su izražavali stepen slaganja sa svakim ajtemom na skali od 1 (uopšte se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem). Broj ajtema je postepeno smanjivan na 21, potom na 16

ajtema. Ova šesnaestoajtemska skala je uzeta kao konačna. Potvrđena je i visoka interna validnost upitnika u celini i pojedinačnih supskala, dobra konstrukt validnost i test-retest pouzdanost (Maio & Esses, 2001).

Potreba za doživljavanjem emocija se definiše kao generalna motivacija ljudi da prihvataju ili izbegavaju situacije i aktivnosti koje mogu izazvati emocije kod njih samih ili kod drugih osoba (Maio & Esses, 2001). Osobe sa visokim skorovima na ovoj skali su osećajne, pridaju veliki značaj emocijama i vole da istražuju i da se bave svojim, ali i tuđim emocijama. Primeri ajtema sa ove skale su: “Emocije pomažu ljudima da se snađu u životu.”, “Izbegavanje emotivnih događaja pomaže mi da mirnije spavam.”.

Teorijski maksimum za ovu skalu je 48, a minimum -48. Pouzdanosti ove skale u našem istraživanju je zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1).

2.4.8. Doživljaj ljubavi

Doživljaj ljubavi u braku je izmeren *Skalom ljubavi* (Love scale – Braiker & Kelly, 1979). Skala se sastoji od 9 ajtema na koje ispitanici odgovaraju zaokruživanjem jednog od brojeva između 1 i 9, gde je 1 „uopšte ne“, a 9 „izrazito“. Ovo je devetostepena skala Likertovog tipa. Pitanja obuhvataju procenu osobe koliko voli svog partnera, koliko su „stvoreni jedno za drugo“, koliko je osoba odana svom bračnom partneru i sl. Viši skorovi označavaju veći intenzitet doživljaja ljubavi, odanosti i pripadanja partneru. Teorijski maksimum za ovu skalu je 9, a minimum 1. Poziciju ispitanika na skali određuje srednja vrednost ostvarenih skorova na ajtemima. Veći skor na pomenutoj varijabli ukazuje na veći doživljaj ljubavi u vezi, a niži na manji.

Primeri ajtema sa ove skale su: “U kojoj meri osećate da Vi i Vaša partnerka „pripadate“ jedno drugom?”, “Koliko se osećate blisko sa svojom partnerkom?”. Pouzdanosti ove skale u našem istraživanju je zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika (Tabela 1).

2.4.9. Načini izražavanja ljubavi

Za utvrđivanje karakterističnih načina izražavanja ljubavi korišćena je Skala načina izražavanja ljubavi (Ways of showing love, Huić i sar., 2010), gde su ispitanici za svaki navedeni način pokazivanja ljubavi označavali na petostepenoj skali koliko je karakterističan

za njih lično (1 – uopšte nije karakteristično za mene, 5 – izrazito je karakteristično za mene). Takođe, ispitanici su označavali na istoj skali koliko su navedeni načini pokazivanja ljubavi karakteristični za njihovog partnera. Skala se sastoji od 49 stavki kojima su opisani različiti načini na koje se može pokazati ljubav, a koji mogu biti ekspresivni (Orijentisanost ka partneru, Emocionalna otvorenost i podrška, Fizička afektivnost, Verbalna afektivnost) odnosno instrumentalni (Poslovi u kući i Praktična pomoć). Na ovoj skali računa se ukupan skor, na kome viša vrednost označava generalno više pokazivanja ljubavi.

Skala je korišćena u dve forme: *Kako ja iskazujem ljubav* i *Kako partner iskazuje ljubav* (čime je operacionalizovana percepcija načina pokazivanja ljubavi od strane partnera). Teorijski minimum za svaku od ove dve forme skale pokazivanja ljubavi je 49, a maksimum 245. Pouzdanost ukupne skale u obe forme na uzorku i poduzorcima je visoka (Tabela 1).

2.4.10. Kvalitet seksualne interakcije

Kvalitet seksualne interakcije meren je istoimenom skalom (Kamenov i sar., 2011). Skala je napravljena za potrebe projekta čiji je deo i ovo istraživanje. Skala se sastoji od šest ajtema sa petostepenom skalom odgovora Likertovog tipa. Ispitanici su na ovoj skali procenjivali stepen u kojem su njihove potrebe i želje u seksualnoj relaciji sa partnerom zadovoljene. Teorijski minimum za ovu skalu je 6, a maksimum 30. Pouzdanost ove skale sa šest ajtema u našem istraživanju nije zadovoljavajuća kako za ispitanike u celini tako i za pojedinačne kategorije ispitanika i na ukupnom uzorku i podgrupama se kretala od 0.52 do 0.58. Analizom doprinosa pojedinačnih pitanja unutar skale uočeno je da drugo pitanje „Vaš/vaša partner/partnerka je tokom seksualnog odnosa bila uglavnom usmerena na svoje potrebe“ značajno umanjuje pouzdanost skale. Izbacivanjem ovog ajtema pouzdanost skale se popela na ukupnom uzorku i svim podgrupama na preko 0.70 (Tabela 1). U svim daljim analizama kvalitet seksualne interakcije pretstavljen je preko ukupnog skora na pet preostalih ajtema.

2.4.11. Zadovoljstvo partnerskom relacijom

Zadovoljstvo partnerskom relacijom je mereno preko Skale opšteg zadovoljstva brakom koja se sastoji od jednog ajtema, gde su ispitanici na devetostepenoj skali (1 - uopšte ne, 9 - izrazito) procenjivali sveukupno zadovoljstvo partnerskom relacijom. U ovom istraživanju korišćen je subjektivni pristup merenja zadovoljstva partnerskom relacijom, odnosno podatak o tome koliko su partneri zadovoljni partnerskom relacijom dobijen je preko

jednog globalnog ajtema „Koliko ste sveukupno zadovoljni vašom partnerskom relacijom?“. Objektivni, multidimenzionalni pristup merenju bračnog zadovoljstva, zamenjen je subjektivnim pristupom, gde se zadovoljstvo brakom ocenjuje preko dva do tri ajtema, a veoma često i preko samo jednog (Čudina-Obradović i Obradović, 2000).

Ovakvim pristupom pokušavaju se dobiti globalne procene partnera koliko zadovoljstva im pruža partnerska relacija, zanemarujući moguće dnevne ili periodične oscilacije, kao i potencijalni ambivalentni odnos prema nekim osobinama partnera ili karakteristikama samog partnerskog odnosa (Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Zbog preklapanja faktora koji mogu uticati ili su u vezi sa zadovoljstvom, može doći do teškoća u definisanju faktora ili apriori definisanja partnerskog zadovoljstva. Globalna procena zadovoljstva u partnerskoj relaciji preko jedne stavke upravo onemogućava ta preklapanja.

Takođe, uzimaju se u obzir individualne razlike, što često može predstavljati zamku multidimenzionalnih pristupa i navesti na neispravne zaključke. Ukoliko partneri izveštavaju o niskom zadovoljstvu određenim aspektima partnerske relacije, to ne ukazuje nužno na nisku ocenu globalnog zadovoljstva partnerskom relacijom, jer postoji mogućnost da ti aspekti ne ometaju njihovo funkcionisanje ili ih partneri percipiraju kao „pozitivno zakrivljene“ u okviru ukupne ocene bračnog života (Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Ovo su ujedno i glavne prednosti subjektivne procene zadovoljstva partnerskom relacijom.

Rezultati istraživanja u kojima su autori paralelno primenili višestruko merenje kvaliteta partnerske relacije i merenje samo jednim pitanjem, pokazuju visoku povezanost između rezultata dobijenim putem dve metode. Autori su na osnovu ovoga zaključili da je merenje zadovoljstva partnerskom relacijom na osnovu jedne stavke sasvim zadovoljavajuće i da se ovakav način merenja prihvata kao pouzdan (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

2.5. Hipoteze istraživanja

▪ S obzirom na pretpostavku teorijskog modela o značaju uticaja makro-socijalne sredine na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji, očekuju se razlike u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju.

H1. Postoji značajna razlika u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji među heteroseksualnim ispitanicima i muškarcima i ženama homoseksualne orijentacije.

H2. Postoji značajna razlika u učestalosti različitih tipova relacije formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima.

▪ Teorijski model predviđa univerzalnost ovog modela i primenjivost na sve vrste partnerskih relacija, pa očekujemo da će povezanost prediktora sa zadovoljstvom biti značajna i ista u sva tri tipa partnerskih relacija.

H3. Postoji značajna povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H4. Postoji značajna povezanost dimenzija femininih i maskulinih osobina ličnosti sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H5. Postoji značajna povezanost stava prema rodnim ulogama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H6. Postoji značajna povezanost osobine preterane posvećenosti drugima sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H7. Postoji značajna povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H8. Postoji značajna povezanost potrebe za emocijama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H9. Postoji značajni zajednički doprinos svih varijabli individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji.

H10. Postoji značajna povezanost percepcije ljubavi sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H11. Postoji značajna povezanost procene kvaliteta seksualne interakcije partnera sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H12. Postoji značajna povezanost ličnih načina pokazivanja ljubavi sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H13. Postoji značajna povezanost načina pokazivanja ljubavi od strane partnera sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

H14. Postoji značajni zajednički doprinos svih varijabli karakteristika partnerske relacije u predikciji zadovoljstva partnerskom relacijom.

▪ Teorijski model predviđa univerzalnost ovog modela i primenjivost na sve vrste partnerskih relacija, te je očekivano da će međusobna povezanost prediktorskih varijabli u ovom istraživanju biti ista i značajna u sva tri tipa partnerskih relacija.

H15. Postoji značajna povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa karakteristikama partnerske relacije.

H16. Postoji značajna povezanost dimenzija maskulnosti i feminosti sa karakteristikama partnerske relacije.

H17. Postoji značajna povezanost stava o rodnim ulogama sa karakteristikama partnerske relacije.

H18. Postoji značajna povezanost preteranog posvećivanja drugima sa karakteristikama partnerske relacije.

H19. Postoji značajna povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih sa karakteristikama partnerske relacije.

H20. Postoji značajna povezanost potrebe za emocijama sa karakteristikama partnerske relacije.

▪ Teorijski model pretpostavlja značajan uticaj šire socijalne sredine, društve i političke klime na individualne karakteristike i karakteristike relacije te su očekivane razlike u individualnim karakteristikama i karakteristikama relacije i u tipovima relacija dobijenih na osnovu individualnih varijabli među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne populacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H21. Postoji značajna razlika na dimenzijama afektivne vezanosti među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H22. Postoji značajna razlika u zastupljenosti tipova afektivne vezanosti u tri grupe ispitanika.

H23. Postoji značajna razlika u maskulivosti i femininosti među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H24. Postoji značajna razlika u stavu prema rodnim ulogama među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H25. Postoji značajna razlika u preteranom posvećivanju drugima među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H26. Postoji značajna razlika u shvatanju da osoba zaslužuje više od drugih među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H27. Postoji značajna razlika u potrebi za emocijama među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H28. Postoji značajna razlika u doživljaju ljubavi u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H29. Postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H30. Postoji značajna razlika u proceni učestalosti pokazivanja ljubavi partneru u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H31. Postoji značajna razlika u percipiranoj učestalosti pokazivanja ljubavi od strane partnera u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

H32. Individualne karakteristike partnera i karakteristike partnerske relacije su značajni prediktori percepcije zadovoljstva u partnerskom odnosu.

2.6. Postupak prikupljanja podataka

Heteroseksualni i homoseksualni parovi koji su ispunjavali kriterijum predviđen za uključivanje u istraživanje, i usmeno i pismeno su upoznati sa tokom istraživanja. Ukoliko su želeli da učestvuju u istraživanju potpisali su pojedinačno pismenu saglasnost (Prilog 2). U prvoj fazi istraživanja sa parovima se obavljao inicijalni razgovor usmenim putem ili preko elektronske mreže (tom prilikom ispitanici su usmeno informisani o cilju istraživanja ali i pravilima i načinu popunjavanja ankete). Potom je svako od partnera elektronski ili u papirnoj formi dobijao anketu koju je popunjenu vraćao ispitivaču. Partneri su imali jasnu instrukciju da ne stavljaju svoje lične podatke na anketu već samo da oba partnera stave istu šifru kako bi ispitivač mogao da zna koje dve popunjene baterije testova pripadaju partnerima iz jedne relacije, a da anonimnost partnera ostane zagarantovana.

Prilagođene verzije baterija instrumenata za partnere heteroseksualne populacije i muškarce i žene homoseksualne populacije pripremljene su u elektronskoj i papirnoj formi. Ostvareni su kontakti sa nevladinim organizacijama koje pružaju podršku i pomoć osobama homoseksualne orijentacije. U ove organizacije dostavljeni su odštampani upitnici i poslani su linkovi za popunjavanje anketa. Jedan deo parova je elektronski popunio anketu dok su za parove koji su želeli u pisanoj verziji da popune anketu obezbeđeni uslovi za popunjavanje u prostorijama nevladinih organizacija.

Nevladine organizacije, uključene u ovo istraživanje, u okviru svog rada imaju obezbeđenu uslugu psihologa, te je ukoliko je par želeo nakon popunjavanja ankete dodatno da razgovara sa psihologom mogao da se obrati ili ispitivaču čiji kontakt je dat u okviru baterije instrumenata ili psihologu organizacije. Parovi heteroseksualne populacije su anketu popunili u većem procentu elektronski (92%), a u manjoj meri preko pisane baterije testova, dok su parovi homoseksualne orijentacije u većem procentu popunili papirnu verziju baterije testova (91%). Istraživanje je sprovedeno u periodu od novembra 2013. godine do kraja februara 2014. godine.

2.7. Obrada podataka

Dobijeni podaci su obrađeni u statističkom paketu SPSS 19.0. U istraživanju su pored standardnih statističkih analiza korišćene i dijadne statističke analize. Statistička obrada podataka obuhvatala je sledeće analize u odnosu na ciljeve istraživanja:

- Za validaciju teorijskog modela na heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i ženskim ispitanicima i partnerskim relacijama korišćena je višestruka hijerarhijska regresiona analiza i logistička regresija. Sprovedeno je i testiranje moderacije seksualne orijentacije u odnosu pretpostavljenih prediktorskih i kriterijumske varijable.
- Za utvrđivanje značaja individualnih karakteristika partnera (osobine ličnosti, afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama), karakteristika partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije) i socio-demografskih karakteristika u predikciji zadovoljstva u heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i ženskim partnerskim relacijama korišćena je hijerarhijska regresiona analiza, diskriminativna analiza, koeficijenti korelacije, χ^2 -test i koeficijenti korelacije. Testiran je i međusobni medijatorski proces prediktora a u odnosu na njihov pojedinačni odnos sa kriterijum varijablom. U prvobitnom nacrtu za analizu zbirnog doprinosa prediktor varijabli u predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji planirana je metoda strukturalnog modelovanja. Ova statistička metoda nije primenjena jer u odnosu na specifičnost uzorka i socijalnu marginalizaciju osoba homoseksualne populacije nije bilo moguće doći do, u odnosu na broj varijabli u pretpostavljenom modelu, dovoljnog broja parova koji ispunjavaju uslove za uključivanje u istraživanje, takođe prema pretpostavljenoj strukturi korišćenog modela hijerarhijska regresiona analiza nam daje iste podatke koje bi dobili strukturalnim modelovanjem.
- Za utvrđivanje razlika u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji i njenim prediktorima između ispitanika i parova heteroseksualne populacije, muških homoseksualnih parova i ženskih homoseksualnih parova zavisno od tipa i nivoa merenja varijabli korišćena je analiza varijanse i χ^2 -test.
- Za utvrđivanje stepena saglasnosti partnera u individualnim karakteristikama, proceni partnerske relacije i socio-demografskim karakteristikama korišćena je interklasna korelacija, a za izračunavanje povezanosti tipova relacija sa drugim varijablama korišćena je logistička regresiona analiza i χ^2 -test .

2.8. Uzorak

U istraživanju je učestvovalo 400 osoba, od toga 200 osoba muškog pola i 200 ispitanica ženskog pola, starijih od 18 godina, koji čine 200 romantičnih parova (dijada). Svi ispitanici su sa teritorije Republike Srbije i u trenutku ispitivanja su bili u partnerskim

relacijama (vezama) koje opisuju kao stabilne. Uslov za učešće u istraživanju bio je da partnerske relacije u kojima se ispitanici nalaze traju više od godinu dana i da heteroseksualni parovi nemaju decu, kao i da homoseksualni ispitanici nemaju decu iz ranijih heteroseksualnih relacija.

Ispitanici su podeljeni u 3 grupe tako da:

1. Prvu grupu čini 100 heteroseksualnih parova bez dece (100 muškaraca i 100 žena)
2. Drugu grupu čini 50 muških homoseksualnih parova (100 muškaraca)
3. Treću grupu čini 50 ženskih homoseksualnih parova (100 žena)

U tabeli 2. i 3. prikazane su deskriptivne karakteristike svake od tri grupe ispitanika.

Tabela 2. Starost ispitanika i dužina partnerske relacije

	Uzorak							
	Svi		1		2		3	
	M	Sd	M	Sd	M	Sd	M	Sd
Starost u godinama	25.81	6.71	27.84	8.57	25.52	6.46	24.94	5.47
Dužina partnerske relacije u mesecima	37.61	38.87	42.08	55.34	19.84	18.59	44.26	33.48

Svi- podaci za ceo uzorak ispitanika

1- uzorak homoseksualnih muškaraca

2- uzorak homoseksualnih žena

3- uzorak heteroseksualnih osoba

Dobijeni podaci testirani su jednosmernom analizom varijanse kako bi utvrdili da li se tri grupe međusobno razlikuju u odnosu na posmatrane karakteristike. Iako su razlike u uzrastu veoma male kada posmatramo apsolutne vrednosti, rezultati pokazuju statističku značajnost tih razlika među tri grupe ispitanika ($F=6.54$; $p=0.00$). Post-hok testovima uočeno je da je grupa homoseksualnih muškaraca značajno starija od preostale dve grupe, dok između homoseksualnih žena i heteroseksualnih ispitanika nije uočena značajna razlika. Značajnijom smatramo razliku u prosečnoj dužini partnerske relacije između tri grupe ispitanika ($F=15.02$; $p=0.00$). Ova razlika je uočljiva i u apsolutnim vrednostima srednjih vrednosti a post-hok testovima potvrđeno je da je grupa homoseksualnih žena značajno kraće u relacijama od preostale dve grupe, dok između homoseksualnih muškaraca i heteroseksualnih ispitanika nije uočena značajna razlika.

Tabela 3. Mesečni prihod ispitanika

Procenjeni mesečni prihod	Uzorak			
	Svi	1	2	3
<i>Ispod proseka</i>	65	18	12	35
<i>Prosečan</i>	230	53	72	125
<i>Iznad proseka</i>	66	21	11	34
<i>Ekstremno iznad proseka</i>	18	8	5	5

Svi- podaci za ceo uzorak ispitanika
 1-uzorak homoseksualnih muškaraca
 2-uzorak homoseksualnih žena
 3-uzorak heteroseksualnih osoba

Prilikom testiranja razlika u odnosu na mesečni prihod, analize su izvršene u odnosu na četiri kategorije mesečnih prihoda jer su u okviru kategorije „ekstremno ispod proseka“ postojale nulte frekvence u svim grupama ispitanika. Dobijeni podaci testirani su χ^2 -testom, a rezultati pokazuju da nema razlike između tri grupe ispitanika u procenjenom materijalnom stanju ($\chi^2=16.31$; $p=0.46$).

3. Prikaz, analiza i diskusija dobijenih rezultata

3.1. Deskriptivne karakteristike uzorka na prediktorskim i kriterijumskim varijablama

U ovom delu prikaza rezultata predstavimo deskriptivne karakteristike uzorka na primenjenim skalama za merenje kriterijumske varijable i prediktorskih varijabli.

3.1.1. Deskriptivne karakteristike uzorka – zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

Kao što se vidi iz tabele 4. skorovi na kriterijumskoj varijabli posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika imaju distribuciju pomešanu u desno, odnosno prisutno je gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Ovakav rezultat je očekivan jer je partnerska relacija birana relacija i da bi partneri ostali u njoj potrebno je da iz nje crpe određenu dozu zadovoljstva. Navedeno zakaošenje je najizraženije kod ispitanika iz heteroseksualne populacije. Iz tabele 4. vidimo da se aritmetička sredina procene zadovoljstva u relaciji po grupama kretala od 7.54 do 8.09, a standardna devijacija od 1.02 do 1.93.²

Tabela 4. Distribucija skorova za zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

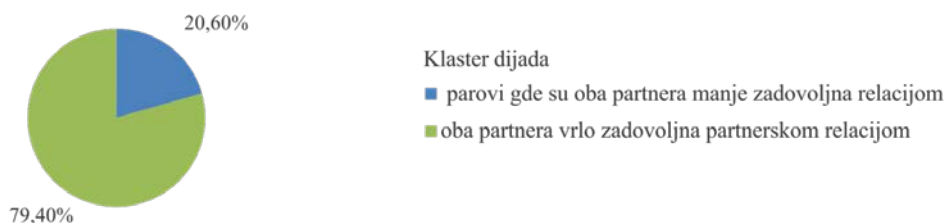
Grupa	Min.	Max.	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci(N=100)	1	9	7.54	1.57	-1.07	4.80
Homoseksualne žene(N=100)	4	9	7.95	1.02	-1.31	2.11
Heteroseksualne osobe(N=200)	3	9	8.09	1.08	-2.13	6.46
Svi (N=400)	1	9	7.92	1.93	-2.02	6.36

Deskriptivne karakteristike uzorka – zadovoljstvo u partnerskoj relaciji tipovi relacija

Uz pomoć hijerarhijske klaster analize dobijena su dva klastera tj. tipa dijade u odnosu na procenu zadovoljstva partnera u relaciji. Kvalitet klastera procenjen je Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 i ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 1. vidimo procentualnu zastupljenost dijada unutar svakog od dva klastera na celom uzorku, a u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Prvu grupu dijada čine oni parovi gde su oba partnera manje zadovoljna relacijom, a drugu dijade gde su oba partnera vrlo zadovoljna partnerskom relacijom. Ako posmatramo celokupan uzorak vidimo da je u prvom klasteru 41 par, a u drugom klasteru 159 parova. Kod dijada homoseksualnih muškaraca 21 par spada u prvi klaster, a 29 u drugi. Kod žena homoseksualne populacije u prvom klasteru je 10 parova,

² Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Zaodovljstvo u partnerskoj relaciji prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 1.

a u drugom 40. Dok je kod heteroseksualnih parova u prvom klasteru 10 parova a u drugom 90. U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable zadovoljstvo u partnerskoj relaciji pozivamo se na postojanje ova dva opisana tipa. Primećujemo da se parovi sa jednim zadovoljnim i jednim nezadovoljnim partnerom nisu izdvojili u posebnom klasteru. Ova pojava potvrđuje međusobnu povezanost i interakciju članova partnerske relacije.

Grafik 1. Procentualna zastupljenost dijada u klasterima nastalim na osnovu procene zadovoljstva u partnerskoj relaciji

3.1.2. Deskriptivne karakteristike uzorka na skalama individualnih karakteristika

Kao što se vidi iz tabele 5. skorovi na dimenzijama afektivne vezanosti izbegavanje i anksioznost posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika imaju distribuciju pomerenu blago u levo, odnosno beleži se blago gomilanje rezultata u oblasti nižih skorova. Aritmetička sredina skorova na dimenziji anksioznosti je u svim grupama viša od aritmetičke sredine skorova na dimenziji izbegavanja. Najizraženiju anksioznost, kao i izbegavanje pokazuju homoseksualni muškarci, potom homoseksualne žene. Ovi podaci su u saglasnosti sa dosadašnjim istraživanjima afektivne vezanosti kod osoba homoseksualne populacije koji govore u prilog tome da na toj populaciji ima više nesigurno vezanih osoba (Ridge & Feeney, 1998; Brkić i sar., 2013; Mikulincher & Shaver, 2007).³

³ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Dimenzije afektivne vezanosti prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 23.

Tabela 5. Distribucija skorova na dimenzijama afektivne vezanosti- anksioznost i izbegavanje

Grupa	dimenzija	Min	Max.	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	anksioznost	9.00	56.00	33.02	12.89	-0.01	-0.97
	izbegavanje	9.00	50.00	24.35	10.14	0.37	-0.58
Homoseksualne žene	anksioznost	9.00	60.00	29.59	12.39	0.28	-0.59
	izbegavanje	9.00	52.00	22.73	10.61	0.67	-0.33
Heteroseksualne osobe	anksioznost	9.00	54.00	24.51	10.56	0.50	-0.47
	izbegavanje	9.00	57.00	19.74	9.18	1.02	0.75
Svi	anksioznost	9.00	60.00	27.90	12.17	0.38	-0.66
	izbegavanje	9.00	57.00	21.64	9.97	0.75	-0.08

Iz tabele 6. vidimo deskriptivne podatke za skorove na dimenzijama maskuliniteti/instrumentalnosti i femininosti/ekspresivnosti. Posmatrane na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika obe dimenzije imaju distribuciju pomerenu blago u desno, odnosno postoji blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Pokazalo se da su na obe dimenzije skorovi u sve tri grupe ispitanika ujednačeni.⁴

Tabela 6. Distribucija skorova na dimenzijama ekspresivnosti i instrumentalnosti

Grupa	Dimenzija	Min	Max.	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	ekspresivnost	1.63	5.00	3.93	0.65	-1.02	1.52
	instrumentalnost	2.38	4.63	3.51	0.49	-0.36	-0.24
Homoseksualne žene	ekspresivnost	1.25	4.88	3.97	0.71	-1.12	1.44
	instrumentalnost	2.00	5.00	3.51	0.55	-0.12	0.26
Heteroseksualne osobe	ekspresivnost	1.25	5.00	3.93	0.64	-1.65	4.09
	instrumentalnost	1.50	4.75	3.55	0.58	-0.46	0.06
Svi	ekspresivnost	1.25	5.00	3.94	0.66	-1.32	2.58
	instrumentalnost	1.50	5.00	3.53	0.55	-0.35	0.07

Iz tabele 7. vidimo deskriptivne podatke za skorove na skali Stav prema rodnim ulogama i skali Preterano posvećivanje drugima.

Posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika skorovi na skali Stav prema rodnim ulogama imaju distribuciju pomerenu blago u desno, odnosno uočljivo je blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Ovo gomilanje je posebno izraženo kod žena homoseksualne orijentacije, koje i ostvaruju najviši prosečni skor na ovoj skali (M=6.37, Sd=0.90), što ukazuje na to da imaju najegalitarnije stavove prema rodnim ulogama. Najtradicionalnije stavove prema rodnim uloga imaju muškarci homoseksualne orijentacije (M=5.56, Sd=1.16). Pretpostavili smo da pol ima značajnu ulogu u stavu prema

⁴ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Dimenzije femininosti i maskuliniteti prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 25.

rodnim ulogama te smo heteroseksualne ispitanike u narednom koraku podelili u odnosu na pol. Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u stavu prema rodnim ulogama ($t=5.17$, $p=0.00$) između heteroseksualnih žena ($M=6.18$, $Sd=0.86$) i heteroseksualnih muškaraca ($M=5.44$, $Sd=1.12$).⁵

Posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika skorovi na skali Preterane posvećenosti drugima imaju distribuciju pomerenu blago u levo, odnosno uočljivo je blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Pokazalo se da su u sve tri grupe ispitanika skorovi prilično ujednačeni. Raspon srednjih vrednosti je od 4.56 do 4.59, dok je raspon standardnih devijacija od 0.85 do 1.15.⁶

Tabela 7. Distribucija skorova na skalama: stav prema rodnim ulogama i preterana posvećenost drugima

Grupa	Skala	Min	Max.	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	Rodne uloge	2.92	7.00	5.56	1.16	-0.43	-1.18
	Posvećenost drugima	2.33	6.44	4.57	0.85	-0.40	0.03
Homoseksualne žene	Rodne uloge	3.42	7.00	6.37	0.90	-1.72	2.17
	Posvećenost drugima	1.56	6.67	4.56	1.15	-0.47	-0.22
Heteroseksualne osobe	Rodne uloge	2.75	7.00	5.81	1.06	-0.87	-0.26
	Posvećenost drugima	2.00	7.00	4.59	0.90	-0.26	0.07
Svi	Rodne uloge	2.75	7.00	5.89	1.09	-0.88	-0.39
	Posvećenost drugima	1.56	7.00	4.58	0.95	-0.39	0.10

Iz tabele 8. vidimo deskriptivne podatke za skorove na skali Stav da zaslužujem više od drugih i skali Potrebe za emocijama.

Posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno na tri grupe ispitanika skorovi na skali Stav da zaslužujem više od drugih imaju distribuciju pomerenu blago u desno, odnosno uočljivo je blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova.⁷

Iz tabele 8. vidimo da žene homoseksualne orijentacije pokazuju najizraženiju potrebu za emocijama ($M=16.12$, $Sd=15.43$), dok muški ispitanici homoseksualne orijentacije imaju najmanje izraženu potrebu za emocijama ($M=11.54$, $Sd=14.17$) Pretpostavili smo da pol ima

⁵ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Stav prema rodnim ulogama prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 26.

⁶ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Preteranu posvećenost drugima prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 27.

⁷ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Stav osobe da zaslužuje više od drugih ljudi prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 28.

značajnu ulogu u potrebi za emocijama te smo heteroseksualne ispitanike u narednom koraku podelili u odnosu na pol. Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u potrebi za emocijama ($t=2.17$, $p=0.03$) između heteroseksualnih žena ($M=14.67$, $Sd=14.25$) i heteroseksualnih muškaraca ($M=10.49$, $Sd=12.89$).⁸

Tabela 8. Distribucija skorova na skalama: stav osobe da zaslužuje više od drugih i potreba za emocijama

Grupa	Skala	Min	Max	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	Zaslužujem više	19.00	57.00	38.56	9.47	-0.04	-0.69
	Potreba za emocijama	-14.00	44.00	11.54	14.17	0.38	-0.68
Homoseksualne žene	Zaslužujem više	9.00	58.00	34.88	10.14	-0.15	0.48
	Potreba za emocijama	-22.00	48.00	16.12	15.43	-0.12	-0.53
Heteroseksualne osobe	Zaslužujem više	9.00	61.00	34.22	9.44	-0.00	-0.10
	Potreba za emocijama	-24.00	45.00	12.58	13.71	-0.24	-0.16
Svi	Zaslužujem više	9.00	61.00	35.47	9.77	-0.05	-0.08
	Potreba za emocijama	-24.00	48.00	13.20	14.34	-0.01	-0.44

Deskriptivne karakteristike uzorka – tipovi relacija

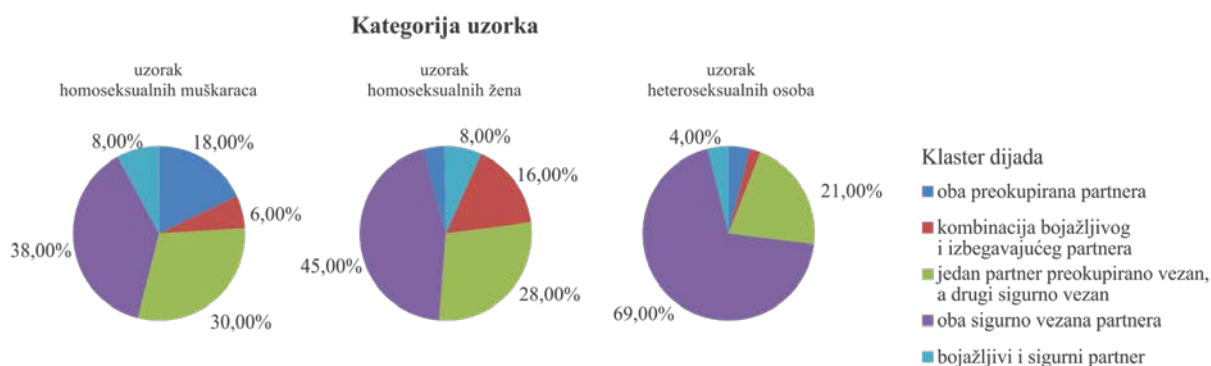
U ovom delu prikazali smo karakteristike partnerskih dijada uključenih u ovo istraživanje a u odnosu na ispitivane psihološke konstrukte.

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na tip afektivne vezanosti partnera u relaciji

Uz pomoć hijerarhijske klaster analize dobijeno je pet klastera tj. tipova dijada u odnosu tip afektivne vezanosti partnera u relaciji. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije, koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 2. vidimo procentualnu zastupljenost dijada unutar svakog od pet klastera tipova dijada na uzorku svake od tri grupe ispitanika. Prvi tip dijada su parovi sa oba preokupirana partnera (na ukupnom uzorku 16 dijada), a najviše je dijada iz grupe homoseksualnih muškaraca. Drugi tip dijada su kombinacija bojažljivog i izbegavajućeg partnera (na ukupnom uzorku 14 dijada), a najviše ih ima u grupi homoseksualnih žena. Treći tip su relacije u kojima je jedan partner preokupirano vezan, a drugi sigurno vezan (na ukupnom uzorku 50), najviše heteroseksualnih ispitanika, ali je povećan i broj homoseksualnih muških i ženskih ispitanika. Četvrti tip su dijade sa oba sigurno vezana partnera (na ukupnom uzorku 100 dijada). Ovaj tip je najčešći u sve tri grupe, ali je posebno veliki broj dijada u ovom tipu iz grupe heteroseksualnih parova. Peti tip dijada su bojažljivi i sigurni partner (na ukupnom

⁸ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Potrebi za emocijama prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 29.

uzorku 10 dijada), ali se izdvaja veoma mali broj parova iz sve tri grupe ispitanika sa ovakvim tipom relacije. U daljim analizama koje se sprovede u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable afektivna vezanost pozivamo se na opisanu podelu.

Grafik 2. Tipovi dijada u odnosu na afektivnu vezanost u tri grupe ispitanika

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na dimenzije femininosti i maskuliniteti

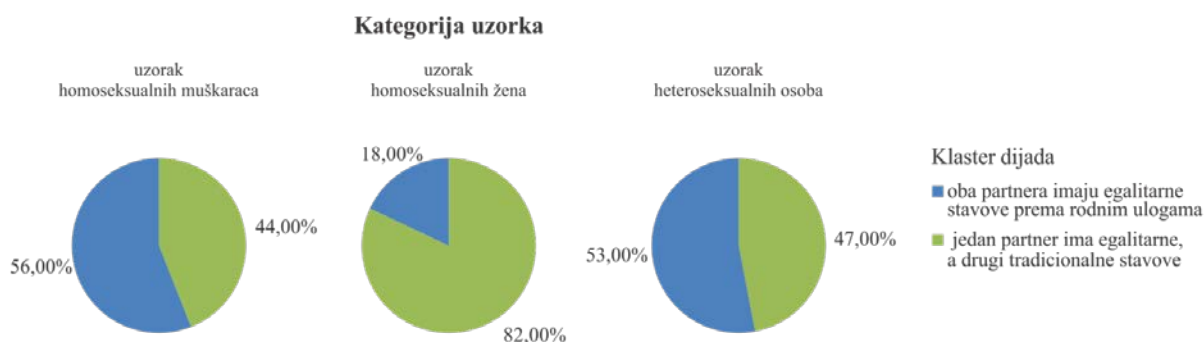
Uz pomoć hijerarhijske klaster analize dobijeno je dva klastera tj. tipa dijada u odnosu na dimenzije femininosti/ekspresivnosti i maskuliniteti/instrumentalnosti. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 3. vidimo procentualnu zastupljenost dijada unutar dva tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Prvi tip dijada su parovi sa oba visoko ekspresivna i visoko instrumentalna partnera (na ukupnom uzorku 122 dijade), a drugi tip dijada su parovi gde su oba partnera nisko ekspresivna i nisko instrumentalna (na ukupnom uzorku 78 dijada). U daljim analizama koje se sprovede u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable femininost/maskulinitet partnera u relaciji pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

Grafik 3. Tipovi dijada u odnosu na dimenzije ekspresivnost i instrumentalnost

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na Stav prema rodnim ulogama

Uz pomoć hijerarhijske klaster analize dobijeno je dva klastera tj. tipa dijada u odnosu na stav prema rodnim ulogama. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na ovaj način dobijeno je dve kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera imaju egalitarne stavove prema rodnim ulogama; 2- jedan partner ima egalitarne, a drugi tradicionalne stavove prema rodnim ulogama. Na grafiku 4. vidimo procentualnu zastupljenost i frekvenciju dijada unutar dva tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Na ukupnom uzorku u prvom klasteru se nalazi 110 parova, a 90 dijada na ukupnom uzorku nalazi se u drugom klasteru. U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Stav prema rodnim ulogama partnera pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

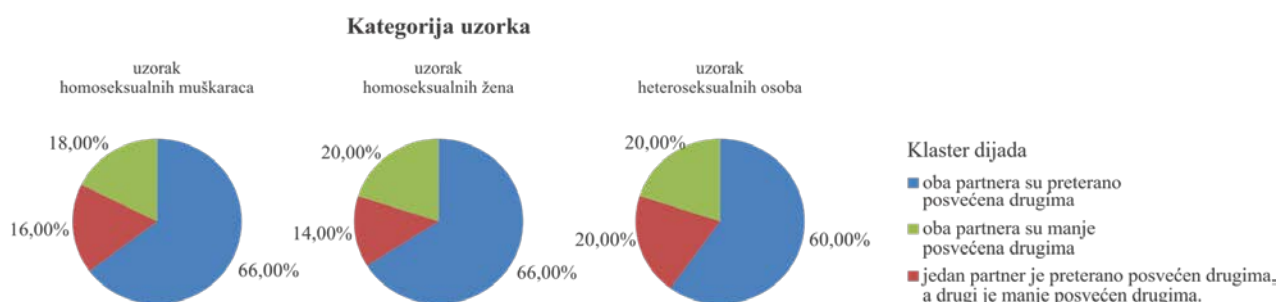
Grafik 4. Tipovi dijada u odnosu na stav prema rodnim ulogama

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na Preteranu posvećenost drugima

Uz pomoć hijerarhijske klaster analize dobijeno je tri klastera tj. tipa dijada u odnosu na osobinu preterane posvećenosti drugima. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na ovaj način dobijeno je tri kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera su preterano posvećena drugima; 2- oba partnera su manje posvećena drugima; 3- jedan partner je preterano posvećen drugima a drugi je manje posvećen drugima. U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Preterana posvećenost drugima pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

Na grafiku 5. vidimo procentualnu zastupljenost i frekvenciju dijada unutar tri tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Na ukupnom uzorku u prvom klasteru se nalazi

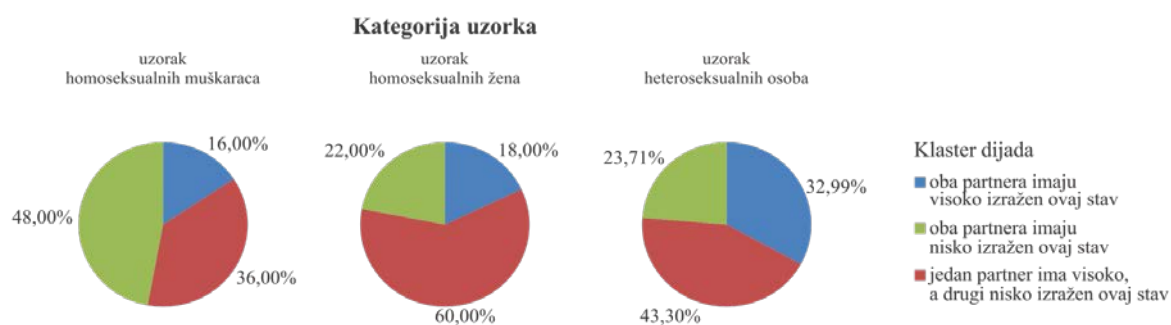
126 parova, 35 dijada na ukupnom uzorku nalazi se u drugom klasteru, a 39 u trećem klasteru.

Grafik 5. Tipovi dijada u odnosu na preteranu posvećenost drugima

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na Stav osobe da zaslužuje više od drugih

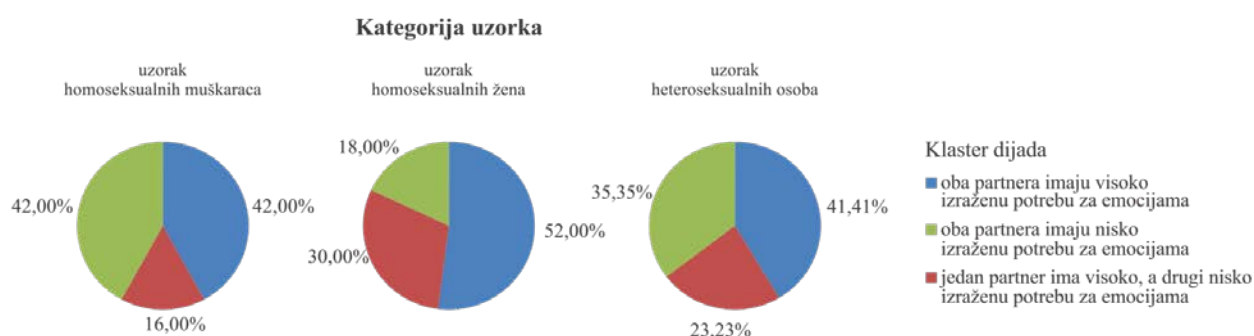
Za potrebe dijadnih statističkih analiza hijerarhijskom kanoničkom klaster analizom formirani su klasteri tj. tipovi partnerskih relacija u odnosu na stav osobe da zaslužuje više od drugih. Na ovaj način dobijeno je tri kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera imaju visoko izražen ovaj stav; 2- oba partnera imaju nisko izražen ovaj stav; 3- jedan partner ima visoko a drugi nisko izražen ovaj stav. Na grafiku 6. vidimo procentualnu zastupljenost i frekvenciju dijada unutar tri tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Na ukupnom uzorku u prvom klasteru se nalazi 56 parova, u drugom klasteru 92 para, a 52 dijade nalazi se u trećem klasteru. U daljnim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Stav osobe da zaslužuje više od drugih pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

Grafik 6. Tipovi dijada u odnosu na stav da zaslužujem više od drugih

Tipovi relacija (dijada) u odnosu na Potrebu za emocijama

Za potrebe dijadnih statističkih analiza hijerarhijskom kanoničkom klaster analizom formirani su klasteri tj tipovi partnerskih relacija u odnosu na potrebu za emocijama koju imaju partneri unutar relacije. Na ovaj način dobijeno je tri kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera imaju visoko izraženu potrebu za emocijama; 2- oba partnera imaju nisko izraženu potrebu za emocijama; 3- jedan partner ima visoko, a drugi nisko izraženu potrebu za emocijama. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 7. vidimo procentualnu zastupljenost i frekvenciju dijada unutar tri tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Na ukupnom uzorku u prvom klasteru se nalazi 88 parova, a 46 dijada na ukupnom uzorku nalazi se u drugom klasteru. U trećem klasteru nalazi se 66 dijada. U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Potreba za emocijama pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

Grafik 7. Tipovi dijada u odnosu na potrebu za emocijama

3.1.3. Deskriptivne karakteristike uzorka na skalama za merenje karakteristika relacije

Iz tabele 9. vidimo deskriptivne podatke za skorove na skali Doživljaj ljubavi i skali Kvalitet seksualne interakcije.

Tabela 9. Distribucija skorova na skalama: doživljaj ljubavi i kvalitet seksualne interakcije

Grupa	Skala	Min	Max.	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	Doživljaj ljubavi	3.11	9	7.76	1.15	-2.14	5.71
	Seksualna interakcija	12	25	21.36	3.07	-0.84	0.28
Homoseksualne žene	Doživljaj ljubavi	4.44	9	7.81	1.09	-1.19	0.82
	Seksualna interakcija	5	25	21.91	3.42	-2.78	9.73
Heteroseksualne osobe	Doživljaj ljubavi	4.56	9	8.22	0.79	-1.65	3.64
	Seksualna interakcija	6	25	21.61	3.10	-2.16	6.91
Svi	Doživljaj ljubavi	3.11	9	8.00	0.99	-1.83	4.50
	Seksualna interakcija	5	25	21.61	3.17	-2.02	6.02

Posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno u tri grupe ispitanika skorovi na skali Doživljaj ljubavi imaju distribuciju pomerenu blago u desno, odnosno uočljivo je blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Ovo gomilanje je posebno izraženo kod muškaraca homoseksualne orijentacije. Ipak najviši prosečni skor na ovoj skali ($M=8.22$, $Sd=0.79$) ostvaruju ispitanici heteroseksualne populacije, što ukazuje na to da ovi ispitanici imaju najveći doživljaj ljubavi u svojoj partnerskoj relaciji. Najniže skorove na ovoj skali ostvaruju muškarci homoseksualne orijentacije ($M=7.76$, $Sd=1.15$).⁹

Posmatrani na celokupnom uzorku i pojedinačno u tri grupe ispitanika skorovi na skali Kvalitet seksualne interakcije imaju distribuciju pomerenu blago u desno, odnosno uočljivo je blago gomilanje rezultata u oblasti viših skorova. Pokazalo se da su u sve tri grupe ispitanika skorovi prilično ujednačeni. Raspon srednjih vrednosti je od 23.79 do 24.14.¹⁰

Iz tabele 10. vidimo deskriptivne podatke za skorove na skali Kako ja pokazujem ljubav. Zakrivljenost distribucije ostvarenih skorova na skali Kako ja pokazujem ljubav je pomerena blago u desno. Ovaj podatak ukazuje na blago grupisanje skorova prema višim vrednostima. Najviši prosečni skor imaju žene homoseksualne orijentacije, potom osobe heteroseksualne orijentacije, pa muškarci homoseksualne orijentacije.

Tabela 10. Distribucija skorova na skali: kako ja pokazujem ljubav

Grupa	Min	Max	M	Sd	Zakrivljenost	Spljoštenost
Homoseksualni muškarci	145	245	199.46	23.37	-0.35	-0.16
Homoseksualne žene	138	245	204.60	24.13	-0.69	-0.06
Heteroseksualne osobe	131	245	199.58	21.72	-0.48	0.07
Svi ($N=400$)	131	245	200	22.81	-0.48	-0.10

Iz tabele 11. vidimo deskriptivne podatke za skorove na skali Kako partner meni pokazuje ljubav. Na prvi pogled možemo primetiti da su ostvareni skorovi na ukupnom uzorku i u sve tri grupe niži pri proceni kako partner pokazuje ljubav u odnosu na samoprocenu o ličnog pokazivanju ljubavi. Zakrivljenost distribucije ostvarenih skorova na skali kako partner pokazuje ljubav je pomerena blago desno. Ovaj podatak ukazuje na blago grupisanje skorova prema višim vrednostima. Pri proceni pokazivanja ljubavi od strane

⁹ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Doživljaj ljubavi prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 30.

¹⁰ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Kvalitet seksualne interakcije prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 31.

partnera najviši prosečni skor imaju žene homoseksualne orijentacije, potom osobe heteroseksualne orijentacije, pa muškarci homoseksualne orijentacije.¹¹

Tabela 11. Distribucija skorova na skali: kako partner pokazuje ljubav

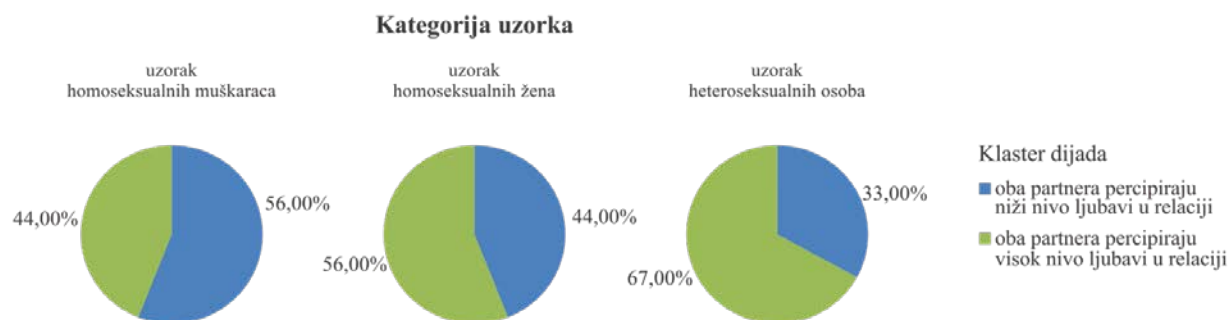
<i>Grupa</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>Zakrivljenost</i>	<i>Spljoštenost</i>
<i>Homoseksualni muškarci</i>	109	195	158.85	22.52	-0.31	-0.77
<i>Homoseksualne žene</i>	59	195	162.21	26.07	-1.57	3.51
<i>Heteroseksualne osobe</i>	79	195	160.84	20.58	-0.92	1.24
<i>Svi (N=400)</i>	59	195	160.68	22.52	-1.00	1.68

Deskriptivne karakteristike uzorka po primenjenim skalama za merenje karakteristika relacija – tipovi relacija (dijada)

Tipovi dijada u odnosu na procenjeni doživljaj ljubavi u relaciji

Hijerarhijskom kanoničkom klaster analizom formirani su klasteri tj. tipovi partnerskih relacija u odnosu na doživljaj ljubavi u relaciji koji percipiraju partneri unutar relacije. Na ovaj način dobijeno je dve kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera percipiraju niži nivo ljubavi u relaciji; 2- oba partnera percipiraju visok nivo ljubavi u relaciji. Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 8. vidimo procentualnu zastupljenost dijada unutar dva tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. Prvi tip dijada su parovi sa oba partnera koji imaju nizak doživljaj ljubavi u relaciji (na ukupnom uzorku 83), a drugi tip dijada su parovi gde oba partnera imaju doživljaj veće ljubavi u relaciji (na ukupnom uzorku 116 dijada). U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Doživljaj ljubavi pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

¹¹ Značajnost dobijenih razlika po grupama ispitanika a u odnosu na Pokazivanje ljubavi od strane partnera prikazana je u delu rezultata koji se odnose na hipotezu 33.

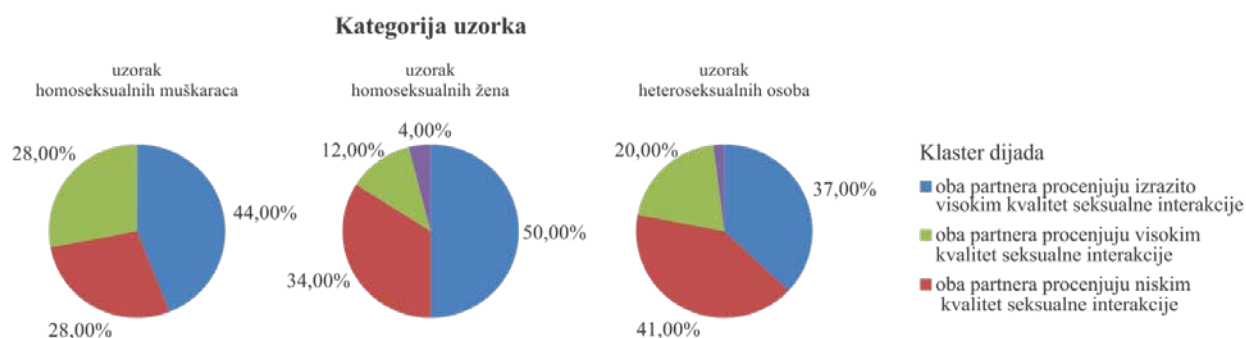

Grafik 8. Tipovi dijada u odnosu doživljaj ljubavi u relaciji

Tipovi dijada u odnosu na procenjeni kvalitet seksualne interakcije

Hijerarhijskom kanoničkom klaster analizom formirani su klasteri tj. tipovi partnerskih relacija u odnosu na procenjeni kvalitet seksualne interakcije u relaciji koji percipiraju partneri unutar relacije. Na ovaj način dobijeno je četiri kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera procenjuju izrazito visokim kvalitet seksualne interakcije (na ukupnom uzorku 84); 2- oba partnera procenjuju visokim kvalitet seksualne interakcije (na ukupnom uzorku 72); 3- oba partnera procenjuju niskim kvalitet seksualne interakcije (na ukupnom uzorku 40); 4- jedan partner procenjuje visokim, a drugi niskim kvalitet seksualne interakcije (na ukupnom uzorku 4). Kvalitet klastera procenjen Silhouette merom kohezije i separacije koji je veći od 0.5 ukazuje na dobro grupisanje. Na grafiku 9. vidimo procentualnu zastupljenost dijada unutar četiri tipa klastera dijada na uzorku tri grupe ispitanika. U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Kvalitet seksualne interakcije pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija. Kako je broj dijada u četvrtom klasteru veoma mali analize su rađene i samo u odnosu na tri klastera.¹²

¹² U rezultatima su prikazane analize sa četiri dobijena klastera, a rezultati analiza rađenih na tri klastera prikazani su samo ako se značajno razlikuju od prvobitno dobijenih rezultata.

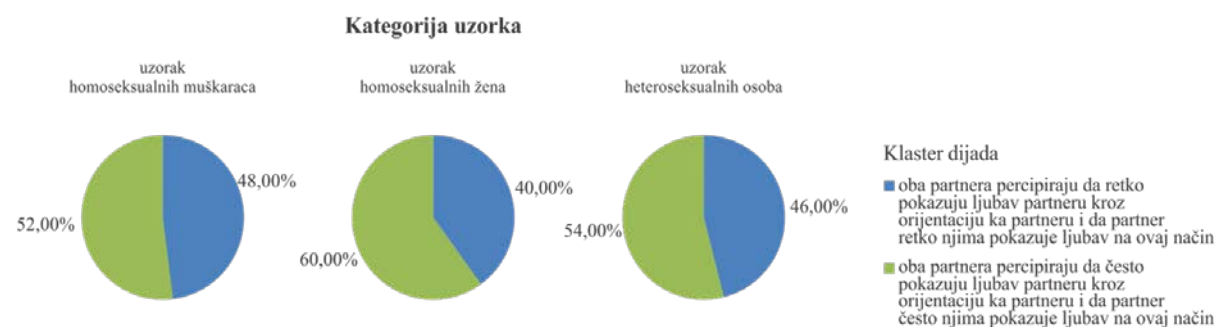

Grafik 9. Tipovi dijada u odnosu na procenu kvaliteta seksualne interakcije

Tipovi dijada u odnosu na načine pokazivanja ljubavi

Uz pomoć hijerarhijske kanoničke klaster analize formirani su klasteri tj tipovi partnerskih relacija u odnosu na načine pokazivanja ljubavi partneru i načine pokazivanja ljubavi od strane partnera. Klasteri su formirani u odnosu na ukupni skor na skali načina pokazivanja ljubavi.

U odnosu na ukupno pokazivanje ljubavi dobijeno je tri kategorije partnerskih relacija: 1- oba partnera percipiraju da retko pokazuju ljubav partneru i da partner retko njima pokazuje ljubav (na ukupnom uzorku 35); 2- oba partnera percipiraju da često pokazuju partneru ljubav i da partner njima često pokazuje ljubav (na ukupnom uzorku 110); 3- oba partnera smatraju da često pokazuju ljubav partneru ali da njima partner ne pokazuje ljubav (na ukupnom uzorku 55). U daljim analizama koje se sprovode u odnosu na tip relacije nastao posmatranjem varijable Načini pokazivanja ljubavi pozivamo se na postojanje ovih tipova relacija.

Grafik 10. Tipovi dijada u odnosu na ukupno pokazivanje ljubavi

3.2. Testiranje normalnosti distribucije

Pre nego što smo pristupili realizaciji daljih statističkih analiza proverili smo distribuciju skorova primenjenih skala. Uradili smo transformaciju prediktorskih i kriterijumskih varijabli (normalizacija i standardizacija), s obzirom da su njihove distribucije značajno odstupale od normalne, kao i zbog multikolinearnosti prediktora i različitosti skala kojima su merene prediktorske i kriterijumske varijable (Tabachnick i Fidell, 2001). U tabeli 12. vidimo da raspodela skorova na svim varijablama u ovom istraživanju odstupaju značajno od normalne.

Tabela 12. Test normalnosti distribucije skorova na primenjenim skalama

Skale	Kolmogorov-Smirnov test		
	Test	df	p
<i>Anksioznost</i>	0.07	400	0.00
<i>Izbegavanje</i>	0.10	400	0.00
<i>Ekspresivnost</i>	0.12	400	0.00
<i>Instrumentalnost</i>	0.08	400	0.00
<i>Posvecivanje drugima</i>	0.05	400	0.00
<i>Stav osobe da zaslužuje više od drugih</i>	0.05	400	0.00
<i>Potreba za emocijama</i>	0.04	400	0.03
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.15	400	0.00
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.19	400	0.00
<i>Pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.05	400	0.00
<i>Pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.09	400	0.00
<i>Okrenutost partneru - ja</i>	0.06	400	0.00
<i>Okrenutost partneru - partner</i>	0.09	400	0.00
<i>Emocionalna otvorenost - ja</i>	0.14	400	0.00
<i>Emocionalna otvorenost - partner</i>	0.16	400	0.00
<i>Fizička afektivnost - ja</i>	0.16	400	0.00
<i>Fizička afektivnost - partner</i>	0.18	400	0.00
<i>Verbalna afektivnost - ja</i>	0.10	400	0.00
<i>Verbalna afektivnost - partner</i>	0.12	400	0.00
<i>Pomoć u kući - ja</i>	0.12	400	0.00
<i>Pomoć u kući - partner</i>	0.14	400	0.00
<i>Praktična pomoć - ja</i>	0.09	400	0.00
<i>Praktična pomoć - partner</i>	0.09	400	0.00
<i>Stav prema rodnim ulogama</i>	0.15	400	0.00
<i>Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji</i>	0.26	398	0.00
<i>Starost</i>	0.10	398	0.00
<i>Dužina partnerske relacije</i>	0.25	398	0.00
<i>Mesečni prihodi</i>	0.32	398	0.00

3.3. Socio-demografske varijable

Pre nego što prikazemo rezultate i analize koje su vezane za same hipoteze istraživanja, opisaćemo detaljnije ispitivanu kriterijumsku varijablu i prediktorske varijable u odnosu na starost, dužinu trajanja relacije, pol i materijalno stanje. Cilj sprovedenih analiza je registrovanje demografskih varijabli koje mogu biti relevantne za objašnjavanje povezanosti prediktora i kriterijuma.

3.3.1. Međusobni odnos socio-demografskih varijabli

Na samom početku ispitan je međusobni odnos demografskih varijabli (Tabela 13). U odnosu na pol postoje očekivane značajne razlike u starosti ispitanika ($t=3.51$, $p=0.00$) i to tako da su muškarci značajno stariji od žena. Takođe u ovom istraživanju pokazalo se da su muškarci u značajno dužim relacijama od žena ($t=2.88$, $p=0.00$). Ovu razliku stvaraju muškarci u homoseksualnim relacijama čije trajanje relacija je značajno duže u odnosu na žene u homoseksualnim relacijama. U odnosu na mesečni prihod nisu uočene polne razlike.

Tabela 13. Demografske varijable u odnosu na pol

	Pol	N	Mean	SD	T test	p
Starost	Muško	200	26.97	7.12	3.51	0.00
	Žensko	200	24.65	6.07		
Dužina trajanja relacije	Muško	200	43.17	45.67	2.88	0.00
	Žensko	200	32.05	29.70		
Mesečni prihod	Muško	200	3.12	0.83	1.30	0.19
	Žensko	200	3.02	0.69		

Pirsonovom korelacijom ispitan je odnos dužine trajanja relacije, mesečnih prihoda i starosti. Rezultati pokazuju da postoji očekivana značajna pozitivna korelacija starosti i dužine trajanja relacije ($r=0.49$), na nivou $p<0.01$. Povezanost materijalnog stanja i starosti, $r=0.00$ i materijalnog stanja i dužine relacije ne postoji ($r=0.08$).

3.3.2. Socio-demografske varijable i tipovi relacija u odnosu na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

U ovom koraku zanimalo nas je da li postoji razlika u dužini trajanja partnerske relacije i socioekonomskom statusu među različitim tipovima relacija u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom.

T-testom je proverena značajnost razlika u dužini trajanja partnerske relacije i u socioekonomskom statusu ispitanika među različitim tipovima relacija u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom U tabeli 14. vidimo da nisu pronađene značajne razlike. Očekivali smo da sa protokom vremena zadovoljstvo opada (Glenn, 1998; Ahmadi et al., 2010; MacDermid et al., 1990). Ovo očekivanje nije potvrđeno. Pretpostavka je da do pada zadovoljstva sa protokom vremena nije došlo jer u heteroseksualnim relacijama postoji povezanost protoka vremena sa dobijanjem dece daljim prelaskom u naredne razvojne faze para, što dovodi do pada u zadovoljstvu partnerskom relacijom (Ahmadi et al., 2010), a partnerske relacije uključene u ovo istraživanje su bez obzira na dužinu relacije razvojnoj fazi parova bez dece

gde se najčešće ne uočava pad u zadovoljstvu (Glenn, 1998; Ahmadi et al., 2010; MacDermid et al., 1990).

Tabela 14. Demografske varijable u odnosu na klaster relacija formirane prema zadovoljstvu u relaciji

	Zadovoljstvo	N	Mean	SD	T test	p
<i>Dužina trajanja relacije</i>	Klaster 1	41	37.32	56.30	0.05	0.95
	Klaster 2	159	37.69	33.25		
<i>Mesečni prihod</i>	Klaster 1	49	3.00	0.83	1.56	0.15
	Klaster2	159	3.21	0.76		

3.3.3. Sociodemografske varijable i prediktorske varijable iz domena individualnih karakteristika partnera

Zanimalo nas je, takođe, da li postoje razlike u individualnim karakteristikama partnera u odnosu na socio-demografske varijable, kao i kakva je povezanost individualnih karakteristika partnera sa određenim sociodemografskim varijablama.

Individualne karakteristike – razlike u odnosu na pol

Iz tabele 15. vidimo da postoje značajne polne razlike u nekoliko individualnih karakteristika partnera. Prava značajna razlika uočena je na dimenziji afektivne vezanosti izbegavanje ($t=2.80$, $p=0.00$). Muškarci ispoljavaju izbegavanje u većoj meri od žena. Sa druge strane rezultati pokazuju da su žene ekspresivnije od muškaraca ($t=1.98$, $p=0.04$), dok su muškarci instrumentalniji od žena ($t=2.61$, $p=0.00$). Žene pokazuju veću potrebu za emocijama ($t=3.08$, $p=0.00$) i imaju egalitarnije stavove o rodnim ulogama ($t=7.54$, $p=0.00$). Sve polne razlike su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja (Brennan et al., 1998; Schmitt, 2003; Best, 2009; Mason & Lu, 1988; Thornton, 1989; Maio & Esses, 2001).

Tabela 15. Polne razlike u individualnim karakteristikama partnera

Individualna karakteristika	Pol	N	Mean	SD	t-test	p-vrednost
Anksioznost	Muški	200	28.74	12.60	1.37	0.17
	Ženski	200	27.07	11.68		
Izbegavanje	Muški	200	23.06	10.22	2.87	0.00
	Ženski	200	20.22	9.54		
Ekspresivnost	Muški	200	3.87	0.63	1.98	0.04
	Ženski	200	4.01	0.68		
Instrumentalnost	Muški	200	3.60	0.53	2.61	0.00
	Ženski	200	3.46	0.56		
Posvećivanje drugima	Muški	200	4.55	0.87	0.54	0.58
	Ženski	200	4.61	1.03		
Stav osobe da zaslužuje više od drugih	Muški	200	36.32	10.01	1.75	0.08
	Ženski	200	34.61	9.48		
Potreba za emocijama	Muški	200	11.01	13.52	3.08	0.00
	Ženski	200	15.39	14.83		
Rodne uloge	Muški	200	5.50	1.14	7.54	0.00
	Ženski	200	6.28	0.88		

Povezanost individualnih karakteristika sa starošću ispitanika i dužinom relacije

Nije uočena povezanost individualnih karakteristika koje partneri unose u relaciju sa dužinom trajanja partnerske relacije (Tabela 16.), što je i očekivano ako uzmemo u obzir da se individualne karakteristike relacije smatraju relativno trajnim karakteristikama.

U odnosu na starost postoji značajna pozitivna korelacija sa potrebom za emocijama i stavom prema rodnim ulogama. Što su ispitanici stariji to je potreba za emocijama veća i stavovi prema rodnim ulogama su egalitarniji. Treba uzeti u obzir i to da su ove korelacije veoma niske. U odnosu na ostale individualne karakteristike nisu uočene značajne povezanosti sa starošću.

Tabela 16. Povezanost individualnih karakteristika, starosti i dužine relacije

Pirsonova korelacija	Starost	Dužina relacije
Anksioznost	-0.07	-0.01
Izbegavanje	-0.08	-0.06
Ekspresivnost	0.00	0.02
Instrumentalnost	0.02	0.00
Posvećivanje drugima	0.06	0.02
Stav osobe da zaslužuje više od drugih ljudi	-0.02	0.02
Potreba za emocijama	0.14**	0.03
Rodne uloge	0.10*	0.00

* značajno na nivou $p < 0.05$

** značajno na nivou $p < 0.01$

3.3.4. Sociodemografske varijable i karakteristike partnerske relacije

Zanimalo nas je takođe da li postoje razlike u karakteristikama partnerske relacije u odnosu na socio-demografske varijable, kao i kakva je povezanost karakteristika partnerske relacije sa određenim socio demografskim varijablama.

Karakteristike partnerske relacije – razlike u odnosu na pol

Iz tabele 17. vidimo da postoje značajne polne razlike u nekoliko karakteristika partnerske relacije. Značajne polne razlike uočene su u načinima pokazivanja ljubavi. U percepciji doživljaja ljubavi i proceni kvaliteta seksualne interakcije nisu uočene razlike između muškaraca i žena. U odnosu na načine pokazivanja ljubavi uočeno je da žene smatraju da njihovi partneri više pokazuju ljubav nego što to misle muškarci za svoje partnere. Opisane polne razlike u načinima pokazivanja ljubavi podržavaju načine pokazivanja ljubavi karakteristične za rodne uloge muškarca i žene u partnerskoj relaciji.

Tabela 17. Polne razlike u karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Pol	N	Mean	SD	t-test	p-vrednost
<i>Doživljaj ljubavi</i>	Muški	200	7.97	1.02	0.56	0.56
	Ženski	200	8.03	0.96		
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	Muški	200	21.40	3.11	1.41	0.15
	Ženski	200	21.85	3.22		
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno - ja</i>	Muški	200	200.79	23.15	0.01	0.99
	Ženski	200	200.82	22.52		
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno - partner</i>	Muški	200	158.25	22.13	2.17	0.03
	Ženski	200	163.12	22.69		

Povezanost karakteristika relacije sa starošću ispitanika i dužinom relacije

Povezanost karakteristika relacije sa starošću ispitanika testirana je Pirsonovom korelacijom. U tabeli 18. vidimo da je doživljaj ljubavi veći u dužim relacijama i kod starijih ispitanika. Takođe pokazalo se da što su ispitanici stariji percipiraju veći kvalitet seksualne interakcije (Tabela 18.). Kada uzmemo u obzir to da su partnerske relacije obuhvaćene istraživanjem parovi bez dece u prvoj razvojnoj fazi partnerske relacije očekivano je da sa starošću i dužinom relacije raste doživljaj ljubavi, koji počinje da opada tek dolaskom dece u porodicu (Glenn, 1998). U odnosu na načine pokazivanja ljubavi postoji pozitivna korelacija ukupnog pokazivanja ljubavi partneru i starosti ispitanika.

Takođe oni partneri koji su duže u relaciji češće percipiraju da njihov partner pokazuje ljubav kroz praktičnu pomoć. Potrebno je napomenuti da su sve navedene korelacije, iako značajne, veoma niske te da i u onim odnosima gde je starost značajan

korelat individualne karakteristike osobe procenat varijanse koji starost pokriva je veoma mali.

Tabela 18. Povezanost karakteristika relacije, starosti i dužine relacije

Pirsonova korelacija	Starost	Dužina relacije
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.10*	0.15**
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.12*	-0.07
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno - ja</i>	0.12**	0.06
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno - partner</i>	0.04	0.02

* značajno na nivou $p < 0.05$

** značajno na nivou $p < 0.01$

3.4. Rezultati po hipotezama

3.4.1. Zadovoljstvo partnerskom relacijom i seksualna orijentacija

Kako bi utvrdili razlike u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji između parova heteroseksualne populacije, muških homoseksualnih parova i ženskih homoseksualnih parova testirali smo prve dve hipoteze.

H1. Postoji značajna razlika u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji među heteroseksualnim ispitanicima i muškarcima i ženama homoseksualne orijentacije.

Ova hipoteza je potvrđena (Tabela 19.). Jednosmernom analizom varijanse dobijeni su rezultati koji govore u prilog tome da su osobe heteroseksualne populacije i žene homoseksualne populacije zadovoljnije svojim relacijama od muškaraca homoseksualne populacije (Tabela 20). Analizom kovarijanse smo proverili uticaj pola na dobijene razlike u zadovoljstvu. Pokazalo se da postoji značajan efekat seksualne orijentacije ($F=6.97$, $p=0.00$), ali ne postoji efekat pola na zadovoljstvo ($F=2.19$, $p=0.14$). Merenjem veličine efekta pokazalo se da su razlike u zadovoljstvu u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe koje su se pokazale statistički značajne srednje jačine, te da 6% razlika u zadovoljstvu možemo objasniti seksualnom orijentacijom.

Tabela 19. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju

Kategorija ispitanika	N	Mean	SD	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	100	7.54	1.57	6.97	0.00	0.06
<i>Homoseksualne žene</i>	100	7.95	1.02			
<i>Heteroseksualne osobe</i>	200	8.10	1.09			

Tabela 20. Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji – post-hoc test

Kategorija	ispitanika	Mean Razlika	p
1.00	2.00	-0.41*	0.01
	3.00	-0.55*	0.00
2.00	1.00	0.41*	0.01
	3.00	-0.14	0.32
3.00	1.00	0.55*	0.00
	2.00	0.14	0.32

*-značajna razlika na nivou $p < 0.05$

Kategorija ispitanika: 1- muškarci homoseksualne populacije

2- žene homoseksualne populacije

3- osobe heteroseksualne populacije

H2. Postoji značajna razlika u učestalosti različitih tipova relacije formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima.

Kanoničkom klaster analizom dobijena su dva tipa relacija u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Prvi tip dijada čine oni parovi gde su oba partnera manje zadovoljna relacijom, a drugi tip dijade čine parovi gde su oba partnera vrlo zadovoljna partnerskom relacijom.

U odnosu na tri kategorije parova (homoseksualne muške relacije, homoseksualne ženske relacije, heteroseksualne relacije), postoji značajna razlika u zastupljenosti tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva ($\chi^2=20.95$, $p=0.00$). Rezultati opet pokazuju da među homoseksualnim muškarcima postoji značajno veći broj parova gde su oba partnera manje zadovoljna i značajno manje relacija gde su oba partnera zadovoljna, dok kod heteroseksualnih parova ima značajno manje parova koji su manje zadovoljni (Tabela 21.).

Tabela 21. Seksualna orijentacija i tip relacije u odnosu na zadovoljstvo relacijom

			Kategorija- seksualna orijentacija			
			1.00	2.00	3.00	Total
<i>Tip relacije - zadovoljstvo</i>	1	Broj	21	10	10	41
		Std. Rezidual	3.4	-0.1	-2.3	
	2	Broj	29	40	90	159
		Std. Rezidual	-1.7	0.0	1.2	
<i>Total</i>		Broj	50	50	100	200

Tip relacije zadovoljstvo: 1 – oba partnera manje zadovoljna

2 – oba partnera više zadovoljna

Kategorija seksualna orijentacija 1 – homoseksualni muškarci

2 – homoseksualne žene

3 – heteroseksualni parovi

3.4.2. Individualne karakteristike partnera i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

U narednom koraku želeli smo da utvrdimo značaj individualnih karakteristika partnera (afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnosti, stav prema rodnim ulogama, preterana posvećenost drugima, potreba za emocijama, stav osobe da zasluži više od drugih) u predikciji zadovoljstva u heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i homoseksualnim ženskim partnerskim relacijama;

H3. Postoji značajna povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Treća hipoteza je potvrđena. U odnosu na celokupan uzorak postoji niska značajna povezanost zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa dimenzijom afektivne vezanosti anksioznost ($r=-0.19$, $p<0.01$) i sa dimenzijom afektivne vezanosti izbegavanje ($r=-0.30$, $p<0.01$). Ovi rezultati govore u prilog tome da što osoba ima izraženiju anksioznost i izbegavanje u relaciji to je njeno zadovoljstvo relacijom manje.

Posmatrano pojedinačno u tri grupe ispitanika pokazalo se da kod osoba heteroseksualne populacije postoji niska negativna povezanost zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa dimenzijom afektivne vezanosti anksioznost i sa dimenzijom afektivne vezanosti izbegavanje. Dok se kod dve grupe ispitanika homoseksualne populacije kao nisko značajno negativno povezana sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji izdvojila samo dimenzija afektivne vezanosti izbegavanje (Tabela 22.).

Tabela 22. Povezanost zadovoljstva i dimenzija afektivne vezanosti

Zadovoljstvo	Kategorija- seksualna orijentacija		
	1.00	2.00	3.00
Anksioznost	-0.17	-0.05	-0.18*
Izbegavanje	r -0.38**	-0.22**	-0.23 **

Povezanost na uzorku 1 – homoseksualnih muškaraca

2 – homoseksualnih žena

3 – heteroseksualnih parova

*- značajno na nivou $p<0.05$

** - značajno na nivou $p<0.01$

Značajna prediktivna moć anksioznosti i izbegavanja u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom na heteroseksualnom uzorku je dobro dokumentovana i u drugim istraživanjima (Bartholomew & Horowitz, 1991; Collins & Read, 1990; Feeney & Noller, 1990). Ono što je specifično u ovim rezultatima je da u homoseksualnim relacijama

prediktivnu moć ima samo dimenzija izbjegavanja dok se doprinos anksioznosti u odnosu na zadovoljstvo relacijom gubi.

Povezanost dimenzija afektivne vezanosti i zadovoljstva u relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu afektivne vezanosti i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=16.35$). U daljoj analizi (Tabela 23.) vidimo da među ispitanicima gde su oba partnera preokupirana i onim parovima gde je jedan partner bojažljiv, a drugi izbjegavajuć ima više nego što je očekivano relacija gde su oba partnera manje zadovoljna relacijom.

Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se ne uočava, tj. nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=5.96$, $p=0.20$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=6.82$, $p=0.15$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=3.79$, $p=0.43$). Moguće je da smanjenjem broja ispitanika u poduzorcima razlike koje postoje ne dostižu statističku značajnost.

Tabela 23. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na afektivnu vezanost

			Kategorija - zadovoljstvo		
			1.00	2.00	Total
<i>Tip relacije – afektivna vezanost</i>	1	Broj	7	9	16
		Std. Rezidual	2.1	-1.0	
	2	Broj	7	7	14
		Std. Rezidual	2.4	-1.2	
	3	Broj	8	42	50
		Std. Rezidual	-0.7	0.4	
	4	Broj	16	94	110
		Std. Rezidual	-1.4	0.7	
	5	Broj	3	7	10
		Std. Rezidual	0.7	-0.3	
<i>Total</i>		Broj	41	159	200

Tip relacije zadovoljstvo: 1 – oba partnera manje zadovoljna

2 – oba partnera više zadovoljna

Tip relacije afektivna vezanost:

1 - oba preokupirana

2 – bojažljiv i izbjegavajući

3 – preokupiran i sigurno vezan

4 – oba sigurno vezana

5 – bojažljiv i siguran

H4. Postoji značajna povezanost dimenzija femininih i maskulinih osobina ličnosti sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

I ova hipoteza je potvrđena. U odnosu na celokupan uzorak postoji niska značajna povezanost zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa maskulinim osobinama ličnosti ($r=0.12$, $p<0.05$) i sa femininim osobinama ličnosti ($r=0.13$, $p<0.05$). Rezultati pokazuju da što osoba ima izraženije feminine i maskuline osobine ličnosti to je njeno zadovoljstvo relacijom veće. Ovakav nalaz istakao je u svojoj teoriji i Bem (1974) koji navodi da su osobe koje su izraženo i maskuline i feminine prilagodljivije u odnosu na one kod kojih je izražena ili maskulinitet ili femininitet. Osobe koje su androgine su fleksibilnije i lakše rešavaju probleme (Cheng & Cheung, 2005), što može doprineti većem doživljaju zadovoljstva u relaciji.

Kod ispitanika heteroseksualne populacije pokazalo se da postoji značajna povezanost zadovoljstva u relaciji sa maskulinim karakteristikama ($r=0.16$, $p<0.05$) i femininim karakteristikama, u oba slučaja korelacija je niska i pozitivna ($r=0.14$, $p<0.05$). Kod homoseksualnih muškaraca i kod homoseksualnih žena ne postoji značajna povezanost zadovoljstva relacijom i maskulinih i femininih osobina ličnosti.

U narednom koraku proverili smo da li ova povezanost ostaje ista i kada posmatramo muškarce i žene heteroseksualne populacije odvojeno. Rezultati pokazuju da postoji niska značajna povezanost zadovoljstva u relaciji i maskulinih ($r=0.20$, $p<0.05$) i femininih ($r=0.20$, $p<0.05$) samo kod muškaraca heteroseksualne orijentacije, dok kod žena heteroseksualne populacije ne postoji povezanost ovih osobina sa zadovoljstvom u relaciji. Muškarci heteroseksualne orijentacije su utoliko zadovoljniji svojom relacijom ukoliko ispoljavaju više maskulinih i više femininih osobina ličnosti.

Povezanost dimenzija maskuliniteta i femininiteta i zadovoljstva u relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku ne postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu dimenzija ekspresivnosti i instrumentalnosti i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=0.13$, $p=0.71$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe ne uočava, tj. nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=0.12$, $p=0.72$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=0.09$, $p=0.76$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=0.37$, $p=0.54$).

H5. Postoji značajna povezanost stava prema rodnim ulogama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna povezanost stava prema rodnim ulogama i zadovoljstva u partnerskoj relaciji na ukupnom uzorku ($r=0.05$, $p=0.28$), kao ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($r=0.09$, $p=0.34$), homoseksualnih žena ($r=0.16$, $p=0.10$) i heteroseksualnih ispitanika ($r=-0.06$, $p=0.37$).

Povezanost stava prema rodnim ulogama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku ne postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu stava prema rodnim ulogama i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=1.56$, $p=0.21$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe ne uočava, tj. nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=0.51$, $p=0.47$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=1.22$, $p=0.26$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=0.21$, $p=0.64$).

H6. Postoji značajna povezanost osobine preterane posvećenosti drugima sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna povezanost preterane posvećenosti drugima i zadovoljstva u partnerskoj relaciji na ukupnom uzorku ($r=0.00$, $p=0.89$), ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($r=0.08$, $p=0.38$), homoseksualnih žena ($r=0.11$, $p=0.26$) ni heteroseksualnih ispitanika ($r=-0.11$, $p=0.10$).

Povezanost osobine preterane posvećenosti drugima sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku ne postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu preterane posvećenosti drugima i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=0.00$, $p=0.99$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe ne uočava, tj. nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=1.75$, $p=0.41$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=0.17$, $p=0.91$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=1.11$, $p=0.57$).

H7. Postoji značajna povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih i zadovoljstva u partnerskoj relaciji na ukupnom uzorku ($r=-0.07$, $p=0.14$), ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($r=0.02$, $p=0.81$), homoseksualnih žena ($r=-0.03$, $p=0.80$) ni heteroseksualnih ispitanika ($r=-0.09$, $p=0.20$).

Povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku ne postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu stava da osoba zaslužuje više od drugih i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=4.96$, $p=0.08$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe ne uočava, tj nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=1.93$, $p=0.38$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=1.81$, $p=0.42$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=2.66$, $p=0.26$).

H8. Postoji značajna povezanost potrebe za emocijama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna povezanost potrebe za emocijama i zadovoljstva u partnerskoj relaciji na ukupnom uzorku ($r=0.09$, $p=0.07$), kao ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($r=0.09$, $p=0.36$), homoseksualnih žena ($r=0.09$, $p=0.05$) i heteroseksualnih ispitanika ($r=0.02$, $p=0.71$).

Povezanost potrebe za emocijama sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku ne postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu potrebe za emocijama i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=4.81$, $p=0.09$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe ne uočava, tj nema značajne povezanosti ni na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=2.69$, $p=0.26$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=0.87$, $p=0.64$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=5.84$, $p=0.05$).

H9. Postoji značajni zajednički doprinos svih varijabli individualnih karakteristika u predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji.

U odnosu na celokupan uzorak (Tabela 24.) pokazalo se da su individualne karakteristike značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji ($F=6.36$, $p=0.00$). Kada posmatramo pojedinačne doprinose varijabli individualnih karakteristika kao značajan prediktor se izdvojila samo dimenzija afektivne vezanosti izbegavanje ($\beta=-0.30$, $p=0.00$). Rezultati pokazuju da je povezanost izbegavanja i zadovoljstva u relaciji negativna, što znači da što je osoba sklonija izbegavanju u partnerskoj relaciji to je manje zadovoljna svojom relacijom. Pojedinačni doprinosi ostalih varijabli prikazani su u Prilogu 3.

Tabela 24. Zajednički doprinos individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak

R	R ²	F-test	p
0.34	0.11	6.36	0.00

Kada analiziramo doprinos individualnih karakteristika samo na uzorku homoseksualnih muškaraca rezultati su isti kao i na celom uzorku (Prilog 4). Individualne karakteristike objašnjavaju značajan deo varijanse zadovoljstva homoseksualnih muškaraca u svojim relacijama ($F=3.13$, $R^2=0.11$, $p=0.00$). Kao značajan negativni prediktor se izdvojila samo dimenzija afektivne vezanosti izbegavanje ($\beta=-0.55$, $p=0.00$).

Na uzorku homoseksualnih žena rezultati pokazuju da individualne karakteristike nisu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji ($F=0.92$, $R=0.27$, $p=0.50$).

Kada analiziramo doprinos individualnih karakteristika samo na uzorku heteroseksualnih osoba rezultati su isti kao i na celom uzorku (Prilog 5). Individualne karakterisike objašnjavaju značajan deo varijanse zadovoljstva heteroseksualnih osoba u svojim relacijama ($F=3.60$, $R^2=0.13$, $p=0.00$). Kao značajan negativni prediktor se izdvojila samo dimenzija afektivne vezanosti izbegavanje ($\beta=-0.22$, $p=0.00$).

Povezanost svih individualnih karakteristika zbirno sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Ova povezanost testirana je Binarnom logističkom regresijom. Na celokupnom uzorku rezultati pokazuju da tipovi relacija formirani na osnovu individualnih karakteristika partnera nisu dobri prediktori dva dobijena tipa relacije na osnovu varijable zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Test modela $\chi^2=18.81$, $p=0.06$). Kako je značajnost modela na samoj

granici, postoji mogućnost da bi se na većem uzorku dijada individualne karakteristike pokazale kao značajni prediktori tipova relacija formiranih u odnosu na zadovoljstvo unutar relacija.

Analizom pojedinačnih doprinosa prediktora nije uočena značajnost u predikciji tipa relacije u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Ista je situacija i pri sprovođenju logističke binarne regresije na uzorku homoseksualnih muškaraca (Test modela $\chi^2=14.97$, $p=0.18$), heteroseksualnih parova (Test modela $\chi^2=14.73$, $p=0.19$) ni na uzorku homoseksualnih žena (Test modela $\chi^2=17.21$, $p=0.05$).

Sveukupno možemo izdvojiti da ispitane individualne karakteristike partnera nisu tako dobri prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji kao što je očekivano. Pojedinačno gledano dimezije ličnosti maskulinitet i feminitet kao i dimezije afektivne vezanosti se javljaju kao značajni prediktori zadovoljstva u pojedinim grupama ispitanika. Visoko maskulini i visoko feminini heteroseksualni muškarci su zadovoljniji. Dimezije anksioznosti i izbegavanja su značajni prediktori zadovoljstva u relaciji na heteroseksualnom uzorku dok se na oba homoseksualna uzorka izdvaja samo dimezija izbegavanja kao značajan prediktor.

Kada se analiziraju zajednički doprinosi individualnih karakteristika partnera u relaciji u odnosu na percepciju zadovoljstva u relaciji na uzorku heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca značajan prediktor zadovoljstva je samo dimezija izbegavanja. Moguće da bi se neke druge individualne karakteristike pokazale kao dobri prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, na primer pozitivan i negativan afekat.

3.4.3. Karakteristike relacije i zadovoljstvo u partnerskoj relaciji

Prema teorijskom okviru ovog istraživanja karakteristike relacije su značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji te smo u narednom koraku sproveli analize sa ciljem utvrđivanja značaja karakteristika partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije) u predikciji zadovoljstva u heteroseksualnim i homoseksualnim muškim i homoseksualnim ženskim partnerskim relacijama.

H10. Postoji značajna povezanost percepcije ljubavi sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je potvrđena. U odnosu na celokupan uzorak postoji umerena značajna povezanost zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa doživljajem ljubavi u relaciji ($r=0.52$, $p<0.01$). Ovi rezultati govore u prilog tome da što osoba ima izraženiji doživljaj ljubavi to je njeno zadovoljstvo relacijom veće. Posmatrano pojedinačno u tri grupe ispitanika pokazalo se da kod homoseksualnih muškaraca ($r=0.60$, $p<0.01$), kod homoseksualnih žena ($r=0.41$, $p<0.01$) kao i kod heteroseksualnih ispitanika ($r=0.48$, $p<0.01$) postoji značajna pozitivna povezanost zadovoljstva relacijom i doživljaja ljubavi u relaciji.

Povezanost percepcije ljubavi sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu procene ljubavi i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=28.37$, $p=0.00$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se takođe uočava, tj. postoji značajna povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=9.14$, $p=0.00$), na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=16.32$, $p=0.00$) i na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=6.29$, $p=0.04$). Ukoliko oba partnera percipiraju visok stepen ljubavi u relaciji imaju manje šanse da budu u kategoriji relacija gde su oba partnera nezadovoljna i obrnuto.

Ovi nalazi upućuju na značaj subjektivnog doživljaja ljubavi u proceni zadovoljstva relacijom. Doživljaj ljubavi je značajna varijabla u sve tri grupe ispitanika. Posebno je važno istaći da se i na uzorku homoseksualnih muškaraca ova varijabla pojavila kao značajan prediktor zadovoljstva, jer stereotipno njihove relacije važe za manje emotivne, a više relacije održavane zbog seksualnog kontakta (Teunis, 2007).

H11. Postoji značajna povezanost procene kvaliteta seksualne interakcije partnera sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Ova hipoteza je potvrđena. U odnosu na celokupan uzorak postoji umerena značajna povezanost procene kvaliteta seksualne interakcije sa doživljajem ljubavi u relaciji ($r=0.34$, $p<0.01$). Ovi rezultati govore u prilog tome da što osoba procenjuje boljim kvalitet seksualne interakcije to je njeno zadovoljstvo partnerskom relacijom veće.

Posmatrano pojedinačno u tri grupe ispitanika pokazalo se da kod homoseksualnih muškaraca ($r=0.35$, $p<0.01$) i kod homoseksualnih žena ($r=0.36$, $p<0.01$) kao i kod heteroseksualnih ispitanika ($r=0.34$, $p<0.01$) postoji značajna pozitivna povezanost zadovoljstva relacijom i procene kvaliteta seksualne interakcije.

Povezanost kvaliteta seksualne interakcije sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da na ukupnom uzorku postoji značajna povezanost tipova relacija na osnovu procene kvaliteta seksualne interakcije i tipova relacija formiranih na osnovu procene zadovoljstva u relaciji ($\chi^2=9.55$, $p=0.02$). Kada analiziramo pojedinačne grupe ispitanika ova povezanost se ne uočava, tj. ne postoji značajna povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca ($\chi^2=4.89$, $p=0.09$), ni na uzorku homoseksualnih žena ($\chi^2=3.10$, $p=0.37$), kao ni na uzorku heteroseksualnih parova ($\chi^2=7.12$, $p=0.06$).

Na ukupnom uzorku uočava se da ukoliko oba partnera percipiraju nizak kvalitet seksualne interakcije imaju više šanse da budu u kategoriji relacija gde su oba partnera nezadovoljna partnerskom relacijom (Prilog 6).

Dobijeni rezultati potvrđuju pretpostavljeni značaj seksualne interakcije za zadovoljstvo partnerskom relacijom (Hendrick & Hendrick, 1995). Seksualna interakcija je značajan prediktor u svim grupama ispitanika. Nalazi da se seksualna interakcija ne percipira kao značajna u homoseksualnim ženskim relacijama (Nichols, 2004) nisu potvrđeni.

H12. Postoji značajna povezanost ličnih načina pokazivanja ljubavi sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Rezultati pokazuju da što osoba procenjuje da više i češće pokazuje ljubav svom partneru to je zadovoljnija svojom relacijom ($r=0.38$, $p=0.00$). Posmatrano pojedinačno u tri grupe ispitanika pokazalo se da kod homoseksualnih muškaraca ($r=0.49$, $p<0.01$) i kod homoseksualnih žena ($r=0.41$, $p<0.01$) kao i kod heteroseksualnih ispitanika ($r=0.31$, $p<0.01$) postoji niska do umerena značajna pozitivna povezanost zadovoljstva relacijom i procene učestalosti pokazivanja ljubavi partneru. Ovi nalazi potvrđuju značaj bihevioralne dimenzije ljubavi (Kamenov i sar., 2011; Kurdek, 2004).

H13. Postoji značajna povezanost pokazivanja ljubavi od strane partnera sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Rezultati pokazuju da što osoba procenjuje da joj njen partner više i češće pokazuje ljubav to je zadovoljnija svojom relacijom ($r=0.38$, $p=0.00$). Posmatrano pojedinačno u tri grupe ispitanika pokazalo se da kod homoseksualnih muškaraca ($r=0.31$, $p<0.01$), kod homoseksualnih žena ($r=0.38$, $p<0.01$) kao i kod heteroseksualnih ispitanika ($r=0.44$, $p<0.01$) postoji niska do umerena značajna pozitivna povezanost zadovoljstva relacijom i procene učestalosti pokazivanja ljubavi od strane partnera.

H14. Postoji značajni zajednički doprinos svih varijabli karakteristika partnerske relacije u predikciji zadovoljstva partnerskom relacijom.

U odnosu na celokupan uzorak (Tabela 25.) pokazalo se da su karakteristike partnerske relacije značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji ($F=45.69$, $p=0.00$). U odnosu na pojedinačne doprinose varijabli karakteristika partnerske relacije kao značajni prediktori izdvojili su se doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji ($\beta=0.39$, $p=0.00$), lično pokazivanje ljubavi ($\beta=0.14$, $p=0.00$) i kvalitet seksualne interakcije ($\beta=0.14$, $p=0.00$). Ova povezanost je pozitivna, što znači da što osoba doživljava veću bliskost i ljubav u vezi, što je zadovoljnija seksualnom interakcijom i ličnim pokazivanjem ljubavi, to je zadovoljnija svojom relacijom (doprinosi ostalih varijabli prikazani u prilogu 10).

Tabela 25. Zajednički doprinos karakteristika partnerske relacije predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak

R	R ²	F-test	p
0.56	0.32	45.69	0.00

Kada analiziramo doprinos karakteristika partnerske relacije samo na uzorku homoseksualnih muškaraca rezultati su drugačiji nego na celom uzorku (Prilog 11.). Karakteristike partnerske relacije objašnjavaju značajan deo varijanse zadovoljstva homoseksualnih muškaraca u svojim relacijama ($R=0.65$, $R^2=0.43$, $F=17.84$, $p=0.00$). U odnosu na pojedinačne doprinose varijabli individualnih karakteristika kao značajni pozitivni prediktor se izdvaja doživljaj ljubavi u vezi ($\beta=0.45$, $p=0.00$).

Na uzorku homoseksualnih žena (Prilog 12.) rezultati pokazuju da karakteristike partnerske relacije jesu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji ($R=0.49$, $R^2=0.24$, $F=7.67$, $p=0.00$), ali da se nijedna varijabla pojedinačno ne izdvaja kao značajan prediktor. Kada analiziramo doprinos karakteristika partnerske relacije samo na uzorku

heteroseksualnih osoba rezultati (Prilog 13.) pokazuju da karakteristike partnerske relacije objašnjavaju značajan deo varijanse zadovoljstva heteroseksualnih osoba u svojim relacijama ($R=0.55$, $R^2=0.30$, $F=20.90$, $p=0.00$). U odnosu na pojedinačne doprinose varijabli karakteristika partnerske relacije kao značajani pozitivni prediktori izdvojile su se sledeće varijable: doživljaj ljubavi ($\beta=0.32$, $p=0.00$) i lično pokazivanje ljubavi ($\beta=0.27$, $p=0.00$).

Povezanost svih karakteristika relacije sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Ova povezanost testirana je Binarnom logističkom regresijom. Na celokupnom uzorku rezultati pokazuju da tipovi relacija formirani na osnovu karakteristika relacija jesu dobri prediktori dva dobijena tipa relacija na osnovu varijable zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Test modela $\chi^2=48.34$, $p=0.00$). Analizom pojedinačnih doprinosa prediktora uočena je značajnost u predikciji samo kod varijable doživljaj ljubavi ($B=-1.20$, $p=0.02$). Oni parovi gde oba partnera doživljavaju viši stepen ljubavi u relaciji imaju manje šanse da budu u grupi parova gde su oba partnera manje zadovoljna relacijom (Prilog 14.).

Testiranjem modela na sve tri grupe ispitanika pokazalo se da je model značajan na uzorku homoseksualnih muškaraca (Prilog 15., Test modela $\chi^2=31.80$, $p=0.00$), heteroseksualnih parova (Prilog 16., Test modela $\chi^2=27.27$, $p=0.01$) i homoseksualnih žena (prilog 17., Test modela $\chi^2=24.36$, $p=0.04$). Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli unutar modela uočava se da se ni jedna varijabla ne izdvaja kao značajni prediktor ni u jednoj grupi ispitanika.

Sveukupno možemo zaključiti da su karakteristike relacije značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. U pojedinačnim odnosima načini pokazivanja ljubavi kao i seksualna interakcija i doživljaj ljubavi su pozitivno povezani sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji. Kada ih zajednički uvrstimo u analizu vidimo da seksualna interakcija gubi prediktivni značaj, dok doživljaj ljubavi ostaje najznačajniji prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji u svim poduzorcima. Načini pokazivanja ljubavi u zbirnoj analizi prediktora zadovoljstva na pojedinim uzorcima ostaju značajni.

3.4.4. Individualne karakteristike partnera i karakteristike relacije

Model porodičnog prilagođavanja na stres pretpostavlja značajnu međusobnu povezanost individualnih karakteristika partnera sa karakteristikama relacije. Kako bi ova pretpostavka modela bila proverena testirane su hipoteze u ovom odeljku.

H15. Postoji značajna povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa karakteristikama partnerske relacije.

Prema teorijskom modelu prilagođavanja u partnerskom odnosu (Huston, 2000) varijable iz domena individualnih karakteristika povezane su sa varijablama iz domena karakteristike relacije. Kada analiziramo povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa karakteristikama relacije vidimo da značajne korelacije postoje, ali da je dimenzija anksioznosti povezana sa manjim brojem karakteristika relacije i to niskim korelacijama. Dimenzija izbegavanja se pokazala kao značajan korelat karakteristika partnerskih relacija, a korelacije koje ostvaruje su umerenog intenziteta.

U odnosu na ceo uzorak i uzorak heteroseksualnih osoba rezultati pokazuju (Tabela 29.) da što je izraženija anksioznost to osoba doživljava manje ljubavi u relaciji i izveštava o manjoj učestalosti ukupnog pokazivanja ljubavi od strane partnera, dok se kod homoseksualnih žena izdvaja samo povezanost ove dimenzije sa učestalošću ukupnog pokazivanja ljubavi od strane partnera. Pretpostavljamo da osobe koje su izrazito anksiozne i imaju konstantnu potrebu za potvrđivanjem ljubavi, ponašanje partnera češće objašnjavaju nedostatkom ljubavi i smatraju da je partner svesno motivisan na negativna ponašanja (Heene, Buysse & Van Oost, 2005), te je i očekivan smanjen doživljaj ljubavi i niska percepcija pokazivanja ljubavi od strane partnera.

Dimenzija izbegavanja je značajno i negativno povezana sa svim karakteristikama partnerske relacije (Tabela 26.) na ukupnom uzorku i uzorku homoseksualnih žena i heteroseksualnih osoba. Na uzorku homoseksualnih muškaraca kvalitet seksualne interakcije nije povezan sa ovom dimenzijom kao ni percepcija pokazivanja ljubavi od strane partnera (Tabela 26.). Izbegavajuće osobe navode više negativnih partnerovih ponašanja (Heene, Buysse & Van Oost, 2005) a manje pozitivnih. Izraženo izbegavanje onemogućuje osobu da ostvari bliske relacije i intimnost pa je u njihovim relacijama i očekivan smanjen doživljaj ljubavi kao i kvalitet seksualne interakcije

Tabela 26. Povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Anksioznost				Izbegavanje			
	R	R1	R2	R3	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	-0.23**	-0.17	-0.13	-0.24**	-0.45**	-0.47**	-0.40**	-0.41**
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	-0.13**	0.05	-0.13	-0.18**	-0.28**	0.19	-0.35**	-0.29**
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	-0.06	-0.04	-0.15	-0.04	-0.36**	-0.25*	-0.55**	-0.33**
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	-0.18**	-0.08	-0.26**	-0.20**	-0.29**	-0.17	-0.38**	-0.31**

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

H16. Postoji značajna povezanost dimenzija maskuliniteta i femininosti sa karakteristikama partnerske relacije.

Doživljaj ljubavi u relaciji i kvalitet seksualne interakcije nisu povezani sa dimenzijama maskuliniteta i femininosti ni na jednom ispitivanom uzorku (Tabela 27.).

Na ukupnom uzorku, uzorku homoseksualnih žena i heteroseksualnih osoba postoji pozitivna korelacija dimenzije femininosti sa ukupnim ličnim pokazivanjem ljubavi i sa percepcijom ukupnog partnerovog pokazivanja ljubavi. Ovi nalazi su u skladu sa nalazima koji govore u prilog tome da femininost označava emocionalnu izražajnost (Miller et al., 2003), što u najmanju ruku podrazumeva veću učestalost pokazivanja i percepcije pokazane ljubavi kroz ekspresivne načine. Na kraju treba pomenuti da su sve opisane korelacije pozitivne i iako značajne spadaju u nivo niskih korelacija.

Tabela 27. Povezanost osobina femininosti i maskuliniteta sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Femininost				Maskulinitet			
	R	R1	R2	R3	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.11	0.00	0.14	0.12	0.10	0.02	0.07	0.14
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.04	0.05	0.01	0.06	0.07	0.07	0.14	0.10
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.25**	0.13	0.29**	0.20**	0.08	0.07	0.06	0.10
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.17**	0.13	0.24**	0.17**	0.14	0.14	0.14	0.14

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

H17. Postoji značajna povezanost stava o rodnim ulogama sa karakteristikama partnerske relacije.

Na ukupnom uzorku pokazalo se da postoji značajna niska povezanost stavova prema rodnim ulogama i kvaliteta seksualne interakcije i doživljaja ljubavi u vezi (Tabela 28.). Oni ispitanici koji imaju egalitarnije stavove imaju viši doživljaj ljubavi. Viši doživljaj ljubavi praćen je i boljim kvalitetom seksualne interakcije. Kod žena homoseksualne orijentacije egalitarniji stavovi prema rodnim ulogama povezani su srednjim korelacijama sa većim doživljajem ljubavi u vezi, sa boljim kvalitetom seksualne interakcije, sa većom učestalošću pokazivanja ljubavi od strane partnera i ličim pokazivanjem ljubavi partneru. Na heteroseksualnom uzorku postoji značajna niska pozitivna korelacija egalitarnijih stavova prema rodnim ulogama i kvaliteta seksualne interakcije.

Tabela 28. Povezanost stava prema rodnim ulogama sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Stav prema rodnim ulogama			
	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.17**	0.17	0.32*	0.12
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.17**	-0.04	0.37**	0.18**
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.0	-0.05	0.32**	0.00
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.13	-0.00	0.32**	0.08

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

H18. Postoji značajna povezanost preteranog posvećivanja drugima sa karakteristikama partnerske relacije.

Osobina ličnosti peterano posvećivanje drugima je pozitivno povezana sa doživljajem ljubavi u relaciji. Osobe sa izraženijom ovom osobinom percipiraju veći stepen ljubavi u relaciji i imaju viši stepen procene ličnog pokazivanja ljubavi na ukupnom uzorku, kao i na uzorku homoseksualnih muškaraca i homoseksualnih žena. Kod heteroseksualnih ispitanika nije uočena značajna povezanost ove dve varijable. Postojeće značajne korelacije su niskog intenziteta. Takođe kvalitet seksualne interakcije nije značajno povezan sa ovom osobinom ličnosti ni u jednoj grupi ispitanika kao ni varijabla percepcija pokazivanja ljubavi od strane partnera. Kod osoba sa izraženom osobinom preteranog posvećivanja drugima ugađanje drugima i održavanje harmoničnih odnosa sa svima postaje važan činilac održavanja pozitivnog self koncepta (Helgeson & Fritz, 1999), te je očekivana i pozitivna percepcija ličnih načina pokazivanja ljubavi kao i viši doživljaj intimnosti u relaciji.

Tabela 29. Povezanost preteranog posvećivanja drugima sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Preterano posvećivanje drugima			
	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.15**	0.21*	0.29**	0.01
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.00	0.10	0.09	-0.12
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.22**	0.27**	0.39**	0.06
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.10	0.15	0.13	-0.07

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

H19. Postoji značajna povezanost stava da osoba zaslužuje više od drugih sa karakteristikama partnerske relacije.

Rezultati pokazuju da na uzorku homoseksualnih žena ispitanici koji imaju izraženiji stav da zaslužuju više od drugih ljudi percipiraju manji doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji i percipiraju da im partner ređe pokazuje ljubav, ipak ova korelacija je niska. Kvalitet seksualne interakcije je pozitivno povezan sa stavom da osoba zaslužuje više na uzorku homoseksualnih muškaraca (srednja korelacija). U odnosima ostalih varijabli sa stavom osobe da zaslužuje više od drugih nisu uočene značajne korelacije.

Tabela 30. Povezanost stava osobe da zaslužuje više od drugih sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Zaslužujem više od drugih			
	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	-0.11	0.02	-0.29**	0.04
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.10	0.24**	-0.06	0.13
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.05	0.12	-0.17	0.15
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	-0.03	0.12	-0.34**	0.10

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

H20. Postoji značajna povezanost potrebe za emocijama sa karakteristikama partnerske relacije.

Potreba za emocijama koju osoba oseća se pokazala kao značajno povezana sa karakteristikama partnerske relacije samo na uzorku homoseksualnih žena (Tabela 31.). Postoji značajna pozitivna povezanost potrebe za emocijama i doživljaja ljubavi u relaciji i procene ukupnog ličnog i partnerovog pokazivanja ljubavi.

Tabela 31. Povezanost potrebe za emocijama sa karakteristikama partnerske relacije

Karakteristike partnerske relacije	Potreba za emocijama			
	R	R1	R2	R3
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.15	0.07	0.33**	0.15
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.14	-0.13	0.29**	0.14
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.15	0.00	0.36**	0.12
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.14	0.08	0.35**	0.08

R- povezanost na ukupnom uzorku

R1- povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca

R2-povezanost na uzorku homoseksualnih žena

R3-povezanost na uzorku heteroseksualnih osoba

*- značajno na nivou $p < 0.05$

** - značajno na nivou $p < 0.01$

Sveukupno možemo zaključiti da postoje značajne korelacije individualnih karakteristika partnera sa karakteristikama relacije ali da nisu sve međusobno povezane. Takođe značaj i intenzitet korelacija se razlikuje u ispitivanim grupama. Ovakvi nalazi nisu očekivani prema korišćenom teorijskom modelu.

3.4.5. Razlike među grupama u odnosu na seksualnu orijentaciju¹³

Kako bi ostvarili cilj istraživanja i utvrdili razlike u prediktorima zadovoljstva između parova heteroseksualne populacije, muških homoseksualnih parova i ženskih homoseksualnih parova testirane su sledeće hipoteze.

H21. Postoji značajna razlika na dimenzijama afektivne vezanosti među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u stepenu anksioznosti ($F=12.75.17$; $p=0.00$) i stepenu izbegavanja ($F=8.48$; $p=0.00$) između četiri grupe ispitanika. Post-hok analizom utvrđeno je gde su navedene razlike i u kom su pravcu (Prilog 18.). Analizom veličine efekta za svaku dimenziju vidimo da su utvrđene razlike srednjeg intenziteta i da 8%

¹³ Naredne analize razlika po grupama kada su podaci analizirani posmatrajući uzorak kao skup individua sprovedene su na četiri grupe ispitanika formirane na osnovu pola ispitanika i seksualne orijentacije ispitanika: homoseksualni muškarci, homoseksualne žene, heteroseksualni muškarci i heteroseksualne žene. Podela na četiri grupe izvršena je zbog uočenih polnih razlika kod ispitanika heteroseksualne populacije u prethodnim istraživanjima (Best, 2009; Brennan et al., 1998; Maio & Esses, 2001; Mason & Lu, 1988; Schmitt, 2003; Thornton, 1989). U analizi razlika po grupama kada su uzorak činile dijade analizirali smo tri pojedinačne grupe parova: homoseksualni muški parovi, homoseksualni ženski parovi i heteroseksualni parovi.

ralika u anksioznosti ispitanika i 6% razlika u stepenu izbegavanja u partnerskim relacijama pravi seksualna orijentacija.

Daljom analizom (Prilog 19.) vidimo da se u odnosu na dimenziju anksioznosti sve grupe međusobno značajno razlikuju, osim heteroseksualnih muškaraca i žena koji se međusobno ne razlikuju na dimenziji afektivne vezanosti anksioznost. Homoseksualni muškarci su značajno anksiozniji od homoseksualnih žena i obe grupe heteroseksualnih ispitanika. Dok su homoseksualne žene značajno manje anksiozne od homoseksualnih muškaraca, ali su i one značajno anksioznije od obe grupe heteroseksualnih ispitanika.

U odnosu na dimenziju izbegavanja situacija je malo drugačija (Tabela 33.). Ne postoji značajna razlika u stepenu izbegavanja između homoseksualnih žena i homoseksualnih muškaraca, ali obe grupe homoseksualnih ispitanika, kao i heteroseksualni muškarci imaju značajno više izražene skorove na dimenziji izbegavanja od žena iz heteroseksualne populacije. Ovi nalazi su u skladu sa rodnim ulogama žene i etikom brige koja je karakteristična za socijalizaciju žena (Farley, 1993), a uči žene da traže bliskost a ne da je izbegavaju.

Tabela 32. Dimenzija anksioznosti i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	33.02	12.89	12.75	0.00	0.08
<i>Homoseksualne žene</i>	29.59	12.39			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	24.46	10.77			
<i>Heteroseksualne žene</i>	24.56	10.44			

Tabela 33. Dimenzija izbegavanja i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	24.35	10.14	8.48	0.00	0.06
<i>Homoseksualne žene</i>	22.73	10.61			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	21.77	10.18			
<i>Heteroseksualne žene</i>	17.71	7.59			

H22. Postoji značajna razlika u zastupljenosti tipova afektivne vezanosti u tri grupe ispitanika.

Na osnovu vrednosti na dimenzijama izbegavanje i anksioznost ispitanici su grupisani u četiri tipa afektivne vezanosti. Iz tabele 34. vidimo da je u svim grupama ispitanika najzastupljeniji sigurni tip afektivne vezanosti, potom preokupirani, zatim izbegavajući, pa bojažljivi tip.

Tabela 34. Tipovi afektivne vezanosti i seksualna orijentacija ispitanika

	Tip vezanosti							
	Sigurna vezanost		Preokupirana vezanost		Bojažljiva vezanost		Izbegavajuća vezanost	
	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Svi</i>	287	71.8	77	19.3	27	6.8	9	2.3
<i>Homoseksualni muškarci</i>	57	57	30	30	12	12	1	1
<i>Homoseksualne žene</i>	64	64	22	22	7	7	7	7
<i>Heteroseksualni ispitanici</i>	166	83	25	12.5	8	4	1	0.5

X²-testom je potvrđeno da postoji razlika u zastupljenosti tipova afektivne vezanosti u tri posmatrane grupe ispitanika ($\chi^2=38.30$, $p=0.00$)

Prema standardnim rezidualima (Prilog 20.) vidimo da: među muškim ispitanicima homoseksualne populacije ima značajno manje ispitanika sa sigurnom a više sa preokupiranom i izbegavajućom afektivnom vezanošću u odnosu na ispitanike iz heteroseksualne populacije. Bojažljivi tip vezanosti se značajno češće javlja kod žena homoseksualne orijentacije u odnosu na heteroseksualnu populaciju. Vrlo visoka učestalost preokupirane afektivne vezanosti kod muškaraca homoseksualne populacije kao i visoka učestalost bojažljivog obrasca vezanosti kod žena homoseksualne populacije već je uočena istraživanjima sprovedenim u našoj zemlji (Brkić i sar., 2013).

Ova hipoteza je proverena i dijadnim analizama. Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu rezultata partnera na dimenzijama afektivne vezanosti između tri grupe parova ($\chi^2=27.32$, $p=0.00$). Iz tabele u prilogu 20. vidimo da među homoseksualnim muškim parovima postoji značajno više parova gde su oba partnera preokupirano vezana. Među homoseksualnim ženskim parovima ima značajno više parova gde je jedan partner bojažljivo, a drugi partner izbegavajuće vezan. Na uzorku heteroseksualnih parova je značajno više parova gde su oba partnera sigurno vezana, a manje parova gde je jedan partner bojažljivo, a drugi izbegavajuće vezan.

Ovi nalazi su u saglasnosti sa dosadašnjim istraživanjima koji ističu učestalost nesigurnih obrazaca vezanosti kod homoseksualnih osoba, posebno preokupiranog obrasca kod muških homoseksualnih osoba (Brkić i sar., 2012) i bojažljivog obrasca kod ženskih homoseksualnih parova (Brkić i Jerković, 2012).

H23. Postoji značajna razlika na dimenzijama maskulnosti i feminosti među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u izraženosti maskulinih karakteristika među ispitanicima iz četiri grupe ($F=5.04$, $p=0.00$, Tabela 38.), dok razlike u femininim karakteristikama nisu uočene ($F=2.08$, $p=0.10$, Tabela 39.). Detaljnijom analizom podataka (Prilog 21.) uočeno je da heteroseksualni muškarci imaju izraženije maskuline karakteristike od sve tri preostale grupe ispitanika. Među ostalim grupama nisu uočene statistički značajne razlike. Ovaj rezultat možemo objasniti poštovanjem rodih uloga heteroseksualnog muškarca za koje su karakteristične maskuline karakteristike (McHugh & Frieze, 1997). Testiranjem veličine efekta dobijaju se nalazi da je postojeća značajna razlika veoma mala i da samo 4% razlika u maskulinosti možemo objasniti seksualnom orijentacijom.

Tabela 35. Feminine karakteristike i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
Homoseksualni muškarci	3.93	0.65	2.08	0.10	0.01
Homoseksualne žene	3.97	0.71			
Heteroseksualni muškarci	3.82	0.60			
Heteroseksualne žene	4.05	0.65			

Tabela 36. Maskuline karakteristike i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
Homoseksualni muškarci	3.51	0.49	5.04	0.00	0.04
Homoseksualne žene	3.51	0.55			
Heteroseksualni muškarci	3.70	0.56			
Heteroseksualne žene	3.40	0.57			

Razlika u maskulinosti i femininosti među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu dimenzija maskulinosti i femininosti među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=0.70$, $p=0.71$). Iako hipoteza nije potvrđena ovaj rezultat je veoma značajan. Na osnovu njega zaključujemo da je u svim grupama ispitanika približno jednak broj relacija gde su oba partnera visoko feminina i visoko maskulina i relacija gde su oba partnera nisko feminina i nisko maskulina, čime osporavamo ideju o reverznosti uloga u homoseksualnim relacijama, te da su u homoseksualnim relacijama jedan visoko feminin, a drugi visoko maskulin partner (Kite & Deaux, 1987).

H24. Postoji značajna razlika u stavu prema rodnim ulogama među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Rezultati pokazuju da između četiri grupe ispitanika postoje značajne razlike u stavovima o rodnim ulogama ($F=19.81$, $p<0.00$, Tabela 37.). Analiza veličine efekta ukazuje na to da su uočene statistički značajne razlike veoma velike. Detaljnom analizom po grupama ispitanika možemo uočiti da žene homoseksualne orijentacije i žene heteroseksualne orijentacije imaju egalitarnije stavove od homoseksualnih i od heteroseksualnih muškaraca (Prilog 22.). Među heteroseksualnim i homoseksualnim ženama nisu uočene razlike u stavovima prema rodnim ulogama. Razlike u stavovima prema rodnim ulogama nema ni između muškaraca heteroseksualne i homoseksualne orijentacije. Ovi nalazi potvrđuju rezultate da su žene egalitarnije od muškaraca (Mason & Lu, 1988). Parcijalnom analizom veličine efekta dobijeni su nalazi koji potvrđuju da 14% varijanse razlika u rodnim ulogama možemo objasniti polnim razlikama dok je uticaj seksualne orijentacije zanemarljiv.

Tabela 37. Stav prema rodnim ulogama i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	5.56	1.16	19.81	0.00	0.14
<i>Homoseksualne žene</i>	6.37	0.90			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	5.44	1.12			
<i>Heteroseksualne žene</i>	6.18	0.86			

Razlika u stavu prema rodnim ulogama među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Ova hipoteza je potvrđena. Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu stava prema rodnim ulogama partnera u relaciji među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=19.75$, $p=0.00$). U Prilogu 23. vidimo da među homoseksualnim ženskim parovima postoji značajno više parova gde su oba partnera egalitarnih stavova prema rodnim ulogama, a značajno manje parova gde je jedan partner egalitarnih stavova, a drugi tradicionalnih stavova prema rodnim ulogama. Ako uzmemo u obzir podatak da su žene egalitarnije od muškaraca (Mason & Lu, 1988) ovaj rezultat je očekivan.

H25. Postoji značajna razlika u preteranom posvećivanju drugima među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Hipoteza je odbačena. U izraženosti osobine ličnosti preterano posvećivanje drugima nisu uočene značajne razlike među muškarcima i ženama heteroseksualne i homoseksualne populacije (Tabela 38.).

Tabela 38. Preterana posvećenost drugima i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	4.57	0.85	0.28	0.83	0.00
<i>Homoseksualne žene</i>	4.56	1.15			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	4.53	0.90			
<i>Heteroseksualne žene</i>	4.65	0.89			

Razlika u preteranom posvećivanju drugima među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Ni u ovom slučaju razlike nisu pronađene. Ne postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu osobine preterane posvećenosti drugima među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=1.13$, $p=0.88$).

H26. Postoji značajna razlika u shvatanju da osoba zaslužuje više od drugih među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Ova hipoteza je potvrđena. Postoji razlika u izraženosti stava osobe da zaslužuje više od drugih ljudi između četiri grupe ispitanika (Tabela 39.). Rezultati pokazuju da muškarci homoseksualne populacije imaju izraženiji ovaj stav od sve tri preostale grupe ispitanika. Između ostalih grupa ispitanika nisu uočene razlike u izraženosti ovog stava (Prilog 24). Analizom veličine efekta vidimo da je ova uočena razlika veoma mala i da samo 3% razlika u ovom stavu možemo objasniti postojećim kategorijama.

Tabela 39. Stav osobe da zaslužuje više od drugih i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	38.56	9.47	4.68	0.00	0.03
<i>Homoseksualne žene</i>	34.88	10.14			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	34.09	10.08			
<i>Heteroseksualne žene</i>	34.35	8.80			

Razlika u izraženosti stava osobe da zaslužuje više od drugih među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu shvatanja da osoba zaslužuje više od drugih među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=17.24$, $p=0.00$). Iz priloga 25 vidimo da među homoseksualnim muškim parovima postoji značajno više parova gde oba partnera smatraju da zaslužuju više od drugih ljudi.

H27. Postoji značajna razlika u potrebi za emocijama među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Ova hipoteza je potvrđena. Postoji značajna razlika u potrebi za emocijama među četiri grupe ispitanika (Tabela 40.). Homoseksualni i heteroseksualni muškarcima imaju manje izraženu potrebu za emocijama od homoseksualnih i heteroseksualnih žena, dok se dve grupe žena međusobno ne razlikuju u odnosu na potrebu za emocijama, kao ni dve grupe muškaraca (Prilog 26.). Visoka potreba za emocijama se i u drugim istraživanjima pokazala kao karakteristika žena (Maio & Esses, 2001). Analiza veličine efekta pokazuje da su dobijene razlike zanemarljivo male u realnosti i da pretpostavljenim kategorijama i odnosu na seksualnu orijentaciju i pol može da se objasni samo 2% varijanse razlika u potrebi za emocijama.

Tabela 40. Potreba za emocijama i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
Homoseksualni muškarcima	11.54	14.17	3.42	0.01	0.02
Homoseksualne žene	16.12	15.43			
Heteroseksualni muškarcima	10.49	12.89			
Heteroseksualne žene	14.67	14.25			

Razlika u potrebi za emocijama među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Pokazalo se da ne postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu potrebe za emocijama među ispitanicima heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=7.88$, $p=0.09$).

H28. Postoji značajna razlika u doživljaju ljubavi u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Ova hipoteza je potvrđena (Tabela 41.). Rezultati pokazuju da i muškarcima i žene heteroseksualne populacije doživljavaju viši stepen ljubavi u odnosu na muškarce i u odnosu

na žene homoseksualne populacije. Nisu uočene rezlike između muškaraca i žena iste seksualne orijentacije (Prilog 27.). Analizom veličine efekta pronađenih razlika možemo zaključiti da su one srednje jačine, da 6% varijanse razlika u doživljaju ljubavi možemo objasniti seksualnom orijentacijom osobe, te da su te razlike i u realnosti važne.

Tabela 41. Doživljaj ljubavi i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	7.76	1.15	6.64	0.00	0.06
<i>Homoseksualne žene</i>	7.81	1.09			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	8.19	0.81			
<i>Heteroseksualne žene</i>	8.25	0.76			

Razlika u doživljaju ljubavi među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu doživljaja ljubavi u relaciji između heteroseksualnih parova, muških homoseksualnih parova i ženskih homoseksualnih parova ($\chi^2=7.43$, $p=0.02$). Iz tabele u prilogu 28. vidimo da među homoseksualnim muškim parovima postoji značajno više parova gde oba partnera imaju niži doživljaj ljubavi u relaciji.

H29. Postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije među muškim i ženskim ispitanicima homoseksualne i heteroseksualne populacije ($F=0.70$, $p=0.55$). Ovaj rezultat je važan kao protiv-podatak stavu da u ženskim homoseksualnim relacijama procenjuju nižim kvalitet seksualne interakcije, odnosno podržava nalaze o jednakosti u proceni kvaliteta seksualne interakcije (Blumstein & Schwartz, 1983; Kurdek, 1991).

Tabela 42. Kvalitet seksualne interakcije i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
<i>Homoseksualni muškarci</i>	21.36	3.07	0.70	0.55	0.05
<i>Homoseksualne žene</i>	21.91	3.42			
<i>Heteroseksualni muškarci</i>	21.44	3.17			
<i>Heteroseksualne žene</i>	21.79	3.02			

Razlika u kvalitetu seksualne interakcije među pojedinačnim grupama ispitanika testirana je i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera. Ne postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu procene

kvaliteta seksualne interakcije među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=8.24$, $p=0.22$).

H30. Postoji značajna razlika u proceni učestalosti pokazivanja ljubavi partneru u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

U odnosu na ukupnu učestalost i frekvenciju ličnih načina pokazivanja ljubavi partneru nije pronađena statistički značajna razlika među četiri grupe ispitanika ($F=2.07$, $p=0.10$, Tabela 43.).

Tabela 43. Lični načini pokazivanja ljubavi partneru i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
Homoseksualni muškarci	199.46	23.37	2.07	0.10	0.01
Homoseksualne žene	204.60	24.13			
Heteroseksualni muškarci	202.13	22.97			
Heteroseksualne žene	197.04	20.19			

H31. Postoji značajna razlika u percipiranoj učestalosti pokazivanja ljubavi od strane partnera u relaciji među ispitanicima heteroseksualne populacije, muškarcima homoseksualne orijentacije i ženama homoseksualne orijentacije.

U odnosu na ukupnu procenu učestalosti i frekvencije partnerovih načina pokazivanja ljubavi partneru nije pronađena statistički značajna razlika među četiri grupe ispitanika ($F=1.72$, $p=0.16$, Tabela 44.)

Tabela 44. Percepcija partnerovih načina pokazivanja ljubavi i seksualna orijentacija ispitanika

Grupa	Mean	Sd	F	p	η^2
Homoseksualni muškarci	158.85	22.52	1.72	0.16	0.01
Homoseksualne žene	162.21	26.07			
Heteroseksualni muškarci	157.65	21.83			
Heteroseksualne žene	164.03	18.82			

Razlike u proceni ličnih i partnerovih načina pokazivanja ljubavi u relaciji među pojedinačnim grupama ispitanika testirane su i dijadno kroz tipove partnerskih relacija koji nastaju na osnovu procene oba partnera.

Ova hipoteza je odbačena. Ne postoji značajna razlika u učestalosti tipova relacija nastalih na osnovu procene ličnih i partnerovih načina pokazivanja ljubavi u relaciji među heteroseksualnim parovima, muškim homoseksualnim parovima i ženskim homoseksualnim parovima ($\chi^2=9.44$, $p=0.05$).

3.4.6. Zajednički doprinos svih varijabli predikciji zadovoljstva u relaciji

H32. Individualne karakteristike partnera i karakteristike partnerske relacije su značajni prediktori percepcije zadovoljstva u partnerskom odnosu.

Prvo je logističkom binarnom regresijom testirana pretpostavka da su tipovi relacija nastali na osnovu varijabli individualnih karakteristika partnera i karakteristika partnerske relacije značajni prediktori tipova relacije nastale na osnovu varijable procene zadovoljstva u partnerskom odnosu (Tabela 45).

Iz analiza u prethodnim hipotezama videli smo individualne doprinose tipova relacija na osnovu varijabli individualnih karakteristika partnera i karakteristika partnerske relacije u odnosu na tip relacija nastao na osnovu varijable zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Testiranjem ukupnog modela tj. zajedničkog doprinosa pokazalo se da su zajednički gledano ove varijable značajni prediktori tipa relacija u odnosu na zadovoljstvo ($\chi^2=65.03$, $p=0.00$) na ukupnom uzorku kao i na uzorku homoseksualnih muških parova ($\chi^2=68.02$, $p=0.00$), homoseksualnih ženskih parova ($\chi^2=50.04$, $p=0.00$) i heteroseksualnih parova ($\chi^2=46.90$, $p=0.00$).

Analizom pojedinačnih doprinosa unutar modela na ukupnom uzorku vidimo da se kao značajan prediktor izdvaja doživljaj ljubavi ($B=-1.31$, $p=0.00$), oni parovi gde oba partnera percipiraju niži doživljaj ljubavi češće su u grupi relacija gde su oba partnera manje zadovoljna partnerskom relacijom (Tabela 45).

Tabela 45. Zajednički doprinos dijadno merenih svih varijabli u odnosu na zadovoljstvo u relaciji

Varijable	Chi kvadrat	df	p
<i>Posvećivanje drugima</i>	1.14	2	0.56
<i>Stav osobe da zaslužuje više</i>	4.97	2	0.08
<i>Doživljaj emocija</i>	2.68	2	0.26
<i>Pokazivanje ljubavi</i>	0.36	2	0.83
<i>Doživljaj ljubavi</i>	5.17	1	0.02
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	3.17	3	0.36
<i>Stav prema rodnim ulogama</i>	0.02	1	0.88
<i>Afektivna vezanost</i>	3.71	4	0.44

U narednom koraku je hijerarhijskom regresionom analizom proverena struktura povezanosti individualnih karakteristika partnera i karakteristika partnerske relacije sa zadovoljstvom u partnerskom odnosu u sve četiri grupe ispitanika. Konstruisani su modeli

tako što su prvo uvedene varijable individualnih karakteristika, zatim su uvedene varijable karakteristika partnerske relacije. Rezultati su prikazani odvojeno za sve tri grupe ispitanika.

Prvo je testirana hipoteza na uzorku homoseksualnih muškaraca. Testiranjem modela je ustanovljeno da varijable individualnih karakteristika objašnjavaju 22% varijanse zadovoljstva relacijom (Tabela 46.). Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli individualnih karakteristika partnera primećujemo da značajan doprinos ima samo dimenzija afektivnog vezivanja izbegavanje. U ovom modelu pokazalo se da što osoba ima izraženiju osobinu izbegavanja to je manje zadovoljna u relaciji. Uvođenjem varijabli karakteristika relacije primećen je značajni pomak u objašnjenju varijanse zadovoljstva relacijom, te procenat objašnjene varijanse u drugom koraku iznosi 46%. Doprinos varijable izbegavanja u objašnjenju zadovoljstva partnerskom relacijom se gubi, a uočava se samo značajan pozitivni doprinos doživljaja ljubavi u relaciji sa doprinosom od $\beta=0.44$.

Tabela 46. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (homoseksualni muškarci)

Model	R	R ²	promena R ²	promena F	df1	df2	značajnost promene
1.	0.46	0.22	0.22	3.15	8	91	0.00
2.	0.68	0.46	0.25	9.93	4	87	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 47. Test značajnosti modela -kriterijum varijabla: zadovoljstvo brakom (homoseksualni muškarci)

Model		suma kvadrata	df	Prosek kvadrata	F	p
1	regresija	52.83	8	6.60	3.13	0.00
2	regresija	113.03	12	9.41	6.21	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 48. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod muškaraca homoseksualne orijentacije¹⁴

Model	Varijabla	β	t	p
1	Izbegavanje	-0.55	-4.05	0.00
2	Izbegavanje	-0.17	-1.33	0.18
	Ljubav	0.44	4.23	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

U drugom koraku hipoteza je testirana na uzorku homoseksualnih žena. Testiranjem modela je ustanovljeno da varijable individualnih karakteristika objašnjavaju 7% varijanse zadovoljstva relacijom, što nije statistički značajno. Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli individualnih karakteristika partnera primećujemo da ni jedna varijabla nema

¹⁴ U tabeli su prikazane samo varijable sa značajnim doprinosima.

značajan doprinos. Uvođenjem varijabli karakteristika relacije primećen je značajni pomak u objašnjenju varijanse zadovoljstva relacijom, te procenat objašnjene varijanse u drugom koraku iznosi 26%. Uočava se samo značajan pozitivni doprinos doživljaja ljubavi u relaciji sa doprinosom od $\beta=0.28$.

Tabela 49. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (homoseksualne žene)

Model	R	R ²	promena R ²	promena F	df1	df2	značajnost promene
1.	0.27	0.07	0.07	0.92	8	91	0.50
2.	0.51	0.26	0.19	5.72	4	87	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 50. Test značajnosti modela - kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (homoseksualne žene)

Model		suma kvadrata	df	Prosek kvadrata	F	p
1	regresija	7.86	8	0.98	0.92	0.50
2	regresija	27.64	12	2.33	2.65	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 51. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod žena homoseksualne orijentacije¹⁵

Model	Varijabla	β	t	p
2	Ljubav	0.30	2.10	0.03

Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

U sledećem koraku testirana je hipoteza na uzorku heteroseksualnih muškaraca. Testiranjem modela je ustanovljeno da varijable individualnih karakteristika objašnjavaju 16% varijanse zadovoljstva relacijom. Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli individualnih karakteristika partnera primećujemo da se nijedna varijabla individualnih karakteristika ne izdvaja pojedinačno kao značajan prediktor. Uvođenjem varijabli karakteristika relacije primećen je značajni pomak u objašnjenju varijanse zadovoljstva relacijom, te procenat objašnjene varijanse u drugom koraku iznosi 39%. Uočava se značajan značajan pozitivni doprinos doživljaja ljubavi u relaciji od $\beta=0.29$, kao i pozitivan doprinos varijable procene pokazivanja ljubavi od strane partnera od $\beta=0.35$.

Tabela 52. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (heteroseksualni muškarci)

Model	R	R ²	promena R ²	promena F	df1	df2	značajnost promene
1.	0.40	0.16	0.16	2.16	8	91	0.03
2.	0.62	0.39	0.23	8.26	4	87	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

¹⁵ U tabeli su prikazane samo varijable sa značajnim doprinosima.

Tabela 53. Test značajnosti modela (ANOVA)- kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (heteroseksualni muškarci)

Model		suma kvadrata	df	Prosek kvadrata	F	p
1	regresija	19.89	8	2.48	2.16	0.03
2	regresija	49.66	12	4.13	4.80	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 54. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod muškaraca heteroseksualne orijentacije¹⁶

Model	Varijabla	β	t	p
2	Ljubav	0.29	2.63	0.01
	Pokazivanje ljubavi ukupno – partner	0.35	3.35	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Na kraju ista hipoteza testirana je i na uzorku heteroseksualnih žena. Testiranjem modela je ustanovljeno da varijable individualnih karakteristika objašnjavaju 15% varijanse zadovoljstva relacijom. Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli individualnih karakteristika partnera primećujemo da značajan doprinos ima samo dimenzija afektivnog vezivanja izbegavanje. U ovom modelu pokazalo se da što osoba ima izraženiju osobinu izbegavanja to je manje zadovoljna u relaciji. Uvođenjem varijabli karakteristika relacije primećen je značajni pomak u objašnjenju varijanse zadovoljstva relacijom, te procenat objašnjene varijanse u drugom koraku iznosi 39%. Doprinos varijable izbegavanja u objašnjenju zadovoljstva partnerskom relacijom se gubi, a uočava se značajan pozitivni doprinos doživljaja ljubavi u relaciji sa doprinosom od $\beta=0.34$.

Tabela 55. Hijerarhijska regresiona analiza: izlazna varijabla - zadovoljstvo relacijom (heteroseksualne žene)

Model	R	R ²	promena R ²	promena F	df1	df2	značajnost promene
1.	0.39	0.15	0.15	2.05	8	90	0.04
2.	0.62	0.39	0.23	8.34	4	86	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Tabela 56. Test značajnosti modela - kriterijum varijabla: zadovoljstvo relacijom (heteroseksualne žene)

Model		suma kvadrata	df	Prosek kvadrata	F	p
1	regresija	17.06	8	2.13	2.05	0.04
2	regresija	43.19	12	3.59	4.59	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

¹⁶ U tabeli su prikazane samo varijable sa značajnim doprinosima.

Tabela 57. Koeficijenti doprinosa za predikciju zadovoljstva relacijom kod žena heteroseksualne orijentacije¹⁷

Model	Varijabla	β	t	p
1	Izbegavanje	-0.30	-2.75	0.00
2	Izbegavanje	0.01	0.06	0.94
	Ljubav	0.34	2.94	0.00

Model 1: individualne karakteristike Model 2: individualne karakteristike i karakteristike relacije

Kada analiziramo dobijene modele predikcije zadovoljstva u partnerskoj relaciji vidimo da su veoma slični. Naime u sva četiri posmatrana uzorka zadovoljstvo u partnerskoj relaciji najbolje predviđa doživljaj ljubavi i intimnosti u relaciji. Sa druge strane individualne karakteristike partnera se nigde ne izdvajaju kao direktni značajni prediktori zadovoljstva nego je njihov doprinos posredovan doprinosom prediktora iz domena relacija. I načini pokazivanja ljubavi se izdvajaju kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, ali postoje razlike u tome koji od načina pokazivanja ljubavi se izdvojio kao značajan prediktor.

Nakon hijerarhijskih regresionih analiza sprovedena je analiza moderacije sa kategorijalnim moderatorom kako bi se proverila moderatorska uloga seksualne orijentacije u relaciji između pretpostavljenih prediktora i zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Kako bi se izbegao problem multikolinearnosti skorovi su standardizovani, nakon čega su sprovedene hijerarhijske analize. Analiza moderacije sa jednim moderatorom se sprovodi putem hijerarhijske regresione analize, uvođenjem varijabli u dva bloka. U prvom bloku hijerarhijske regresione analize su uvedene prediktorske varijable i tri dummy varijable (glavni efekti), dok su u drugom bloku uvedeni proizvodi prediktora i dummy varijabli kako bi se utvrdio moderacioni efekat. Dummy varijable su korišćene budući da je moderator kategorijalan. Moderatorska varijabla sadrži 4 kategorije: muškarci homoseksualne orijentacije, žene homoseksualne orijentacije, muškarci heteroseksualne orijentacije i žene heteroseksualne orijentacije. Dummy varijable se koriste kako bi se konvertovale kategorijalne varijable u varijable koje se mogu koristiti u regresiji. Broj dummy varijabli će biti jednak broju kategorija – 1. Tako da će u ovom slučaju broj dummy varijabli biti 3, budući da imamo 4 kategorije. Uvođenje i četvrte dummy varijable bi bilo redundantno, a ta varijabla se koristi kao referentna grupa („reference group“) ili takozvana grupa za poređenje („comparison group“) u odnosu na koje se vrši poređenje sa drugim grupama. Referentna grupa u ovom istraživanju su muškarci heteroseksualne orijentacije, dok su prva dummy varijabla žene

¹⁷ U tabeli su prikazane samo varijable sa značajnim doprinosima.

heteroseksualne orijentacije, druga dummy varijabla muškarci homoseksualne orijentacije i treća dummy varijabla žene homoseksualne orijentacije. Referentna grupa se najčešće određuje na osnovu broja ispitanika po kategorijama, ali budući da je u ovom slučaju taj broj ujednačen, ona je izabrana proizvoljno kako ne postoje posebne smernice za odabir referentne grupe, u slučaju ujednačenosti grupa.

Provera moderatorske uloge seksualne orijentacije u relaciji između individualnih karakteristika i zadovoljstva partnerskom relacijom je prikazana u Tabeli 58. Kada je prediktor zadovoljstva partnerskom relacijom anksioznost, u prvom bloku se dobija da značajan doprinos ostvaruju i prediktor, odnosno anksioznost i prva dummy varijabla (odnosno žene heteroseksualne orijentacije), nakon uvođenja interaktivnih efekata u drugom bloku značajnost prediktora i prve dummy varijable se gubi. Može se zaključiti da se ne ostvaruju ni značajni glavni efekti, ni interaktivni efekti anksioznosti i seksualne orijentacije na zadovoljstvo partnerskom relacijom. U slučaju dimenzije izbegavanja kao prediktora zadovoljstva partnerskom relacijom, dobijeno je da se i u prvom i u drugom bloku, odnosno i pre i nakon uvođenja interaktivnih efekata, registruje značajan doprinos izbegavanja zadovoljstvu u partnerskoj relaciji, ali ne i glavni efekti seksualne orijentacije, niti interaktivni efekti. Može se zaključiti da izbegavanje predviđa zadovoljstvo partnerskom relacijom, i da je povezanost ista bez obzira na seksualnu orijentaciju ispitanika.

U slučaju ekspresivnosti, iako se u prvom bloku dobija značajan doprinos ekspresivnosti i prve dummy varijable, kada se u drugom bloku uvedu interaktivni efekti, odnosno kada se njihovo variranje kontoliše, veza između prediktora, dummy varijable i kriterijuma postaje neznačajna. Isto se registruje i u slučaju instrumentalnosti. Nisu značajni ni glavni, ni interaktivni efekti. U slučaju stava prema rodnim ulogama, preteranom posvećivanju drugima, stavu osobe da zaslužuje više od drugih i potrebi za emocijama kao prediktorima zadovoljstva partnerskom relacijom, u pojedinačnim analizama vidimo da se za sve prediktorske varijable (Tabela 58), u prvom bloku regresione analize registruje značajan doprinos prve dummy varijable (žene heteroseksualne orijentacije), dok je doprinos prediktora i ostalih dummy varijabli neznačajan. Kada se u drugom bloku uvedu interaktivni efekti, odnosno kada se njihovo variranje kontoliše, u svim analizama, veza između prediktora, dummy varijable i kriterijuma postaje neznačajna, a neznačajnim se pokazuje i interaktivni efekat. Može se zaključiti da navedeni prediktori ne predviđaju zadovoljstvo partnerskom relacijom bez obzira na seksualnu orijentaciju ispitanika.

Tabela 58. Analiza moderatorske uloge seksualne orijentacije u odnosu na individualne karakteristike

Koraci	R^2	ΔR^2	B	$SE B$	β
Prediktor: ANKSIOZNOST					
Korak 1					
Anksioznost			-0.15	0.05	-0.15**
Dummy 1	0.05**	0.05**	-0.32	0.14	-0.14*
Dummy 2			-0.03	0.14	-0.01
Dummy 3			0.04	0.13	0.01
Korak 2					
Anksioznost	0.06**	0.01	-0.15	0.11	-0.15
Dummy 1			-0.16	0.36	-0.07
Dummy 2			-0.30	0.35	-0.13
Dummy 3			0.15	0.35	0.06
Anksioznost x dummy 1			0.00	0.01	-0.07
Anksioznost x dummy 2			0.00	0.01	0.12
Anksioznost x dummy 3			-0.00	0.01	-0.05
Prediktor: IZBEGAVANJE					
Korak 1					
Izbegavanje	0.11**	0.11**	-0.28	0.04	-0.28**
Dummy 1			-0.24	0.13	-0.10
Dummy 2			0.04	0.13	0.02
Dummy 3			0.15	0.13	0.06
Korak 2					
Izbegavanje	0.12**	0.01	-0.27	0.12	-0.27*
Dummy 1			0.24	0.34	0.10
Dummy 2			-0.19	0.32	-0.08
Dummy 3			0.01	0.32	0.00
Izbegavanje x dummy 1			-0.02	0.01	-0.23
Izbegavanje x dummy 2			0.10	0.01	0.11
Izbegavanje x dummy 3			0.00	0.01	0.06
Prediktor: EKSPRESIVNOST					
Korak 1					
Ekspresivnost	0.04**	0.04**	0.11	0.04	0.11*
Dummy 1			-0.41	0.13	-0.17**
Dummy 2			-0.08	0.13	-0.03
Dummy 3			0.08	0.14	0.03
Korak 2					
Ekspresivnost	0.04**	0.00	0.06	0.09	0.06
Dummy 1			-0.90	0.86	-0.39
Dummy 2			-0.12	0.83	-0.05
Dummy 3			-0.69	0.88	-0.30
Ekspresivnost x dummy 1			0.01	0.20	0.01
Ekspresivnost x dummy 2			0.12	0.21	0.21
Ekspresivnost x dummy 3			0.19	0.22	0.33
Prediktor: INSTRUMENTALNOST					
Korak 1					
Instrumentalnost			0.12	0.05	0.15**
Dummy 1			-0.45	0.13	-0.19**
Dummy 2	0.05**	0.05**	-0.12	0.13	-0.05
Dummy 3			-0.02	0.14	-0.01
Korak 2					
Instrumentalnost			0.08	0.09	0.08
Dummy 1	0.05**	0.00	-0.81	0.92	-0.35
Dummy 2			-0.11	0.87	-0.05
Dummy 3			-0.62	0.88	-0.27
Instrumentalnost x dummy 1			0.10	0.26	0.16
Instrumentalnost x dummy 2			0.00	0.24	0.00
Instrumentalnost x dummy 3			0.16	0.24	0.27

Prediktor: STAV PREMA RODNIM ULOGAMA

Korak 1

Rodne uloge	0.03**	0.03**	0.04	0.05	0.04
Dummy 1			-0.40	0.14	-0.17**
Dummy 2			-0.10	0.14	-0.04
Dummy 3			0.06	0.14	0.02

Korak 2

Rodne uloge	0.04**	0.01	-0.17	0.12	-0.17
Dummy 1			-2.00	0.86	-0.87
Dummy 2			-2.04	1.00	-0.88
Dummy 3			-1.02	0.86	-0.44
Rodne uloge x dummy 1			0.26	0.14	0.65
Rodne uloge x dummy 2			0.31	0.15	0.87
Rodne uloge x dummy 3			0.17	0.14	0.42

Prediktor: PRETERANO POSVEĆIVANJE DRUGIMA

Korak 1

Preterano posvećivanje drugima	0.03**	0.03**	0.00	0.05	0.00
Dummy 1			-0.43	0.14	-0.18**
Dummy 2			-0.09	0.14	-0.04
Dummy 3			0.04	0.14	0.01

Korak 2

Preterano posvećivanje drugima	0.04**	0.01	-0.10	0.10	-0.10
Dummy 1			-1.52	0.75	-0.66
Dummy 2			-0.97	0.66	-0.42
Dummy 3			0.06	0.73	0.02
Preterano posvećivanje drugima x dummy 1			0.23	0.16	0.48
Preterano posvećivanje drugima x dummy 2			0.18	0.14	0.39
Preterano posvećivanje drugima x dummy 3			-0.00	0.15	-0.01

Prediktor: STAV DA ZASLUŽUJE VIŠE OD DRUGIH

Korak 1

Zaslužujem više			-0.04	0.05	-0.04
Dummy 1			-0.41	0.14	-0.17**
Dummy 2			-0.09	0.14	-0.04
Dummy 3	0.03**	0.03**	0.03	0.14	0.01

Korak 2

Zaslužujem više			0.01	0.11	0.01
Dummy 1			-0.49	0.57	-0.21
Dummy 2			0.07	0.53	0.03
Dummy 3	0.04*	0.01	0.65	0.53	0.28
Zaslužujem više x dummy 1			0.00	0.01	0.02
Zaslužujem više x dummy 2			-0.00	0.01	-0.07
Zaslužujem više x dummy 3			-0.01	0.01	-0.28

Prediktor: POTREBA ZA EMOCIJAMA

Korak 1

Potreba za emocijama			0.08	0.05	0.08
Dummy 1	0.04 **	0.04**	-0.41	0.14	-0.17**
Dummy 2			-0.10	0.14	-0.04
Dummy 3			0.06	0.14	0.02

Korak 2

Potreba za emocijama			-0.06	0.10	-0.06
Dummy 1	0.05**	0.01	-0.59	0.19	-0.25
Dummy 2			-0.33	0.20	-0.14
Dummy 3			-0.13	0.19	-0.05
Potreba za emocijama x dummy 1			0.01	0.01	0.11
Potreba za emocijama x dummy 2			0.01	0.00	0.15
Potreba za emocijama x dummy 3			0.01	0.01	0.11

* $p < .05$; ** $p < .01$

Provera moderatorske uloge seksualne orijentacije u relaciji između karakteristika relacije i zadovoljstva partnerskom relacijom je prikazana u Tabeli 59. Kada je prediktor zadovoljstva partnerskom relacijom doživljaj ljubavi, dobijeno je da se i u prvom i u drugom bloku, odnosno i pre i nakon uvođenja interaktivnih efekata, registruje značajan doprinos doživljaja ljubavi zadovoljstvu u partnerskoj relaciji, ali ne i glavni efekti seksualne orijentacije, niti interaktivni efekti. Može se zaključiti da doživljaj ljubavi partnera u relaciji značajno predviđa zadovoljstvo partnerskom relacijom, i da je povezanost ista bez obzira na seksualnu orijentaciju ispitanika.

Kada je prediktor zadovoljstva partnerskom relacijom lično pokazivanje ljubavi partneru, u prvom bloku se dobija da značajan doprinos ostvaruju i prediktor, odnosno lično pokazivanje ljubavi i prva dummy varijabla (odnosno žene heteroseksualne orijentacije). Nakon uvođenja interaktivnih efekata u drugom bloku značajnost prediktora ostaje ali se značajnost prve dummy varijable se gubi. Može se zaključiti da se ostvaruje značajni glavni efekat prediktora, ali ne i glavni efekat seksualne orijentacije, niti interaktivni efekti ličnog pokazivanja ljubavi i seksualne orijentacije na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Isti rezultati dobijaju se kada se kao prediktori posmatraju partnerovo pokazivanje ljubavi i kvalitet seksualne interakcije. Zaključujemo da lično i partnerovo pokazivanje ljubavi u relaciji i kvalitet seksualne interakcije značajno predviđaju zadovoljstvo partnerskom relacijom i da je povezanost ovih prediktora sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji ista bez obzira na seksualnu orijentaciju ispitanika.

Tabela 59. Analiza moderatorske uloge seksualne orijentacije u odnosu na karakteristike relacije

Koraci	R^2	ΔR^2	B	SE B	β
Prediktor: DOŽIVLJAJ LJUBAVI					
Korak 1					
Doživljaj ljubavi	0.28**	0.28**	0.50	0.04	0.51**
Dummy 1			-0.18	0.12	-0.07
Dummy 2			0.12	0.12	0.05
Dummy 3			0.06	0.12	0.03
Korak 2					
Doživljaj ljubavi	0.30**	0.02*	0.55	0.11	0.55**
Dummy 1			-0.99	1.08	-0.43
Dummy 2			2.01	1.09	0.87
Dummy 3			0.45	1.25	0.19
Doživljaj ljubavi x dummy 1			0.10	0.13	0.36
Doživljaj ljubavi x dummy 2			-0.23	0.13	-0.82
Doživljaj ljubavi x dummy 3			-0.04	0.15	-0.16
Prediktor: LIČNO POKAZIVANJE LJUBAVI					
Korak 1					
Pokazivanje ljubavi	0.18**	0.00**	0.38	0.04	0.38**
Dummy 1			-0.47	0.12	-0.20**
Dummy 2			-0.23	0.13	-0.10
Dummy 3			-0.05	0.12	-0.02

Korak 2					
Pokazivanje ljubavi	0.20**	0.02**	0.42	0.10	0.42**
Dummy 1			-2.13	1.18	-0.92
Dummy 2			0.73	1.18	0.31
Dummy 3			1.97	1.19	0.85
Pokazivanje ljubavi x dummy 1			0.00	0.00	0.72
Pokazivanje ljubavi x dummy 2			-0.00	0.00	-0.42
Pokazivanje ljubavi x dummy 3			-0.01	0.00	-0.89
Prediktor: PARTNEROVO POKAZIVANJE LJUBAVI					
Korak 1					
Partnerovo pokazivanje ljubavi	0.18**	0.018**	0.38	0.04	0.38**
Dummy 1			-0.34	0.13	-0.14**
Dummy 2			-0.06	0.12	-0.02
Dummy 3			0.15	0.13	0.06
Korak 2					
Partnerovo pokazivanje ljubavi	0.18	0.00	0.47	0.11	0.47**
Dummy 1			-0.09	1.03	-0.04
Dummy 2			1.39	0.99	0.60
Dummy 3			0.60	1.04	0.26
Partnerovo pokazivanje ljubavi x dummy 1			-0.00	0.00	-0.10
Partnerovo pokazivanje ljubavi x dummy 2			-0.00	0.00	-0.63
Partnerovo pokazivanje ljubavi x dummy 3			-0.00	0.00	-0.18
Prediktor: KVALITET SEKSUALNE INTERAKCIJE					
Korak 1					
Kvalitet seksualne interakcije	0.15**	0.15	0.33	0.04	0.33**
Dummy 1			-0.38	0.13	-0.16**
Dummy 2			-0.11	0.13	-0.04
Dummy 3			0.07	0.13	0.03
Korak 2					
Kvalitet seksualne interakcije	0.15**	0.00	0.29	0.09	0.29**
Dummy 1			-1.57	0.94	-0.68
Dummy 2			-0.00	0.90	-0.00
Dummy 3			-0.15	0.92	-0.06
Kvalitet seksualne interakcije x dummy 1			0.05	0.04	0.51
Kvalitet seksualne interakcije x dummy 2			-0.00	0.04	-0.04
Kvalitet seksualne interakcije x dummy 3			0.01	0.04	0.09

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Rezultati analize moderacije pokazuju da od individualnih karakteristika, kada se kontroliše variranje seksualne orijentacije i interaktivnih efekata, se dobija da instrumentalnost, koji negativnim predznakom značajno predviđa zadovoljstvo partnerskom relacijom i da je povezanost jednaka, bez obzira na seksualnu orijentaciju kojoj ispitanici pripadaju. U slučaju drugih individualnih karakteristika, nakon kontrolisanja variranja moderatora i interaktivnih efekata, ostali prediktori ne predviđaju zadovoljstvo partnerskom relacijom i ne registruju se kako glavni, tako ni interaktivni efekti. Od karakteristika relacije, značajan doprinos zadovoljstvu partnerskom relacijom se registruje kod doživljaja ljubavi, ličnih i partnerovih načina pokazivanja ljubavi i kvaliteta seksualne interakcije, ali moderatorski efekat seksualne orijentacije za četiri tipa relacija nije značajan. Ovi rezultati potvrđuju da su povezanosti svih karakteristika relacije kao prediktora i zadovoljstva partnerskom relacijom, kod svih ispitanika iste, bez obzira na seksualnu orijentaciju.

4. Završna diskusija

Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji predstavlja sumarnu subjektivnu procenu funkcionalnosti partnerske relacije (Glenn, 1990). Potreba za izučavanjem zadovoljstva u relaciji potiče iz centralne uloge koju zadovoljstvo ima u odnosu na blagostanje porodice i pojedinca (Stack & Eshleman, 1998), kao i u odnosu na društvo u celini (Laub et al., 1998). Nedostatak podataka i neusaglašenost postojećih istraživanja o zadovoljstvu u partnerskoj relaciji, a posebno nedostatak istraživanja o zadovoljstvu u homoseksualnim relacijama kod parova u Srbiji je podstakao ovo istraživanje.

Uočen je i nedostatak istraživanja koja na celovit način analiziraju problem zadovoljstva u partnerskoj relaciji. U dosadašnjim istraživanjima je uglavnom posmatran odnos zadovoljstva u partnerskoj relaciji sa manjim brojem prediktora ili jednim prediktorom, što značajno sužava mogućnost generalizacije podataka i primenu dobijenih rezultata u radu sa konkretnim parom. Pitanje sličnosti i različitosti homoseksualnih i heteroseksualnih relacija, a u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom je još uvek otvoreno. U našem istraživanju kroz prikazane rezultate dat je odgovor na ova pitanja.

Dobijeni rezultati su analizirani u skladu sa shvatanjima Modela porodičnog prilagođavanja na stres, koji smatra zadovoljstvo relacijom osnovnim konsekvantom funkcionalnosti porodičnog sistema (Huston, 2000). Direktni prediktori ovog konsekvanta jesu individualne karakteristike partnera koje svaki od partnera unosi u relaciju kao i karakteristike relacije koje su izgrađene kroz međusobnu interakciju partnera u relaciji. Treći značajan domen prediktora je socijalna sredina gde spada i pripadnost subkulturama, kao što je supkultura ženskih ili muških osoba homoseksualne ili heteroseksualne orijentacije. Poštujući pretpostavke ovog modela definisane su i odabrane varijable uključene u ovo istraživanje i pretpostavljeni su njihovi odnosi.

U ovom delu pokušaćemo da odgovorimo na pitanje da li se heteroseksualne žene i muškarci i homoseksualne žene i muškarci značajno razlikuju u odnosu na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji, a prema rezultatima ovog istraživanja. Ono što treba na samom početku napomenuti je da u našem istraživanju svi ispitanici zbirno gledano pokazuju vrlo visoko zadovoljstvo svojim relacijama. Ovaj podatak možemo objasniti time što se sve relacije nalaze u prvoj razvojnoj fazi gde je i visoko zadovoljstvo u partnerskoj relaciji očekivano (Glenn, 1998). Ipak uočava se razlika u zadovoljstvu u odnosu na seksualnu orijentaciju, takva da su osobe heteroseksualne populacije i žene homoseksualne populacije zadovoljnije svojim relacijama od muškaraca homoseksualne populacije.

Peplau i Fingerhut (2007) govore o tome da je jedan od postojećih stereotipova vezanih za homoseksualne parove to da su osobe homoseksualne orijentacije nesrećne i nezadovoljne u svojim partnerskim relacijama. Našim istraživanjem potvrdili smo da je reč o stereotipu i da su i muškarci i žene homoseksualne orijentacije vrlo zadovoljni svojim relacijama. Ipak kada poredimo grupe postoje razlike u zadovoljstvu. Razlozi zbog čega su muškarci homoseksualne orijentacije manje zadovoljni u svojim partnerskim relacijama od ostalih grupa ispitanika, mogu biti mnogobrojni. Homoseksualni parovi doživljavaju veći stepen stresora usled socijalne marginalizacije (Lewis et al., 2003, Peplau & Beals, 2004). Osobe homoseksualne populacije imaju manju podršku porodice i nailaze na osudu od strane porodice (Bryant & Demian, 1994; Kurdek, 2001; Kurdek & Schmitt, 1987), te je moguće da ih i to sprečava da potpuno uživaju i budu zadovoljni sopstvenim izborom partnera i funkcionisanjem relacije. Takođe mnoga istraživanja govore u prilog tome da su rodne uloge važan prediktor zadovoljstva u relaciji (Gottman et al., 1998; Huston, 2000). Neki autori smatraju da treba očekivati razlike između homoseksualnih relacija gde imamo dve osobe sa istim rodnom ulogama i heteroseksualnih relacija gde su dve osobe sa različitim rodnom ulogama (Gottman et al., 1998; Huston, 2000). Moguće je da se usled nedefinisanih rodni uloga doživljava manji stepen strukture unutar relacije što može dovesti do nižeg zadovoljstva.

Još jedan mogući razlog razlika u zadovoljstvu je metodološki problem uzorkovanja, koji ujedno spada i u osnovna ograničenja ovog istraživanja. Naime ispitanici muške homoseksualne populacije su najstariji i imaju najduže relacije, a sva dosadašnja istraživanja ukazuju na pravilnost u opadanju zadovoljstva u partnerskoj relaciji tokom vremena (Glenn, 1998).

Prema mnogim istraživanjima u homoseksualnim partnerskim relacijama i heteroseksualnim relacijama uočava se isti stepen afektivne ekspresivnosti, intimnosti, konflikta, posvećenosti i zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Blumstein & Schwartz, 1983; Kurdek, 1998; Kurdek, 2001; Kurdek, 2004), što se potvrdilo i u našem istraživanju kada posmatramo odnos zadovoljstva u ženskim homoseksualnim i heteroseksualnim relacijama.

U daljoj diskusiji pokušaćemo da objasnimo prediktore zadovoljstva u partnerskoj relaciji i sličnosti i razlike u dobijenim prediktivnim modelima zadovoljstva u partnerskoj relaciji, a u odnosu na seksualnu orijentaciju.

Individualna karakteristika partnera koja se veoma često navodi kao značajan korelat zadovoljstva u partnerskoj relaciji jeste afektivna vezanost osobe. U ovom istraživanju je i ona uključena kao prediktor zadovoljstva i pokazala se kao značajna posmatrano na celokupnom uzorku, što je u saglasnosti sa našim očekivanjima i nalazima mnogih drugih autora (Feeney & Collins, 2003; Mikulincher & Shaver, 2007).

Pretpostavljene povezanosti su potvrđene na celokupnom uzorku i heteroseksualnom uzorku. Dobijeni rezultati pokazuju da su izbegavanje i anksioznost kao dimenzije afektivne vezanosti značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Što je nesigurnost i strah od napuštanja u relaciji veća to je zadovoljstvo istom manje. Takođe što osoba više izbegava da ostvari bliskost i intimnost u relaciji to je zadovoljstvo manje.

Istraživanja pokazuju da postoji korelacija između obrazaca vezanosti u periodu odojčeta, sa mentalnim reprezentacijama vezanosti procenjenih u adolescentnom i odraslom dobu (Hamilton, 2000 prema Stefanović-Stanojević, 2005). Sa tim u vezi možemo zaključiti da je kada razmišljamo o afektivnoj vezanosti kao celoživotnom konstruktumu potrebno pomeriti momenat prve intervencije sa ciljem razvijanja sigurnih obrazaca vezanosti u period detinjstva. Sigurne afektivne veze prenose se na relacije sa drugim ljudima i pozitivno doprinose zadovoljstvu u partnerskim relacijama.

Ipak u ovom momentu dolazimo do prvih razlika u odnosu na seksualnu orijentaciju. Naime kod homoseksualnih muških i ženskih relacija opisana pravilnost ne postoji, a kao značajan prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji se izdvaja samo dimenzija izbegavanja. Ovi nalazi su drugačiji od nalaza dobijenih u drugim zemljama gde se i anksioznost i izbegavanje izdvajaju kao korelati zadovoljstva u homoseksualnim relacijama (Elizur & Mintzer, 2003; Mohr & Fassinger, 2003).

Kao što je već pomenuto u Srbiji postoji izražena socijalna stigmatizacija LGBT populacije (Vuković, Čolović, i Mojsilović, 2008). Osobe homoseksualne populacije imaju značajno lošiju socijalnu podršku (Kurdek, 2001) i teže pronalaze partnere (Diamond, Savin-Williams & Dube, 1999). Kada pronađu partnera sa kojim mogu ostvariti ozbiljnu partnersku relaciju taj partner im postaje osnovni izvor podrške i češće su od heteroseksualnih osoba okrenuti partneru kao izvoru podrške (Kurdek & Lowrenc, 1988). Iz tog razloga očekivano je i postojanje povišenog straha u odnosu na gubitak partnera i jedinog ili osnovnog oslonca koji on predstavlja. Moguće je da partneri u homoseksualnim relacijama imaju više razumevanja i tolerancije u odnosu na pojavu lične i partnerove anksioznosti u relaciji, te da dobijeni visoki

skorovi na ovoj dimenziji zbog toga nemaju očekivani negativni efekat na percepciju zadovoljstva u homoseksualnoj partnerskoj relaciji.

Ovu ideju o anksioznosti kao normativu u homoseksualnim partnerskim relacijama potvrđuju i rezultati da su homoseksualni muškarci značajno anksiozniji od ostalih ispitanika. Homoseksualne žene su manje anksiozne od homoseksualnih muškaraca, ali ipak značajno više od ispitanika heteroseksualne orijentacije. U odnosu na dimenziju izbegavanja heteroseksualne žene imaju niže skorove od svih ostalih grupa. U skladu sa ovim rezultatima uočena je i veća učestalost preokupiranog obrasca vezanosti kod muškaraca homoseksualne populacije i bojažljivog obrasca vezanosti kod homoseksualnih žena, kao i veća učestalost sigurnog obrasca vezanosti u heteroseksualnim relacijama.

Povišen nivo izbegavanja je u svim grupama ispitanika značajan negativni korelat zadovoljstva. Kada posmatramo heteroseksualni uzorak dobijeni su očekivani rezultati da su muškarci više izbegavajući od žena. Ove rezultate možemo povezati sa rodnim ulogama koje muškarce uče da budu više autonomni, da ređe pokazuju emocije, da budu samostalni i asertivni dok žene uče da budu bliske, intimne i tople (Vasta i sar., 1997).

Visoko izbegavanje registrovano je i kod osoba homoseksualne orijentacije, iako se njihov odnos ne gradi kroz društveno nametnute rodne uloge (Blumstein & Schwarz, 1983). Pretpostavljamo da visoko izbegavanje u homoseksualnoj relaciji obezbeđuje partnerima da ostanu u istoj razvojnoj fazi relacije. Smatramo da izbegavanje bliskosti služi tome da zaštiti osobe od mogućih posledica bliskosti, odnosno sprečava otvaranje novih pitanja i problema, a u odnosu na četiri domena funkcionisanja:

1. Ostvarena bliskost u homoseksualnoj relaciji otvara veliki broj novih pitanja i problema. Strah od bliskosti možda nastaje iz anksioznosti u odnosu na anticipirane promene koje mogu nastati usled osude šire i uže socijalne sredine. Odluka o zajedničkom životu, saopštavanje seksualne orijentacije porodici porekla ili predstavljanje odabranog partnera porodici predstavljaju izuzetno stresne događaje u životu homoseksualne osobe (Garofalo & Katz, 2001) jer nose mogućnost da osoba bude odbačena, te pretpostavljamo da izbegavanje bliskosti služi i izbegavanju ili odlaganju ovih događaja.
2. Moguće je da osobe homoseksualne orijentacije drže distancu sa svojim partnerom kako ne bi došlo do određenih interpersonalnih međusobnih problema. Izbegavanjem bliskosti sprečava se otvaranje pitanja o željama, stavovima i viđenju budućnosti u relaciji.

3. Usvajanje dece od strane homoseksualnih parova kao i zasnivanje bračnih relacija u Srbiji nije zakonom dozvoljeno, stoga je pitanje odricanja od roditeljske uloge još jedan problem koji se nužno otvara u homoseksualnim relacijama koje dosegnu visok nivo bliskosti. Visokim izbegavanjem taj nivo bliskosti se ne dostiže, a samim tim ne otvara se ni pitanje značaja roditeljske uloge za svakog od partnera.

4. Takođe pretpostavljamo da baš nedostatak društveno određenih uloga i načina ponašanja u homoseksualnim partnerskim relacijama dovodi do problema u razvoju ovih relacija. U heteroseksualnim relacijama postoje socijalno očekivana ponašanja partnera u svakoj razvojnoj fazi relacije (Vasta i sar., 1997), dok homoseksualne osobe moraju same da definišu način funkcionisanja relacije na višim nivoima bliskosti što zahteva angažovanje resursa od strane oba partnera i nosi rizike od gubitka. Uz pokazanu visoku anksioznost, strah od gubitka partnera je još viši te je određena doza izbegavanja mehanizam održavanja homeostaze.

Pojedinačno gledano ovi rezultati su važni jer ukazuju na značaj bliskosti u partnerskoj relaciji i otvaraju nam polje na kojem treba raditi kako sa heteroseksualnim parovima tako i homoseksualnim parovima. Terapija parova je baš preko razvoja teorije afektivne vezanosti dobila osnov za razumevanje prirode ljubavi i prirode partnerske relacije (Mihić, 2012). Naši nalazi potvrđuju i značaj „Na emocije usmerene psihoterapije parova” (Emotionally focused couples therapy, u daljem tekstu EFT) koja uzima nesigurnost afektivne vezanosti kao centralni konstrukt kojim se razumeju problemi u paru. EFT preko teorije afektivne vezanost nudi i jasan način da se razume kako nesigurnost nastaje, kako se očituje u simptomima distresa u paru, a takođe i kako se može promeniti (Whiffen, 2003 prema Mihić, 2012), a samim tim i kako povećati zadovoljstvo u relaciji.

Kada posmatramo pitanje značaja afektivne vezanosti za zadovoljstvo relacijom kroz prizmu seksualne orijentacije možemo reći da je ona značajan prediktor u svim posmatranim grupama, te da već dokazani značaj afektivne vezanosti za heteroseksualne relacije (Feeney & Collins, 2003; Mikulincher & Shaver, 2007), možemo proširiti i značajnom ulogom i u homoseksualnim relacijama. Pretpostavljamo da bi se psihoterapijske intervencije koje se koriste u radu sa heteroseksualnim parovima, a usmerene su na začaj afektivne vezanosti pokazale kao efikasne i na ovim partnerskim relacijama.

Iz rezultata u ovom istraživanju vidimo i da dimenzija izbegavanja značajno korelira sa načinima pokazivanja ljubavi. Načini pokazivanja ljubavi su bihejvioralna komponenta

ljubavi i kao takva predstavljaju konstrukt koji se može učiti. Kako je kod svih ispitanika češće lično pokazivanje ljubavi partneru povezano sa manjim izbegavanjem, smatramo da formiranjem intervencija sa ciljem usvajanja novih načina pokazivanja ljubavi ili samo češćeg ispoljavanja ljubavi možemo uticati na povećanje bliskosti, a samim tim i povećanje zadovoljstva u relaciji. Ovde treba istaći i značaj korišćenja bihevioralnih tehnika u terapijskom radu sa parovima.

Kako rezultati pokazuju da je zadovoljstvo u homoseksualnim muškim relacijama manje u odnosu na percipirano zadovoljstvo u heteroseksualnim relacijama i ženskim homoseksualnim relacijama, a uz podatak da je dimenzija izbegavanja značajno negativno povezana sa zadovoljstvom u svim relacijama i da se testirane grupe razlikuju u odnosu na ovu dimenziju, moguće je da razliku u zadovoljstvu partnerskom relacijom produkuje razlika u izbegavanju bliskosti unutar relacija različite seksualne orijentacije.

Pored afektivne vezanosti, a prema preporuci autora modela u ovo istraživanje su uključene specifične osobine ličnosti i stavovi koji bi prema teorijskom modelu imali bolju prediktivnu moć u odnosu na tipično predstavljanje individualnih karakteristika kroz model Velikih pet (John & Srivastava, 1999) ili neki drugi. U istraživanjima u inostranstvu kao posebno važni prediktori zadovoljstva u partnerskim relacijama izdvajaju se maskuline i feminine karakteristike ličnosti (Spence & Buckner, 2000), potreba za emocijama (Maio & Esses, 2001), preterana posvećenost drugima (Helgeson & Fritz, 1999), stav osobe da zaslužuje više od drugih ljudi (Campbell i sar., 2004) i stav prema rodnim ulogama (Gottman i sar., 1998). Na homoseksualnom uzorku istraživanja ovih individualnih karakteristika su veoma oskudna. Neki konstrukti su ispitivani na homoseksualnom uzorku, kao što su maskuline i feminine karakteristike ličnosti (Lippa, 2000) ali odnos sa zadovoljstvom nije bio predmet izučavanja. Individualne karakteristike: stav prema rodnim ulogama, preterana posvećenost drugima, stav osobe da zaslužuje više od drugih i potreba za emocijama prema saznanju autora nikada nisu ispitivane na uzorku osoba homoseksualne orijentacije.

Prema stereotipnom verovanju i ranijim istraživanjima muškarci heteroseksualne orijentacije imaju izražene maskuline osobine, a žene heteroseksualne orijentacije imaju dominantno izražene feminine osobine (D'Augelli i sar., 2002). Prema teoriji inverzije rodnih uloga smatralo se da su muškarci homoseksualne orijentacije izraženo feminini, a homoseksualne žene su izraženo maskuline. Na ovim podacima počivaju i danas postojeće stereotipije homoseksualnog muškarca i žene (Kite & Deaux, 1987). Zbog toga su nas

zanimale razlike na dimenzijama maskuliniteta i femininosti između četiri grupe ispitanika formirane u odnosu na pol i seksualnu orijentaciju osobe.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da ne postoje razlike u femininosti između grupa. Ovaj rezultat je izuzetno bitan jer ukazuje na to da homoseksualni muškarci nisu značajno više feminini u odnosu na heteroseksualne muškarce, ali isto tako govori i protiv shvatanja da su homoseksualne žene manje feminine u odnosu na heteroseksualne žene. Nalaz da ne postoji razlika u femininosti odnosno ekspresivnosti među grupama govori protiv postojećih stereotipa o homoseksualnim osobama ali i protiv stava da su heteroseksualne žene u skladu sa rodnim ulogama ekspresivnije od heteroseksualnih muškaraca (Liben, Bigler, Ruble, Martin, & Powlishta, 2002). Ovaj rezultat je neočekivan i suprotan dosadašnjim nalazima ali ga možemo objasniti činjenicom da su uzorak heteroseksualnih osoba činili mladi, visoko obrazovani ispitanici iz urbanih sredina te da je proces emancipacije i rodne ravnopravnosti na ovom uzorku prema pravilu brži i evidentniji (Jorgensen & Tanner, 1983) što se može odraziti i na probijanje striktnih barijera maskulinog ili femininog ponašanja i osobina.

U odnosu na dimenziju maskuliniteta vidimo da žene homoseksualne orijentacije nisu drugačije u odnosu na žene heteroseksualne orijentacije ni po ovoj dimenziji. Ovakav nalaz potpuno osporava stereotipno očekivanu razliku između homoseksualnih i heteroseksualnih žena. U odnosu na razlike između homoseksualnih i heteroseksualnih muškaraca pokazalo se da su muškarci heteroseksualne orijentacije maskuliniji i da je dobijena razlika veoma mala, a da u femininosti nema razlike. Dakle nisu homoseksualni muškarci feminizirani već su heteroseksualni muškarci jedva primetno više maskulini. Ovakav nalaz opet može da upućuje na značaj rodnih uloga u socijalizaciji heteroseksualnih muškaraca (Vasta i sar., 1997).

Sledeće pitanje je da li dimenzije maskuliniteta i femininosti kao i tipovi relacija nastalih na osnovu posedovanja ovih karakteristika od strane oba partnera značajno predviđaju zadovoljstvo u partnerskoj relaciji. Naravno zanimalo nas je i to da li postoje razlike u odnosu maskuliniteta i femininosti sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji među ispitanicima različite seksualne orijentacije. Dobijeni nalazi pokazuju da dimenzije maskuliniteta i femininosti jesu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji ali samo kod heteroseksualnih muškaraca. Potvrđeni su nalazi da veća femininost heteroseksualnih muškaraca ima pozitivni efekat na zadovoljstvo (Miller et al., 2003). Pozitivni efekat maskuliniteta heteroseksualnih muškaraca na zadovoljstvo relacijom možemo objasniti

Bemovom teorijom pozitivnog efekta androgenosti (visoke i maskulnosti i femininosti) na zadovoljstvo partnerskom relacijom (Bem, 1974). Prema ovoj teoriji androgine osobe su fleksibilnije i lakše rešavaju konflikte te to pozitivno utiče i na zadovoljstvo relacijom (Cheng & Chung, 2005). Ipak u interpretaciji ovih rezultata treba biti obazriv jer su dobijene značajne korelacije veoma niske.

Prethodna istraživanja ukazuju na značaj dimenzije femininosti i kod žena za zadovoljstvo relacijom (Miller et al., 2003). U ovom istraživanju ti nalazi nisu potvrđeni, pretpostavljamo zbog toga što žene u heteroseksualnim relacijama obuhvaćene ovim istraživanjem nisu dobar reprezent svih heteroseksualnih žena, već su kako bi se ujednačili sa homoseksualnim ženama u uzorak ušle one žene koje nemaju decu, a to su uglavnom mlađe heteroseksualne žene.

Smatramo da je podatak da su žene u uzorku većinom visoko obrazovane i iz urbanih sredina značajan za procenu emancipacije rodni uloga te da žene iz ovog poduzorka ređe nego ukupna populacija žena žive po tradicionalnim obrascima rodni uloga. Smatramo da sloboda u odnosu na rodne uloge dovodi do toga da se osoba ponaša onako kako želi, a ne onako kako društvo nalaže, te da nema zabranu ni na jedan način pokazivanja ljubavi i funkcionisanja u relaciji. Maskulina i feminina ponašanja ne postoje već emancipovana osoba slobodno balansira i odabira svoje ponašanje, pa i grupisanje ovih osobina u dve dimenzije nije povezano sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji.

Na isti način možemo objasniti i nepostojanje povezanosti maskulnosti i femininosti sa zadovoljstvom kod homoseksualnih muških i ženskih parova. U njihovim relacijama postoji kultura jednakosti i odnos se ne gradi po pravilima rodni uloga (Blumstein & Schwarz, 1983), već unutar relacija partneri samostalno određuju pravila i uloge, što utiče na to da maskulnost i femininost kao društveno, kroz rodne uloge, definisani načini ponašanja u ovim relacijama ne postoje, pa nema ni povezanosti sa zadovoljstvom koja je uočena u dominantno tradicionalnim heteroseksualnim parovima.

Još jedan nalaz dobijen u ovom istraživanju smatramo veoma značajnim. U sve tri grupe relacija pokazalo se da se parovi grupišu tako da postoji dva tipa relacija: jedan gde su oba partnera visoko i maskulina i feminina, a drugi tip relacija gde su oba partnera nisko maskulina i nisko feminina. Ovi nalazi osporavaju postojanje tradicionalne podele unutar heteroseksualne partnerske relacije na visoko feminine žene i visoko maskuline muškarce (Kite & Deaux, 1987) i pokazuju da važi pravilo sličnosti kao pravilo rađanja naklonosti i da

je sličnost u maskulinim i femininim karakteristikama ono po čemu se povezuju partneri u relaciji. Ovde takođe treba uzeti u obzir već pomenutu nereprezentativnost heteroseksualnog uzorka u ovom istraživanju. Navedeni nalazi potvrđuju i to da u homoseksualnim relacijama ne postoji podela na maskulinog i femininog partnera već da se relacije grupišu u dve kategorije u kojima su dva partnera slična po izraženoj/niskoj maskulinosti i femininosti, što osporava stereotip da u homoseksualnim relacijama postoji jedna osoba koja poseduje karakteristike i ponašanja suprotnog pola i unutar relacije preuzima ulogu partnera suprotnog pola.

Rezultati ovog istraživanja otvaraju nova pitanja, a da bi doneli ozbiljnije zaključke potrebno je sprovesti dodatna istraživanja na većem i reprezentativnijem heteroseksualnom i homoseksualnom uzorku. Sa druge strane dobijeni rezultati na homoseksualnom uzorku su veoma značajni jer pobijaju stereotipe i pretpostavljene razlike koji se tiču homoseksualnih muškaraca i žena, a koji se dugo održavaju. Stereotipi se po nalazima sociologa najčešće održavaju radi opravdavanja nasilja, te je jedan od neophodnih koraka u prevenciji i smanjenju nasilja prema homoseksualnim osobama razbijanje stereotipija sa ciljem smanjenja diskriminacije, a kao osnov mogu poslužiti i nalazi ovog istraživanja.

Ako se vratimo na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji kao osnovnom predmetu ovog istraživanja možemo zaključiti da dimenzije maskulinosti i femininosti nemaju pretpostavljenu značajnu ulogu, osim u slučaju heteroseksualnih muškaraca.

Stavovi prema rodnim ulogama su verovanja o primerenim aktivnostima unutar uloge muškarca i žene. Na jednom polu ove dimenzije su osobe koje smatraju da treba da unutar heteroseksualne partnerske relacije postoji striktna podela na muške i ženske poslove, dok osobe sa egalitarnim stavovima negiraju potrebu za ovim razlikama (McHugh & Frieze, 1997). Prema teoriji socijalne razmene subjektivna procena jednakosti odnosno egalitarniji stavovi prema rodnim ulogama vode većem zadovoljstvu u partnerskoj relaciji (Mihic i Filipović, 2012). U našem istraživanju nisu dobijeni takvi podaci. Ni na ukupnom uzorku ni na uzorku heteroseksualnih parova kao ni na uzorku muških ni ženskih homoseksualnih parova stav prema rodnim ulogama nije povezan sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji. One osobe koje su egalitarnije nisu zadovoljnije od osoba koje imaju tradicionalne stavove.

U narednom koraku pretpostavili smo da zadovoljstvo ne zavisi od egalitarnosti ili tradicionalnosti pojedinca već kompatibilnosti partnera u relaciji, a u odnosu na stav prema rodnim ulogama. Naime istraživanja pokazuju da su relacije u kojima su oba partnera

usaglašena u stavu prema rodnim ulogama (oba tradicionalna ili oba egalitarna partnera) zadovoljniji u odnosu na partnere iz relacija gde je jedan partner egalitaran, a jedan tradicionalan (Mihić i Filipović, 2012). Kada smo proverili tipove relacija u odnosu na stav prema rodnim ulogama u odnosu na zadovoljstvo opet nismo pronašli značajne povezanosti. Dva su moguća razloga, prvo moguće je da do pretpostavljenih razlika nismo došli jer je uzorak heteroseksualnih relacija selekcionisan i distribucija je značajno nakrivljena u korist egalitarnijih stavova, a uzorak homoseksualnih relacija relativno mali.

Sa druge strane moguće je da zaista stav prema rodnim ulogama ne utiče značajno na zadovoljstvo u homoseksualnim relacijama. Stav prema rodnim ulogama je stav u odnosu na to kako treba muž i žena da se ponašaju u bračnoj relaciji, a podrazumeva se da će taj stav uticati i na ponašanje partnera i očekivanja partnera u heteroseksualnim relacijama te da to može uticati na zadovoljstvo. Osobe u homoseksualnim relacijama imaju stav prema rodnim ulogama muškarca i žene u braku, ali unutar svoje relacije se ne ponašaju u skladu sa tim te taj stav nema efekat ni na zadovoljstvo, jer se ne odnosi na ponašanja u njihovoj relaciji.

Potreba za doživljavanjem emocija je potreba ljudi da prihvataju ili izbegavaju situacije i aktivnosti koje mogu izazvati emocije kod njih samih ili kod drugih, a uključuje i želju da se iskuse i razumeju svoje i tuđe emocije, kao i uverenje da su emocije korisne pri formiranju zaključaka ili oblikovanju ponašanja (Maio & Esses, 2001). Mnoga istraživanja potvrđuju polne razlike u izraženosti ove emocije, a smatra se da procesi socijalnog učenja mogu dovesti do ovih razlika (Kring & Gordon, 1998). Ova potreba je slabije izražena kod muškaraca jer za njih emocije znače slabost, dok žene teže da doživljavaju emocije, da ih razumeju i da budu u stanju da empatišu sa drugima, jer na taj način čuvaju sliku o sebi kao osobi koja se brine (Brantley et al., 2002; Maio & Esses, 2001).

Rezultati našeg istraživanja potvrđuju polne razlike u doživljaju emocija, ali je ovaj efekat pola veoma mali. Efekat seksualne orijentacije nije uočen. Ovaj podatak nas navodi da pretpostavimo da i homoseksualne i heteroseksualne osobe prolaze kroz isti proces socijalnog učenja kada su emocije i potreba za emocijama u pitanju, kao i da su posledice u vidu razvijenosti potrebe za emocijama polno definisane.

U dosadašnjim istraživanjima u Srbiji i Hrvatskoj, i istraživanjima u inostranstvu, pokazana je značajna uloga potrebe za emocijama u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji kao i u odnosu na načine pokazivanja ljubavi (Huić, 2012; Huić et al., 2010; Mihić i Huić, 2012). Značajna prediktorska uloga potrebe za emocijama u odnosu na zadovoljstvo nije potvrđena u

ovom istraživanju. Dobijeni su nalazi da ova individualna karakteristika partnera značajno korelira sa karakteristikama relacije doživljaj ljubavi i načini pokazivanja ljubavi te zaključujemo da je moguć uticaj na druge aspekte funkcionisanja relacije ali ne i na subjektivnu procenu zadovoljstva u relaciji. Za preciznije zaključke potrebno je sprovesti opsežnije istraživanje koje bi potrebu za emocijama imale kao centralni problem.

Preterana posvećenost drugima smatra se disfunkcionalnom jer povećava šansu za pojavu loših ishoda u partnerskoj relaciji, na prvom mestu pojavu nezadovoljstva u partnerskoj relaciji (Aube et al., 2008). Prema rezultatima ovog istraživanja osobina preterane posvećenosti drugima nije varijabla koja ima značajan doprinos u predikciji zadovoljstva u relaciji kako na uzorku heteroseksualnih tako ni na uzorku homoseksualnih relacija.

Moguće je da se ovde radi o kroskulturalnoj razlici te da u Srbiji ova osobina nema tako izražen značaj u predikciji zadovoljstva u relaciji. Takođe niska varijabilnost rezultata i niska do umerena izraženost ove osobine kod ispitanika u ovom uzorku onemogućava nas u tome da zaključimo da li je visoko izražena preterana posvećenost drugima povezana sa zadovoljstvom u relaciji.

Kada posmatramo kroz perspektivu seksualne orijentacije razlike ne postoje. Preterana posvećenost drugima je osobina koja nije u korelaciji sa seksualnom orijentacijom osobe, ona dolazi do izražaja u svim relacijama koje osoba ostvaruje i nije ekskluzivno vezana za seksualne ili partnerske relacije, te nije ni očekivano da osoba zato što je homoseksualne ili heteroseksualne orijentacije ima manje ili više izraženu ovu osobinu.

Sebičnost i ređe uključivanje u pomažuće aktivnosti su karakteristike osoba sa izraženim stavom da zaslužuju više od drugih ljudi (Zitek et al., 2010). U ovom istraživanju pokazalo se da muškarci homoseksualne orijentacije imaju izraženiji ovaj stav dok preostale tri grupe ispitanika imaju niži stepen izraženosti i ujednačene skorove. Pretpostavljamo da se ova razlika javlja jer usled izražene diskriminacije u socijalnoj sredini osobama koje su sebičnije i manje brinu o drugima je verovatno lakše da priznaju sebi seksualnu orijentaciju, jer ih odricanje od roditeljske uloge i nelagodnost porodice porekla manje uznemirava, te se tako formira uzorak (javno) homoseksualnih muškaraca sa izraženijom ovom osobinom. Dakle smatramo da izraženiji stav osobe da zaslužuje više od drugih nije nešto što karakteriše osobe homoseksualne seksualne orijentacije već je prediktor lakšeg "autovanja" (javno deklarisanje osobe kao homoseksualne, sebi i drugima). Pretpostavljamo da se kod žena homoseksualne orijentacije izraženost ovog stava ne uočava jer nije neophodno odricanje od

roditeljske uloge pa osobe sa manje izraženim ovim stavom uspeavaju da se autuju. Opisane rezlike su veoma male, a sve navedeno su samo pretpostavke te bi u narednim istraživanjima trebalo posebno proučiti ovaj stav i ulogu koju ima kod osoba homoseksualne i heteroseksualne populacije.

Harvey i Martinko (2009) nalaze da je stepen izraženosti stava osobe da zasluđu više od drugih prediktor učestalosti konflikata u interpersonalnim odnosima i zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Ovaj podatak nije potvrđen u ovom istraživanju ni na jednom poduzorku. Pokazalo se da stav osobe da zasluđu više od drugih nije značajan prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Razlog ovih razlika u nalazima u Srbiji i drugim zemljama možemo tražiti u kroskulturalnim razlikama, ili u problem reprezentativnosti uzorka. Ipak možemo zaključiti da ovaj stav nije toliko jak prediktor zadovoljstva kako predviđa model prilagođavanja u partnerskim odnosima.

Kada smo sve individualne karakteristike uključene u ovo istraživanje uključili zajedno u model predikcije zadovoljstva u partnerskoj relaciji dobili smo podatke na osnovu kojih možemo zaključiti da i zajednički posmatrano individualne karakteristike, osim dimenzije afektivne vezanosti, izbegavanje nisu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Novije studije afektivnu vezanost posmatraju kao dijadni konstrukt. Partnerska relacija se posmatra kao sistem unutar kog se kroz interakciju razvija afektivna vezanost (Feeny, 2003 prema Mihić 2012). Autori navode da afektivna vezanost jeste individualna karakteristika ali i karakteristika relacije u kojoj se osoba nalazi (Mihić, 2012). Ovaj podatak može poslužiti kao objašnjenje značajnog uticaja afektivne vezanosti na zadovoljstvo relacijom. Ako uzmemo da i afektivna vezanost predstavlja karakteristiku relacije možemo zaključiti da samo one utiču na zadovoljstvo partnerskom relacijom, te u tom pravcu predložiti revidiranje modela.

Na osnovu svega do sada opisanog, a u odnosu na individualne karakteristike partnera možemo zaključiti da je u odnosu na pretpostavku teorijskog modela prilagođavanja u partnerskim odnosima potrebno uneti revizije. O predlozima revizije diskutovaće se u posebnom delu diskusije generabilnosti teorijskog modela. Ono što je važno napomenuti je da se prediktivni model zadovoljstva kada uključimo samo individualne karakteristike partnera u relaciju sličan na svim uzoračkim podgrupama. Kod heteroseksualnih i homoseksualnih žena nema značajno objašnjene varijanse niti značajnih prediktora, a kod homoseksualnih i heteroseksualnih muškaraca kao značajna se izdvaja dimenzija izbegavanja

koja iako objašnjava značajan deo varijanse zadovoljstva moramo primetiti da je i on veoma mali.

Pre nego što odbacimo značaj individualnih karakteristika u predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji treba razmotriti mogućnost da su uključene varijable stavova i osobina ličnosti veoma specifične i da kao takve možda daju dobru predikciju na američkom uzorku ali da je u procesu provere unuverzalnosti modela na uzorcima iz drugih kultura možda efikasnije ipak uključiti osnovne osobine ličnosti iz dobro proverenih modela. Ovako definisane individualne karakteristike možda bi imale drugačiju prediktivnu moć u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Takođe uzrasna specifičnost uzorka ovog istraživanja mogla je uticati na rezultate te bi se i u narednom istraživanju trebao proširiti uzorak.

Istraživanja govore u prilog tome da je doživljaj ljubavi faktor koji ima centralnu ulogu u zadovoljstvu partnerskom vezom, kao i njenoj stabilnosti i trajnosti (Hendrick & Hendrick, 1997). I u našem istraživanju ova varijabla se pokazala kao značajan prediktor zadovoljstva u partnerskim odnosima. Na sve tri grupe parova povezanost doživljaja ljubavi i zadovoljstva je pozitivna i srednje ječine. Na osnovu ovoga možemo reći da u odnosu ove dve varijable ne postoje razlike kada posmatramo kroz perspektivu seksualne orijentacije. Ispitanici iz svih uzoračkih grupa imaju vrlo visok doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji.

Pojedinačna analiza razlika u doživljaju ljubavi kroz perspektivu seksualne orijentacije pokazala nam je da u odnosu na ovu varijablu postoje značajne razlike. Muškarci i žene homoseksualne orijentacije imaju niži doživljaj ljubavi u relaciji od muškaraca i žena heteroseksualne orijentacije. Kada uzmemo u obzir da homoseksualne osobe imaju niže zadovoljstvo u relaciji i podatak o pozitivnoj korelaciji doživljaja ljubavi i zadovoljstva, možemo pretpostaviti da jedan deo varijanse razlika u zadovoljstvu partnerskom relacijom proizvode razlike u doživljaju ljubavi.

Ostaje pitanje „zašto osobe homoseksualne orijentacije imaju niži doživljaj ljubavi u vezi?“. Prema Sternbergu (Sternberg, 1986) bliskost je "topla" komponenta ljubavi delimično proizilazi iz emocionalne posvećenosti u vezi. Zato smo pretpostavili da obrasci afektivne vezanosti značajno utiču na doživljaj ljubavi u vezi. Da bi proverili tu hipotezu dodatno smo uradili dvosmernu analizu varijanse gde smo pokušali da utvrdimo izolovani efekat seksualne orijentacije i efekat obrazaca afektivne vezanosti u odnosu na doživljaj ljubavi. Rezultati pokazuju da ne postoji izolovani efekat seksualne orijentacije već samo efekat obrazaca afektivne vezanosti. Osobe sa nesigurnim obrascem vezanosti imaju niži doživljaj ljubavi.

Kako je među ženama i muškarcima homoseksualne orijentacije više nesigurno vezanih osoba pretpostavljamo da to utiče i na značajno niži doživljaj ljubavi. Sa druge strane pri analizi povezanosti dimenzija afektivne vezanosti sa doživljajem ljubavi vidimo da je dimenzija izbegavanja značajno povezana sa doživljajem ljubavi na svim poduzorcima istraživanja, te smatramo da u razlikama na ovoj dimenziji treba tražiti uzroke razlika u doživljaju ljubavi. Kako bi se izveli konačni zaključci o tome zašto je doživljaj ljubavi kod osoba homoseksualne orijentacije niži potrebno je sprovesti dodatna istraživanja. Značaj dodatnog istraživanja doživljaja ljubavi dodatno akcentuje i visoka prediktivna moć ove varijable u odnosu na zadovoljstvo u partnerskoj relaciji.

Prema Hendrick i Hendrick (1995) seksualnost je jedna od najvažnijih korelata zadovoljstva u partnerskoj relaciji. I u našem istraživanju se pokazalo da je seksualnost značajan korelat zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Ovu pravilnost smo zabeležili i na uzorku heteroseksualnih parova ali i na uzorku parova žena i muškaraca homoseksualne orijentacije. Ovi rezultati potvrđuju stav da seksualnost više nema ulogu samo u odnosu na reprodukciju već se uticaj seksualnosti priznaje i u odnosu na individuu i u odnosu na partnersku relaciju (Hendrick & Hendrick, 1995).

Važan rezultat ovog istraživanja je i da između četiri posmatrane grupe ispitanika ne postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije. Prema društveno očekivanim rodnim ulogama očekivali smo polne razlike u proceni kvaliteta seksualne interakcije, ali i u značaju koji ispitanici različitog pola pridaju kvalitetu seksualne interakcije, a u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom. Ove razlike nisu uočene.

U drugim istraživanjima uočene su razlike u učestalosti i vrsti intimnosti koje preferiraju ženske i muške osobe različite seksualne orijentacije. Pokazano je da žene u homoseksualnim relacijama izveštavaju da imaju seksualne odnose ređe od žena u heteroseksualnim relacijama (Blumstein & Schwartz, 1983; Lever, 1995), i ističu više značaj emocionalne intimnosti u odnosu na fizičku (Nichols, 2004). Žene više nego muškarci teže da naglase značaj seksualnosti u smislu emotivnog vezivanja (Peplau, 2003).

U našem istraživanju seksualnost nije merena kroz učestalost odnosa već smo tražili samoprocenu kvaliteta seksualne interakcije, a ta subjektivna procena jeste značajan prediktor zadovoljstva u partnerskim odnosima. Dakle nije bitno na koji način i koliko često osobe stupaju u seksualne odnose već koliko su zadovoljni učestalošću i kvalitetom odnosa. I druga istraživanja su prepoznala da ne postoje razlike u zadovoljstvu seksualnom interakcijom

između žena u homoseksualnim i heteroseksualnim relacijama (Blumstein & Schwartz, 1983; Kurdek, 1991). Dve studije (Blumstein & Schwartz, 1983; Kurdek, 1991) poredile su muškarce i žene u homoseksualnim relacijama i jednako kao i u našem istraživanju nisu pronađene razlike u proceni zadovoljstva seksualnom interakcijom. Ovi nalazi ukazuju na važnost poštovanja individualnih razlika u percepciji osobe prilikom psihološkog savetovanja i na opasnost koja proizilazi iz shvatanja da postoji jedan adekvatan obrazac funkcionisanja u partnerskoj relaciji.

Načini pokazivanja ljubavi su značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Spadaju u karakteristike relacije jer su specifični unutar svake relacije u kojoj se osoba nalazi i zavise od interakcije među partnerima. Istraživanja pokazuju da postoje instrumentalni i ekspresivni načini pokazivanja ljubavi, koji su polno definisani. Instrumentalni način pokazivanja ljubavi pomaže relaciji da opstane kao socijalna i ekonomska jedinica i karakterističan je za muškarce, a ekspresivni način izražavanja ljubavi služi održavanju interpersonalne privlačnosti, emocija i odobravanja među partnerima u relaciji i karakterističan je za žene (Levinger, 1964).

U našem istraživanju važnost načina pokazivanja ljubavi u smislu ukupne frekvence a u odnosu na zadovoljstvo partnerskom relacijom je potvrđen na svim partnerskim relacijama bez obzira na seksualnu orijentaciju. Pokazalo se da i percepcija pokazane ljubavi od strane partnera pozitivno utiče na zadovoljstvo u relaciji na svim poduzorcima. Kada posmatramo razlike u načinima pokazivanja ljubavi u odnosu na seksualnu orijentaciju vidimo da je ukupna učestalost pokazivanja ljubavi u svim grupama jednaka. Ovi nalazi potvrđuju stav da unutar homoseksualnih relacija postoji veći opseg ponašanja koji se koriste kao izraz ljubavi (Brkić i Jerković, 2012).

Kada smo sve karakteristike relacije uključene u ovo istraživanje uključili zajedno u model predikcije zadovoljstva u partnerskoj relaciji dobili smo podatke na osnovu kojih možemo zaključiti da i zajednički posmatrano karakteristike relacije jesu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Na sva tri poduzorka karakteristike relacije objašnjavaju značajan deo varijanse zadovoljstva u partnerskim relacijama. Ovi nalazi govore u prilog tome da je model univerzalan i da je odnos ovih varijabli univerzalan kada posmatramo kroz perspektivu seksualne orijentacije. Analizom moderacije seksualne orijentacije potvrđeno je da su povezanosti prediktora i kriterijuma kod svih ispitanika iste, bez obzira na seksualnu orijentaciju.

Treba napomenuti da se značajna povezanost kvaliteta seksualne interakcije sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji gubi kada se ova varijabla uključi u prediktivni model sa ostalim karakteristikama relacije. Iz ovoga zaključujemo da su načini pokazivanja ljubavi i doživljaj ljubavi medijatori u odnosu kvaliteta seksualne interakcije i zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Sa druge strane doživljaj ljubavi i načini pokazivanja ljubavi su značajni prediktori zadovoljstva na sva tri poduzorka parova.

4.1. Diskusija validnosti pretpostavljenog modela

Kako smo procenili da je model porodičnog prilagođavanja na stres najsvieobuhvatniji jer u sebe uključuje varijable iz više domena kao i zbog autorove pretpostavke o univerzalnosti modela i primenjivosti na homoseksualnim partnerskim relacijama, jedan od osnovnih ciljeva je bio validirati ovaj model, odnosno utvrditi zajednički doprinos individualnih karakteristika partnera i karakteristika relacije predikciji zadovoljstva u partnerskoj relaciji, a sve kroz perspektivu seksualne orijentacije. Proverili smo model na uzorku homoseksualnih muških i ženskih parova kao i heteroseksualnih parova. Prema Hustonu unutar pretpostavljenog modela tri komponente koje utiču na zadovoljstvo međusobno utiču jedna na drugu (Huston, 2000). Te smo kako bi proverili ovu tvrdnju ispitali odnos karakteristika relacije sa individualnim karakteristikama partnera.

Na uzorku homoseksualnih muškaraca u konačnom prediktivnom modelu registuje se povezanost načina pokazivanja ljubavi i doživljaja ljubavi sa zadovoljstvom u relaciji. Individualne karakteristike relacije nisu značajni prediktori, čak se i povezanost dimenzije izbegavanja gubi uvođenjem karakteristika relacije u prediktivni model. Na uzorku homoseksualnih žena individualne karakteristike nemaju značajan doprinos objašnjavanju zadovoljstva u partnerskoj relaciji, a doživljaj ljubavi i ukupno pokazivanje ljubavi predstavljaju značajne prediktore. Na uzorku heteroseksualnih muškaraca nijedna individualna karakteristika se ne izdvaja kao značajan prediktor zadovoljstva u relaciji. Uočava se značajan pozitivan doprinos doživljaja ljubavi u relaciji i pozitivan doprinos varijable procene pokazivanja ljubavi od strane partnera.

Analizom pojedinačnih doprinosa varijabli individualnih karakteristika partnera na uzorku heteroseksualnih žena primećujemo da značajan doprinos ima samo dimenzija afektivnog vezivanja izbegavanje ali se ovaj doprinos gubi uvođenjem karakteristika relacije. Uočava se značajan pozitivan doprinos doživljaja ljubavi u relaciji.

Kako bi proverili pretpostavku da su karakteristike relacije i individualne karakteristike značajno povezane posmatrali smo međusobne korelacije svih prediktorskih varijabli. Ni ova pretpostavka modela nije potvrđena. Korelacije varijabli iz ova dva domena su sporadične, a i kada postoje niskog su intenziteta. Ni dijadno izražene korelacije nisu značajno povezane. Ovi podaci potvrđuju potrebu za uvođenjem drugačije merenih i operacionalizovanih individualnih karakteristika. Moguće je da su obuhvaćene individualne karakteristike karakteristične za zapadnu kulturu te da u našoj nemaju pretpostavljeni efekat.

4.2.Značaj i implikacije istraživanja

Na samom početku želeli bi da istaknemo da je ovo istraživanje prvo na temu homoseksualnih partnerskih relacija u Srbiji i ima svrhu otvaranja teme i naglašavanja značaja izučavanja psiholoških aspekata funkcionisanja osoba homoseksualne orijentacije i homoseksualnih partnerskih relacija. Bavljenje ovom tematikom u Srbiji je nešto potpuno novo i do sada neistraženo, što sa jedne strane daje na značaju ovom istraživanju a sa druge strane značajno otežava diskusiju rezultata s obzirom da ne postoje podaci na koje bi se prilikom diskusije značajnije oslonili.

Nadalje, ovaj rad pruža okvir za posmatranje ponašanja homoseksualne populacije, na nov način koji isključuje patologizaciju i operacionalizaciju homoseksualnih odnosa i procesa u partnerskim relacijama kao potpuno drugačijih. Istraživanje pruža i uvid u strukturu i specifičnosti partnerskih relacija ove populacije i posmatra homoseksualne relacije i zadovoljstvo osoba homoseksualne orijentacije kroz prizmu pozitivne psihologije uz isključivanje patologizacije homoseksualnosti.

Pokušali smo da izvršimo operacionalizaciju teorijskih konstrukata Modela prilagođavanja u partnerskim odnosima na homoseksualnoj populaciji. Ovo istraživanje je prvo koje testira primenjivost ovog modela na populaciji homoseksualnih relacija, te je teorijska implikacija ovog istraživanja potreba revizije modela. Rezultati istraživanja nam ukazuju na to koje varijable jesu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji a koje nisu i u skladu sa tim otvorena je mogućnost konstruisanja novog održivog i kako za heteroseksualnu tako i homoseksualnu populaciju u Srbiji primenjivog modela.

Potvrđen je veliki značaj karakteristika relacije odnosno intrerakcije među partnerima za zadovoljstvo unutar relacije. Lociranje određenih karakteristika relacije kao značajnih prediktora zadovoljstva unutar relacije otvara prostor za poboljšanje efikasnosti individualne i

grupne terapije kao i terapije parova heteroseksualne i homoseksualne orijentacije. Ovi nalazi ukazuju i na važnost partnerskog savetovanja i terapije gde bi se radilo na interakciji među partnerima.

Sa druge strane moguće je kroz različite preventivne programe koji bi se usmerili na povećanje zadovoljstva u partnerskim heteroseksualnim i homoseksualnim relacijama uticati na povećanje zadovoljstva unutar relacije. Ovakvi preventivni programi bili bi usmereni na razvijanje doživljaja ljubavi i bliskosti među partnerima, prepoznavanje pokazivanja ljubavi među partnerima kao i edukaciju o bihevioralnim tehnikama ekspresivnih i instrumentalnih načina pokazivanja ljubavi.

Smatramo da bi takvi preventivni i kurativni programi, osmišljeni na osnovu podataka ovog naučnog istraživanja, značajno doprineli podizanju zadovoljstva u homoseksualnoj i heteroseksualnoj populaciji. Kako istraživanja pokazuju da je stepen zadovoljstva povezan sa stopom razvoda, očekujemo da bi i na tom nivou moglo biti pozitivnog pomaka, što bi pored individualne dobiti pojedinca značilo i dobrobit zajednice.

Kao izuzetni doprinos ovog istraživanja izdvojili bismo podatak da ne postoje razlike u funkcionisanju partnerskih relacija, a u odnosu na ispitivane domene, između osoba homoseksualne populacije i heteroseksualne populacije. Rezultati govore protiv različitih stigmatiziranih stavova o muškarcima i ženama homoseksualne populacije. Pokazalo se da ne postoje očekivane razlike u maskulinitetu i feminitetu, da su varijable uključene u ovo istraživanje na jednak način povezane na svim poduzorcima, da su i osobe homoseksualne populacije visoko zadovoljne svojim relacijama, da i homoseksualne žene i muškarci kao i heteroseksualne žene i muškarci procenjuju sličnim kvalitet seksualne interakcije. Smatra se da su stigmatizirani stavovi često osnov za nasilje i da se zbog toga i održavaju, te pretpostavljamo značajnim naučne podatke koji govore suprotno tim stavovima i osporavaju ih.

Sprovedeno istraživanje ukazuje na važnost međusobnog oslanjanja praktične delatnosti i akademskog istraživačkog rada. Problem istraživanja prepoznat je kroz praktični savetodavni rad. Uočeno je da ne postoje podaci i smernice na koje bi mogli osloniti partnersko savetovanje homoseksualnih parova u Srbiji. Nalazi ovog istraživanja, smatramo, daju značajne implikacije ali otvaraju i niz novih pitanja na koje bi kroz dalji istraživački rad trebalo dati odgovore. Da bi mogli odgovoriti na ta pitanja bilo bi poželjno pratiti tokom vremena razvoj homoseksualnih i heteroseksualnih partnerskih relacija kao i faktore koji

tokom vremena utiču na promenu u zadovoljstvu u partnerskoj relaciji. Ono što takođe primećujemo je da je mali broj ispitanika nezadovoljan u partnerskoj relaciji tako da bi u budućim istraživanjima posebnu pažnju trebalo posvetiti tim parovima i utvrditi prediktore nezadovoljstva a ne samo manjeg zadovoljstva u relaciji.

4.3. Ograničenja istraživanja

Kao i svako drugo istraživanje i ovo poseduje određena ograničenja. Pored ograničenja u smislu niske varijabilnosti nekih od ispitanih varijabli, uočili smo nekoliko teorijskih ograničenja. Model odabran za ovo istraživanje nije se pokazao adekvatnim, postoji potreba da se pokuša ispitati neki drugi model zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Nadalje, kada posmatramo zadovoljstvo u partnerskoj relaciji moguće je da je u Srbiji neophodno uključivanje u grupu prediktora više varijabli iz domena socijalnog funkcionisanja i socijalne podrške. Pretpostavljamo da bi varijable iz ovog domena, u Srbiji, imale značajno visok značaj u predikciji zadovoljstva osoba homoseksualne populacije. Takođe, kao što je pomenuto potrebno je uključiti i drugačije operacionalizovane varijable ličnosti kako bi proverili i njihov doprinos zadovoljstvu.

Kao drugo ograničenje naveli bi problem uzorkovanja ispitanika. Ispitanici u uzorku čine prigodan uzorak koji je selekcionisan mogućnošću dolaska do ispitanika. Ispitanici homoseksualne orijentacije su ispitanici iz gradova koji su uključeni u sistem podrške homoseksualnim parovima te smatramo da to može praviti razliku u odnosu na one ispitanike iz ruralnih sredina koji nisu socijalno adaptirani u sistem podrške. Broj parova uključenih u istraživanje je u odnosu na broj varijabli mali, što je pored upitne reprezentativnosti uzorka uticalo i na izbor manje snažnih statističkih metoda. Potrebno je proširiti uzorak kako bi nalazi bili validniji, a model proveren statističkom metodom strukturalnog modelovanja.

Sa druge strane heteroseksualni uzorak činili su ispitanici koji su radi ujednačavanja sa osobama homoseksualne populacije činile osobe bez dece, te su to bile mlađe osobe. Kako je do osoba homoseksualne orijentacije u Srbiji veoma teško doći, jer zbog izražene autodiskriminacije i stigmatizacije od strane društvene sredine (Vuković, Čolović, i Mojsilović, 2008), osobe ne žele da otkriju svoju seksualnu orijentaciju, smatramo da bi za prevazilaženje ovih teškoća bilo potrebno sistematsko grupno istraživanje kroz projekat podržano, kako bi se razvila mreža istraživača i saradnja koja je potrebna za opsežnije istraživanje teme koju je ovo istraživanje otvorilo.

5. Zaključci

Sažeto navedeni glavni rezultati našeg istraživanja su sledeći:

- Karakteristike relacije, koje predstavljaju dinamičke strukture iskazane kroz interakciju partnera unutar relacije, su značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji.
- Doživljaj ljubavi i načini pokazivanja ljubavi su direktni pozitivni prediktori dok se celokupno dejstvo procene kvaliteta seksualne interakcije odvija preko doživljaja ljubavi i načina pokazivanja ljubavi.
- Individualne karakteristike nisu značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, osim afektivne vezanosti. Dimenzija izbegavanja je na svim uzorcima negativni korelat zadovoljstva dok se dimenzija anksioznosti javlja kao negativan korelat zadovoljstva samo na heteroseksualnom uzorku.
- Među muškim ispitanicima homoseksualne populacije ima značajno manje ispitanika sa sigurnom, a više sa preokupiranom i izbegavajućom afektivnom vezanošću u odnosu na ispitanike iz heteroseksualne populacije. Bojažljivi tip vezanosti se značajno češće javlja kod žena homoseksualne orijentacije u odnosu na heteroseksualnu populaciju.
- Rezultati pokazuju da postoje značajne ali male razlike u izraženosti maskulinih karakteristika među ispitanicima iz četiri grupe, dok razlike u femininim karakteristikama nisu uočene. Uočeno je da heteroseksualni muškarci imaju nešto izraženije maskuline karakteristike od sve tri preostale grupe ispitanika.
- Žene homoseksualne orijentacije i žene heteroseksualne orijentacije imaju egalitarnije stavove od homoseksualnih i od heteroseksualnih muškaraca.
- U izraženosti osobine ličnosti preterano posvećivanje drugima nisu uočene značajne razlike među muškarcima i ženama heteroseksualne i homoseksualne populacije.
- Postoji razlika u izraženosti stava osobe da zaslužuje više od drugih ljudi među četiri grupe ispitanika. Rezultati pokazuju da muškarci homoseksualne populacije imaju izraženiji ovaj stav od sve tri preostale grupe ispitanika, ali da su ove razlike minimalne.
- Postoji značajna razlika u potrebi za emocijama među četiri grupe ispitanika. Homoseksualni i heteroseksualni muškarci imaju manje izraženu potrebu za emocijama od homoseksualnih i heteroseksualnih žena, dok se dve grupe žena međusobno ne razlikuju u odnosu na potrebu za emocijama, kao ni dve grupe muškaraca.

-
- Ne postoji značajna razlika u proceni kvaliteta seksualne interakcije među muškim i ženskim ispitanicima homoseksualne i heteroseksualne populacije.
 - U odnosu na ukupnu učestalost i frekvenciju ličnih načina pokazivanja ljubavi partneru nije pronađena statistički značajna razlika među četiri grupe ispitanika
 - Rezultati pokazuju da i muškarci i žene heteroseksualne populacije doživljavaju viši stepen ljubavi u odnosu na muškarce i u odnosu na žene homoseksualne populacije. Nisu uočene razlike između muškaraca i žena iste seksualne orijentacije.
 - Kako su ulazne varijable drugačije u odnosu na seksualnu orijentaciju, a u značajnoj korelaciji su sa zadovoljstvom u partnerskoj relaciji, očekivane su i dobijene su razlike i u kriterijumskoj varijabli. Muškarci homoseksualne orijentacije su manje zadovoljni u odnosu na preostale grupe ispitanika.
 - Na osnovu svega navedenog zaključujemo da model Prilagođavanja u partnerskim odnosima nije potvrđen ni na uzorku heteroseksualnih parova ni na uzorku muških ni ženskih homoseksualnih parova. Osnovni problem modela je povezanost individualnih karakteristika partnera sa zadovoljstvom u relaciji koju autor modela pretpostavlja, a u našem istraživanju nije potvrđena ni pri posmatranju pojedinačnih odnosa varijabli individualnih karakteristika ni u zbirnim modelima. Pretpostavka o međusobnoj povezanosti individualnih karakteristika sa karakteristikama relacije u većini posmatranih odnosa nije potvrđena ni na celokupnom uzorku ni na tri pojedinačna uzorka parova. Zaključujemo da bi model trebalo revidirati u pravcu isticanja karakteristika relacije u prvi plan kao osnovnih prediktora zadovoljstva u partnerskoj relaciji, dok bi individualne karakteristike trebalo izbaciti iz modela ili drugačije operacionalizovati. Jedan od najvažnijih zaključaka je da iako model nije u potpunosti potvrđen rezultati pokazuju da se varijable u svojim međusobnim odnosima jednako ponašaju na svim poduzorcima i da se partnerske relacije i procesi unutar njih ne razlikuju značajno u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

6. Literatura

- Acevedo, B. P., & Aron, A. (2009). Does a long-term relationship kill romantic love? *Review of General Psychology, 13*(1), 59-65.
- Ahmadi, K., Nabipor, S. M., Kimiaee, S. A., & Afzali, M. H. (2010). Effect of family problem solving on marital satisfaction. *Journal of Applied Science, 1*(8), 682-687.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Antill, J. K. (1983). Sex role complementarity versus similarity in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 45*(1), 145-155.
- Appel, M., & Richter, T. (2010). Transportation and need for affect in narrative persuasion: A mediated moderation model. *Media Psychology, 13*(2), 101-135.
- Aron, A., & Henkemeyer, L. (1995). Marital satisfaction and passionate love. *Journal of Social and Personal Relationships, 12*(1), 139-146.
- Aron, A., Paris, M., & Aron, E. N. (1995). Falling in love: Prospective studies of self-concept change. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*(6), 1102-1112.
- Aube, J., & Hoffman, D. (2008). Unmitigated communion and marital distress: The moderating role of partner marital satisfaction. *Manuscript submitted for publication. Roberts Wesleyan College.*
- Aube, J., Fichman, L. M., Saltaris, C., & Koestner, R. (2001). Gender differences in adolescent depressive symptomatology: Towards an integrated social-developmental model. *Journal of Social and Clinical Psychology, 19*(3), 297-313.
- Aube, J., Setdage, B., Di Dio, L. & Zuckerman, M. (2008). Unmitigated communion and relationship outcomes. Manuscript submitted for publication.
- Bailey, J. M., Finkel, E., Blackwelder, K., & Bailey, T. (1996). Masculinity, femininity, and sexual orientation. Unpublished manuscript. Evanston, IL: North-Western University.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Boston: Beacon Press.
- Bancroft, J., Loftus, J., & Long, J. S. (2003). Distress about sex: A national survey of women in heterosexual relationships. *Archives of Sexual Behavior, 32*(3), 193-208.
- Barringer, F. (1993). Sex survey of American men finds 1% are gay. *The New York Times*, April 15.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*(2), 226-244.
- Baumeister, R. F., & Vohs, K. D. (2001). Narcissism as addiction to esteem. *Psychological Inquiry, 206*-210.
- Bell, A. P., & Weinberg, M. S. (1978). *Homosexualities: A study of diversity among men and women*. New York: Simon & Schuster.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*, 155-162.
- Benning, S. D., Patrick, C. J., Blonigen, D. M., Hicks, B. M., & Iacono, W. G. (2005). Estimating facets of psychopathy from normal personality traits a step toward community epidemiological investigations. *Assessment, 12*(1), 3-18.
- Berberovic, D., Jerkovic, I., & Brkic, M. (2012). Is sexual compulsivity general problem of young people in Serbia and Bosnia and Herzegovina or it should be linked to non-heterosexual population? *International Journal of Scientific Research and Engineering, 3*(9), 1-9.
- Berscheid, E., Snyder, M., & Omoto, A. M. (1989). The Relationship Closeness Inventory: Assessing the closeness of interpersonal relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(5), 792-807.
- Best, D. L. (2009). Another view of the gender-status relation. *Sex Roles, 61*:341-351.

- Biss, W. J., & Horne, S. G. (2005). Sexual satisfaction as more than a gendered concept: The roles of psychological well-being and sexual orientation. *Journal of Constructivist Psychology, 18*(1), 25-38.
- Blair, K. L., & Holmberg, D. (2008). Perceived social network support and well-being in same-sex versus mixed-sex romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships, 25*(5), 769-791.
- Blakemore, J. E. (1999). Adults' attitudes about children's gender norm transgressions. Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for the Research in Child Development, Albuquerque, NM. April 15-18.
- Blashill, A. J., & Powlishta, K. K. (2009). The impact of sexual orientation and gender role on evaluations of men. *Psychology of Men and Masculinity, 10*, 160-173.
- Blee, K. M., & Tickamyer, A. R. (1995). Racial differences in men's attitudes about women's gender roles. *Journal of Marriage and the Family, 57*, 21-30.
- Blumstein, P., & Schwartz, P. (1983). *American Couples*. New York: William Morrow and Company.
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's ties to his mother. *International Journal of Psychoanalysis, 39*, 350.
- Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin, 107*(1), 3-33.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family, 62*(4), 964-980.
- Braiker, H. B., & Kelley, H. H. (1979). Conflict in the development of close relationships. In R. Burgess & T. Huston (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (pp. 135-168). New York: Academic Press.
- Brantley, A., Knox, D., & Zusman, M. E. (2002). When and why gender differences in saying "I love you" among college students. *College Student Journal, 36*(4), 614-615.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult romantic attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46-76). New York: Guilford Press.
- Brines, J. (1994). Economic dependency, gender, and the division of labor at home. *American Journal of Sociology, 100*(3), 652-688.
- Brkić, N., i Jerković, I. (2012). *Kako žene pokazuju ljubav? Perspektiva seksualne orijentacije*. Rad prezentovan na 20. Godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Psihoški aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstava”, Dubrovnik, Hrvatska.
- Brkić, N., Mihic, I., i Jerkovic, I. (2012). Kako muškarci pokazuju ljubav? Perspektiva seksualne orijentacije. *Primenjena psihologija, 5*(3), 259-277.
- Brkić, N., Mihić, I., Karić, T., i Jerković I. (2013). Načini pokazivanja ljubavi, bliskost i zadovoljstvo u homoseksualnim vezama: značaj afektivne vezanosti. *Primenjena psihologija, 6*(4), 407-422.
- Bryant, A. S., & Demian. (1994). Relationship characteristics of gay and lesbian couples: Findings from a national survey. *Journal of Gay and Lesbian Social Services, 1*, 101-117.
- Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence?. *Journal of personality and social psychology, 75*(1), 219.
- Cacioppo, J. T., Gardner, W. L., & Berntson, G. G. (1997). Beyond bipolar conceptualizations and measures: The case of attitudes and evaluative space. *Personality and Social Psychology Review, 1*(1), 3-25.

- Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., & Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure. *Journal of Personality Assessment*, 83, 29-45.
- Cancian, F. M. (1986). The feminization of love. *Signs*, 11(4), 692-709.
- Cappuccini, G., & Cochrane, R. (2000). Life with the first baby: women's satisfaction with the division of roles. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18(3), 189-202.
- Cardell, M., Finn, S., & Marecek, J. (1981). Sex-role identity, sex-role behavior, and satisfaction in heterosexual, lesbian and gay male couples. *Psychology of Women Quarterly*, 5, 488-494.
- Carroll, J. C. (2007.). *Sexuality now*. Belmont, CA: Thomson Higher Learning.
- Carranza, L.V., & Kilmann, P. R. (2000). Links between perceived parent characteristics and attachment variables for women from intact families. *Adolescence*, 35, 295-312.
- Carrere, S., & Gottman, J. M. (1999). Predicting divorce among newlyweds from the first three minutes of a marital conflict discussion. *Family Process*, 38, 293-301.
- Cheng, C., & Cheung, M. W. L. (2005). Cognitive processes underlying coping flexibility: Differentiation and integration. *Journal of Personality*, 73, 859-886.
- Cherlin, A. (2009). *Marriage, divorce, remarriage*. Harvard University Press.
- Chowning, K., & Campbell, N. J. (2009). Development and validation of a measure of academic entitlement: Individual differences in students' externalized responsibility and entitlement expectations. *Journal of Educational Psychology*, 101, 982-997.
- Christopher, F. S., & Sprecher, S. (2000). Sexuality in marriage, dating, and other relationships: A decade review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 999-1017.
- Coie, J. D., Watt, N. F., West, S. G., Hawkins, J. D., Asarnow, J. R., Markman, H. J., Ramey, A. L., Shure, M. B., & Long, B. (1993). The science of prevention: A conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*, 48, 1013-1022.
- Collins, N., & Read, S. (1990). Adult attachment relationships, working models and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-683.
- Crawford, D. W., Houts, R. M., Huston, T. L., & George, L. J. (2002). Compatibility, leisure, and satisfaction in marital relationships. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 433-449.
- Cropley, C. J., & Reid, S. A. (2008). A latent variable analysis of couple closeness, attributions, and relational satisfaction. *The Family Journal*, 16(4), 364-374.
- Crowel, J., Fraley, R. & Shaver, P. (1999). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. In J. Cassidy & P. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment, theory, research and clinical applications*. New York, London: Guilford Press.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*, 7(2), 131-145.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- D'Augelli, A. R., Pilkington, N. W., & Hershberger, S. L. (2002). Incidence and mental health impact of sexual orientation victimization of lesbian, gay, and bisexual youths in high school. *School Psychology Quarterly*, 17(2), 148-167.
- Davidson, J. K., Darling, C. A., & Norton, L. (1995). Religiosity and the sexuality of women: Sexual behavior and sexual satisfaction revisited. *Journal of Sex Research*, 32(3), 235-243.

- Davies, S., Katz, J., & Jackson, J. L. (1999). Sexual desire discrepancies: Effects on sexual and relationship satisfaction in heterosexual dating couples. *Archives of Sexual Behavior*, 28(6), 553-567.
- Davis, T. L., & Liddell, D. L. (2002). Getting inside the house: The effectiveness of a rape prevention program for college fraternity men. *Journal of College Student Development*, 43(1), 35-50.
- Deutsch, F. M., Lussier, J. B., & Servis, L. J. (1993). Husbands at home: Predictors of paternal participation in childcare and housework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1154-1166.
- Diamond, L., Savin-Williams, R. C., & Dube, E. M. (1999). Sex, dating, passionate friendships, and romance: intimate peer relations among lesbian, gay, and bisexual adolescents. In W. Furman, B. B. Brown, C. Feiring (Eds.), *Development of romantic relationships in adolescence* (pp. 175-210). New York: Cambridge University Press.
- Díaz, A., & Sellami, K. (2014). Traits and roles in gender stereotypes: A comparison between Moroccan and Spanish native samples. *Sex Roles*, 70, 457-467.
- Donnelly, D. A. (1993). Sexually inactive marriages. *Journal of Sex Research*, 30(2), 171-179.
- Dunne, M. P., Bailey, J. M., Kirk, K. M., & Martin, N. G. (2000). The subtlety of sex-atypicality. *Archives of Sexual Behavior*, 29(6), 549-565.
- Edwards, J. N., & Booth, A. (1976). Sexual behavior in and out of marriage: An assessment of correlates. *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), 73-81.
- Eiden, R. D., Teti, D. M., & Corns, K. M. (1995). Maternal Working Models of Attachment, Marital Adjustment, and the Parent-Child Relationship. *Child Development*, 66(5), 1504-1518.
- Elizur, Y., & Mintzer, A. (2003). Gay males' intimate relationship quality: The roles of attachment security, gay identity, social support, and income. *Personal Relationships*, 10, 411-435.
- Elliot, A. J., & Harackiewicz, J. M. (1996). Approach and avoidance achievement goals and intrinsic motivation: A mediational analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 461-475.
- Elliot, A. J., Sheldon, K. M., & Church, M. A. (1997). Avoidance personal goals and subjective well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(9), 915-927.
- Epstein, S. (1998). Cognitive-experiential self-theory. In L. A. Pervin (Ed.), *Advanced personality* (pp. 211-238). New York: Guilford Press.
- Exline, J. J., Baumeister, R. F., Bushman, B. J., Campbell, W. K., & Finkel, E. J. (2004). Too proud to let go: Narcissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Personality Processes and Individual Differences*, 87(6), 894-912.
- Exline, J. J., & Hill, P. C. (2012). Humility: A consistent and robust predictor of generosity. *The Journal of Positive Psychology*, 7(3), 208-218.
- Fan, C. S., & Lui, H. K. (2004). Extramarital affairs, marital satisfaction, and divorce: evidence from Hong Kong. *Contemporary Economic Policy*, 22(4), 442-452.
- Farley, M. (1993.) Feminism and universal morality. In G. Outka, & J. Reeder (Eds.), *Prospects of common morality* (pp. 170-190). Princeton: Princeton University Press.
- Feather, N. T. (1999). *Values, achievement, and justice: Studies in the psychology of deservingness*. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.
- Feeney, B. C., & Collins, N. L. (2003). Motivations for caregiving in adult intimate relationships: Influences on caregiving behavior and relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(8), 950-968.
- Feeney, J., & Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 281-291.

- Ferrer, V. A., Bosch, E., Ramis, C., Torres, G., & Navarro, C. (2006). La violencia contra las mujeres en la pareja: Creencias y actitudes en estudiantes universitarios. *Psicothema, 18*(3), 359-366.
- Fields, N. S. (1983). Satisfaction in long-term marriages. *Social Work, 28*(1), 37-41.
- Fisher, H. E. (1992). *Anatomy of love: The natural history of monogamy, adultery and divorce*. New York: Norton.
- Fisher, H. E. (1998). Lust, attraction and attachment in mammalian reproduction. *Human Nature, 9*, 23-52.
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (1991). *Social cognition (2nd ed.)*. New York: McGraw Hill.
- Forgas, J. P. (1995). Mood and judgment: the affect infusion model (AIM). *Psychological Bulletin, 117*(1), 39-66.
- Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology, 4*, 132-154.
- Frei, J. R., & Shaver, P. R. (2002). Respect in close relationships: Prototype definition, self report assessment, and initial correlates. *Personal Relationships, 9*, 121-139.
- Fritz, H. L., & Helgeson, V. S. (1998). Distinctions of unmitigated communion from communion: Self-neglect and overinvolvement with others. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 121-140.
- Fuentes, A. (2002). Patterns and trends in primate pair bond. *International Journal of Primatology, 23*(5), 953-978.
- Gaines, S. O., Jr., & Henderson, M. C. (2002). Impact of attachment style on responses to accommodative dilemmas among same-sex couples. *Personal Relationships, 9*, 89-93.
- Garnets, L. D., & Kimmel, D. C. (2003). Lesbian, Gay Male, and Bisexual Dimensions.
- Gattis, K.S., Berns, S., Simpson, L.E., & Christensen, A. (2004). Birds of a feather or strange birds? Ties between personality, similarity, and marital quality. *Journal of Family Psychology, 18*, 564-574.
- Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. *Journal of Marriage and the Family, 52*(4), 818-831.
- Glenn, N. D. (1998). The course of marital success and failure in five American 10-year marriage cohorts. *Journal of Marriage and the Family, 60*, 569-576.
- Gottman, J. M. (1979). *Marital interaction: Experimental investigations*. San Diego, CA: Academic Press.
- Gottman, J. M., Coan, J., Carrère, S., & Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and the Family, 60*, 5-22.
- Gottman, J. M., Levenson, R. W., Swanson, C., Swanson, K., Tyson, R., & Yoshimoto, D. (2003). Observing gay, lesbian and heterosexual couples' relationships: mathematical modeling of conflict interaction. *Journal of Homosexuality, 45*(1), 65-91.
- Garofalo, R., & Katz, E. (2001). Health care issues of gay and lesbian youth. *Current Opinion in Pediatrics, 13*(4), 298-302.
- Greene, K., & Faulkner, S. L. (2005). Gender, belief in the sexual double standard, and sexual talk in heterosexual dating relationships. *Sex Roles, 53*(3-4), 239-251.
- Grote, N. K., Frieze, I. H., & Stone, C. A. (1996). Children, traditionalism in the division of family work, and marital satisfaction: What's love got to do with it? *Personal Relationships, 3*(3), 211-228.
- Grubbs, J. B., Exline, J. J., & Campbell, W. K. (2013). I deserve better and god knows it! Psychological entitlement as a robust predictor of anger at God. *Psychology of Religion and Spirituality, 5*(3), 192-200.

- Haas, S. M., & Stafford, L. (1998). An initial examination of maintenance behaviors in gay and lesbian relationships. *Journal of Social and Personal Relationships, 15*, 846-855.
- Haavio-Mannila, E., & Kontula, O. (1997). Correlates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior, 26*(4), 399-419.
- Harvey, P., & Martinko, M. J. (2009). An empirical examination of the role of attributions in psychological entitlement and its outcomes. *Journal of Organizational Behavior, 30*(4), 459-476.
- Hatfield, E., Greenberger, D., Traupmann, J., & Lambert, P. (1982). Equity and sexual satisfaction in recently married couples. *Journal of Sex Research, 18*(1), 18-32.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511-524.
- Heene, E., Buysse, A., & Van Oost, P. (2007). An interpersonal perspective on depression: The role of marital adjustment, conflict communication, attributions, and attachment within a clinical sample. *Family Process, 46*(4), 499-514.
- Helgeson, V. S. (1993). Implications of agency and communion for patient and spouse adjustment to a first coronary event. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*, 807-816.
- Helgeson, V. S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: Evidence and potential explanations. *Psychological Bulletin, 116*, 412-428.
- Helgeson, V. S. (1995). Masculinity, men's roles, and coronary heart disease. In D. Sabo & D. F. Gordon (Eds.), *Men's health and illness: Gender, power and the body*, (pp. 68-104). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Helgeson, V. S., & Fritz, H. L. (1998). A theory of unmitigated communion. *Personality and Social Psychology Review, 2*(3), 173-183.
- Helgeson, V. S., & Fritz, H. L. (1999). Unmitigated agency and unmitigated communion: Distinctions from agency and communion. *Journal of Research in Personality, 33*, 131-158.
- Helgeson, V. S., & Fritz, H. L. (2000). The implications of unmitigated agency and unmitigated communion for domains of problem behavior. *Journal of Personality, 68*, 1031-1057.
- Helgeson, V. S. (2003). Unmitigated communion and adjustment to breast cancer: Associations and explanations. *Journal of Applied Social Psychology, 33*(8), 1643-1661.
- Helgeson, V. S., Escobar, O., Siminerio, L., & Becker, D. (2007). Unmitigated communion and health among adolescents with and without diabetes: The mediating role of eating disturbances. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*, 519-536.
- Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1995). Gender differences and similarities in sex and love. *Personal Relationships, 2*, 55-65.
- Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Sternberg, & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in Close Relationships* (pp. 56-78). New York: Guilford Press.
- Herek, G. M., & Garnets, L. D. (2007). Sexual orientation and mental health. *Annual Review of Clinical Psychology, 3*, 353-375.
- Herrera, M. C., Expósito, F., & Moya, M. (2012). Negative reactions of men to the loss of power in gender relations: Lilith vs. Eve. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context, 4*, 17-42.
- Herzog, A. R., & Bachman, J. G. (1982). *Sex role attitudes among high school seniors: views about work and family roles*. Ann Arbor, MI: University of Michigan, Institute for Social Research.
- Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist, 52*(12), 1280-1300.

- Hooker, E. (1957). The adjustment of the male overt homosexual. *Journal of Projective Techniques*, 21, 18-31.
- Huesmann, L. R., & Levinger, G. (1976). Incremental exchange theory: A formal model for progression in dyadic social interaction. In L. Berkowitz & E. Walster (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 9, pp. 191-229). San Diego, CA: Academic Press.
- Huić, A., Kamenov, Ž., Jugović, I., & Huston, T. (2010). Need for affect in romantic relationships. *Review of Psychology*, 17(2), 168.
- Huić, A. (2012). Potreba za emocijama – doprinos valjanosti i efikasnijem mjerenju. *Psihologijske teme*, 21(2), 337-358.
- Huić, A., Jelić, M., i Mihić, I. (2012). Ways of showing love in marriage—gender differences across generations and cultures. U Z. Penezić, V. Čubela Adorić, J. Ombla, A. Slišković, I. Sorić, P. Valerjev, A. Vulić-Prtorić, (Ur.), *XVIII Dani psihologije u Zadru: Sažeci radova* (str. 47-47). Zadar: Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru.
- Huskinson, T. L., & Haddock, G. (2004). Individual differences in attitude structure: Variance in the chronic reliance on affective and cognitive information. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(1), 82-90.
- Huston, T. L., & Burgess, R. L. (1979). Social exchange in developing relationships: An overview. In R. L. Burgess & T. L. Huston (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (pp. 135-168). San Diego, CA: Academic Press.
- Huston, T. L., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (1986). When the honeymoon's over: Changes in the marriage relationship over the first year. In R. Gilmour & S. Duck (Eds.), *The emerging field of personal relationships* (pp. 109-132). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Huston, T. L., & Vangelisti, A. L. (1991). Socioemotional behavior and satisfaction in marital relationships: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(5), 721-733.
- Huston, T. L. (2000). The social ecology of marriage and other intimate unions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 298-320.
- Iasenza, S. (2002). Beyond “Lesbian bed death” the passion and play in lesbian relationships. *Journal of Lesbian Studies*, 6(1), 111-120.
- Jankowiak, W., & Paladino, T. (2008). Desiring sex, longing for love: A tripartite conundrum. In W. Jankowiak (Ed.), *Intimacies: Love and sex across cultures* (pp. 1–36). New York: Columbia University Press.
- Jelić, M., Mihić, I., & Mihić, V. (2012). Can't you see I love you? Recognizing displays of love and implications for marital satisfaction. In IARR Conference Chicago, SAD, 12-16.07.2012.: Abstracts. Retrieved August 20, 2015 from: http://static1.1.sqspcdn.com/static/f/1470315/19573543/1343158814993/IARR_abstracts_070912.pdf?token=1fC7rrSKEELY7D%2BaTE8FWafz04U%3D
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L.A. Pervin, & O.P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*, (pp. 102-138). New York: Guilford.
- Johnson, H. A. (2005). *The contribution of couple leisure involvement, leisure time, and leisure satisfaction to marital satisfaction*. Master thesis. Provo, Utah, United States: Department of Recreation Management and Youth Leadership, Brigham Young University.
- Jorgenson, D. E., & Tanner, L. M. (1983). Attitude comparisons toward the wife/mother work role: A study of husbands and wives. *International Journal of Sociology of the Family*, 13, 103–115.

- Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju.
- Julien, D., Arellano, C., & Turgeon, L. (1997). Gender issues in heterosexual, gay and lesbian couples. In W. K. Halford & H. J. Markman (Eds.), *Clinical handbook of marriage and couples interventions* (pp. 107-127). New York: Wiley.
- Kalmijn, M. (1999). Father involvement in childrearing and the perceived stability of marriage. *Journal of Marriage and Family*, 61, 409–421.
- Kamenov, Ž., i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanovog inventara iskustva u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73–91.
- Kamenov, Ž., Jelić, M. i Jugović, I. (2009). Skala stavova prema rodnim ulogama - ATGR. Neobjavljeni rad.
- Kamenov, Ž. (2011). Gender differences in family roles, satisfaction and perception of equity with regard to the traditionality of gender attitudes. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 175-194.
- Kamo, Y. (1993). Determinants of marital satisfaction: A comparison of the United States and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 551–568.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3–34.
- Kathleen, T. J., & Junginger, J. (2007). Correlates of lesbian sexual functioning. *Journal of Women's Health*, 16, 499–509.
- Keelan, J. P. R., Dion, K. L., & Dion, K. K. (1994). Attachment Style and Heterosexual Relationships among Young Adults: A Short-Term Panel Study. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(2), 201-214.
- Kelley, H. H., & Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: Wiley.
- Kenrick, D. T., & Trost, M. R. (2004). Evolutionary approaches to relationships. (2004). In H. T. Reis & C. E. Rusbult, (Eds.). *Close relationships: Key readings* (pp. 115-134). New York: Psychology Press.
- Kinsey, A., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: Saunders.
- Kinsey, A., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia: Saunders.
- Kite, M. E., & Deaux, K. (1987). Gender belief systems: Homosexuality and implicit inversion theory. *Psychology of Women Quarterly*, 11, 83-96.
- Klohnen, E. C., & Bera, S. (1998). Behavioral and experiential patterns of avoidantly and securely attached women across adulthood: a 31-year longitudinal perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 211.
- Kocić, S., Milić, Č., Radovanović, S., i Gajović, G. (2008). Zaključeni i razvedeni brakovi na teritoriji Srbije u periodu od 1950 do 2005. god. *Medicinski časopis*, 42(1), 39-43.
- Kraybill, D. B., Nolt, S. M., & Weaver-Zercher, D. L. (2010). *Amish way: Patient faith in a perilous world*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kring, A. M., & Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: expression, experience, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 686-703.
- Kurdek, L. A., & Schmitt, J. P. (1986a). Relationship quality of gay men in closed or open relationships. *Journal of Homosexuality*, 12, 85-99.
- Kurdek, L. A., & Schmitt, J. P. (1986b). Early development of relationship quality in heterosexual married, heterosexual cohabiting, gay and lesbian couples. *Developmental Psychology*, 22, 305-309.

- Kurdek, L. A., & Schmitt, J. P. (1986c). Relationship quality of partners in heterosexual married, heterosexual cohabiting, and gay and lesbian relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*, 711-720.
- Kurdek, L. A. (1988). Perceived social support in gays and lesbians in cohabiting relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*(3), 504-509.
- Kurdek, L. A. (1991). Correlates of relationship satisfaction in cohabiting gay and lesbian couples: integration of contextual, investment, and problem-solving models. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(6), 910-922.
- Kurdek, L. A. (1998). Relationship outcomes and their predictors: Longitudinal evidence from heterosexual married, gay cohabiting, and lesbian cohabiting couples. *Journal of Marriage and the Family*, *60*, 553-569.
- Kurdek, L. A. (2001). Differences between heterosexual-nonparent couples and gay, lesbian, and heterosexual-parent couples. *Journal of Family Issues*, *22*, 727-754.
- Kurdek, L. A. (2004). Are gay and lesbian cohabiting couples really different from heterosexual married couples? *Journal of Marriage and Family*, *66*(4), 880-900.
- Lang, P. J. (1995). The emotion probe: Studies of motivation and attention. *American Psychologist*, *50*(5), 372-385.
- Larsen, R. J., & Diener, E. (1987). Affect intensity as an individual difference characteristic: A review. *Journal of Research in Personality*, *21*(1), 1-39.
- Larson, J. H. (1998). Perceived equity and intimacy in marriage. *Journal of Marital and Family Therapy*, *24*(4), 487-506.
- Laub, J. H., Nagin, D. S., & Sampson, R. J. (1998). Trajectories of change in criminal offending: Good marriage and desistance process. *American Sociological Review*, *63*, 225-238.
- Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S. (1994). *The Social organizations of sexuality: Sexual practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Laumann, E. O., Paik, A., Glasser, D. B., Kang, J. H., Wang, T., Levinson, B., & Gingell, C. (2006). A cross-national study of subjective sexual well-being among older women and men: findings from the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors. *Archives of Sexual Behavior*, *35*(2), 143-159.
- Lavee, Y., & Ben-Ari, A. (2004). Emotional expression and neuroticism: Do they predict marital quality? *Journal of Family Psychology*, *18*, 620-627.
- Lehavot, K., & Lambert, A. J. (2007). Toward a greater understanding of antigay prejudice: On the role of sexual orientation and gender role violation. *Basic and Applied Social Psychology*, *29*, 279-292.
- Leone, L., & Presaghi, F. (2007). Validity of the need for affect scales: Factorial structure, invariance and validity in the Italian context. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, *14*, 1-18.
- Leone, L., & Chirumbolo, A. (2008). Conservatism as motivated avoidance of affect: Need for affect scales predict conservatism measures. *Journal of Research in Personality*, *42*(3), 755-762.
- Levenson, W. R., Carstensen, L. L., & Gottman, M. J. (1993). Long-term marriage: age, gender, and satisfaction. *Psychology and Aging*, *8*(2), 301-313.
- Lever, J. (1995). Lesbian sex survey. *The Advocate*, August 22, 22-30.
- Levine, D. P. (2005). The corrupt organization. *Human Relations*, *58*(6), 723-740.
- Levinger, G. (1964). Task and social behavior in marriage. *Sociometry*, *27*(4), 433-448.
- Levinger, G. (1979). A social exchange view on the dissolution of pair relationships. *Social exchange in developing relationships*, *3*, 169-193.

- Levinger, G. (1982). A social exchange view on the dissolution of pair relationships. In F. I. Nye (Ed.), *Family Relations: Rewards and Costs* (pp. 97-122). Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Levinger, G. (1997). Prologue. In R. J. Sternberg, & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 1-4). New York: The Guilford Press.
- Lewis, G. B. (2003). Black-white differences in attitudes toward homosexuality and gay rights. *Public Opinion Quarterly*, 67, 59–78.
- Lewis, R. J., Derlega, V. J., Griffin, J. L., & Krowinski, A. C. (2003). Stressors for gay men and lesbians: Life stress, gay-related stress, stigma consciousness, and depressive symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 716–729.
- Liben, L. S., Bigler, R. S., Ruble, D. N., Martin, C. L., & Powlishta, K. K. (2002). The developmental course of gender differentiation: Conceptualizing, measuring, and evaluating constructs and pathways. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67(2), 1-183.
- Lippa, R. A. (2000). Gender-related traits in gay men, lesbian women, and heterosexual men and women: The virtual identity of homosexual-heterosexual diagnosticity and gender diagnosticity. *Journal of Personality*, 68, 899-925.
- López-Cepero, J., Rodríguez-Franco, L., Rodríguez-Díaz, F. J., & Bringas, C. (2013). Validación de la versión corta del Social Roles Questionnaire (SRQ-R) con una muestra adolescente y juve-nil española. *Revista Electrónica de Metodología Aplicada*, 18, 1-16.
- MacDermid, S. M., Huston, T. L., & McHale, S. M. (1990). Changes in marriage associated with the transition to parenthood: Individual differences as a function of sex-role attitudes and changes in division of household labor. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 475-480.
- MacEwen, K., & Barling, J. (1993). Type-a behavior and marital satisfaction - differential-effects of achievement striving and impatience irritability. *Journal of Marriage and the Family*, 55(4), 1001-1010.
- Maio, G. R., & Esses, V. M. (2001). The need for affect: Individual differences in the motivation to approach and avoid emotions. *Journal of Personality*, 69, 583-614.
- Maio, G. R., Esses, V. M., Arnold, K. H., & Olson, J. M. (2004). The function-structure model of attitudes: Incorporating the need for affect. In G. Haddock & G. R. Maio (Eds.), *Contemporary perspectives on the psychology of attitudes* (pp. 9-34). New York: Psychology Press.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Schutte, N. S., Bhullar, N., & Rooke, S. E. (2010). The Five-factor model of personality and relationship satisfaction of intimate partners: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 44, 124-127.
- Mason, K. O., Czajka, J. L., & Arber, S. (1976). Change in U.S. women's sex-role attitudes, 1964–1974. *American Sociological Review*, 41, 573–596.
- Mason, K. O., & Lu, Y. H. (1988). Attitudes toward women's familial roles: Changes in the United States, 1977–1985. *Gender and Society*, 2, 39–57.
- Masuda, M. (2003). Meta-analyses of love scales: Do various love scales measure the same psychological constructs? *Japanese Psychological Research*, 45(1), 25-37.
- Matthews, A. K., Tartaro, J., & Hughes, T. L. (2002). A comparative study of lesbian and heterosexual women in committed relationships. *Journal of Lesbian Studies*, 7(1), 101-114.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17(4), 433-442.
- Maynard, D. C., Brondolo, E. M., Connelly, C. E., & Sauer, C. E. (2015). I'm too good for this job: Narcissism's role in the experience of overqualification. *Applied Psychology*, 64(1), 208-232.

- McBride, C., & Bagby, R. M. (2006). Rumination and interpersonal dependency: Explaining women's vulnerability to depression. *Canadian Psychology, 47*, 184-194.
- McCathy, B. (2003). Marital sex as it ought to be. *Journal of Family Psychotherapy, 14*(2), 1-12.
- McCreary, D. R. (1994). The male role and avoiding femininity. *Sex Roles, 31*, 517-531.
- McHoskey, J. W. (1995). Case closed? On the John F. Kennedy assassination: biased assimilation of evidence and attitude polarization. *Basic and Applied Social Psychology, 17*(3), 395-409.
- McHugh, M. C., & Frieze, I. H. (1997). The measurement of gender role attitudes: A review and commentary. *Psychology of Women Quarterly, 21*, 1-16.
- McKee, J., & Sheriffs, A. (1957). The differential education of males and females. *Journal of Personality, 35*(3), 356-371.
- McLeod, D. J. (1994). Anxiety disorders and marital quality. *Journal of Abnormal Psychology, 103*(4), 767-776.
- Mihić, I. (2012). Afektivna vezanost i psihoterapijski rad sa parovima i porodicama. U T. Stefanović-Stanojević, I. Mihić, i N. Hanak (Ur.), *Afektivna vezanost i porodični odnosi: Razvoj i značaj* (str. 147-165). Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Mihić, I., i Huić, A. (2012). Uloga potrebe za emocijama u pokazivanju ljubavi muškaraca i žena. *Primenjena psihologija, 5*(3), 279-294.
- Mihić, V., i Filipović, B. (2012). Povezanost podele posla i stava prema rodnim ulogama sa zadovoljstvom brakom zaposlenih supružnika. *Primenjena psihologija, 5*(3), 295-311.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Mikulincer, M., Florian, V., Cowan, P. A., & Cowan, C. P. (2002). Attachment security in couple relationships: A systemic model and its implications for family dynamics. *Family Process, 41*(3), 405-434.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion, 27*(2), 77-102.
- Miller, P. J., Caughlin, J. P., & Huston, T. L. (2003). Trait expressiveness and marital satisfaction: The role of idealization processes. *Journal of Marriage and Family, 65*(4), 978-995.
- Moeller, S. J., Crocker, J., & Bushman, B. J. (2009). Creating hostility and conflict: Effects of entitlement and self-image goals. *Journal of Experimental Social Psychology, 45*(2), 448-452.
- Mohr, J. J., & Fassinger, R. E. (2003). Self-acceptance and self-disclosure of sexual orientation in lesbian, gay, and bisexual adults: An attachment perspective. *Journal of Counseling Psychology, 50*, 482-495.
- Montagu, I. G. S. (1970). *The youngest son: autobiographical sketches*. London: Lawrence & Wishart.
- Nadkarni, L., Steil, J. M., Malone, J., & Sagrestano, L. M. (2009). The sense of entitlement: The development of a self-report scale. Unpublished manuscript.
- Nagurney, A. J. (2007). The effects of relationship stress and unmitigated communion on physical and mental health outcomes. *Stress and Health, 23*, 267-273.
- National Marriage Project. (1999). *The social health of marriage in America*. New Brunswick, NJ: Rutgers University.
- Naumann, S. E., Minsky, B. D., & Sturman, M. C. (2002). The use of the concept "entitlement" in management literature: A historical review, synthesis, and discussion

- of compensation policy implications. *Human Resource Management Review*, 12, 145-166.
- Nichols, M. (2004). Lesbian sexuality/female sexuality: Rethinking 'lesbian bed death'. *Sexual and Relationship Therapy*, 19(4), 363-371.
- Pace, R. (2012). Growing secularisation in a Catholic society: the divorce referendum of 28 May 2011 in Malta. *South European Society and Politics*, 17(4), 573-589.
- Peplau, L. A., & Gordon, S. L. (1985). Women and men in love: Gender differences in close heterosexual relationships. In V. O'Leary, R. Unger, & B. Wallston (Eds.), *Women, Gender, and Social Psychology* (pp. 257-291). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Peplau, L. A., & Cochran, S. D. (1990). A relationship perspective on homosexuality. In D. P. McWhirter, S. A. Sanders, & J. M. Reinisch (Eds.), *Homosexuality/ heterosexuality: Concepts of sexual orientation* (pp. 321-349). New York: Oxford University Press.
- Peplau, L. A. (2003). Human sexuality how do men and women differ? *Current Directions in Psychological Science*, 12(2), 37-40.
- Peplau, L. A., & Beals, K. P. (2004). Lesbians, gay men, and bisexuals in relationships. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of women and gender* (pp. 657-666). San Diego, CA: Academic Press.
- Paley, B., Cox, M. J., Burchinal, M. R., & Payne, C. C. (1999). Attachment and marital functioning: Comparison of spouses with continuous-secure, earned-secure, dismissing, and preoccupied attachment stances. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 580.
- Peplau, L. A., & Fingerhut, A. W. (2007). The close relationships of lesbians and gay men. *Annual Review of Psychology*, 58, 405-424.
- Peplau, L. A., Fingerhut, A., & Beals, K. P. (2004). Sexuality in the relationships of lesbians and gay men. (2004). In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships*, (pp. 349-369). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Pietromonaco, P. R., & Barrett, L. F. (1997). Working models of attachment and daily social interactions. *Journal of personality and social psychology*, 73(6)
- Pryor, L. R., Miller, J. D., & Gaughan, E. T. (2008). A comparison of the psychological entitlement scale and the narcissistic personality inventory's entitlement scale: relations with general personality traits and personality disorders. *Journal of personality assessment*, 90(5), 517-520.
- Ramirez, O. M., & Brown, J. (2010). Attachment style, rules regarding sex, and couple satisfaction: A study of gay male couples. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 31(2), 202-213.
- Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 890-902.
- Reidy, D. E., Zeichner, A., Foster, J. D., & Martinez, M. A. (2008). Effects of narcissistic entitlement and exploitativeness on human physical aggression. *Personality and Individual Differences*, 44(4), 865-875.
- Reis, H. T., & Rusbult, C. E. (Eds.). (2004). *Close relationships: Key readings*. New York: Psychology Press.
- Republički zavod za statistiku SR Srbije. (2013). Zaključeni i razvedeni brakovi u Republici Srbiji. *Saopštenja Republičkog zavoda za statistiku SR Srbije*, 58(201).
- Ridge, S. R., & Feeney, J. A. (1998). Relationship history and relationship attitudes in gay males and lesbians: Attachment style and gender differences. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 32(6), 848-859.
- Ross, C. E., & Mirowsky, J. (1992). Households, employment, and the sense of control. *Social Psychology Quarterly*, 55(3), 217-235.

- Sánchez, F. J., Bocklandt, S., & Vilain, E. (2009). Gender role conflict, interest in casual sex, and relationship satisfaction among gay men. *Psychology of Men & Masculinity, 10*(3), 237-243.
- Saragovi, C., Koestner, R., Di Dio, L., & Aubé, J. (1997). Agency, communion, and well-being: Extending Helgeson's model. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 593-609.
- Sayers, S. L., & Baucom, D. H. J. (1991). Role of femininity and masculinity in distressed couples' communication. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*(4), 641-647.
- Schmitt, D. P. (2003). Universal sex differences in the desire for sexual variety: tests from 52 nations, 6 continents, and 13 islands. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(1), 85-104.
- Schnitker, J. (2007). Look (closely) at all the lonely people: Age and the social psychology of social support. *Journal of Aging and Health, 19*(4), 659-682.
- Schope, R. D., & Eliason, M. J. (2004). Sissies and tomboys: Gender role behaviors and homophobia. *Journal of Gay & Lesbian Social Services: Issues in Practice, Policy & Research, 16*, 73-97.
- Schwartz, J. P., & Tylka, T. L. (2008). Exploring entitlement as a moderator and mediator of the relationship between masculine gender role conflict and men's body esteem. *Psychology of Men & Masculinity, 9*(2), 67-81.
- Schwarz, N. (1990). *Feelings as information: informational and motivational functions of affective states*. Guilford Press.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the content and structure of values? *Journal of Social Issues, 50*, 19-45.
- Seidman, S. N., & Rieder, R. O. (1994). A review of sexual behavior in the U.S. *American Journal of Psychiatry, 151*, 330-341.
- Shek, D. T. (1998). Adolescent positive mental-health and psychological symptoms - longitudinal study in Chinese context. *Psychologia, 41*, 217-225.
- Shiota, M. N., & Levenson, R. W. (2007). Birds of a feather don't always fly farthest: Big Five personality similarity associated with more negative marital satisfaction trajectories in long-term marriages. *Psychology and Aging, 22*(4), 666-675.
- Skolnick, A. S. (1992). *Embattled paradise: The American family in an age of uncertainty*. New York: Basic Books.
- Snyder, M. (1983). The influence of individuals on situations: Implications for understanding the links between personality and social behavior. *Journal of Personality, 51*(3), 497-516.
- Snow, J. N., Kern, R. M., & Curlette, W. L. (2001). Identifying personality traits associated with attrition in systematic training for effective parenting groups. *The Family Journal, 9*, 102-108.
- Sousou, S. D. (2004). *The role of agreeableness and neuroticism in marital satisfaction: Actor and partner contribution*. Unpublished doctoral dissertation. New York: State University of New York At Albany.
- Spence, J. T., & Helmreich, R. L. (1978). *Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin: University of Texas Press.
- Spence, J. T., Helmreich, R. L., & Stapp, J. (1974). The Personal Attributes Questionnaire: A measure of sex role stereotypes and masculinity-femininity. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 4*, 43.
- Spence, J. T., & Buckner, C. E. (2000). Instrumental and expressive traits, trait stereotypes, and sexist attitudes: what do they signify? *Psychology of Women Quarterly, 24*, 44-62.

- Sprecher, S. (2002). Sexual satisfaction in premarital relationships: Associations with satisfaction, love, commitment, and stability. *Journal of Sex Research*, 39(3), 190-196.
- Stack, S., & Eshleman, J. R. (1998). Marital status and happiness: A 17 nation study. *Journal of Marriage and Family*, 60, 527-536.
- Stafford, L., & Canary, D. J. (1991). Maintenance strategies and romantic relationship type, gender and relational characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8(2), 217-242.
- Stefanović-Stanojević, T. (2005). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš: Filozofski fakultet, Prosveta.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119-135.
- Sternberg, R. J., & Hojjat, M. (1997). *Satisfaction in close relationships*. New York: The Guilford Press.
- Škotić-Kurbalija, J. (2011). *Karakteristike bračnog odnosa i traženje psihološke pomoći*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn and Bacon.
- Tadinac, M., Kamenov, Ž., Jelić, M., i Hromatko, I. (2005). *Što ljubavnu vezu čini uspješnom? Izvještaj s XV Ljetne psihologijske škole*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Tang, T. N., & Tang, C. S. (2001). Gender role internalization, multiple roles and Chinese women's mental health. *Psychology of Women Quarterly*, 25(3), 181-196.
- Teunis, N. (2007). Sexual objectification and the construction of whiteness in the gay male community. *Culture, Health & Sexuality*, 9(3), 263-275.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. Oxford, England: John Wiley.
- Thompson, A. E., & O'Sullivan, L. F. (2012). Gender differences in associations of sexual and romantic stimuli: do young men really prefer sex over romance? *Archives of Sexual Behavior*, 41(4), 949-957.
- Thompson, L., & Walker, A. J. (1989). Women and man in marriage, work and parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 845-872.
- Thornton, A., & Freedman, D. (1979). Changes in the sex role attitudes of women, 1962-1977: Evidence from a panel study. *American Sociological Review*, 44, 831-842.
- Thornton, A., Alwin, D. F., & Camburn, D. (1983). Causes and consequences of sex-role attitudes and attitude change. *American Sociological Review*, 48, 211-227.
- Thornton, A. (1989). Changing attitudes toward family issues in the United States. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 873-893.
- Tower, R. B., & Krasner, M. (2006). Marital closeness, autonomy, mastery, and depressive symptoms in a US Internet sample. *Personal Relationships*, 13(4), 429-449.
- Tracy, J. K., & Junginger, J. (2007). Correlates of lesbian sexual functioning. *Journal of Women's Health*, 16(4), 499-509.
- Voydanoff, P. (2002). Linkages between the work-family interface and work, family, and individual outcomes. *Journal of Family Issues*, 23, 138-164.
- Vrhovski, T. (2004). *Kvaliteta braka i neke sociodemografske varijable*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Vuković, Đ., Čolović, I., i Mojsilović, M. (2008). *Predrasude na videlo – homofobija u Srbiji: Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja o LGBT populaciji: Istraživanje sproveo Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) Februar – Mart 2008. godine*. Retrieved August 20, 2015 from: <http://gsa.org.rs/wp-content/uploads/2012/04/Istrazivanje-Predrasude-Na-Videlo-2008-GSA.pdf>

- Wade, J. C., & Brittan-Powell, C. (2001). Men's attitudes toward race and gender equity: The importance of masculinity ideology, gender-related traits, and reference group identity dependence. *Psychology of Men & Masculinity*, 2(1), 42-50.
- Wang, C. D., Schale, C. L., & Broz, K. K. (2010). Adult attachment; Lesbian, gay, and bisexual identity; and sexual attitudes of nonheterosexual individuals. *Journal of College Counseling*, 13, 31–49.
- Webster, D. M., & Kruglanski, A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1049-1062.
- Weigel, D. J., & Ballard-Reisch, D. S. (1999). How couples maintain marriages: A closer look at self and spouse influences upon the use of maintenance behaviors in marriages. *Family Relations*, 48(3), 263-269.
- Weigel, D. J., & Ballard-Reisch, D. S. (2008). Relational maintenance, satisfaction, and commitment in marriages: An actor-partner analysis. *Journal of Family Communication*, 8(3), 212-229.
- Weston, K. (1998). *Long slow burn: Sexuality and social science*. New York: Psychology Press.
- Whitam, F. L., Daslos, C., Sobolewski, C. G., & Padilla, P. (1999). The emergence of lesbian sexuality and identity cross-culturally. *Archives of Sexual Behavior*, 27(1), 31-57.
- Whitley, B. E., Jr. (1987). The relationship of sex-role orientation to heterosexuals' attitudes towards LG persons. *Sex Roles*, 17, 103-113.
- Wilcox, W. B., & Nock, S. L. (2006). What's love got to do with it? Equality, equity, commitment and women's marital quality. *Social Forces*, 84, 1321–1345.
- Williams, J. E., & Best, D. L. (1990). *Measuring sex stereotypes: A multination study* (rev. Sage Publications, Inc.
- Wood, J. T. (1994). Gendered media: The influence of media on views of gender. *Gendered lives: Communication, gender and culture*, 231-244.
- Young, M., Denny, G., Young, T., & Luquis, R. (2000). Sexual satisfaction among married women age 50 and older. *Psychological Reports*, 86, 1107-1122.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35(2), 151-175.
- Zayas, V., & Shoda, Y. (2005). Do automatic reactions elicited by thoughts of romantic partner, mother, and self relate to adult romantic attachment? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1011–1025.
- Zeigler-Hill, V. (2006). Discrepancies between implicit and explicit self-esteem: Implications for narcissism and self-esteem instability. *Journal of Personality*, 74(1), 119-144.
- Zhang, X., Feschotte, C., Zhang, Q., Jiang, N., Eggleston, W. B., & Wessler, S. R. (2001). *P* instability factor: an active maize transposon system associated with the amplification of Tourist-like MITEs and a new superfamily of transposases. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 98(22), 12572–12577.
- Zitek, E. M., Jordan, A. H., Monin, B., & Leach, F. R. (2010). Victim entitlement to behave selfishly. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 245-255.

7. Prilozi

5. iskren sam oko svega što mi se događa i što mislim	1	2	3	4	5
6. skuvam joj ono što voli	1	2	3	4	5
7. iznenađujem je malim poklonima (sitnice za koje znam da će je razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovoram s njom o svojim problemima i stvarima koje me muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađem vremena za nju	1	2	3	4	5
10. pokazujem joj da me seksualno uzbuđuje	1	2	3	4	5
11. zabrinut sam za nju kad je muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanjam joj svoju pažnju kad smo u društvu	1	2	3	4	5
13. govorim joj da je volim	1	2	3	4	5
14. obavljam poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazim da ne povredim njena osećanja, prećutim nešto što mi se ne sviđa	1	2	3	4	5
16. izvedem je na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudim se da razumem njen način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežan sam prema njoj	1	2	3	4	5
19. načinom na koji je gledam	1	2	3	4	5
20. kada dolazi s puta, dočekujem je na kolodvoru, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradim nešto što baš i ne volim, jer znam da će je to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvujem svoje želje da bih ispunio njene	1	2	3	4	5
24. prihvatam stvari i ljude koji su joj bitni	1	2	3	4	5
25. setim se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazujem zanimanje za ono što radi	1	2	3	4	5
27. kažem joj da me čini srećnim	1	2	3	4	5
28. čekam je da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pružam joj podršku u situacijama ili aktivnostima koje su joj važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazovem je jer poželim da je čujem	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirima (grlim je, mazim, češkam, masiram i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodim je, podstičem seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kažem joj da mi je lepo kad s njom provodim vreme	1	2	3	4	5
34. vozim je i razvažam gde treba	1	2	3	4	5
35. hvalim je pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodim brigu o njenom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazujem joj zahvalnost za stvari koje uradi za mene	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostanem ravnodušan i pokažem da sam ljubomoran	1	2	3	4	5
39. izbegavam da radim ono što joj smeta	1	2	3	4	5
40. obavljam sitne poslove za nju (izvan kuće)	1	2	3	4	5
41. uvek sam na njenoj strani	1	2	3	4	5
42. delim s njom svoja razmišljanja i osećanja	1	2	3	4	5
43. trudim se da ispunim njene želje	1	2	3	4	5

Kućni tip osobe	1.....2.....3.....4.....5	Društveni tip osobe
Nimalo ljubazan	1.....2.....3.....4.....5	Jako ljubazan
Nije mi stalo do odobravanja drugih	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito mi je potrebno odobravanje drugih
Teško me je povrediti	1.....2.....3.....4.....5	Lako me je povrediti
Uopšte nisam svestan tuđih osećanja	1.....2.....3.....4.....5	Jako sam svestan tuđih osećanja
Lako donosim odluke	1.....2.....3.....4.....5	Teško donosim odluke
Vrlo lako odustajem	1.....2.....3.....4.....5	Nikad ne odustajem lako
Nikada ne plačem	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo se lako rasplačem
Nimalo samopouzdan	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito samopouzdan
Smatram se manje vrednim	1.....2.....3.....4.....5	Smatram da sam bolji od drugih
Uopšte nemam razumevanja za druge	1.....2.....3.....4.....5	Pun sam razumevanja za druge
Jako suzdržan u odnosima sa drugima	1.....2.....3.....4.....5	Jako srdačan u odnosima sa drugima
Imam vrlo malu potrebu za sigurnošću	1.....2.....3.....4.....5	Imam izrazitu potrebu za sigurnošću
Nisam u stanju da radim pod pritiskom	1.....2.....3.....4.....5	Dobro funkcionišem pod pritiskom

5. Molimo Vas da probate da se priselite zadnja tri meseca i označite koliko ste **tokom zadnja tri meseca** imali dole navedena iskustva:

uopšte ne retko ponekad često skoro uvek
1 2 3 4 5

1. Tokom seksualnog odnosa Vaša partnerka Vam je radila ono što volite	1	2	3	4	5
2. Vaša partnerka je tokom seksualnog odnosa bila uglavnom usmerena na svoje potrebe	1	2	3	4	5
3. Neposredno nakon seksualnog odnosa osećali ste posebnu bliskost sa svojom partnerkom	1	2	3	4	5
4. Prisutnost Vaše partnerke Vas je seksualno uzбудila	1	2	3	4	5
5. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da Vaša partnerka u potpunosti uživa	1	2	3	4	5
6. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da zadovoljite svoje želje	1	2	3	4	5

6. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju načine razmišljanja i ponašanja ljudi. Molimo Vas da za svaku označite koliko se Vi lično s njom slažete, tako što ćete zaokružiti odgovarajući broj. Brojevi znače sledeće:

1 2 3 4 5 6 7
uopšte se ne uglavnom se donekle se niti se slažem donekle se uglavnom se u potpunosti
slažem ne slažem ne slažem ne slažem slažem slažem se slažem

RUCS

1. Tuđe potrebe uvek stavljam ispred svojih.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nikada se previše ne uključujem u tuđe probleme.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da bih ja bio srećan, potrebno mi je da su drugi srećni.	1	2	3	4	5	6	7
4. Brinem se kako se drugi ljudi snalaze kad mene nema.	1	2	3	4	5	6	7
5. Kada su drugi ljudi uzrujani, nije mi teško da uveče zaspim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Nemoguće mi je da zadovoljim svoje potrebe ako znam da se kose s potrebama drugih.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ne znam da kažem „NE“ kada me neko moli za pomoć.	1	2	3	4	5	6	7
8. Čak i kada sam premoren, uvek ću pomoći drugima.	1	2	3	4	5	6	7
9. Često brinem o tuđim problemima.	1	2	3	4	5	6	7

NFA

1. Emocije pomažu ljudima da se snađu u životu.	1	2	3	4	5	6	7
2. Ako razmislim o svojoj prošlosti primećujem da se uglavnom bojim da doživim emocije.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ja sam jako osećajna osoba.	1	2	3	4	5	6	7
4. Teško mi je da se nosim s jakim emocijama te stoga nastojim da ih izbegnem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Smatram da je za mene važno da istražim svoja osećanja.	1	2	3	4	5	6	7
6. Radije ne bih doživeo niti jako negativne niti jako pozitivne emocije.	1	2	3	4	5	6	7
7. Upuštam se u situacije u kojima očekujem da ću doživeti jake emocije.	1	2	3	4	5	6	7
8. Emocije su opasne – najčešće me dovedu u situacije koje bih radije izbegao.	1	2	3	4	5	6	7
9. Doživljavanje emocija je bitno za preživljavanje.	1	2	3	4	5	6	7
10. Važno mi je da budem u dodiru sa svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
11. Ne znam kako da se nosim sa svojim osećanjima, pa ih izbegavam.	1	2	3	4	5	6	7
12. Važno mi je da znam kako se drugi osećaju.	1	2	3	4	5	6	7
13. Voleo bih kada bih mogao doživljavati manje emocija.	1	2	3	4	5	6	7
14. Izbegavanje emotivnih događaja pomaže mi da mirnije spavam.	1	2	3	4	5	6	7
15. Volim da se bavim svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
16. Voleo bih biti kao „Mr. Spock“ koji je potpuno logičan i doživljava malo emocija.	1	2	3	4	5	6	7

PES

1. Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više nego drugi ljudi.	1	2	3	4	5	6	7
2. Trebalo bi da mi se dogode velike stvari u životu.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da sam bio na Titaniku zaslužio bih biti u prvom čamcu za spašavanje!	1	2	3	4	5	6	7
4. Zahtevam najbolje jer ja to zaslužujem.	1	2	3	4	5	6	7

7. iznenađuje me malim poklonima (sitnice za koje zna da će me razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovara sa mnom o svojim problemima i stvarima koje je muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađe vremena za mene	1	2	3	4	5
10. pokazuje mi da je seksualno uzbuđujem	1	2	3	4	5
11. zabrinuta je za mene kad me muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanja mi svoju pažnju u društvu	1	2	3	4	5
13. govori mi da me voli	1	2	3	4	5
14. radi poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazi da ne povredi moja osećanja, ponekad prećuti nešto što joj se ne sviđa kod mene	1	2	3	4	5
16. izvede me na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudi se da razume moj način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežna je prema meni	1	2	3	4	5
19. načinom na koji me gleda	1	2	3	4	5
20. kada dolazim s puta, dočekuje me na stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradi nešto što baš i ne voli, jer zna da će me to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvuje svoje želje kako bi ispunila moje	1	2	3	4	5
24. prihvata stvari i ljude koji su meni bitni	1	2	3	4	5
25. seti se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazuje zanimanje za ono što radim	1	2	3	4	5
27. kaže mi da je činim sretnom	1	2	3	4	5
28. čeka me da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pruža mi podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mi važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazove me jer želi da me čuje	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirrom (grli me, mazi, češka, masira i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodi me, inicira seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kaže mi da joj je lepo da sa mnom provodi vrijeme	1	2	3	4	5
34. vozi me i razvaža gde treba	1	2	3	4	5
35. hvali me pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodi brigu o mom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazuje mi zahvalnost za stvari koje uradim za nju	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostane ravnodušna i pokaže da je ljubomorna	1	2	3	4	5
39. izbegava raditi ono što mi smeta	1	2	3	4	5
40. obavlja sitne poslove za mene (izvan kuće)	1	2	3	4	5
41. uvek je na mojoj strani	1	2	3	4	5
42. deli sa mnom svoja razmišljanja i osećanja	1	2	3	4	5
43. trudi se ispuniti moje želje	1	2	3	4	5
44. poverava mi stvari koje inače ne govori drugima	1	2	3	4	5
45. sluša moje probleme	1	2	3	4	5
46. zbog mene se trudi da se promeni i da bude bolja osoba	1	2	3	4	5

7.	Nervozan sam kad mi se partnerka suviše emocionalno približi.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Brinem se da ću ostati sam.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Osećam se prijatno kada delim svoje intimne misli ili osećanja sa partnerkom.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otera ljude.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Pokušavam da izbegnem emotivno zблиžavanje sa partnerkom.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Ponekad osećam da prisiljavam partnerke da pokažu više osećanja i više vezanosti.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Gotovo sve govorim svojim partnerima.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Kada nisam u vezi osećam se nesigurno i mučno.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Osećam se jako neprijatno kada sam blizak sa partnerkama.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Postanem nezadovoljan kada mi partnerka nije na raspolaganju kada mi je potrebna.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Obraćam se partnerki iz puno razloga, pa i kad mi je potrebna uteha i smirenje.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Zameram partnerki kad provodi vreme odvojeno od mene.	1	2	3	4	5	6	7

OPŠTI PODACI:

- Koliko imate godina: _____
- Koliko sati nedeljno u proseku radite izvan kuće? (upišite broj sati) _____
- Procenite mesečni prihod Vašeg domaćinstva?
 - izrazito ispod proseka
 - ispod proseka
 - prosečan
 - iznad prosečan
 - izrazito iznad proseka
- Dužina veze: _____ godina i _____ meseci
- Koliko Vam je vera važna u životu

1	2	3	4	5	6	7	8	9
uopšte								izrazito
ne								
- Koliko je veliko mesto gde ste živjeli do punoletstva?
 - selo
 - manje mesto (do 10 000 stanovnika)
 - manji grad (do 100 000 stanovnika)
 - grad (do 500 000 stanovnika)
 - veliki grad (više od 500 000 stanovnika)

Hvala Vam na saradnji!

5. iskrena sam oko svega što mi se događa i što mislim	1	2	3	4	5
6. skuvam mu ono što voli	1	2	3	4	5
7. iznenađujem ga malim poklonima (sitnice za koje znam da će ga razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovoram s njim o svojim problemima i stvarima koje me muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađem vremena za njega	1	2	3	4	5
10. pokazujem mu da me seksualno uzbuđuje	1	2	3	4	5
11. zabrinuta sam za njega kad ga muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanjam mu svoju pažnju kad smo u društvu	1	2	3	4	5
13. govorim mu da ga volim	1	2	3	4	5
14. obavljam poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazim da ne povredim njegova osećanja, prećutim nešto što mi se ne sviđa	1	2	3	4	5
16. izvedem ga na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudim se da razumem njegov način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežna sam prema njemu	1	2	3	4	5
19. načinom na koji ga gledam	1	2	3	4	5
20. kada dolazi s puta, dočekujem ga na kolodvoru, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradim nešto što baš i ne volim, jer znam da će ga to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvujem svoje želje da bih ispunila njegove	1	2	3	4	5
24. prihvatam stvari i ljude koji su mu bitni	1	2	3	4	5
25. setim se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazujem zanimanje za ono što radi	1	2	3	4	5
27. kažem mu da me čini srećnom	1	2	3	4	5
28. čekam ga da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pružam mu podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mu važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazovem ga jer poželim da ga čujem	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirima (grlim ga, mazim, češkam, masiram i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodim ga, podstičem seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kažem mu da mi je lepo kad s njim provodim vreme	1	2	3	4	5
34. vozim ga i razvažam gde treba	1	2	3	4	5
35. hvalim ga pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodim brigu o njegovom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazujem mu zahvalnost za stvari koje uradi za mene	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostanem ravnodušna i pokažem da sam ljubomorna	1	2	3	4	5
39. izbegavam da radim ono što mu smeta	1	2	3	4	5
40. obavljam sitne poslove za njega (izvan kuće)	1	2	3	4	5

Vrlo gruba	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo nežna
Nikada ne pomažem drugima	1.....2.....3.....4.....5	Uvek pomažem drugima
Uopštene volim da se takmičim	1.....2.....3.....4.....5	Jako volim da se takmičim
Kućni tip osobe	1.....2.....3.....4.....5	Društveni tip osobe
Nimalo ljubazana	1.....2.....3.....4.....5	Jako ljubazna
Nije mi stalo do odobravanja drugih	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito mi je potrebno odobravanje drugih
Teško me je povrediti	1.....2.....3.....4.....5	Lako me je povrediti
Uopšte nisam svestna tuđih osećanja	1.....2.....3.....4.....5	Jako sam svestna tuđih osećanja
Lako donosim odluke	1.....2.....3.....4.....5	Teško donosim odluke
Vrlo lako odustajem	1.....2.....3.....4.....5	Nikad ne odustajem lako
Nikada ne plačem	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo se lako rasplačem
Nimalo samopouzdana	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito samopouzdana
Smatram se manje vrednom	1.....2.....3.....4.....5	Smatram da sam bolja od drugih
Uopšte nemam razumevanja za druge	1.....2.....3.....4.....5	Puna sam razumevanja za druge
Jako suzdržana u odnosima sa drugima	1.....2.....3.....4.....5	Jako srdačna u odnosima sa drugima
Imam vrlo malu potrebu za sigurnošću	1.....2.....3.....4.....5	Imam izrazitu potrebu za sigurnošću
Nisam u stanju da radim pod pritiskom	1.....2.....3.....4.....5	Dobro funkcionišem pod pritiskom

5. Molimo Vas da probate da se priselite zadnja tri meseca i označite koliko ste **tokom zadnja tri meseca** imali dole navedena iskustva:

uopšte ne retko ponekad često skoro uvek
1 2 3 4 5

1. Tokom seksualnog odnosa Vaš partner Vam je radio ono što volite	1	2	3	4	5
2. Vaš partner je tokom seksualnog odnosa bilo uglavnom usmeren na svoje potrebe	1	2	3	4	5
3. Neposredno nakon seksualnog odnosa osećali ste posebnu bliskost sa svojim partnerom	1	2	3	4	5
4. Prisutnost Vašeg partnera Vas je seksualno uzbudila	1	2	3	4	5
5. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da Vaš partner u potpunosti uživa	1	2	3	4	5
6. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da zadovoljite svoje želje	1	2	3	4	5

6. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju načine razmišljanja i ponašanja ljudi. Molimo Vas da za svaku označite koliko se Vi lično s njom slažete, tako što ćete zaokružiti odgovarajući broj. Brojevi znače sledeće:

1	2	3	4	5	6	7
uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	donekle se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	donekle se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem

RUCS

1. Tuđe potrebe uvek stavljam ispred svojih.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nikada se previše ne uključujem u tuđe probleme.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da bih ja bila srećna, potrebno mi je da su drugi srećni.	1	2	3	4	5	6	7
4. Brinem se kako se drugi ljudi snalaze kad mene nema.	1	2	3	4	5	6	7
5. Kada su drugi ljudi uzrujani, nije mi teško da uveče zaspim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Nemoguće mi je da zadovoljim svoje potrebe ako znam da se kose s potrebama drugih.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ne znam da kažem „NE“ kada me neko moli za pomoć.	1	2	3	4	5	6	7
8. Čak i kada sam premorena, uvek ću pomoći drugima.	1	2	3	4	5	6	7
9. Često brinem o tuđim problemima.	1	2	3	4	5	6	7

NFA

1. Emocije pomažu ljudima da se snađu u životu.	1	2	3	4	5	6	7
2. Ako razmislim o svojoj prošlosti primećujem da se uglavnom bojim da doživim emocije.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ja sam jako osećajna osoba.	1	2	3	4	5	6	7
4. Teško mi je da se nosim s jakim emocijama te stoga nastojim da ih izbegnem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Smatram da je za mene važno da istražim svoja osećanja.	1	2	3	4	5	6	7
6. Radije ne bih doživela niti jako negativne niti jako pozitivne emocije.	1	2	3	4	5	6	7
7. Upuštam se u situacije u kojima očekujem da ću doživeti jake emocije.	1	2	3	4	5	6	7
8. Emocije su opasne – najčešće me dovedu u situacije koje bih radije izbegao.	1	2	3	4	5	6	7
9. Doživljavanje emocija je bitno za preživljavanje.	1	2	3	4	5	6	7
10. Važno mi je da budem u dodiru sa svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
11. Ne znam kako da se nosim sa svojim osećanjima, pa ih izbegavam.	1	2	3	4	5	6	7
12. Važno mi je da znam kako se drugi osećaju.	1	2	3	4	5	6	7
13. Volela bih kada bih mogao doživljavati manje emocija.	1	2	3	4	5	6	7
14. Izbegavanje emotivnih događaja pomaže mi da mirnije spavam.	1	2	3	4	5	6	7
15. Volim da se bavim svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
16. Volela bih biti kao „Mr. Spock“ koji je potpuno logičan i doživljava malo emocija.	1	2	3	4	5	6	7

PES

1. Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više nego drugi ljudi.	1	2	3	4	5	6	7
2. Trebalo bi da mi se dogode velike stvari u životu.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da sam bila na Titaniku zaslužila bih biti u <i>prvom</i> čamcu za spašavanje!	1	2	3	4	5	6	7
4. Zahtevam najbolje jer ja to zaslužujem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Ne zaslužujem nužno da se prema meni posebno postupa.	1	2	3	4	5	6	7
6. U životu zaslužujem više od onoga što imam.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ljudi poput mene ponekad zaslužuju priliku više.	1	2	3	4	5	6	7
8. Stvari bi trebale ići po mom.	1	2	3	4	5	6	7
9. Osećam da mi pripada više od svega.	1	2	3	4	5	6	7

ATGR

1. Najvažnije odluke za porodicu treba da donosi muškarac.	1	2	3	4	5	6	7
2. Partnerka treba da brine o rođendanskim čestitkama i poklonima.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ako žele da koriste porodični auto, deca treba da za dopuštenje pitaju oca, a ne majku.	1	2	3	4	5	6	7
4. Primerenije je da majke menjaju bebama pelene nego očevi.	1	2	3	4	5	6	7
5. Žena treba da snosi veći deo odgovornosti za brigu o deci od muškarca.	1	2	3	4	5	6	7
6. Zarada oba supružnika trebalo bi da bude pod kontrolom muža.	1	2	3	4	5	6	7
7. Otac i majka bi trebalo da budu jednako odgovorni da vode dijete na pregled kod lekara.	1	2	3	4	5	6	7
8. Očevi i majke bi trebalo da jednako vode računa o obavezama i aktivnostima dece.	1	2	3	4	5	6	7
9. Partnerke bi trebalo da imaju jednaku slobodu kao i njihovi supruzi da izađu uveče same ili sa prijateljima	1	2	3	4	5	6	7
10. Muž i žena treba da potpuno ravnopravno dele poslove u kući	1	2	3	4	5	6	7
11. Karijera žene trebala bi trebalo da bude jednako važna kao i karijera njenog partnera.	1	2	3	4	5	6	7
12. Očevi i majke treba podjednako da brinu da se u svoje slobodno vrijeme igraju s decom.	1	2	3	4	5	6	7

7. Pred Vama je ponovo ista lista načina pokazivanja ljubavi. Sada Vas molimo da odgovorite kako Vaš partner Vama daje do znanja da Vas voli? Molimo Vas da za svaki od navedenih načina pokazivanja ljubavi, na skali od 1 do 5, označite koliko je **karaterističan za Vašeg partnera**.

1
uopšte nije
karakteristično za njega

2

3

4

5
izrazito je
karakteristično/ tipično
za njega

Partner mi daje do znanja da me voli tako što...					
1. me zabavlja i nasmejava	1	2	3	4	5
2. kad nismo zajedno, pošalje mi ili ostavlja male ljubavne poruke	1	2	3	4	5
3. daje mi komplimente	1	2	3	4	5
4. radimo nešto zajedno i učestvujemo u zajedničkim aktivnostima	1	2	3	4	5
5. iskren je oko svega što mu se događa i što misli	1	2	3	4	5
6. skuva mi ono što volim	1	2	3	4	5
7. iznenađuje me malim poklonima (sitnice za koje zna da će me razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovara sa mnom o svojim problemima i stvarima koje ga muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađe vremena za mene	1	2	3	4	5
10. pokazuje mi da ga seksualno uzbuđujem	1	2	3	4	5
11. zabrinut je za mene kad me muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanja mi svoju pažnju u društvu	1	2	3	4	5
13. govori mi da me voli	1	2	3	4	5
14. radi poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazi da ne povredi moja osećanja, ponekad prećuti nešto što mu se ne sviđa kod mene	1	2	3	4	5
16. izvede me na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudi se da razume moj način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežan je prema meni	1	2	3	4	5
19. načinom na koji me gleda	1	2	3	4	5
20. kada dolazim s puta, dočekuje me na stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradi nešto što baš i ne voli, jer zna da će me to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvuje svoje želje kako bi ispunio moje	1	2	3	4	5
24. prihvata stvari i ljude koji su meni bitni	1	2	3	4	5
25. seti se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazuje zanimanje za ono što radim	1	2	3	4	5
27. kaže mi da ga činim sretnim	1	2	3	4	5
28. čeka me da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pruža mi podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mi važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazove me jer želi da me čuje	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirima (grli me, mazi, češka, masira i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodi me, inicira seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kaže mi da mu je lepo da sa mnom provodi vrijeme	1	2	3	4	5
34. vozi me i razvozi gde treba	1	2	3	4	5
35. hvali me pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodi brigu o mom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazuje mi zahvalnost za stvari koje uradim za njega	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostane ravnodušan i pokaže da je ljubomoran	1	2	3	4	5

4.	Jako se brinem da ću izgubiti partnera.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Ne osećam se prijatno kada sam emotivno otvorena prema partneru.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Ako ne mogu da navedem partnera da pokaže interesovanje za mene postajem uznemirena ili ljuta.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Nervozna sam kad mi se partner suviše emocionalno približi.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Brinem se da ću ostati sama.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Osećam se prijatno kada delim svoje intimne misli ili osećanja sa partnerom.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otera ljude.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Pokušavam da izbegnem emotivno zblježavanje sa partnerom.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Ponekad osećam da prisiljavam partnere da pokažu više osećanja i više vezanosti.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Gotovo sve govorim svojim partnerima.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Kada nisam u vezi osećam se nesigurno i mučno.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Osećam se jako neprijatno kada sam bliska sa partnerima.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Postanem nezadovoljna kada mi partner nije na raspolaganju kada mi je potreban.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Obraćam se partneru iz puno razloga, pa i kada mi je potrebna uteha i smirenje.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Zameram partneru kad provodi vreme odvojeno od mene.	1	2	3	4	5	6	7

OPŠTI PODACI:

1. Koliko imate godina: _____
2. Koliko sati nedeljno u proseku radite izvan kuće?
(upišite broj sati) _____
3. Procenite mesečni prihod Vašeg domaćinstva?
 - a) izrazito ispod proseka
 - b) ispod proseka
 - c) prosečan
 - d) iznad prosečan
 - e) izrazito iznad proseka
4. Dužina veze: _____ godina i _____ meseci
5. Koliko Vam je vera važna u životu
1 2 3 4 5 6 7 8 9
uopšte izrazito
ne
5. Koliko je veliko mesto gde ste živjeli do punoletstva?
 - a) selo
 - b) manje mesto (do 10 000 stanovnika)
 - c) manji grad (do 100 000 stanovnika)
 - d) grad (do 500 000 stanovnika)
 - e) veliki grad (više od 500 000 stanovnika)

Hvala Vam na saradnji!

6. skuvam joj ono što voli	1	2	3	4	5
7. iznenađujem je malim poklonima (sitnice za koje znam da će je razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovaram s njom o svojim problemima i stvarima koje me muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađem vremena za nju	1	2	3	4	5
10. pokazujem joj da me seksualno uzbuđuje	1	2	3	4	5
11. zabrinuta sam za nju kad je muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanjam joj svoju pažnju kad smo u društvu	1	2	3	4	5
13. govorim joj da je volim	1	2	3	4	5
14. obavljam poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazim da ne povredim njena osećanja, prećutim nešto što mi se ne sviđa	1	2	3	4	5
16. izvedem je na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudim se da razumem njen način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežna sam prema njoj	1	2	3	4	5
19. načinom na koji je gledam	1	2	3	4	5
20. kada dolazi s puta, dočekujem je na železničkoj stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradim nešto što baš i ne volim, jer znam da će je to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvujem svoje želje da bih ispunila njene	1	2	3	4	5
24. prihvatam stvari i ljude koji su joj bitni	1	2	3	4	5
25. setim se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazujem zanimanje za ono što radi	1	2	3	4	5
27. kažem joj da me čini srećnom	1	2	3	4	5
28. čekam je da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pružam joj podršku u situacijama ili aktivnostima koje su joj važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazovem je jer poželim da je čujem	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirima (grlim je, mazim, češkam, masiram i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodim je, podstičem seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kažem joj da mi je lepo kad s njom provodim vreme	1	2	3	4	5
34. vozim je i razvažam gde treba	1	2	3	4	5
35. hvalim je pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodim brigu o njenom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazujem joj zahvalnost za stvari koje uradi za mene	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostanem ravnodušna i pokažem da sam ljubomorna	1	2	3	4	5
39. izbegavam da radim ono što joj smeta	1	2	3	4	5
40. obavljam sitne poslove za nju (izvan kuće)	1	2	3	4	5
41. uvek sam na njenoj strani	1	2	3	4	5

Nikada ne pomažem drugima	1.....2.....3.....4.....5	Uvek pomažem drugima
Uopšteno volim da se takmičim	1.....2.....3.....4.....5	Jako volim da se takmičim
Kućni tip osobe	1.....2.....3.....4.....5	Društveni tip osobe
Nimalo ljubazna	1.....2.....3.....4.....5	Jako ljubazna
Nije mi stalo do odobravanja drugih	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito mi je potrebno odobravanje drugih
Teško me je povrediti	1.....2.....3.....4.....5	Lako me je povrediti
Uopšte nisam svesna tuđih osećanja	1.....2.....3.....4.....5	Jako sam svesna tuđih osećanja
Lako donosim odluke	1.....2.....3.....4.....5	Teško donosim odluke
Vrlo lako odustajem	1.....2.....3.....4.....5	Nikad ne odustajem lako
Nikada ne plačem	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo se lako rasplačem
Nimalo samopouzdana	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito samopouzdana
Smatram se manje vrednom	1.....2.....3.....4.....5	Smatram da sam bolja od drugih
Uopšte nemam razumevanja za druge	1.....2.....3.....4.....5	Puna sam razumevanja za druge
Jako suzdržana u odnosima sa drugima	1.....2.....3.....4.....5	Jako srdačna u odnosima sa drugima
Imam vrlo malu potrebu za sigurnošću	1.....2.....3.....4.....5	Imam izrazitu potrebu za sigurnošću
Nisam u stanju da radim pod pritiskom	1.....2.....3.....4.....5	Dobro funkcionišem pod pritiskom

5. Molimo Vas da probate da se priselite zadnja tri meseca i označite koliko ste **tokom zadnja tri meseca** imali dole navedena iskustva:

uopšte ne retko ponekad često skoro uvek
1 2 3 4 5

1. Tokom seksualnog odnosa Vaša partnerka Vam je radila ono što volite	1	2	3	4	5
2. Vaša partnerka je tokom seksualnog odnosa bila uglavnom usmerena na svoje potrebe	1	2	3	4	5
3. Neposredno nakon seksualnog odnosa osećali ste posebnu bliskost sa svojom partnerkom	1	2	3	4	5
4. Prisutnost Vaše partnerke Vas je seksualno uzбудila	1	2	3	4	5
5. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da Vaša partnerka u potpunosti uživa	1	2	3	4	5
6. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da zadovoljite svoje želje	1	2	3	4	5

6. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju načine razmišljanja i ponašanja ljudi. Molimo Vas da za svaku označite koliko se Vi lično s njom slažete, tako što ćete zaokružiti odgovarajući broj. Brojevi znače sledeće:

Zadovoljstvo u partnerskoj relaciji kroz perspektivu seksualne orijentacije

1	2	3	4	5	6	7
uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	donekle se ne slažem	nitri se slažem nitri se ne slažem	donekle se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem

RUCS

1. Tuđe potrebe uvek stavljam ispred svojih.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nikada se previše ne uključujem u tuđe probleme.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da bih ja bila srećna, potrebno mi je da su drugi srećni.	1	2	3	4	5	6	7
4. Brinem se kako se drugi ljudi snalaze kad mene nema.	1	2	3	4	5	6	7
5. Kada su drugi ljudi uzrujani, nije mi teško da uveče zaspim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Nemoguće mi je da zadovoljim svoje potrebe ako znam da se kose s potrebama drugih.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ne znam da kažem „NE“ kada me neko moli za pomoć.	1	2	3	4	5	6	7
8. Čak i kada sam premorena, uvek ću pomoći drugima.	1	2	3	4	5	6	7
9. Često brinem o tuđim problemima.	1	2	3	4	5	6	7

NFA

1. Emocije pomažu ljudima da se snađu u životu.	1	2	3	4	5	6	7
2. Ako razmislim o svojoj prošlosti primećujem da se uglavnom bojim da doživim emocije.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ja sam jako osećajna osoba.	1	2	3	4	5	6	7
4. Teško mi je da se nosim s jakim emocijama te stoga nastojim da ih izbegnem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Smatram da je za mene važno da istražim svoja osećanja.	1	2	3	4	5	6	7
6. Radije ne bih doživela nitri jako negativne nitri jako pozitivne emocije.	1	2	3	4	5	6	7
7. Upuštam se u situacije u kojima očekujem da ću doživeti jake emocije.	1	2	3	4	5	6	7
8. Emocije su opasne – najčešće me dovedu u situacije koje bih radije izbegao.	1	2	3	4	5	6	7
9. Doživljavanje emocija je bitno za preživljavanje.	1	2	3	4	5	6	7
10. Važno mi je da budem u dodiru sa svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
11. Ne znam kako da se nosim sa svojim osećanjima, pa ih izbegavam.	1	2	3	4	5	6	7
12. Važno mi je da znam kako se drugi osećaju.	1	2	3	4	5	6	7
13. Volela bih kada bih mogla doživljavati manje emocija.	1	2	3	4	5	6	7
14. Izbegavanje emotivnih događaja pomaže mi da mirnije spavam.	1	2	3	4	5	6	7
15. Volim da se bavim svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
16. Volela bih biti kao „Mr. Spock“ koji je potpuno logičan i doživljava malo emocija.	1	2	3	4	5	6	7

PES

1. Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više nego drugi	1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---	---

ljudi.							
2. Trebalo bi da mi se dogode velike stvari u životu.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da sam bila na Titaniku zaslužila bih biti u prvom čamcu za spašavanje!	1	2	3	4	5	6	7
4. Zahtevam najbolje jer ja to zaslužujem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Ne zaslužujem nužno da se prema meni posebno postupa.	1	2	3	4	5	6	7
6. U životu zaslužujem više od onoga što imam.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ljudi poput mene ponekad zaslužuju priliku više.	1	2	3	4	5	6	7
8. Stvari bi trebale ići po mom.	1	2	3	4	5	6	7
9. Osećam da mi pripada više od svega.	1	2	3	4	5	6	7

ATGR

1. Najvažnije odluke za porodicu treba da donosi muškarac.	1	2	3	4	5	6	7
2. Žena treba da brine o rođendanskim čestitkama i poklonima.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ako žele da koriste porodični auto, deca treba da za dopuštenje pitaju oca, a ne majku.	1	2	3	4	5	6	7
4. Primerenije je da majke menjaju bebama pelene nego očevi.	1	2	3	4	5	6	7
5. Žena treba da snosi veći deo odgovornosti za brigu o deci od muškarca.	1	2	3	4	5	6	7
6. Zarada oba supružnika trebalo bi da bude pod kontrolom muža.	1	2	3	4	5	6	7
7. Otac i majka bi trebalo da budu jednako odgovorni da vode dijete na pregled kod lekara.	1	2	3	4	5	6	7
8. Očevi i majke bi trebalo da jednako vode računa o obavezama i aktivnostima dece.	1	2	3	4	5	6	7
9. Partnerke bi trebalo da imaju jednaku slobodu kao i njihovi supruzi da izađu uveče same ili sa prijateljima	1	2	3	4	5	6	7
10. Muž i žena treba da potpuno ravnopravno dele poslove u kući	1	2	3	4	5	6	7
11. Karijera žene trebala bi trebalo da bude jednako važna kao i karijera njenog partnera.	1	2	3	4	5	6	7
12. Očevi i majke treba podjednako da brinu da se u svoje slobodno vrijeme igraju s decom.	1	2	3	4	5	6	7

7. Pred Vama je ponovo ista lista načina pokazivanja ljubavi. Sada Vas molimo da odgovorite kako Vaša partnerka Vama daje do znanja da Vas voli? Molimo Vas da za svaki od navedenih načina pokazivanja ljubavi, na skali od 1 do 5, označite koliko je **karaterističan za Vašu partnerku.**

1
uopšte nije
karakteristično za nju

2

3

4

5
izrazito je
karakteristično/ tipično
za nju

Partnerka mi daje do znanja da me voli tako što...					
1. me zabavlja i nasmejava	1	2	3	4	5
2. kad nismo zajedno, pošalje mi ili ostavlja male ljubavne poruke	1	2	3	4	5
3. daje mi komplimente	1	2	3	4	5
4. radimo nešto zajedno i učestvujemo u zajedničkim aktivnostima	1	2	3	4	5
5. iskrena je oko svega što joj se događa i što misli	1	2	3	4	5
6. skuva mi ono što volim	1	2	3	4	5
7. iznenađuje me malim poklonima (sitnice za koje zna da će me razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovara sa mnom o svojim problemima i stvarima koje je muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađe vremena za mene	1	2	3	4	5
10. pokazuje mi da je seksualno uzbuđujem	1	2	3	4	5
11. zabrinuta je za mene kad me muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanja mi svoju pažnju u društvu	1	2	3	4	5
13. govori mi da me voli	1	2	3	4	5
14. radi poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazi da ne povredi moja osećanja, ponekad prećuti nešto što joj se ne sviđa kod mene	1	2	3	4	5
16. izvede me na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudi se da razume moj način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežna je prema meni	1	2	3	4	5
19. načinom na koji me gleda	1	2	3	4	5
20. kada dolazim s puta, dočekuje me na železničkoj stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradi nešto što baš i ne voli, jer zna da će me to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvuje svoje želje kako bi ispunila moje	1	2	3	4	5
24. prihvata stvari i ljude koji su meni bitni	1	2	3	4	5
25. seti se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazuje zanimanje za ono što radim	1	2	3	4	5
27. kaže mi da je činim sretnom	1	2	3	4	5
28. čeka me da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pruža mi podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mi važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazove me jer želi da me čuje	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodiranjem (grli me, mazi, češka, masira i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodi me, inicira seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kaže mi da joj je lepo da sa mnom provodi vrijeme	1	2	3	4	5
34. vozi me i razvaža gde treba	1	2	3	4	5
35. hvali me pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodi brigu o mom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazuje mi zahvalnost za stvari koje uradim za nju	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostane ravnodušna i pokaže da je	1	2	3	4	5

	sa mnom, primećujem da ja počnem da se udaljavam.							
4.	Jako se brinem da ću izgubiti partnerku.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Ne osećam se prijatno kada sam emotivno otvorena prema partnerki.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Ako ne mogu da navedem partnerku da pokaže interesovanje za mene postajem uznemirena ili ljuta.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Nervozna sam kad mi se partnerka suviše emocionalno približi.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Brinem se da ću ostati sama.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Osećam se prijatno kada delim svoje intimne misli ili osećanja sa partnerkom.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otera ljude.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Pokušavam da izbegnem emotivno zblizavanje sa partnerkom.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Ponekad osećam da prisiljavam partnerke da pokažu više osećanja i više vezanosti.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Gotovo sve govorim svojim partnerkama.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Kada nisam u vezi osećam se nesigurno i mučno.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Osećam se jako neprijatno kada sam bliska sa partnerkama.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Postanem nezadovoljna kada mi partnerka nije na raspolaganju kada mi je potrebna.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Obraćam se partnerki iz puno razloga, pa i kad mi je potrebna uteha i smirenje.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Zameram partnerki kad provodi vreme odvojeno od mene.	1	2	3	4	5	6	7

OPŠTI PODACI:

1. Koliko imate godina: _____
2. Koliko sati nedeljno u proseku radite izvan kuće?
(upišite broj sati) _____
3. Procenite mesečni prihod Vašeg domaćinstva?
 1. izrazito ispod proseka
 2. ispod proseka
 3. prosečan
 4. iznad prosečan
 5. izrazito iznad proseka
4. Dužina veze: _____ godina i _____ meseci
5. Koliko Vam je vera važna u životu
1 2 3 4 5 6 7 8 9
uopšte izrazito
ne
5. Koliko je veliko mesto gde ste živjeli do punoletstva?
 - f) selo
 - g) manje mesto (do 10 000 stanovnika)
 - h) manji grad (do 100 000 stanovnika)
 - i) grad (do 500 000 stanovnika)
 - j) veliki grad (više od 500 000 stanovnika)

Hvala Vam na saradnji!

4. radimo nešto zajedno i učestvujemo u zajedničkim aktivnostima	1	2	3	4	5
5. iskren sam oko svega što mi se događa i što mislim	1	2	3	4	5
6. skuvam mu ono što voli	1	2	3	4	5
7. iznenađujem ga malim poklonima (sitnice za koje znam da će ga razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovoram s njim o svojim problemima i stvarima koje me muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađem vremena za njega	1	2	3	4	5
10. pokazujem mu da me seksualno uzbuđuje	1	2	3	4	5
11. zabrinut sam za njega kad ga muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanjam mu svoju pažnju kad smo u društvu	1	2	3	4	5
13. govorim mu da ga volim	1	2	3	4	5
14. obavljam poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazim da ne povredim njegova osećanja, prećutim nešto što mi se ne sviđa	1	2	3	4	5
16. izvedem ga na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudim se da razumem njegov način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežan sam prema njemu	1	2	3	4	5
19. načinom na koji ga gledam	1	2	3	4	5
20. kada dolazi s puta, dočekujem ga na autobuskoj stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradim nešto što baš i ne volim, jer znam da će ga to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvujem svoje želje da bih ispunio njegove	1	2	3	4	5
24. prihvatam stvari i ljude koji su mu bitni	1	2	3	4	5
25. setim se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazujem zanimanje za ono što radi	1	2	3	4	5
27. kažem mu da me čini srećnim	1	2	3	4	5
28. čekam ga da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pružam mu podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mu važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazovem ga jer poželim da ga čujem	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirrom (grlim ga, mazim, češkam, masiram i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodim ga, podstičem seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kažem mu da mi je lepo kad s njim provodim vreme	1	2	3	4	5
34. vozim ga i razvozim gde treba	1	2	3	4	5
35. hvalim ga pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodim brigu o njegovom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazujem mu zahvalnost za stvari koje uradi za mene	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostanem ravnodušan i pokažem da sam ljubomoran	1	2	3	4	5
39. izbegavam da radim ono što mu smeta	1	2	3	4	5

posvetim drugima		posvetim drugima
Vrlo grub	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo nežan
Nikada ne pomažem drugima	1.....2.....3.....4.....5	Uvek pomažem drugima
Uopšteno volim da se takmičim	1.....2.....3.....4.....5	Jako volim da se takmičim
Kućni tip osobe	1.....2.....3.....4.....5	Društveni tip osobe
Nimalo ljubazan	1.....2.....3.....4.....5	Jako ljubazan
Nije mi stalo do odobravanja drugih	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito mi je potrebno odobravanje drugih
Teško me je povrediti	1.....2.....3.....4.....5	Lako me je povrediti
Uopšte nisam svestan tuđih osećanja	1.....2.....3.....4.....5	Jako sam svestan tuđih osećanja
Lako donosim odluke	1.....2.....3.....4.....5	Teško donosim odluke
Vrlo lako odustajem	1.....2.....3.....4.....5	Nikad ne odustajem lako
Nikada ne plačem	1.....2.....3.....4.....5	Vrlo se lako rasplačem
Nimalo samopouzdan	1.....2.....3.....4.....5	Izrazito samopouzdan
Smatram se manje vrednim	1.....2.....3.....4.....5	Smatram da sam bolji od drugih
Uopšte nemam razumevanja za druge	1.....2.....3.....4.....5	Pun sam razumevanja za druge
Jako suzdržan u odnosima sa drugima	1.....2.....3.....4.....5	Jako srdačan u odnosima sa drugima
Imam vrlo malu potrebu za sigurnošću	1.....2.....3.....4.....5	Imam izrazitu potrebu za sigurnošću
Nisam u stanju da radim pod pritiskom	1.....2.....3.....4.....5	Dobro funkcionišem pod pritiskom

5. Molimo Vas da probate da se priselite zadnja tri meseca i označite koliko ste **tokom zadnja tri meseca** imali dole navedena iskustva:

	uopšte ne 1	retko 2	ponekad 3	često 4	skoro uvek 5
1. Tokom seksualnog odnosa Vaš partner Vam je radio ono što volite	1	2	3	4	5
2. Vaš partner je tokom seksualnog odnosa bio uglavnom usmeren na svoje potrebe	1	2	3	4	5
3. Neposredno nakon seksualnog odnosa osećali ste posebnu bliskost sa svojim partnerom	1	2	3	4	5
4. Prisutnost Vašeg partnera Vas je seksualno uzbudila	1	2	3	4	5
5. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da Vaš partner u potpunosti uživa	1	2	3	4	5
6. Tokom seksualnog odnosa ste se pobrinuli da zadovoljite svoje želje	1	2	3	4	5

6. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju načine razmišljanja i ponašanja ljudi. Molimo Vas da za svaku označite koliko se Vi lično s njom slažete, tako što ćete zaokružiti odgovarajući broj. Brojevi znače sledeće:

1	2	3	4	5	6	7
uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	donekle se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	donekle se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem

RUCS

1. Tuđe potrebe uvek stavljam ispred svojih.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nikada se previše ne uključujem u tuđe probleme.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da bih ja bio srećan, potrebno mi je da su drugi srećni.	1	2	3	4	5	6	7
4. Brinem se kako se drugi ljudi snalaze kad mene nema.	1	2	3	4	5	6	7
5. Kada su drugi ljudi uzrujani, nije mi teško da uveče zaspim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Nemoguće mi je da zadovoljim svoje potrebe ako znam da se kose s potrebama drugih.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ne znam da kažem „NE“ kada me neko moli za pomoć.	1	2	3	4	5	6	7
8. Čak i kada sam premoren, uvek ću pomoći drugima.	1	2	3	4	5	6	7
9. Često brinem o tuđim problemima.	1	2	3	4	5	6	7

NFA

1. Emocije pomažu ljudima da se snađu u životu.	1	2	3	4	5	6	7
2. Ako razmislim o svojoj prošlosti primećujem da se uglavnom bojim da doživim emocije.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ja sam jako osećajna osoba.	1	2	3	4	5	6	7
4. Teško mi je da se nosim s jakim emocijama te stoga nastojim da ih izbegnem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Smatram da je za mene važno da istražim svoja osećanja.	1	2	3	4	5	6	7
6. Radije ne bih doživeo niti jako negativne niti jako pozitivne emocije.	1	2	3	4	5	6	7
7. Upuštam se u situacije u kojima očekujem da ću doživeti jake emocije.	1	2	3	4	5	6	7
8. Emocije su opasne – najčešće me dovedu u situacije koje bih radije izbegao.	1	2	3	4	5	6	7
9. Doživljavanje emocija je bitno za preživljavanje.	1	2	3	4	5	6	7
10. Važno mi je da budem u dodiru sa svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
11. Ne znam kako da se nosim sa svojim osećanjima, pa ih izbegavam.	1	2	3	4	5	6	7
12. Važno mi je da znam kako se drugi osećaju.	1	2	3	4	5	6	7
13. Voleo bih kada bih mogao doživljavati manje emocija.	1	2	3	4	5	6	7
14. Izbegavanje emotivnih događaja pomaže mi da mirnije spavam.	1	2	3	4	5	6	7
15. Volim da se bavim svojim osećanjima.	1	2	3	4	5	6	7
16. Voleo bih biti kao „Mr. Spock“ koji je potpuno logičan i	1	2	3	4	5	6	7

doživljava malo emocija.							
--------------------------	--	--	--	--	--	--	--

PES

1. Iskreno mislim da jednostavno zaslužujem više nego drugi ljudi.	1	2	3	4	5	6	7
2. Trebalo bi da mi se dogode velike stvari u životu.	1	2	3	4	5	6	7
3. Da sam bio na Titaniku zaslužio bih biti u <i>prvom</i> čamcu za spašavanje!	1	2	3	4	5	6	7
4. Zahtevam najbolje jer ja to zaslužujem.	1	2	3	4	5	6	7
5. Ne zaslužujem nužno da se prema meni posebno postupa.	1	2	3	4	5	6	7
6. U životu zaslužujem više od onoga što imam.	1	2	3	4	5	6	7
7. Ljudi poput mene ponekad zaslužuju priliku više.	1	2	3	4	5	6	7
8. Stvari bi trebale ići po mom.	1	2	3	4	5	6	7
9. Osećam da mi pripada više od svega.	1	2	3	4	5	6	7

ATGR

1. Najvažnije odluke za porodicu treba da donosi muškarac.	1	2	3	4	5	6	7
2. Partner treba da brine o rođendanskim čestitkama i poklonima.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ako žele da koriste porodični auto, deca treba da za dopuštenje pitaju oca, a ne majku.	1	2	3	4	5	6	7
4. Primerenije je da majke menjaju bebama pelene nego očevi.	1	2	3	4	5	6	7
5. Žena treba da snosi veći deo odgovornosti za brigu o deci od muškarca.	1	2	3	4	5	6	7
6. Zarada oba supružnika trebalo bi da bude pod kontrolom muža.	1	2	3	4	5	6	7
7. Otac i majka bi trebalo da budu jednako odgovorni da vode dete na pregled kod lekara.	1	2	3	4	5	6	7
8. Očevi i majke bi trebalo da jednako vode računa o obavezama i aktivnostima dece.	1	2	3	4	5	6	7
9. Partnere bi trebalo da imaju jednaku slobodu kao i njihovi supruzi da izađu uveče same ili sa prijateljima	1	2	3	4	5	6	7
10. Muž i žena treba da potpuno ravnopravno dele poslove u kući	1	2	3	4	5	6	7
11. Karijera žene trebala bi trebalo da bude jednako važna kao i karijera njenog partnera.	1	2	3	4	5	6	7
12. Očevi i majke treba podjednako da brinu da se u svoje slobodno vrijeme igraju s decom.	1	2	3	4	5	6	7

7. Pred Vama je ponovo ista lista načina pokazivanja ljubavi. Sada Vas molimo da odgovorite kako Vaš partner Vama daje do znanja da Vas voli? Molimo Vas da za svaki od navedenih načina pokazivanja ljubavi, na skali od 1 do 5, označite koliko je **karaterističan za Vašeg partnera**.

1
uopšte nije
karakteristično za njega

2

3

4

5
izrazito je
karakteristično/ tipično
za njega

Partner mi daje do znanja da me voli tako što...					
1. me zabavlja i nasmejava	1	2	3	4	5
2. kad nismo zajedno, pošalje mi ili ostavlja male ljubavne poruke	1	2	3	4	5
3. daje mi komplimente	1	2	3	4	5
4. radimo nešto zajedno i učestvujemo u zajedničkim aktivnostima	1	2	3	4	5
5. iskren je oko svega što mu se događa i što misli	1	2	3	4	5
6. skuva mi ono što volim	1	2	3	4	5
7. iznenađuje me malim poklonima (sitnice za koje zna da će me razveseliti)	1	2	3	4	5
8. razgovara sa mnom o svojim problemima i stvarima koje ga muče	1	2	3	4	5
9. uvek nađe vremena za mene	1	2	3	4	5
10. pokazuje mi da ga seksualno uzbuđujem	1	2	3	4	5
11. zabrinut je za mene kad me muče neki problemi	1	2	3	4	5
12. poklanja mi svoju pažnju u društvu	1	2	3	4	5
13. govori mi da me voli	1	2	3	4	5
14. radi poslove u kući	1	2	3	4	5
15. pazi da ne povredi moja osećanja, ponekad prećuti nešto što mu se ne sviđa kod mene	1	2	3	4	5
16. izvede me na večeru/piće	1	2	3	4	5
17. trudi se da razume moj način razmišljanja, bez nametanja svog	1	2	3	4	5
18. nežan je prema meni	1	2	3	4	5
19. načinom na koji me gleda	1	2	3	4	5
20. kada dolazim s puta, dočekuje me na stanici, aerodromu i slično	1	2	3	4	5
21. uradi nešto što baš i ne voli, jer zna da će me to usrećiti	1	2	3	4	5
22. poljupcima	1	2	3	4	5
23. ponekad žrtvuje svoje želje kako bi ispunio moje	1	2	3	4	5
24. prihvata stvari i ljude koji su meni bitni	1	2	3	4	5
25. seti se važnih datuma i godišnjica	1	2	3	4	5
26. pokazuje zanimanje za ono što radim	1	2	3	4	5
27. kaže mi da ga činim sretnim	1	2	3	4	5
28. čeka me da jedemo zajedno	1	2	3	4	5
29. pruža mi podršku u situacijama ili aktivnostima koje su mi važne	1	2	3	4	5
30. kad nismo zajedno, nazove me jer želi da me čuje	1	2	3	4	5
31. fizičkim dodirrom (grli me, mazi, češka, masira i slično)	1	2	3	4	5
32. zavodi me, inicira seksualni odnos	1	2	3	4	5
33. kaže mi da mu je lepo da sa mnom provodi vreme	1	2	3	4	5
34. vozi me i razvozi gde treba	1	2	3	4	5
35. hvali me pred drugima i u javnosti	1	2	3	4	5
36. vodi brigu o mom zdravlju	1	2	3	4	5
37. pokazuje mi zahvalnost za stvari koje uradim za njega	1	2	3	4	5
38. u nekim situacijama ne ostane ravnodušan i pokaže da je ljubomoran	1	2	3	4	5
39. izbegava da radi ono što mi smeta	1	2	3	4	5

4.	Jako se brinem da ću izgubiti partnera.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Ne osećam se prijatno kada sam emotivno otvoren/na prema partneru.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Ako ne mogu da navedem partnera da pokaže interesovanje za mene postajem uznemiren ili ljut.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Nervoazan sam kad mi se partner suviše emocionalno približi.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Brinem se da ću ostati sam.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Osećam se prijatno kada delim svoje intimne misli ili osećanja sa partnerom.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otera ljude.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Pokušavam da izbegnem emotivno zblizavanje sa partnerom.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Ponekad osećam da prisiljavam partnere da pokažu više osećanja i više vezanosti.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Gotovo sve govorim svojim partnerima.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Kada nisam u vezi osećam se nesigurno i mučno.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Osećam se jako neprijatno kada sam blizak sa partnerima.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Postanem nezadovoljan kada mi partner nije na raspolaganju kada mi je potreban.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Obraćam se partneru iz puno razloga, pa i kad mi je potrebna uteha i smirenje.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Zameram partneru kad provodi vreme odvojeno od mene.	1	2	3	4	5	6	7

OPŠTI PODACI:

1. Koliko imate godina: _____
 2. Koliko sati nedeljno u proseku radite izvan kuće?
(upišite broj sati) _____
 3. Procenite mesečni prihod Vašeg domaćinstva?
 11. izrazito ispod proseka
 12. ispod proseka
 13. prosečan
 14. iznad prosečan
 15. izrazito iznad proseka
 4. Dužina veze: _____ godina i _____ meseci
 5. Koliko Vam je vera važna u životu
1 2 3 4 5 6 7 8 9
uopšte izrazito
ne
 5. Koliko je veliko mesto gde ste živjeli do punoletstva?
 - k) selo
 - l) manje mesto (do 10 000 stanovnika)
 - m) manji grad (do 100 000 stanovnika)
 - n) grad (do 500 000 stanovnika)
 - o) veliki grad (više od 500 000 stanovnika)
- Hvala Vam na saradnji!

Prilog 2. Informacije o istraživanju i pisana saglasnost za učešće u istraživanju

Poštovani/Poštovane

Molimo Vas da pažljivo pročitate informacije o ovom istraživanju i odlučite da li želite da učestvujete u njemu.

Istraživanje se sprovodi u okviru međunarodnog projekta „Izražavanje ljubavi u vezau: rodne, kulturne i uzrasne razlike“ koji se (za teritoriju Srbije) sprovodi pod pokroviteljstvom Republičkog Ministarstva za prosvetu i nauku, a u čijoj realizaciji učestvuju članovi Odseka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Osnovni cilj istraživanja je da se prepoznaju načini pokazivanja ljubavi u paru, kao i činioci koji doprinose doživljaju sreće i zadovoljstva u partnerskom (bračnom) odnosu.

Planirano je da istraživanje obuhvati veliki broj parova različitog uzrasta, zato što su nam raznovrsna iskustva dragocena za istraživanje. Da bismo to mogli da ostvarimo na pouzdan i valjan način, potreban nam je Vaš pristanak.

Vaše učešće u istraživanju bi obuhvatilo popunjavanje nekoliko upitnika koji se odnose na Vaše procene kako se osećate, razmišljate i ponašate vi i vaš partner u različitim segmentima svog svakodnevnog zajedničkog života. Popunjavanje upitnika će trajati oko 45 minuta.

Dodatne informacije:

- Vaše učešće u istraživanju je dobrovoljno i možete od njega odustati kad god zaželite.
- U istraživanju nema nikakvih rizika, niti negativnih posledica.
- Vaš identitet će biti kompletno zaštićen, jer ne dajete nikakve lične podatke o sebi, a informacije koje dobijemo upitnicima ostaju vidljivi samo za lica koja učestvuju kao istraživači na projektu. Vaši rezultati će biti obrađivani grupno sa rezultatima svih ostalih parova.
- Svojim učešćem biste značajno doprineli realizaciji ovog velikog projekta i pomogli u rešavanju značajnih pitanja vezanih za mogućnost prevencije ili pomoći parovima koji doživljavaju teškoće u partnerskom odnosu.

IZJAVA SAGLASNOSTI:

Pročitao sam i razumeo date informacije i pristajem na učešće u ovom istraživanju.

a. Da, pristajem da učestvujem

b. Ne, ne pristajem da učestvujem

Datum: _____

Hvala Vam na pomoći i saradnji!

Prilog 3. Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – ceo uzorak

	Nestandardizovani koeficijenti		Standardizovani koeficijenti		
	B	Standardna greška	B	t	P vrednost
<i>Preterana posvećenost drugima</i>	-0.02	0.07	-0.01	-0.28	0.77
<i>Stav osobe da zaslužuje više od drugih</i>	-0.00	0.00	-0.01	-0.34	0.73
<i>Stav prema rodnim ulogama</i>	-0.08	0.06	-0.07	-1.26	0.20
<i>Približavanje emocijama</i>	-0.00	0.00	-0.04	-0.83	0.40
<i>Izbegavanje emocija</i>	-0.00	0.00	-0.03	-0.63	0.52
<i>Maskulinnost</i>	0.20	0.11	0.09	1.76	0.07
<i>Femininnost</i>	0.04	0.11	0.02	0.33	0.73
<i>Izbegavanje</i>	-0.03	0.00	-0.30	-5.21	0.00
<i>Anksioznost</i>	-0.00	0.00	-0.08	-1.46	0.14

Prilog 4. Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – homoseksualni muškarci

	Nestandardizovani koeficijenti		Standardizovani koeficijenti		
	B	Standardna greška	B	t	P vrednost
<i>Preterana posvećenost drugima</i>	0.01	0.22	0.01	0.08	0.93
<i>Stav osobe da zaslužuje više od drugih</i>	0.01	0.01	0.09	0.84	0.40
<i>Stav prema rodnim ulogama</i>	-0.24	0.17	-0.18	-1.39	0.16
<i>Približavanje emocijama</i>	-0.02	0.02	-0.09	-0.81	0.41
<i>Izbegavanje emocija</i>	-0.01	0.01	-0.13	-1.05	0.29
<i>Maskulinnost</i>	0.19	0.34	0.06	0.57	0.57
<i>Femininnost</i>	0.16	0.27	0.06	0.59	0.55
<i>Izbegavanje</i>	-0.08	0.02	-0.56	-4.02	0.00
<i>Anksioznost</i>	-0.01	0.01	-0.09	-0.72	0.47

Prilog 5. *Pojedinačni doprinosi individualnih karakteristika predikciji zadovoljstva u relaciji – heteroseksualni uzorak*

	Nestandardizovani koeficijenti		Standardizovani koeficijenti		
	B	Standardna greška	B	t	P vrednost
<i>Preterana posvećenost drugima</i>	0.08	0.10	0.09	0.74	0.45
<i>Stav osobe da zaslužuje više od drugih</i>	0.00	0.01	0.02	0.23	0.81
<i>Stav prema rodnim ulogama</i>	0.09	0.13	0.08	0.70	0.48
<i>Približavanje emocijama</i>	0.00	0.01	0.01	0.10	0.92
<i>Izbegavanje emocija</i>	0.00	0.01	0.07	0.55	0.57
<i>Maskulinitet</i>	0.15	0.20	0.08	0.73	0.46
<i>Femininitet</i>	0.00	0.18	0.00	0.04	0.96
<i>Izbegavanje</i>	-0.01	0.01	-0.18	-1.40	0.16
<i>Anksioznost</i>	0.00	0.01	0.06	0.53	0.59

Prilog 6. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na kvalitet seksualne interakcije
– ceo uzorak

			Kategorija- zadovoljstvo		
			1.00	2.00	Total
<i>Tip relacije – kvalitet seksualne interakcije</i>	1	Broj	12	72	84
		Std. Rezidual	-1.3	0.6	
	2	Broj	13	59	72
		Std. Rezidual	-0.5	0.2	
	3	Broj	14	26	40
		Std. Rezidual	2.0	-1.0	
	4	Broj	2	2	4
		Std. Rezidual	1.3	-0.7	
<i>Total</i>		Broj	41	41	159

Tip relacije zadovoljstvo: 1 – oba partnera manje zadovoljna

2 – oba partnera više zadovoljna

Tip relacije kvalitet seksualne interakcije

- 1- oba partnera izrazito visokim kvalitet seksualne interakcije;
- 2- oba partnera procenjuju visokim kvalitet seksualne interakcije;
- 3- oba partnera procenjuju niskim kvalitet seksualne interakcije;
- 4- jedan partner procenjuje visokim, a drugi niskim kvalitet seksualne interakcije.

Prilog 7. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – ceo uzorak

			Kategorija - zadovoljstvo		
			1.00	2.00	Total
<i>Tip relacije – pokazivanje ljubavi</i>	1	Broj	15	20	35
		Std. Rezidual	2.9	-1.5	
	2	Broj	23	87	110
		Std. Rezidual	0.1	0.0	
	3	Broj	3	52	55
		Std. Rezidual	-2.5	1.3	
<i>Total</i>		Broj	41	41	159

Tip relacije zadovoljstvo 1 – oba partnera manje zadovoljna

2 – oba partnera više zadovoljna

Tip relacije pokazivanje ljubavi

- 1- oba partnera percipiraju da retko pokazuju ljubav partneru i da partner retko njima pokazuje;
- 2- oba partnera percipiraju da često pokazuju partneru ljubav i da partner njima često pokazuje;
- 3- oba partnera smatraju da često pokazuju ljubav partneru ali da njima partner ne pokazuje.

Prilog 8. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – homoseksualni muškarci

			Kategorija- zadovoljstvo		
			1.00	2.00	Total
<i>Tip relacije – pokazivanje ljubavi</i>	1	Broj	7	3	10
		Std. Rezidual	1.7	-1.2	
	2	Broj	13	18	31
		Std. Rezidual	0.0	0.0	
	3	Broj	1	8	9
		Std. Rezidual	-1.7	1.2	
<i>Total</i>		Broj	41	21	29

Tip relacije zadovoljstvo: 1 – oba partnera manje zadovoljna
2 – oba partnera više zadovoljna

Tip relacije pokazivanje ljubavi

- 1- oba partnera percipiraju da retko pokazuju ljubav partneru i da partner retko njima pokazuje;
- 2- oba partnera percipiraju da često pokazuju partneru ljubav i da partner njima često pokazuje;
- 3- oba partnera smatraju da često pokazuju ljubav partneru ali da njima partner ne pokazuje.

Prilog 9. Tip relacije u odnosu na zadovoljstvo i tip relacije u odnosu na pokazivanje ljubavi – heteroseksualni parovi

			Kategorija- zadovoljstvo		
			1.00	2.00	Total
<i>Tip relacije – pokazivanje ljubavi</i>	1	Broj	4	10	14
		Std. Rezidual	2.2	-0.7	
	2	Broj	5	55	60
		Std. Rezidual	-0.4	0.1	
	3	Broj	1	25	26
		Std. Rezidual	-1.0	0.3	
<i>Total</i>		Broj	41	10	90

Tip relacije zadovoljstvo: 1 – oba partnera manje zadovoljna
2 – oba partnera više zadovoljna

Tip relacije pokazivanje ljubavi

- 1- oba partnera percipiraju da retko pokazuju ljubav partneru i da partner retko njima pokazuje;
- 2- oba partnera percipiraju da često pokazuju partneru ljubav i da partner njima često pokazuje;
- 3- oba partnera smatraju da često pokazuju ljubav partneru ali da njima partner ne pokazuje.

Prilog 10. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – ceo uzorak

Prediktor	B	T-test	p
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.39	7.07	0.00
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.09	1.93	0.05
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.08	0.38	0.70
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	-0.31	-1.62	0.10

Prilog 11. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – homoseksualni muškarci

Prediktor	B	T-test	p
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.46	4.41	0.00
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.14	1.61	0.11
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.18	2.45	0.08
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	-0.37	-0.75	0.45

Prilog 12. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji –
homoseksualne žene

Prediktor	B	T-test	p
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.13	0.87	0.38
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.13	1.28	0.20
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	-0.81	-1.23	0.22
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	-1.07	-1.13	0.26

Prilog 13. Karakteristike partnerske relacije kao prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji – heteroseksualne osobe

Prediktor	B	T-test	p
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.32	4.63	0.00
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.04	0.55	0.57
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - ja</i>	0.27	3.65	0.00
<i>Ukupno pokazivanje ljubavi - partner</i>	0.05	0.45	0.14

Prilog 14. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija (ceo uzorak)

Varijable - dijadne	Chi kvadrat	df	p
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno</i>	0.10	2	0.94
<i>Orijentisanost ka partneru</i>	0.06	1	0.79
<i>Emocionalna otvorenost</i>	4.00	1	0.04
<i>Fizička afektivnost</i>	0.10	1	0.74
<i>Verbalna afektivnost</i>	1.52	2	0.46
<i>Poslovi u kući</i>	0.18	1	0.66
<i>Praktična pomoć</i>	1.17	2	0.55
<i>Doživljaj ljubavi</i>	1.63	1	0.51
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	1.04	3	0.79

Prilog 15. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija
(homoseksualni muškarci)

Varijable - dijadne	Chi kvadrat	df	p
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno</i>	2.80	2	0.24
<i>Orijentisanost ka partneru</i>	1.54	1	0.21
<i>Emocionalna otvorenost</i>	3.77	1	0.05
<i>Fizička afektivnost</i>	0.01	1	0.89
<i>Verbalna afektivnost</i>	2.15	2	0.61
<i>Poslovi u kući</i>	0.38	1	0.53
<i>Praktična pomoć</i>	0.01	1	0.89
<i>Doživljaj ljubavi</i>	2.46	1	0.11
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	0.55	2	0.76

Prilog 16. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija
(homoseksualne žene)

Varijable - dijadne	Chi kvadrat	df	p
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno</i>	2.04	2	0.36
<i>Orijentisanost ka partneru</i>	0.31	1	0.57
<i>Emocionalna otvorenost</i>	1.48	1	0.23
<i>Fizička afektivnost</i>	1.32	1	0.25
<i>Verbalna afektivnost</i>	1.67	2	0.43
<i>Poslovi u kući</i>	3.02	1	0.05
<i>Praktična pomoć</i>	2.76	1	0.06
<i>Doživljaj ljubavi</i>	0.99	1	0.31
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	4.52	3	0.21

Prilog 17. Doprinosi karakteristika relacije zadovoljstvu u relaciji – binarna regresija
(heteroseksualni uzorak)

Varijable - dijadne	Chi kvadrat	df	p
<i>Pokazivanje ljubavi ukupno</i>	1.64	2	0.44
<i>Orijentisanost ka partneru</i>	3.42	1	0.06
<i>Emocionalna otvorenost</i>	0.07	1	0.78
<i>Fizička afektivnost</i>	0.49	1	0.48
<i>Verbalna afektivnost</i>	2.84	2	0.24
<i>Poslovi u kući</i>	0.14	1	0.70
<i>Praktična pomoć</i>	0.02	2	0.98
<i>Doživljaj ljubavi</i>	2.21	1	0.32
<i>Kvalitet seksualne interakcije</i>	2.55	3	0.46

Prilog 18. Post hoc analiza razlika u anksioznosti i izbegavanju između četiri grupe ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Anksioznost</i>	1.00	2.00	3.43	0.03
		3.00	8.56	0.00
		4.00	8.46	0.00
	2.00	1.00	-3.43	0.03
		3.00	5.13	0.00
		4.00	5.03	0.00
	3.00	1.00	-8.56	0.00
		2.00	-5.13	0.00
		4.00	-0.10	0.95
	4.00	1.00	-8.46	0.00
		2.00	-5.03	0.00
		3.00	0.10	0.95
<i>Izbegavanje</i>	1.00	2.00	1.62	0.23
		3.00	2.58	0.06
		4.00	6.64	0.00
	2.00	1.00	-1.62	0.23
		3.00	0.96	0.48
		4.00	5.02	0.00
	3.00	1.00	-2.58	0.06
		2.00	-0.96	0.48
		4.00	4.06	0.00
	4.00	1.00	-6.64	0.00
		2.00	-5.02	0.00
		3.00	-4.06	0.00

Grupa 1 – homoseksualni muškarci

Grupa 2 – homoseksualne žene

Grupa 3 – heteroseksualni muškarci

Grupa 4 – heteroseksualne žene

Prilog 19. Tip relacije – afektivna vezanost i kategorija parova

Tip relacija – afektivna vezanost		Kategorija parova			Ukupno
		1.00	2.00	3.00	
1	Broj	9	4	3	16
	Standardni rezidual	2.5	0.0	-1.8	
2	Broj	3	8	3	14
	Standardni rezidual	-0.3	2.4	-1.5	
3	Broj	15	14	21	50
	Standardni rezidual	0.7	0.4	-0.8	
4	Broj	19	22	69	110
	Standardni rezidual	-1.6	-1.0	1.9	
5	Broj	4	2	4	10
	Standardni rezidual	0.9	-0.3	-0.4	

Kategorija parova 1 – homoseksualni muški parovi

Kategorija parova 2 – homoseksualni ženski parovi

Kategorija parova 3 – heteroseksualni muški parovi

Tip relacije afektivna vezanost:

- 1- oba preokupirana
- 2 – bojažljiv i izbegavajući
- 3 – preokupiran i sigurno vezan
- 4 – oba sigurno vezana
- 5 – bojažljiv i siguran

Prilog 20. Zastupljenost tipova afektivne vezanosti u odnosu na seksualnu orijentaciju

Grupa ispitanika		tip vezanosti			
		1.00	2.00	3.00	4.00
1	Broj	57	30	12	1
	Stand. rezidual	-1.7	2.5	2.0	-.8
2	Broj	64	22	7	7
	Stand. rezidual	-.9	.6	0.1	3.2
3	Broj	166	25	8	1
	Stand. rezidual	1.9	-2.2	-1.5	-1.6

Grupa ispitanika 1 – muškarci homoseksualne orijentacije

Grupa ispitanika 2 – žene homoseksualne orijentacije

Grupa ispitanika 3 – heteroseksualni ispitanici

Tip vezanosti 1 – sigurna afektivna vezanost

Tip vezanosti 2 – preokupirana afektivna vezanost

Tip vezanosti 3 – izbegavajuća afektivna vezanost

Tip vezanosti 4 – bojažljiva afektivna vezanost

Prilog 21. Post hoc analiza razlika u maskulinim karakteristikama po grupama ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Makulinos</i>	1.00	2.00	-0.00	0.92
		3.00	-0.19	0.01
		4.00	0.10	0.17
	2.00	1.00	0.00	0.92
		3.00	-0.18	0.01
		4.00	0.11	0.14
	3.00	1.00	0.19	0.01
		2.00	0.18	0.01
		4.00	0.29	0.00
	4.00	1.00	-0.10	0.17
		2.00	-0.11	0.14
		3.00	-0.29	0.00
Grupa 1 – homoseksualni muškarci				
Grupa 2 – homoseksualne žene				
Grupa 3 – heteroseksualni muškarci				
Grupa 4 – heteroseksualne žene				

Prilog 22. Post hoc analiza razlika u stavu pema rodnim ulogama po grupama ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Stav o rodnim ulogama</i>	1.00	2.00	-0.80	0.00
		3.00	0.12	0.40
		4.00	-0.61	0.00
	2.00	1.00	0.80	0.00
		3.00	0.92	0.00
		4.00	0.19	0.18
	3.00	1.00	-0.12	0.40
		2.00	-0.92	0.00
		4.00	-0.73	0.00
	4.00	1.00	0.61	0.00
		2.00	-0.19	0.18
		3.00	0.73	0.00
Grupa 1 – homoseksualni muškarci				
Grupa 2 – homoseksualne žene				
Grupa 3 – heteroseksualni muškarci				
Grupa 4 – heteroseksualne žene				

Prilog 23. Tip relacije – rodne uloge i kategorija parova

Tip relacija – rodne uloge		Kategorija parova			Ukupno
		1.00	2.00	3.00	
1	Broj	22	41	47	110
	Standardni rezidual	-1.0	2.6	-1.1	
2	Broj	28	9	53	90
	Standardni rezidual	1.2	-2.8	1.2	

Kategorija parova 1 – homoseksualni muški parovi

Kategorija parova 2 – homoseksualni ženski parovi

Kategorija parova 3 – heteroseksualni parovi

Tip relacije rodne uloge: 1- oba partnera egalitarnih stavova

2 - jedan partner egalitarnih a drugi tradicionalnih stavova

Prilog 24. Post hoc analiza razlika u stavu da osoba zaslužuje više od drugih po grupama ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Stav da osoba zaslužuje više od drugih</i>	1.00	2.00	3.68	0.00
		3.00	4.47	0.00
		4.00	4.21	0.00
	2.00	1.00	-3.68	0.00
		3.00	0.79	0.56
		4.00	0.53	0.69
	3.00	1.00	-4.47	0.00
		2.00	-0.79	0.56
		4.00	-0.26	0.84
	4.00	1.00	-4.21	0.00
		2.00	-0.53	0.69
		3.00	0.26	0.84

Grupa 1 – homoseksualni muškarci

Grupa 2 – homoseksualne žene

Grupa 3 – heteroseksualni muškarci

Grupa 4 – heteroseksualne žene

Prilog 25. Tip relacije – stav da zaslužujem više od drugih ljudi i kategorija parova

Tip relacija – zaslužujem više od drugih		Kategorija parova			Ukupno
		1.00	2.00	3.00	
1	Broj	24	9	23	56
	Standardni rezidual	2.7	-1.3	-0.9	
2	Broj	18	30	44	92
	Standardni rezidual	-1.0	1.5	-0.3	
3	Broj	8	11	33	52
	Standardni rezidual	-1.4	-0.6	1.4	

Kategorija parova 1 – homoseksualni muški parovi

Kategorija parova 2 – homoseksualni ženski parovi

Kategorija parova 3 – heteroseksualni muški parovi

Tip relacije - zaslužujem više: 1 - oba partnera imaju visoko izražen ovaj stav
 2 - oba partnera imaju nisko izražen ovaj stav
 3 - jedan partner ima visoko a drugi nisko izražen ovaj stav

Prilog 26. Post hoc analiza razlika u potrebi za emocijama po grupama ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Potreba za emocijama</i>	1.00	2.00	-4.58	0.02
		3.00	1.05	0.60
		4.00	-4.13	0.02
	2.00	1.00	4.58	0.02
		3.00	5.63	0.00
		4.00	1.45	0.47
	3.00	1.00	-1.05	0.60
		2.00	-5.63	0.00
		4.00	-4.18	0.03
	4.00	1.00	4.13	0.02
		2.00	-1.45	0.47
		3.00	4.18	0.03

Grupa 1 – homoseksualni muškarci
 Grupa 2 – homoseksualne žene
 Grupa 3 – heteroseksualni muškarci
 Grupa 4 – heteroseksualne žene

Prilog 27. Post hoc analiza razlika u doživljaju ljubavi po grupama ispitanika

Varijable	Grupa	Grupa	Mean Razlika	p
<i>Doživljaj ljubavi</i>	1.00	2.00	-0.05	0.68
		3.00	-0.43	0.00
		4.00	-0.48	0.00
	2.00	1.00	0.05	0.68
		3.00	-0.37	0.00
		4.00	-0.43	0.00
	3.00	1.00	0.43	0.00
		2.00	0.37	0.00
		4.00	-0.05	0.67
	4.00	1.00	0.48	0.00
		2.00	0.43	0.00
		3.00	0.05	0.67

Grupa 1 – homoseksualni muškarci
 Grupa 2 – homoseksualne žene
 Grupa 3 – heteroseksualni muškarci
 Grupa 4 – heteroseksualne žene

Prilog 28. Tip relacije – doživljaj ljubavi i kategorija parova

Tip relacija – doživljaj ljubavi		Kategorija parova			Ukupno
		1.00	2.00	3.00	
1	Broj	28	22	33	83
	Standardni rezidual	1.7	0.3	-1.3	
2	Broj	22	28	67	117
	Standardni rezidual	-1.3	-0.2	1.1	

Kategorija parova 1 – homoseksualni muški parovi

Kategorija parova 2 – homoseksualni ženski parovi

Kategorija parova 3 – heteroseksualni muški parovi

Tip relacije doživljaj ljubavi: 1- oba partnera nizak doživljaj ljubavi
2 – oba partnera visok doživljaj ljubavi

8. Biografija autora

Nina Brkić Jovanović rođena je 14.06.1985. godine u Novom Sadu. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Novom Sadu, gde i danas živi sa suprugom i ćerkom.

2004. godine upisala je osnovne akademske studije psihologije na Filozofskom fakultetu, gde je diplomirala 2009. godine sa prosekom 9.26.

Završila je master studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 2010. godine sa prosekom 9.53. Upisala Doktorske studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 2010. godine i položila sve ispite predviđene planom i programom sa prosečnom ocenom 10.00.

U toku 2009. i 2010. godine radila je u Centru za socijalni rad, grada Novog Sada kao psiholog u timu za decu bez adekvatnog roditeljskog staranja. Od 2010. godine radi na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu kao saradnik u nastavi (godinu dana), potom kao asistent. Od 2009. godine do 2014. godine radila je kao psihološki savetnik u Svratištu za muškarce homoseksualne orijentacije.

U svom praktičnom i naučnom radu bavi se razvojnom psihologijom, a posebno psihologijom osetljivih grupa i njihovim razvojem i problemima. Objavila je velik broj naučnih radova i učestvovala na mnogobrojnim konferencijama nacionalnog i internacionalnog značaja.